

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

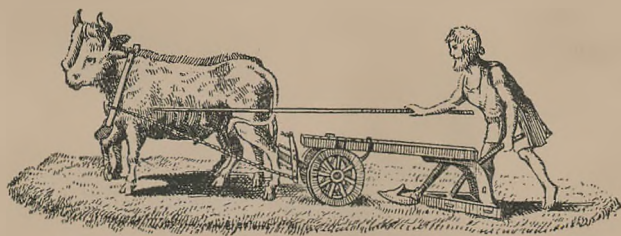
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

M. K. KRISTENSEN

EN KONSULENTS ERINDRINGER

Panem quæramus aratro

(Med Plov skal Brød skaffes)

København 1950

AUGUST BANGS FORLAG

Ejvind Christensen

Litteratur.

En Konsulents Erindringer.

De fleste mennesker har det vel sådan, at de nu og da i ledige stunder lader tankerne gå tilbage i tiden og i erindringer fremkalder de mange begivenheder og oplevelser af forskellig art, der har præget ens liv og tilværelse. Som regel bliver det vel derved, men enkelte formår at gøre mere ud af det. Blandt disse er konsulent *M. K. Kristensen*, der, efter at han i 1946 havde trukket sig tilbage fra ledelsen af vildmosearbejdet og bosat sig i Skelby på Falster, har nedskrevet sine erindringer og udgivet dem i bogen »En Konsulents Erindringer«, der udkom i slutningen af 1950. Bogen er, som forfatteren skriver, tilegnet arbejdsfæller og venner i planteavlssarbejdet.

Bogen »En Konsulents Erindringer« er udgivet på *August Bangs* forlag og koster 10 kr., den foreligger i smukt udstyr, er på 342 sider og forsynet med mange illustrationer.

M. K. Kristensen har fra sit 25-årige virke som konsulent i planteavl for Foreningen af jydsk Landboforeninger og de mange arbejdsområder, som denne virksomhed førte ham ind på, nok at fortælle om. Der har fra denne og mange andre tider været et utal af begivenheder og oplevelser. I forbindelse med disse er der forekommet mange muntre episoder, som ikke er glemt. Forfatterens lune og gode humør fornægter sig ikke.

Forfatteren indleder bogen med en omtale af barndommen og ungdommen i barndomshjemmet i Gjedesby på Falster. Efter et ophold på Næsgaard Agerbrugsskole begyndtes studiet ved Landbohøjskolen i 1900, og i 1902 blev *M. K. Kristensen* landbrugskandidat. Den første sommer blev den unge landbrugskandidat engageret til at undervise vestjyder i brugen af kort hakke ved roedtyndingen. Der fortælles muntert om dette første møde med jyderne. Skæbnen ville, at Jylland blev virkeområdet gennem en lang årrække.

Der følger nu en indgående omtale af konsulenttiden i Jylland, først som konsulent på Vardeegnen og derefter som

planteavlskonsulent for Foreningen af jydsk Landboforeninger.

I den periode, *M. K. Kristensen* virkede i landboforeningernes tjeneste, er der inden for de mange forskellige grene på planteavlens område sket en meget betydelig udvikling; der er sket forbedringer på områder, hvor arbejdet var godt i gang, og der er optaget og iværksat mange nye arbejder. I kraft af sin stilling som samvirksomhedens planteavlskonsulent har *M. K. Kristensen* været denne udvikling på nærmeste hånd, ja, i meget stor udstrækning direkte deltaget i forbedringerne og arbejdets udførelse. Det var meget ofte ham, der kom med ideerne, og som konsulent måtte han tage initiativet til, at disse blev ført ud i praksis. Det er bl. a. om dette, der fortælles i bogen, og forfatteren har meget indgående og interessant behandlet dette afsnit. Der er her skildret mange forhandlinger og episoder vedrørende forskellige forhold og opgaver, som man ikke kan læse om andre steder, hvor de samme ting iøvrigt er omtalt. »En Konsulents Erindringer« er derfor bl. a. et fortrinligt supplement til skrifterne om landbrugets historie.

Der er omtalt forsøgsarbejdet i Jylland og planteavlsbe-retningerne, samarbejdet med de øvrige provinser, forsøgs-gården »Godthaab«, ungskuerne og planteavlsudstillingerne ved disse, avl af sædekorn, grundforbedring og meget andet.

Græsmarkssektionen har sit afsnit. En forbedring af græsmarkerne har altid ligget *M. K. Kristensen* stærkt på sinde, og den jydsk græsmarkssektion, som netop arbejder med dette mål for øje, er hans værk. Om Græsmarkssektionens historie har *M. K. Kristensen* iøvrigt skrevet et afsnit i sektionens jubilæumsberetning, der udkom i 1944.

Derefter kan der læses om forfatterens tilknytning til arbejdet i Dansk Andels Gødningsforretning, og til slut findes der et meget interessant afsnit om arbejdet i vildmoserne. Der er en beskrivelse af selve moserne, deres opdyrkning og udnyttelse. Det store kultiveringsarbejde, som her er udført, har *M. K. Kristensen* haft meget nær tilknytning til. Om dette sidste har han skrevet udførligt i »Vildmosebogen«, der er udgivet af Landhusholdningsselskabet.

Det er med megen interesse, at undertegnede har læst »En Konsulents Erindringer«, og bogen vil være af betydelig interesse for en meget stor kreds af de mange, forfatteren i sit mangeårige virke som landbrugets vejleder kom i berøring med.

N. Aage Christensen.

To aktuelle vejledninger i kampen mod ukrudtet.

Det er ikke småsummer, landbruget hvert år må afstå til ukrudtet. Ifølge ukrudtsforsøgene tager det »tiende« — 10 pct. af høstudbyttet — på jævnt urene jorder. På ret urene jorder vokser produktionstabt til 10—20 pct., og hvad er det så ikke på meget urene jorder?

Det var at vente, at den bedre jordbehandling og de kraftigere afgrøder skulle begrænse mængden af ukrudt, men snarere det modsatte er sket. Formodentlig hænger det sammen med, at brakmarkerne forsvinder efterhånden, men af særlig betydning er vel nok den udvidede dyrkning af frø, hør og andre »åbne« afgrøder og så vanskelighederne med at skaffe fornøden arbejdskraft til fuldstændig renholdelse af roemarkerne.

Fremkomsten af de kemiske bekæmpelsesmidler skulle imidlertid kunne ændre vilkårene i kampen mod ukrudtet, men forudsætningen for disse midlers rette anvendelse er et indgående kendskab til hver enkelt ukrudtsart og dens forhold, et kendskab som i almindelighed ikke kan siges at være til stede i større udstrækning inden for landbruget.

Derfor fremkom der sidst på sommeren 1950 to »ukrudtsbøger«, der hver for sig på udmærket måde søger at afhjælpe denne mangel på kendskab til vore forskellige ukrudtsplanter, og som samtidig er en hjælp til at fastslå, hvilke arter, der bekæmpes med dette eller hint middel — og hvilke der fremdeles må bekæmpes med de gammeldags metoder.

»Ukrudt«

er titlen på en lille bog, der på 62 sider, heraf 24 helsides farveplancher, omhandler 29 af vore almindeligst forekommende ukrudtsarter. Foruden illustrationen er der om hver ukrudtsplante en kortfattet tekst, der redegør for botaniske forhold, fore-

byggelse og bekæmpelse. Afdelingsbestyrer *H. Ingvard Petersen*, Statens Ukrudtsforsøg, har udarbejdet teksten, og farveplancherne skyldes malerinden, frk. *Ellen Olsen*.

På 4 sider gives der en fortrinlig vejledning i brugen af kemiske bekæmpelsesmidler, deres anvendelsesområde, mængden af virksomt stof pr. ha samt anvendelsestidspunktet. I tilgift får man en redegørelse for de nye midlers skadevirkninger.

Foruden hormonpræparaterne omtales også andre kemikalier såsom dinitroortokresol- og dinitrobutylfenol-præparaterne, blåsten, kalkkvælstof, natriumklorat og petroleumspræparater, deres anvendelsesmuligheder og skadevirkninger. En udmærket oversigtstabel viser, hvilke ukrudtsarter der kan bekæmpes med de forhåndenværende midler.

Man skal dog ikke forlade sig på, at de kemiske midler har universal-virkning. Af nævnte tabel fremgår det, at så længe der findes f. eks. fioringræs, »senegræs«, mosebunke, flyvehavre og fløjlsgræs samt siv og star i vore marker, er der ingen basis for at kassere de gammelkendte behandlingsmetoder.

»Ukrudt« er udgivet af Det danske Gødningskompagni A/S, der på anmodning sender bogen gratis og portofrit til særligt interesserede — et bidrag til kampen mod ukrudtet, som fortjener anerkendelse.

Bogens fremstilling er sket i samarbejde med Landhusholdningsselskabet og i forbindelse med den af selskabet udsendte håndbog: Ukrudt og Ukrudtsbekæmpelse, der omtales nedenfor.

»Ukrudt og Ukrudtsbekæmpelse«.

Denne håndbog på 320 sider, 16 helsides farvetavler og 115 andre illustrationer, er udarbejdet af konsulenterne *Henry Frederiksen*, *P. Grøntved* og afdelingsbestyrer *H. Ingvard Petersen* og udgivet af Landhusholdningsselskabet. Bogen har været under udarbejdelse i flere år, men udgivelsestidspunktet blev udsat for at få så mange oplysninger som muligt med om de nye bekæmpelsesmidler, specielt de erfaringer, der er indvundet ved arbejdet med dem her i landet.

Håndbogen indledes med en oversigt over de 3 hovedgrupper af ukrudtsplanter:

- 1) Frøukrudt, 1—2 årige ukrudtsplanter.
- 2) Flerårige, stedbundne ukrudtsplanter, der i reglen alene formerer sig ved frø.
- 3) Rodukrudt, der oftest formerer sig både ved frø eller sporer og ad vegetativ vej.

Ved brugen af bogen til artsbestemmelse er det en lettelse, at der i indledningen findes en grov opdeling efter planternes fore-

EN KONSULENTS ERINDRINGER

*Arbejdsmøder og Venner
i Planteavlensarbejdet
tilegnet.*

M. K. KRISTENSEN

EN KONSULENTS ERINDRINGER

KØBENHAVN 1950

AUGUST BANGS FORLAG

EJVIND CHRISTENSEN

1951

Omslagsvignet efter den romerske Landbrugsforfatter
L. J. Moderadus Columella's Bog: Om Landøkonomi.
Oversat af J. Frechland, 1. Del, København 1806.

Motto'et: Panem quæramus aratro betyder Med Plov
skal Brød skaffes.

J. JØRGENSEN & CO.

INDHOLD

	Side
Forord	7
Barndommens Dage	11
Lidt om Faders Politik	17
Min første længere Rejse	20
Vore Heste og Hunde	21
Naboerne	25
Skoletiden	32
Ungdommens Aar	39
Næsgaardstiden	47
Landbohøjskoleopholdet	58
De første Aar i Jylland	68
Landbrugslærer	74
Opholdet paa Askov Forsøgsstation	84
Forsøgsassistent	87
Konsulenttid i Vestjylland	92
Udgivelsen af »Det vestjydske Landbrug«	107
Min Ansættelse ved F. a. j. L.	109
De første Husmandsforeninger	114
Konsulentarbejdet i F. a. j. L.	117
Planteavlsudstillinger ved Ungskuerne	122
Ungskuerne i Skanderborg	135
Lokale Markforsøg	140
Ture til de lokale Konsulenter	144
Samarbejde med de andre Provinser	146
Om Planteavlsberetningerne	148
Markkonkurrencer	150
Redskabsprøver	154
Avl af sædekorn	158
Forpagtning af Ulstrup Hovedgaard	171
Gratis Sædekorn til Husmændene	178
Godthaab — Forsøgsgaard og Planteavlskontor	179
Om Medarbejderne paa Godthaab	191

	Side
Grundforbedringsarbejder m. v.	198
Vandløbslovgivning	203
Hegnslovgivning	206
Spurveplagen	207
Høststatistik	209
Kornordning under 1. Verdenskrig	209
Husholdningsarbejdet	214
Foredragsvirksomhed	216
Landhusholdningsselskabets Omdannelse	233
Hjælpere i Arbejdet	236
Skriftlige Arbejder	249
Frøavl og Frøomsætning	251
Maltbygudstillinger	255
Dansk Kartoffeldyrkerforening	258
Græsmarkssektionen	266
Dansk Andels Gødningsforretning	285
Arbejdet i Vildmoserne	302
Om Vildmosernes Mænd	306
Hvordan Vildmoserne blev opdyrket	310
Er Vildmoserne saa gode til Opdyrkning?	320
Drivkraften i Vildmoserne	333
Brændselsproduktionen i og omkring Vildmoserne	336
Afslutning	341

FORORD

Jeg har længe syslet med Tanken om at nedskrive mine Erindringer som Konsulent for Landmænd, men først paa *Hvidøre* i Dagen den 9.—19. Februar fik jeg Ro i Sindet til at tage den afgørende Beslutning. Jeg syntes, det var en Umulighed at faa samlet og sorteret det nødvendige Stof og at bringe det i en let tilgængelig og læseværdig Form, men her sprang pludselig Formen frem, og nu bliver Bogen nok udarbejdet — om ikke til Glæde for andre saa for mig selv.

Hvad er det nu, der skal skrives om? Det er ikke Arbejdet og dets Resultater, de er beskrevet paa andre Steder. Nej, det er Oplevelserne paa Vejen under Planlægningen eller Forberedelserne af Arbejdet. Noget om alle de mange, der medvirkede, om deres Indsats, om Motiverne, og ikke mindst om de Tanker, man gør sig, eller har fra andre, under Arbejdet.

En Konsulent er ikke den officielt ledende i Arbejdet. Tværtimod. Han er Medhjælper i Organisationerne. Det er meget ofte ham, der har Initiativet til Arbejdet. Denne Impuls kan han have fra sig selv, den er kommet ved en eller anden Iagttagelse, men han kan ogsaa have den fra sine Klienter og i Forhandling med dem.

Konsulenten faar en stor Indflydelse paa Arbejdets Gang i en Organisation, fordi han i Reglen repræsenterer Arbejdet og dets Ide, og navnlig gør dette indadtil i Kredsen af Foreningens Medlemmer, dens Udvalg og Bestyrelse. Det er ham, der udarbejder Planer for Arbejdet, forelægger dem til Vedtagelse og ofte staar for Udførelsen og udarbejder Beretningen til Slut.

Udadtil er det Formanden for den valgte Bestyrelse, der er Talefører. Konsulenten eller Sekretæren, hvad han nu er, kan højst tilkomme at samle Materialet til Formandstalen og bringe det i en Form, som kan lade sig bruge. Det er min Erfaring, at han aldrig maa optræde som Formand. Det gør han gerne maadeligt. Han maa være Bagmand, »Konen i Huset«, »Indenrigsminister«, og han maa nøjes med den gode Fornemmelse af at have hjulpet til. Ja, han kan maaske

endog føle sig som uundværdig i Arbejdet, og det maa være ham nok.

Det lyder som et Paradoks, men det har ikke desto mindre sin Rigtighed, at jo mere en Konsulent kan træde i Skyggen af de ledende, desto bedre kan han faa sit Arbejde til at virke og sine Oplysninger til at »bide«. Det er naturligvis vanskeligt at finde sin Stilling og navnlig at faa sin Viden tilplantet efter Tid og Sted.

Engang ved Starten af Danske Landboforeningers Frøforsyning var der et Møde i København. Der var mange Planteavlskonsulenter og Planteavlsudvalgsformænd. Konsulenterne var i Flertal blandt dem, der førte Ordet. Forhandlingerne trak længe ud, men alt faar en Ende, og til sidst samledes mange af os i Tivoli. En lun, sympatisk Udvalgsformand fra Fyn kom hen til mig og sagde: »Jeg holder meget af Konsulenter; hvor de er med, gaar Forhandlingerne aldrig istaa.« Jeg takkede for Komplimenten og tænkte mit ved det.

Konsulenterne har en vanskelig Stilling. De maa naturligvis tale, naar de kan bringe en Indsats i Forhandlingerne, men de maa huske, at de skal tie, naar der er Lejlighed dertil. Konsulentens Ord virker bedst, naar de kaldes frem fra anden Side.

Ved en Forhandling om et repræsentativt Spørgsmaal paa et af de jyske Planteavlsmøder kom Planteavlskonsulenterne i lovlig stærk Grad frem med deres sikre og uangribelige Meninger om Sagen. Dette gav Anledning til, at Planteavlsudvalgets Formand, Klitplantør *Vilhelm Pinholt*, fremsatte følgende dybt alvorlige Betragtning: »Hvis Konsulenterne vil svinge sig op til at blive Landbrugets Herrer, vil det gaa dem galt, men hvis de vil vise sig som Landbrugets Tjenere, vil de kunne gøre umaadelig Nytte.« Denne Udtalelse var rigtig, og den bør være Konsulenternes Leveregel.

Modsat har jeg i stigende Grad set, at Udvalgene og ikke mindst Bestyrelsen tager sig af Petitesser i Administrationen. Dette er en lige saa stor Misforstaaelse. Det er en Bestyrelses Opgave at træffe de store Afgørelser, men Udførelsen maa forestaaes af deres Medarbejdere — herunder Konsulenterne og deres Sekretærer. Megen Vanskelighed og megen Misfornøjelse indenfor Medarbejderstaben vilde undgaas, hvis man vilde følge denne Regel.

Min Bog bliver ikke en Belysning af Sceneriet, der udfoldes, men mere et Kik bagved Scenen, hvor vi ser Kulisserne bagfra, Iscenesættelsen og den Stafage, som de Agerende maa bruge for at gøre Indtryk paa Publikum.

Meddelelserne vil ikke blive farvet — med Vilje — der er Farve nok til Stede. Maaske vil et eller andet blive undladt eller givet i en skaansom Form. En Konsulent maa nemlig altid være sanddru; thi kun sandfærdige Oplysninger gør Nytte.

Det er en god Egenskab, at en Konsulent er Optimist eller Lyseer; thi uden denne Egenskab kan han ikke skabe tilstrækkeligt. En

Pessimist brænder maaske ikke saa let sine Fingre, men han faar heller ikke udrettet tilstrækkeligt.

En Konsulent maa være beslutsom. Naar hans Overvejelser er fær-dige, maa han kunne føre dem frem til Vedtagelse og Udførelse. Alt for mange gode Forslag er strandet i Snak i Overvejelsernes Hænge-dynd.

Naturligvis maa en sund Optimisme være grundet paa Overvejel-ser, Undersøgelser og Erfaringer, men saa maa der ogsaa gribes til.

En Konsulent maa være en god Iagttager, han skal kunne gøre Opdagelser, som mange andre gaar forbi, men han skal ogsaa kunne tage Nytte af Erfaringer, som han hører om, og som andre har gjort. Hvorend den sikre Iagttagers Erfaring og Oplysning kommer fra, maa den udnyttes i Arbejdet. — Konsulenten samler Erfaringer fra Landmand til Landmand. Han bringer denne Viden omkring. Han bliver den fremskredne Landmands gode Ven og stimulerer til Frem-skridt, hvor han kommer; men alt maa være afpasset efter det Mi-lieu, han er i. Han maa som Lægen være Psykolog. Det er ikke alene Jordens Vækstbetingelser, Afsætningsforhold o. l., der er afgø-rende for hans Raadgivning. Nej, det er ogsaa Manden paa Stedet — ja, maaske Konen — det kommer an paa, hvorvidt et Fremskridt kan forstaas og ventes gennemført.

En Livsvandring for en Konsulent mellem Landmænd bliver en Læretid.

Jeg fik ved min Fødsel den Gave at kunne iagttage, undersøge, overveje og udføre Prøver og Forsøg, Fantasi nok til at føre Resul-taterne ud i Livet, uden at Tanken derfor løb løbsk. Jeg fik i Fød-sels gave et lyst Livssyn og et godt Humør — alligevel med saa me-gen kritisk Sans, at jeg kunde vurdere saa nogenlunde det mangede og mangfoldige Materiale, som jeg kom til at arbejde med.

Jeg haaber ikke, at Vandringen med mig ved Skildringen af mine Oplevelser skal blive kedelig.

— — —

Ovenstaaende er skrevet i 1946, men først i Aar, da jeg fyldte de 70, fik jeg det afgørende Skub til at bringe Stoffet i Bogform.

Det var en Serie Artikler i *Jyllandsposten* om mine Erindringer fra min lange Arbejdstid mellem Jyder, der fremkaldte saa mange Opfordringer om Udgivelse af mine Optegnelser, at jeg nu vover Springet og haaber, at Bogen kan tjene baade til Underholdning og Nytte.

Skelby pr. Fiskebæk Oktober 1950.

M. A. Kristensen

BARNDOMMENS DAGE

Jeg er født i Gjedesby ved Gedser den 27. April 1880. I Daaben blev jeg kaldt *Morten Kristen Kristensen* skrevet med K, medens Fader, der hed Niels Christensen, stavede sit Navn med Ch. Det var vel gamle Lærer Pedersen, der var Sønderjyde, som havde ment, at det var mere dansk at skrive Navnet med K, og saa kom det til at staa saaledes i Kirkebogen.

Det fik forøvrigt et Efterspil. Da jeg kom paa Landbohøjskolen i 1900, maatte jeg møde med Daabsattest, og Navnet blev herefter indskrevet i Landbohøjskolens Protokoller med K. Jeg havde imidlertid gennem hele min Opvækst — ligesom min Fader — skrevet mit Navn med Ch, men nu blev jeg klar over, at der let vilde blive Kludder i det, naar jeg var indskrevet med K i Protokollerne, og skrev mit Navn med Ch i mine skriftlige Arbejder.

Til at begynde med var der en vis Vaklen i Skrivemaaden, og først efterhaanden skrev jeg konsekvent mit Navn med K. Da jeg kom til Professor Maars Timer i Redskabslære, vaklede han ogsaa mellem de to Skriveformer. Hver Gang han kaldte mig op til Overhøring, spurgte han: »Er det M. K. eller M. C.« »Det er M. K.,« svarede jeg, og det gentog sig mange Gange. Kammeraterne lagde Mærke til Ordskiftet, og hurtigt fik jeg Navnet »M. K.«. Det har fulgt mig Livet igennem. I alle Fagkredse, ja, langt ud over disse, kaldes jeg M. K., til Trods for at jeg aldrig har lappet mig med mit »Kælenavn«.

Forøvrigt blev jeg kaldt Morten efter min Bedstefader, Gdr. *Morten Hansen*, Sdr. Alslev, trods det at en af vore nærmeste Bekendte sagde til Moder: »Du vil da vel ikke kalde din Dreng »Mordi«? Moder fortalte mig ofte Historien, og det gav mig Aversion mod Navnet, saa jeg altid har skjult dette, og mit Hverdagsnavn efter Farfader:

Min Mor.

Kristen, blev jeg ked af, fordi Kammeraterne i Skolen kaldte mig Kristen-Tip eller maaske oftest Tip-Kristen efter en Formand ved Tipvogskolonnen under Anlæg af Nykøbing-Gedser Banen. — Særlig Respekt for mine Fornavne har jeg saaledes ikke haft, men jeg er kommet udenom dem ved at kalde mig *M. K. Kristensen*, der som Navn i daglig Tale af mine Bekendte blev forkortet til M. K.

Jeg var Enebarn. — En Søster, som kom før mig, døde, inden jeg var født. Jeg var lille og spinkel, da jeg blev født. Jeg vejede kun $3\frac{1}{2}$ Pund. Jeg var ogsaa spinkel under Opvæksten. Det var først med Tyveaarsalderen, at jeg blev normalt udviklet — ja, maaske endog blev bredere end de fleste.

Min Moder, *Mathilde Reinholdine Bjerregaard*, havde stærk Tilknytning til sit Hjem i Sdr. Alslev. Hun var en Datter af Fæster og senere Gaardejer *Morten Hansen*. Han havde som ung været Tjener hos Amtmanden i Nykøbing paa Falster og havde der truffet Bedstemoder, som var Stuepige. Amtmanden, der var Kammerherre, var sin Tjener meget bevaagen og hjalp ham, da han skulde giftes,

Mormor.

Morfar.

at faa Fæsterstilling under Etatsraad Edw. Tesdorpf, Ourupgaard. Moder havde en ældre Broder, *Christian Bjerregaard*, som fik en Fæstegaard i Elkenøre. En yngre Søster, *Juliane*, der giftede sig med Gdr. *Rasmus Hansen*, Elkenøre, blev Nabo til sin Broder. Den yngste af Flokken, *Reinholt Bjerregaard*, fik Hjemgaarden i Sdr. Alslev. Han blev gift med *Dorothea Hansen*, en Søster til førnævnte Rasmus Hansen, Elkenøre. Det kom altsaa til at dreje sig om dobbelt Svogerskab, idet *Juliane* og *Dorothea* blev udvekslet.

Min Moder blev først gift med tidligere Murer *Christen Jensen*, Gjedesby. Han havde i Tjenesten ligget sammen med Morbroder *Christian*, og da havde han faact halvt Lovning paa Moder. Engang *Christen Jensen* mødte *Christian Bjerregaard*, spurgte han, om han ikke havde en Søster, som han kunde blive gift med. Morbroder *Christian* sagde, som sandt var, at *Juliane* var lovet væk til *Rasmus Hansen*, men *Mathilde* var fri. Det blev aftalt, at *Christen Jensen* og min Moder skulde mødes paa *Nykøbing Marked*; det skete, og det blev til senere Ægteskab. Forbindelsen blev lykkelig, men kort,

da Christen Jensen efter et Par Aars barnløst Ægteskab døde af Tuberkulose.

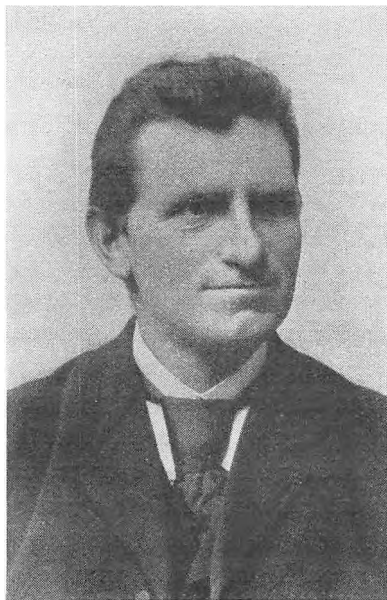
Tidsrummet var ellers bevæget nok. De var gift i Stormflodsaaret 1872, da Østersøen den 13. November gik over Digerne og oversvømmede alt. Christen Jensen, Moder og deres Gammelmor maatte ud af Husene med alle Dyrene, inden Vandet steg for højt. De drog af Sted kørende paa en Vogn jagende alle Dyrene foran sig op mod Sydfalsters Højderyg, der kun laa en halv Kilometer derfra. I en Lavning var Vandet saa dybt, at Heste og Køer maatte svømme over. Da Oversvømmelsen efter 3 Dages Forløb var forbi, stod der 13 Lig op ad Gjedesby Kirkegulv den følgende Søndag. En Parcellist med sine 3 Børn og sin Gammelmor sejlede hen over vore Marker baaren paa Ryggen af deres Taglænge. Huset skiltes ad ved en af vore stynede Pile, Halvdelen af Familien druknede, medens Resten flød videre til Land.

Efter Christen Jensens Død sad Moder Enke. Min Fader havde imidlertid været paa Næsgaard Agerbrugsskole sammen med Morbroder Reinholt og der lært ham at kende, og da Moder trængte til en Bestyrer, blev der skrevet til min Fader, der efter at have haft forskellige Forvalterpladser i Vendsyssel just var ledig. Han tog mod Tilbudet, blev gift med min Moder og levede sammen med hende paa Gaarden til sin Død i 1909, da han var 57 Aar gammel. — Gaarden blev derefter solgt, og Moder flyttede til Skanderborg for nogle Aar senere at tage Ophold hos Morbroder Reinholt, som nu var Partikulier i Idestrup. Her forblev hun til sin Død i 1926.

Moder var født i Sdr. Alslev den 24. Juli 1844. Paa sin 6-aars Fødselsdag hørte hun Kanonerne dundre under Istedslaget.

Hun blev Fader en trofast og ihærdig Medhjælp. Hun var retskaffen i sin Tankegang som hele hendes Slægt, hun var overbærende med andres Fejl og godgørende mod de mange, der søgte hende. Ingen gik forgæves efter en Spand Mælk, lidt aflagt Tøj eller andet, som kunde hjælpe dem. For mig var hun en god Moder. Jeg havde hendes store Kærlighed. Hun dækkede mig, naar hun kunde, naar det stod paa Storm fra Faders Side, og hun greb altid mildnende ind overfor ham, hvem der end skulde have Tugt.

Moder var uhyre gæstfri, saaledes som man var det paa Falster paa den Tid. Ingen fremmed maatte forlade Huset uden at have

Far som 42-årig.

Farmor.

nydt noget, og det gav et godt Omdømme. »Jo, vi fik baade Kaffe, Kage og alting,« blev der sagt, men hvis de besøgende ikke fik noget, blev det derimod sagt: »Vi fik hverken Kaffe eller Kage eller noget.« Jeg har set, at Fader er kommet hjem med 2—3 uanmeldte Gæster, og Moder har slaaet Hænderne sammen og sagt: »Hvad skal jeg dog gøre?« men ikke desto mindre skete det, at hun fremtryllede et smukt Bord med alt det nødvendige og alt dækket paa en hvid og pæn Dug. Saa faldt der ogsaa Ros af. »Din Mad smager nu altid godt, Mathilde.« Hun var en Mester i at forstille sig, selvom Gæsterne ikke opførte sig helt, som de burde. Enkelte kunde jo møde med en lille Brandert paa, og andre kunde lade et ubehøvlet Ord falde. Hun kunde altid tage en Situation.

Mod Arbejdsfolk var Moder god. Mit Hjem blev et godt Madsted, og Maden blev givet med et villigt Sind. Moder var uhyre flitig, hun var den første, der var oppe om Morgen, og den sidste, der gik i Seng om Aftenen. Det var Morgen- og Aftenmalkningen, det gjaldt. Det var utroligt, hvad hun kunde faa gjort om Dagen,

og alligevel fandt hun Tid til at følge med i Begivenhederne, selvom hun ikke tog aktiv Del i de udendørs Sager. — Hendes Plads var som Medhjælp for Fader. — Hendes Verden var Hjemmet.

Fader, *Niels Christensen*, var født i Klarup den 15. Maj 1852. Han var fra en Gaard paa ca. 120 Tdr. Ld. af Aalborgegnens bedste Jord.

Bedstemoder, *Else Vogensen*, havde to Mænd. Fader var Søn af den første. Da Farfader døde, blev Godsejer, Etatsraad *A. Branth*, Klarupgaard, Faders Formynd.

Da Fader skulde vælge sit Erhverv, vilde han være Væver. Han havde nok opdaget, at der var lunt om Vinteren i Arbejdslokalerne. Hans Formynd. var meget derimod, men Fader førte sin Plan igennem. Vinteren gik ogsaa meget godt, men da Foraaret kom, og Landmændene begyndte at drage i Marken, blev det ham en Pine at være inde i det kvalme Lokale. Hans Mester i Aalborg spurgte, om han ikke kunde have Lyst til at tage en Tur med en Bylt og sælge Vævevarer paa Landet. Det var Fader med paa, og han kom naturligvis hurtigt til Hjemegnen og tog over paa Klarupgaard for at sælge Varer til Pigerne. Det opdagede hans Formynd., og han stoppede Salget med de Ord: »Nej, Niels, det gaar ikke. Jeg var imod, at du skulde lære til Væver, men det er jo dog et hæderligt Haandværk, men omløbende Handelsmand vil jeg ikke have dig til at være. Nu maa vi hellere se at faa dig over paa Den classenske Agerbrugsskole, paa Næsgaard paa Falster,« og dette skete. Her var Fader i to Aar, og her fik han sin Morbroder til »Fader«, det vil sige, at han fik det tilsvarende Nummer i sin Klasse som Morbroder, der havde været paa Næsgaard et Aar, og derfor fik Morbroder Forpligtelse til at sørge for sin »Søn« saavidt muligt, og dette skete.

Da Fader ikke kunde komme hjem i Juleferien, velsagtens paa Grund af den lange Rejse, tog Morbroder ham med til sit Hjem i Sdr. Alslev, som kun laa et Par Mil fra Næsgaard. Her stiftede han Bekendtskab med sin Moster og Gudmoder, *Juliane*, og vel ogsaa med sin Moder, der paa dette Tidspunkt var gift. Resultatet blev som nævnt, at Fader blev sin Moders anden Mand.

For sin Tid var Fader sikkert en vellært ung Mand. Han havde frekventeret Næsgaard, havde været Soldat i Aalborg, hvor han var avanceret til Korporal, og han blev Forvalter paa forskellige Gaarde, bl. a. Klitgaard i Vendsyssel. Han mødte med 9.000 Kr. i Arv efter

sin Fader. Disse Penge stak han i Gaarden i Gjedesby. Han blev Regnskabsfører i Brugsforeningen i Gjedesby og førte saavel Regnskabet som Kassekorrespondancen perfekt. Han blev Repræsentant for *P. Nielsen* (senere Nordsten), Hillerød, og han kom til at sælge Markfrø for *Trifolium*. Han var interesseret i Mekanik og stillede selv de indkøbte Maskiner op. Ved sin Virksomhed tjente Fader en Del Penge, men de var ikke tjent allesammen, meget gik til Omkostninger, og det skriftlige Arbejde krævede ogsaa sin Tid.

Fader havde Orden i sine Regnskaber og i sin Korrespondance; alle Breve blev kopieret. Han interesserede sig meget for retslige Forhold, holdt »Lovtidende« og var en Slags ulønnet Vinkelskriver. Han skrev ogsaa Artikler i Bladene, og særligt naar der var noget, der gik hans Retssans imod. Han blev Formand i *Sønderjydske Forening* og for den *konservative Forening for Skelby-Gjedesby Sogne*. Ved sit Landbrug benyttede han mange tekniske Hjælpemidler. Han var udmærket til at organisere Arbejdet, enten det drejede sig om Saaning, Ud-kørsel af Gødning, Høstning eller Tærskning. Fader var dygtig til alt Arbejde, i Høsten til at meje og til at binde op. Han kunde nok med Held kappes med de svenske Piger, som vi efterhaanden fik, naar der skulde bindes op. Fra lille af var jeg stolt af Fader, som, jeg synes, var dygtigere end de fleste andre Mænd i Byen, men han havde et heftigt Temperament, og kom han i Disput med andre, og han følte sin Mening krænket, kunde han vel til Tider tage unødigt haardt paa Modstanderen. Der var flere af hans ligestillede, der ikke glemte disse Kontroverser.

Lidt om Faders Politik

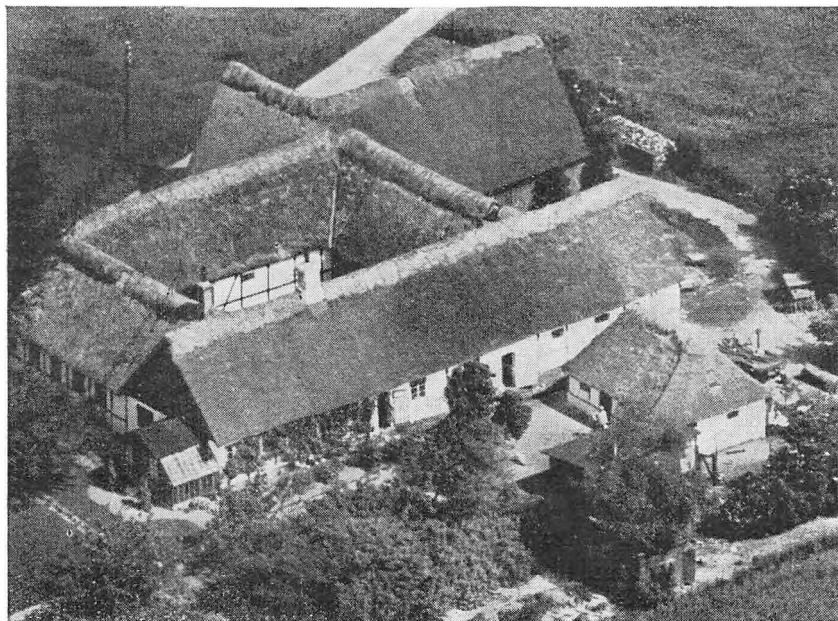
Fader var Højremand og Formand for den konservative Forening i Skelby-Gjedesby Kommune. Hvordan han var blevet det? Ja, det kom vel af det Milieu, hvorunder han var opvokset. Hans Formynders var jo Godsejer *Branth*, Klarupgaard. Fader var uddannet paa større Gaarde, havde haft sin Forvalterperiode der, og nu var han blevet Højremand paa et Tidspunkt, hvor hans Ligemænd i Bondestanden i Reglen tilhørte Venstrepartiet. Det gav sig til Kende paa den Maade, som det politiske Skel ofte gjorde det i 80-erne, i Riffelbevægelsens Tid, at Fader aldrig indvalgte i Sogneraadet eller fik den Slags

Tillidshverv, hvor Folkestemmerne var afgørende, men han spillede en Rolle indenfor sit Parti. Han var Stiller for Højrekandidaten i Nykøbing-Kredsen og undertiden ordførende Stiller — saaledes for Forstander *A. la Cour*, Næsgaard, og gennem Fru *R. la Cour Madson*, Baungaard, har jeg faaet Meddelelse om en af Faders Udtalelser ved et Stillermøde i Nykøbing paa Falster. Man foregøglede sig her, at man kunde besejre Venstres Kandidat, *Rasmus Clausen*, men Fader skal have sagt: »Nej, vi kommer saamænd aldrig af med Rasmus Clausen, før Vorherre tager ham, hvis han nogensinde tager ham.« Jeg husker fra den Tid, at Fader nævnede Forpagter *Chr. Sonne*, Knuthenborg, som havde talt ved en Sammenkomst i Nykøbing paa Falster: »Ja, hvis vi kunde faa fat i Sonne, saa tror jeg, vi kunde vælte Rasmus Clausen.« Men Sonne vilde ikke. Han vilde ikke svigte sine Langelændere, hvor han var opstillet. — Det var første Gang, jeg hørte om Forpagter Sonne.

Senere blev Fader frikonservativ, og de sidste Aar hældede han svært til Venstre, som jeg sluttede mig til. Det gik da op for mig, at Fader ved et Tilfælde var kommet i forkert Baas. Han var i Virkeligheden liberal af Natur og undte andre Plads og Selvstændighed under eget Ansvar. Han var af god Venstrenatur, men gennem sin Uddannelse var han blevet anbragt i et andet Parti.

Overfor Faders bedste Venner, saaledes Plantør *Andersen*, der var udpræget Venstremand, kunde de politiske Bølger gaa højt, og overfor vor Familie kunde det ogsaa gnistre, selvom Elektriciteten i Reglen fik sin Udladning paa mere rolig Maade. Min Morbroder *Reinholt Bjerregaard*, Sdr. Alslev, var Højremand som Fader, men min Morbroder *Christian Bjerregaard* var Venstremand. Min Kusine Marie, der var 10 Aar ældre end jeg, var i 20 Aars Alderen, da vi engang var paa Familiebesøg i Elkenøre, men Fader skulde hjem til konservativt Møde og vilde derfor af Sted til bestemt Tid. Der var jo 3 Mil at køre hjem til Gedser. Vi skulde dog først have Kaffe, inden vi slap af Sted, og jeg kan se endnu, hvordan Marie drejede Kopperne 3—4 Gange rundt for at trække Tiden ud, saa Fader ikke skulde naa Mødet. Jeg husker ikke mere, om vi fik Kaffe eller ikke, men Fader blev lynende gal og forlangte Lise og Lotte spændt for, og ud af Gaarden for vi i det skarpeste Trav.

Det var dengang, at Bestyrerne paa de store Gaarde kørte Hus-

Barndomshjemmet.

mændene til Valgstederne, og Herremændene gav Frokost, naar de havde stemt rigtigt.

Mit Fødehjem var kun en lille Gaard paa 44 Tdr. Land, men 20 Tdr. Land var af Sydfalsters bedste Jord; 12 Tdr. Ld. af Dilet var af en sandet Karakter og 12 Tdr. Ld. Aktie, der var et udtørret Areal af Koblesøen, en sydlig Udløber af Bøtø Nor.

Vi havde 3 Heste: *Lise*, *Lotte* og *Den røde Hest*, 8 Malkekøer af Anglerace samt 2—4 Kvier og Kalve til Fornyelse af Bestanden. Der var 2—4 Grise og 2 Faar. — Paa den gode Jord var der udpræget Sukkerroedrift. Der var 3 Tdr. Ld. med Sukkerroer, 2 Marker med Byg, 1 Havremark, 1 Hvedemark, en benyttet Brakmark og 1 etaarig Kløvermark. — Paa Sandmarken ved Østersøen var der Turnipskultur, Havre- og Græsmark. Paa Aktien, som var indhegnet og delt i Agre med Grøfter imellem, var der Græs, som blev fornyet med 2—3 Tdr. Ld. om Aaret ved Udlæg i Havre.

Hovedindtægten var Mælkesalget til Fællesmejeriet i Fiskebæk. Sukkerroerne skaffede Rentepenge, Adgang til Superfosfat og Chile-

salpeter samt Sukkerroeaffald, der brugtes til Vinterfoder. Det var ogsaa af Betydning, at der kunde sælges Byg og Hvede. Havren blev altid brugt til Foder.

Det var sløje Tider under min Opvækst i 80-erne og 90-erne. Sukkerroerne gik til Nykøbing Andelssukkerfabrik til 50 Øre pr. Centner, og med en Avl af 300 Centner pr. Td. Ld. blev det kun 150 Kr. Fader avlede rigtig godt. Roerne blev passet godt. Alle i Hjemmet var med i Arbejdet. Der var en Pige, en Karl og undertiden en Skoledreng, og jeg maatte ogsaa hjælpe til. Moder og Pigen malkede 3 Gange om Dagen. Vi leverede op imod 200 Pund Mælk daglig til Mejeriet. Fader vejede selv Krafftoder ud. Det fordeltes med nænsom Haand til de enkelte Køer. Mest fik »Thyra«, Staldens ældste, som naaede 48 Pund Mælk daglig, men som ogsaa havde et Yver, der næsten naaede Jorden. Fader havde Glæde af at passe Køerne. De var velstriglede, og de havde aldrig Laarkager. Halerne var fæstet i en Snor i Loftet, saa at Køerne ikke kunde søle sig i Grebningen. Der herskede Fortrolighed mellem Folk og Fæ. Naar der var Tordenvej, brølede »Nelly«. Hun var bange og vilde have Mennesker hos sig.

Fra Barn af var jeg med i alle Begivenheder — undertiden for meget. Jeg har endnu et Ar paa højre Side af Hovedet, som aldrig er blevet haardækket. Det er Efterslæt fra et Fald fra Kældertrappen, hvor jeg gik paa Hovedet ned mellem et Batteri Flasker af hjemmebrygget Øl og fik skaaret Hul i Hovedbunden. Der var langt til Doktor, men man havde set Dyrslæge *Carstensen* fra Skelby i Nærheden. Ham fik man hurtigt fat i, og staaende mellem hans Ben fik jeg pillet Glassplinterne ud af Hovedet. Saaret blev badet med Karbolvand, og saa heledes Hovedbunden igen.

Min første længere Rejse

Jeg var kun 4 Aar, da min Fader tog mig med til sin Familie i Klarup ved Aalborg. Jeg var jo hans Førstefødte og skulde vises frem. Vi havde en højst besværlig Rejse. Saavidt jeg ved, tog vi over København og sejlede derfra til Aalborg. Begyndelsen til Rejsen faldt uheldigt ud. Der var endnu ikke Bane fra Gedser til Nykøbing, og vi skulde derfor med Damperen »Zampa«, der visse Dage

Da jeg var ganske lille.

anløb Kroghagebroen ved Gedser. Paa denne Bro fik vi en Ventetid, men der var andre, der skulde med, som Fader og Moder nok kunde tale med. Jeg, som var klædt i hvidt fra Top til Taa, fik travlt med at kravle rundt paa Broen, og det var meget uheldigt, for der var nemlig nogle Dage i Forvejen blevet udlosset og transporteret Kul, og da min Fader og Moder pludselig opdagede mig midt i min Kravleidræt, lignede jeg mere en Kullempen end en soigneret Pas-sager. Der var ikke andet at gøre, end at Fader maatte tage mig med saa sort, som jeg var. Velsagtens er jeg blevet rensset paa Vejen, men det kan jeg ikke huske noget om. Historien er mange Gange senere blevet opfrisket af min Moder.

Jeg synes, at jeg kan erindre, at vi sejlede, og Fader kom og spurgte, om jeg ikke blev syg. Jeg svarede forundret nej, fordi jeg dengang ikke kendte til Søsye.

Jeg kan i det hele taget kun huske lidt af Turen, men en bestemt Ting erindrer jeg, og det var, at Faders Stedfader hjalp mig med at spille Kegler. Der var ophængt en Trækugle i den nederste Del af Lampen, og med denne Kugle kunde jeg rage et Regiment Kegler, som var opstillet nedenunder, omkuld. Det morede mig utroligt og satte sig fast i Erindringen, og det har i hvert Fald til Følge, at jeg ved bestemt, at jeg kan erindre, fra jeg var fire Aar gammel.

Vore Heste og Hunde

Alle vore Heste var forholdsviis smaa — kun godt 10 Kvarter høje. *Lotte* var den, der kom de jyske Heste nærmest. Den var realistisk indstillet, var stærk og nogenlunde villig, men god til Krybben og Muleposen. *Lotte* fik et Føl, som døde paa Grund af Betændelse i Laaret, og dette var mig til usigelig Sorg. Et senere Føl levede med stort Held og blev Gaardens stærkeste Hest. — *Lise* faldt ud i Retning efter en sværere Frederiksborger. Den havde Racens dejlige Temperament. Den var villig, løb let og flot. Den behøvede aldrig Pisk. En Smule Lind i Tøjlerne fik den til at løbe stærkere. Ankommet til et Holdsted stod den som fastnaglet, indtil Kusken igen be-

traadte Vognen. Den var næsten for ivrig i Tøjr og kunde som fjerner Hest have ondt ved at vente paa den nærmer Hest Lotte, der var mere langsom til at komme i Gang.

»*Den røde Hest*« blev kaldt min Hest, fordi jeg fik Lov til at ride og køre den, inden jeg fik Lov til at bruge de andre. Den var ældre og durkdreven som faa andre Heste. Den kunde godt bestille noget, men for Læs kunde den gøre sig stædig, naar den saa, at Læsset var for stort, og saa tog den ikke fat, før der var læsset helt af. I Løb kunde den kikke bagud efter Kusk og Pisk, og var der ingen Fare for Smæk, blev Farten derefter, men hvis Kusken saa greb til Pisken, for den frem i et vældigt Spring for at undgaa Tugtelse. Engang kørte vi til Gedser Station med en kvindelig Gæst fra København. Fader og jeg sad foran, Gæsten i Bagsædet. Den røde havde drevet sin Dovenskab for vidt, og Fader greb til Pisken. Resultatet blev et vældigt Ryk, som ingen var forberedte paa, og da Hjulene samtidig hoppede over en Sten paa Vejen, løftedes Bagsædet i Vejret og bagud, saaledes at Gæsten kom til at sidde nok saa nydeligt i Agestolen nede paa Vejen. Hun var vred, og det var altsammen den røde Hest's Skyld.

Damer respekterede den ikke i samme Grad som Herrer som Kusk. Naar Pigen og Moder om Morgenen skulde til Malkning paa Aktien, kunde den Røde godt finde paa at gøre Holdt og tage sig nogle gode Mundfulde Græs ved Vejsiden. Den var kilden i Manken, og naar jeg som Dreng red paa den og tog den i Manken for at holde mig fast, kunde den godt finde paa at staa stille og ryste sig, til jeg faldt af.

Vi havde to Hunde hjemme: *Odin* og *Perle*. Odin var en ret stor Pudelhund, trofast, men ikke meget intelligent, han var min Følgesvend, da jeg skulde i Skole. Man behøvede blot at minde ham derom, saa gik han med til Gjedesby, og ankommet til Skolen forsvandt han igen. — Naar jeg vogtede Køer paa Aktien om Efteraaret, efter at Kornet var kommet væk, var Odin ogsaa min Følgesvend. Under tiden blev han dog ked af Tilværelsen og listede hjem, men saa behøvede man kun at sige til ham: »Gaa ned til Kristen,« saa vendte han tilbage til mig, men dette fik en ejendommelig Konsekvens. Engang, efter at Køerne forlængst var bundet ind, blev der tærsket, og da Odin kom en eller anden i Vejen, fik han haarde Ord med det

Resultat, at han drog af Sted til Aktien for at finde mig og Kørne. Et Par Dage efter fik vi at vide, at Odin havde holdt til paa Aktien, og saa maatte jeg ned for at hente ham. Han turde ikke komme hjem for ikke at blive sendt tilbage igen.

Perle var vist nærmest en Terrier. Den var køn: sort Ryg og Hoved med hvid Krave, der strakte sig hen under Bugen, hvide Ben og hvid Halestump. *Perle* var snild og meget klog og havde tit den godmodige Pudel til Bedste. — *Perle* var min Yndling, og den holdt ogsaa meget af mig. Naar jeg kom hjem fra Skole, gav den sin Glæde Udtryk ved at løbe rundt efter sin egen Hale, en Leg, der gik hurtigere og hurtigere, men ikke bragte Resultat.

Nu greb imidlertid Hundeloven ind i *Perles* Tilværelse. Ingen maatte have mere end een Hund. Det kostede 4 Kr. om Aaret til Hundetegn, og saa maatte *Perle* ofres. En Dag var den væk, og det blev paastaaet, at den var løbet bort, men jeg forstod nok, at der var noget Lumskeri med i Spillet. Tilfældigvis kom jeg efter Sammenhængen. Jeg var et Ærinde paa »Mejerparten«, et af vore 6 Tilliggender, og da jeg passerede Mergelgraven, saa jeg *Perle* staa paa alle 4 Ben nede paa Bunden under Vand. Den var trukket ned af en Sten, der var fæstet til dens Hals ved en Snor, og denne Snor var den ved at bide over, da Druknedøden overraskede den. Jeg græd mine modige Taarer og fik Lov til at hente den og give den en anstændig Begravelse. Den blev begravet ved Havens store Pæretræ. Naboens 5 Børn var til Stede ved Begravelsen, og bagefter gav Moder Chokolade.

Moder holdt meget af Katte, og vi havde en stor, blaa Hankat, der bar Navnet »*Bosse*«. Efterhaanden blev den mægtig stor, men ifølge sin Natur gjorde den Afstikkere til Naboerne, og en Dag blev den borte for bestandig i to hele lange Aar. Saa var det en Dag, jeg traf en blaa Kat i Brændselsskuret, og naturligvis meldte jeg straks til Moder, at Blaamis nok var kommet tilbage. Hun foer af Sted foran mig ud i Brændselsskuret til Katten. Jo, der gik den. »Er det dig, »*Bosse*?« sagde hun. »Mjav, mjav, mjav,« svarede »*Bosse*«. Den foer hen til Moder, der klemte og knugede den og konstaterede, at det var hendes »*Bosse*« paa Rifterne, den havde i Ørerne fra tidligere Elskovseventyr. Saa blev »*Bosse*« hos os til sin Død.

Som Dreng havde jeg en Krageunge, der bar Navnet »*Klaus*«. Jeg

havde faaet den som lille og drættet den op. Den var mig saa hengiven, at den med Forkærlighed tog Stade paa min Skulder, og den fulgte mig til Skole hver Dag ved at flyve fra Træ til Træ. Jeg kunde kalde den til mig, naar jeg vilde, men desværre varede Glæden kun kort — højst nogle Maaneder.

En Dag, da jeg gik og drev paa Hestene i Hesteomgangen, sad »Klaus« i et Træ for at holde Øje med mig. Som saa ofte før tog den sig en Tur i Luften, og pludselig var der en Høg, der satte efter »Klaus«, og jeg saa den aldrig mere. Det var en af mine Hjertesorger.

•

En Person, der spillede en stor Rolle i min første Tilværelse, var *Karen Marie*. Hun var en Pige sidst i 20-erne. Hun var meget dygtig, men ogsaa noget selvsikker. Hun var storartet overfor mig. Hun tog sig af mig, enten det var under Malkekørsel til Aktien, eller det var en Tur til Nykøbing. Her var det lige ved at gaa galt. De fireaarige rejste frit med Toget, og da Karen Marie løste Billet, og der blev hentydet til mig, sagde hun: »Han er ikke 4 Aar endnu«, men jeg tog til Genmæle: »Jo, Karen Marie, jeg er da 5.« Jeg husker ikke, hvorledes Karen Marie klarede Situationen.

Engang var jeg med i Kirke i Gjedesby. Jeg var 5—6 Aar gammel. Prædikenen kedede mig gudsjammerligt, og for at forlyste mig stak Karen Marie sin Pegefinger frem til en lystig — men stiltiende — Tagfat. Hver Gang, Pegefingeren kom i Nærheden af min Haand, blev den trukket tilbage for derefter at vove sig frem igen. Nyt mislykket Forsøg paa at tage den, og dette gentog sig vel 20 Gange; men pludselig fik jeg fat i den, og i min Begejstring raabte jeg, saa jeg overdøvede Præsten: »Der fik jeg fat i den, Karen Marie.« — Det var en Sorg for mig, da Karen Marie tog ned til Kæmpens i Sdr. Ørslev for at blive Husbestyrerinde.

Forøvrigt var mine første Aar i Tilværelsen paavirket af Anlægget af Gedserbanen, Opførelsen af Gedser Station og Gedser Havn. Anlægget medførte en Strøm af Arbejdere af dansk, men særlig svensk Nationalitet. Det var ikke just Afholdsmænd, der tog fat paa det svære Arbejde. Drik, Skænderi og Slagsmaal hørte til Dagens Orden. Arbejderne og Lederne blev indkvarteret hos Bønderne. Vi fik en Politibetjent *Møller* til at bo hos os. Han havde en Myndighed

overfor Arbejderne, som han ikke misbrugte, og han blev et Værn for vort Hjem. Jeg husker endnu, at jeg fik Lov at se hans Politistav, der skulde bruges til de værste Urostiftere. Jeg lovede mig selv, at jeg aldrig vilde blive en af den Slags.

En anden Begivenhed i denne Forbindelse sætter Spor i mit Sind. En svensk Arbejder, *Peter*, fik Lov til at bo i et Kammer ved Stalden. Han drak forfærdeligt, og en Morgen, da en kikkede ind til ham, kom han ind og sagde: »Nu er Svinet død.« Kommunen tog nu Af-fære, skaffede Kiste, Ligtøj m. m., men da Svenske-Peter skulde klædes, var der ingen, der havde Lyst til at røre ved ham, saa ækel var han, og efter en hurtig Beslutning blev Liget nu i fuld Paaklædning anbragt i Kisten og Ligtøjet lagt hen over ham. Dødsfaldet var imidlertid meldt til hans Hjemstedskommune i Sydsverige, og til Begravelsen — dog først efter at Peters Kiste var anbragt i Graven, kom hans Kone, som saa meget pæn og anstændig ud. Hun forundrede sig meget over, at der hverken var efterladt Pengepung eller Hverdagstøj. Hvordan Sognefogden klarede Forholdet, husker jeg ikke, men Peter kom ikke op af Graven til Undersøgelse, og sandsynligvis findes hans sidste økonomiske Værdier endnu i Kirkegaardsjorden; Hverdagstøjet er nok forlængst smuldret hen.

Kammeret blev efter Peters Død delt i to Dele, et til Roe- og Af-faldsrum, et til Hørum, hvor vi væltede Hø ned fra en Lem i Loftet. Dermed udslettedes Kammeret, men endnu i mange Aar tænkte jeg tit og ofte paa Peter, naar jeg om Aftenen eller Natten skulde forbi Stedet eller ene op paa Høstænget i Bælgmørke for at kaste Hø ned. Der var jo nogen Anledning til at tro, at Peter skulde gaa igen paa Grund af det Puds, som Sognefogden havde spillet ham, da han blev lagt i Kiste.

Naboerne

Sydfalsters Befolkning var en solid Bondebefolkning. Maaske havde den nede mod Sydspidsen en Islæt udefra. Et Navn som *Krieghaar* er af hollandsk Oprindelse, og vi havde baade en *Hans Hollænder* og en *Rasmus Hollænder* i Sognet. Det er ikke saa mærkeligt, thi Hollænderne var indkaldt til Hasselø og Bøtø til Dyrkning af Grøntsager til Nykøbing Slot, ligesom til Amager ved København.

Geheimekonferensraad *E. Tesdorpf* havde 4 af sine 11 Herregaarde beliggende lige i eller lige udenfor Sognets Grænse, saaledes: Gjedsergaard, Frisenfelt, Ludvigsgave samt Bøtøgaarden. Den sidste laaovre under Diget Øst for Gjedesby. Til disse Gaarde indkaldte han en Mængde Medarbejdere fra Slesvig, hvor han var kendt fra sin Opvækst. De blev Bestyrere, Ledere af Dræningsarbejder og Hollændere (Fodermestre) for de store Kvægbesætninger.

Fra Moders Side havde vi vist ogsaa en Streg fra Tyskland i Slægten, nemlig en Familie, der blev indkaldt under Struensee. En Efterkommer blev Skuespiller ved Hofteatret, og han blev senere Romanforfatter. Han hed *Johs. Wildt*. Jeg har fundet to Bøger af ham: »Den smukke Skovpige« og »Pigen fra Ramløse«, men han har udgivet mange flere. De blev saa efterspurgt, at der blev udgivet hele Samlinger længe efter hans Død. Det var Bøger med Spænding og Handling i. Det gik altid, som det skulde, selvom det kunde se sort ud. Kongemagten stod sig, Heltene i Bøgerne klarede sig eventyrligt, og Skurkene led en forsmædelig Død. Dyden blev belønnet.

Vor nærmeste Nabo var *Rasmus Hollænder*, som havde en Kone, der hed *Maren*. De havde 12 Tdr. Ld. god Jord og en Børneflokk paa 5. Deraf kun een Dreng, *Hans*. Han var paa min Alder og legede tit med mig under Opvæksten.

Af lidt fjernere boende maa nævnes *Hans Bonde*, som forpagtede sin Gaard ud til Jens Koble. Han sikrede sig 600 Kr. aarlig for ca. 24 Tdr. Ld. Vi syntes, det var en uhyrlig stor Aftægt.

Mod Syd laa *Hans Rysses* Gaard og vesten for denne *Grete Kochs* dejlige Ejendom. Den sidste fortjener en nærmere Omtale. Grete Koch havde giftet sig til Gaarden, men hendes Mand døde af Tæring efter 1—2 Aars Ægteskab. Hun gav ham det Løfte aldrig at gifte sig igen, og nu blev hun en myndig og beslutsom Bondekone, der tog sig af Gaardens Drift baade ude og inde.

Gaardens Marker var delt ved Jordvolde med Popler og flettede Risgærder. Besætningen blev passet mønsterværdigt. Møddingen blev ugentlig sammentrampet af Heste. Markerne blev tilsaet og dyrket godt. Hun begyndte ogsaa at bruge Kunstgødning, men det var kun modstræbende, hun gik ind paa Roedyrkning, og hun gik ikke med til Dyrkning af Sukkerroer. Sine Folk tog hun sig godt af. Det var i Reglen fattige Børn, som hun opdrog og havde hos

sig i mange Aar og derefter satte i Vej. Det gav en Arbejdsstyrke, som var baade god, tro og villig.

Grete Koch satte efter Davre selv Folkene i Arbejde, og hun vidste, hvor hver enkelt skulde være, naar Arbejdet skulde gøres godt og naas i Tide. Hendes Landbrug staaer for mig, hvadenten det drejer sig om Gaardens Besætning, Haver eller Markerne — som noget af det mest ordentlige, overvaagede, gennemtænkte og stabile, som jeg i mit Liv har set. Jeg havde fra lille Pog af Lejlighed til at følge Bedriften, da jeg stadigvæk maatte bringe »Lolland-Falsters Stiftstidende« til Grete Koch og fik igen »Lolland-Falsters Folketidende« hos hende. — Fader var Højremand, og hun var Venstrekvinde. — Engang var det en Gaade, hvordan jeg var kommet ind; thi Porten i den firelængede Gaard var lukket, men det viste sig dog hurtigt, at jeg havde klareret mig igennem Hundehullet i Porten. Det kan undertiden være godt at være lille.

Grete Koch gik altid — Sommer som Vinter — i Nationaldragt. Til sidst var hun nok den eneste til at bære den paa Sydfalster. Konservativ — skønt Venstremand — var hun jo; men dertil kom, at *Kong Christian den IX* engang havde lagt Mærke til hende paa en Udstilling paa Falster, og da havde han henvendt sig til hende og udtalt sin Glæde over, at hun bar den smukke Dragt, og bedt, om hun vilde bære den til sin Død, og det skete naturligvis.

Hun var i Sandhed en Type paa en Danekvinde, der forstod at tage sit Ansvar op til Gavn for sit Folk og Samfundet.

En Mand, der ogsaa kom til at staa i mine Barndoms minder og Tanker som en stor Mand, var Geheimkonferensraad *E. Tesdorpf*, Ourupgaard. Ugentlig saa jeg ham i hans gamle Karosse med den ærværdige Kusk, *Holst*, paa Bukken køre langs Salemorrevejen til Ludvigsgave. T. lagde Mærke til, hvad han saa. Hans Skolemesterblik var med til at holde alt i Skik, hvor han kom frem.

Han greb bl. a. stærkt ind i mine Familieforhold. Bedstefader var i sine unge Dage Bestyrer paa Frisenfeldt, og derfra har jeg forøvrigt en macaber Historie, som Moder har fortalt mig.

Det var jo en Herregaard. De fik hele Tønder Sirup ad Gangen; men i dette Tilfælde havde man vanskeligt ved at tappe af Tønden, fordi der var noget, der lukkede for Hullet forinden. Bedstefader maatte klare Sagen og gennem Spunshullet finde Forhindringen. Det

var en Rotte, der havde fundet sin Død i den søde Vædske. Rotten blev fisket op, og Siruppen blev spist af Folkene med stor Appetit, men jeg tror ikke, at Bedstefader spiste Sirup i den Uge.

Det var Tesdorpf, der gav Bedstefader Gaarden i Sdr. Alslev i Fæste, og som senere lod hans ældste Søn, Christian, faa Gaarden i Elkenøre i Fæste, da han var blevet Kæreste med den hidtidige Fæsters Datter. Det gik nu ikke saa helt let til. Tesdorpf havde just besøgt Gaarden i Sdr. Alslev, og da der blev tækket, saa det meget uordentligt ud, og da Christian Bjerregaard nu kom med sin Anmodning om at faa Fæstegaarden Elkenøre efter sin Svigerfader, svarede Tesdorpf afgjort nej. »Du har ikke set andet end Svineri hjemme. Tror du, jeg vil betro dig min Gaard?« Morbroder Christian lovede, at han vilde gøre det mest mulige for at klare Sagerne i Elkenøre, men da han igen mødte bestemt Afslag, sagde han: »Ja, jeg kom og bad om Gaarden, som jeg agtede at drive godt, men tigger jeg ikke,« og saa vendte han sig om og gik og drog Døren fast i efter sig. Dagen efter kom Tesdorpf paa bedre Tanker. Christian Bjerregaard fik Gaarden, og nu blev der ordentligt taget fat med Dræning, Brak og anden Forbedring.

Tesdorpf fulgte ham i hans Arbejde, og et Par Aar senere kørte Bedstefader Morten Hansen til Sdr. Alslev fra Nykøbing og mødte paa Vejen Tesdorpf et Stykke fra Ourupgaard. M. H. tog T. op, og Samtalen gik lidt trent til at begynde med, men pludselig udbryder Tesdorpf: »Jeg har taget Fejl af Christian Bjerregaard, hans Brak er den bedste paa Falster, den er bedre end min Brak, jeg har Respekt for ham.« Saadan kunde Tesdorpf rejse Ansvar hos sine Fæstere, han kunde tage Fejl, men han kunde ogsaa gøre Afbigt.

Jeg husker endnu, at Fader og en anden Mand fra Byen var fulgtes ad til Tesdorpf's Begravelse en Majdag 1889. Jeg erindrer endnu det alvorlige Udtryk, der var over dem, da de kom tilbage fra Begravelsen. Et stort Træ var faldet i Skoven. Hvordan skulde det gaa Smaakravlet?

Det var fattige Tider under min Opvækst. Jeg husker med Gru, hvordan de dyngede Majs op i Frihavnen til 3 Øre pr. Pund, og Kornpriserne blev derefter; men under de haarde Vilkaar lærte man at hjælpe hinanden, og der var i Virkeligheden ikke Mangel paa Smaa-

glæder. Øl var der altid i Huset — ofte gammelt Øl — ja, ved særlige Lejligheder gerne med en »Pind« i (Rom).

Bajerne kostede kun 5—6 Øre, naar man tog et helt Anker. Arbejdet gik sin gode Gang. Avrsgildet (Ophøstning), Høstgildet, Fødselsdagsgilder og Julegilder gik godt. Man kom langt mere sammen i Ny og Næ, end man gør nu. Ved Købmanden mødtes Godtfolk. Der vankede en Bajer eller to, og saa var Dagen reddet. Brændevin var det ikke fint at drikke, men ved et muntert Komsammen tog man ikke i Betænkning at tømme en Flaske trestjernet Cognac til Toddy. Den kostede 1 Kr. pr. Flaske.

Da vi fik de første Cykler, mødtes vi heldige, unge Mænd gerne hos Skrædder-Jacob, som boede ved Landevejen paa Grænsen mellem Skelby og Gjedesby. Der kostede Bajerne 8 Øre pr. Stk. Vi var generøse nok til at betale 3 Bajere med 25 Øre.

Til de offentlige Baller i Forsamlingshuset fik jeg som Dreng udleveret 1 Kr., og den slog godt til. Adgangen kostede 25 Øre, Hvidtøllet 2 Øre pr. Glas, en Bagerbolle ligesaa, og de blev jo kun nydt, naar Varmen og Sulten blev for stærk.

Fader havde mange Venner, men særlig een uforlignelig Ven, Plantør *N. Andersen*, Bøtøgaard. Han stod for Plantage- og Aspargesdyrkning paa den udstrakte Sandgaard. Her fremtryllede han efterhaanden en Skov, som var ca. 1 Mil lang, under Diget mod Østersøen. Plantøren passede paa Krybskytterne og havde sit Spil med dem, selvom de var bange for den stærke, modige og haandfaste Mand. Plantøren var Ungkarl; han havde Jagt- og litterære Interesser og havde som Ener Lejlighed til at fundere over Forholdene. Han fandt gerne sine egne selvstændige Meninger, som han paa en vis famlende, men ikke desto mindre ret selvsikker Maade, fremsatte.

Han blev alles Ven i det gæstfri Sydfalster. Der var alle Steder Plads til en saa anset og afholdt Gæst som Plantøren, der villigt gav baade Raad og Daad, naar han kunde hjælpe med et eller andet i Have eller Plantning. Han fik for sit mægtige Livsarbejde tildelt Ridderkorset. Kort efter sin Død fik han paa sin Grav en lille, ubetydelig Sten. Naar jeg kommer til Gjedesby Kirkegaard, besøger jeg altid Stedet og græmmer mig over Forholdet mellem denne Sten og Plantørens store Personlighed og velsignelsesrige Gerning.

Fader og Plantøren var Hjertensvenner, men de tog i Provisorie-aarene mangen politisk Dyst — ogsaa saa skarpe, at der blev Huller i deres Sammenkomster, men længe kunde de nu ikke være fra hinanden.

Under disse Forhold voksede jeg op. Jeg blev hurtigt vænnet til at hjælpe til med nyttigt Arbejde. — Det første af den Slags, jeg erindrer, var, at jeg hjalp til i Sukkerroerne, der blev blokhakket af en Karl eller Pige, og saa kravlede vi Drengene bagefter og tyndede Blokken ud til een Roe. Senere kom de svenske Piger med de korte Hakker, og saa kom der anderledes Gang i Foretagendet.

Det næste var, at jeg flyttede Køer, og navnlig havde jeg en Tur over til Diget til Faarene, som græssede paa Klitarealerne. Det var en virkelig Klit. Den var saa høj, at Stormfloden den 13. November 1872 ikke gik over den, og den indgik som et Led i det 12 Fod høje Dige, der blev opført efter Stormfloden. — Jeg vandede Faarene i en Dam, der var gravet paa Stedet, og her var den Mærkværdighed til Stede, at Vandspejlet i Vanddammen steg og sank med Høj- og Lavvande i Østersøen, som laa 100—200 Meter derfra; men Vandingen havde fersk Vand, og Østersøen var salt.

Det varede heller ikke længe, inden jeg fik Lov at køre den røde Hest, der ikke regnede meget med mig som Kusk, fordi den ansaa sig selv for klogere, og det var den muligvis ogsaa. Naar jeg harvede med Slagharve, var den slem til at gøre for hurtigt om ved Vendingen, saa Harven væltede, og saa kneb det for »lille Kristen«. Jeg mindes ogsaa med Gru, da Fader skulde lære mig at harve i »Krog« — en udmærket Harvemaade, som Fader havde indført fra Jylland. Jeg tog Fejl af Situationen paa et af de afgørende Steder, og det indbragte mig en skrap Lussing, der havde til Følge, at jeg aldrig siden glemte, hvordan jeg skulde harve i »Krog« (Zigzag).

Engang tromlede jeg paa en af vore Lodder, »Salemorrelodden«. Den var kun ca. 10 m bred, men 400 m lang, og her endte jeg ved den længst borte liggende Ende, og da jeg nu skulde over til »Mejerparten«, der kun laa et lille Stykke derfra og havde samme Længde, faldt det mig ind at køre fra den ene til den anden Part ved Yderenden. Her kom mig en tværgaaende Vej til Hjælp, men jeg maatte køre over et Hjørne af et Stykke vandsurt Hvede, som tilhørte Gdr. *Hermann Lindemann*. Tromlen gjorde saavist ingen Skade, da det

var i Foraarstiden, men Sporene var jo sikre nok, og da H. L. i Tiden var Uvenner med Fader, blev Kørslen fastslaaet, og Fader og jeg blev stævnet i Retten i Nykøbing. Jeg var vel ikke mere end 11 Aar og til at købe for en billig Pris, og bedre blev det ikke, da vor gamle Nabokone, *Kirsten Hollænder*, en af Egnens gamle stærke, sagde: »Du kommer den Onde møjte mig i Hullet.« Fader trøstede mig, og Hermann Lindemann lod mig forstaa, at det var ikke mig, han vilde gøre ondt. Da vi kom for Retten, sagde Dommer *Holck*: »Naa, her har vi den unge Synder,« saa var jeg færdig, og Fader maatte tage Affære. Han og Hermann Lindemann fik udtømt deres Vredes Skaaler over hinanden, og Fader slap med at betale 50 Øre i Mulkt, hvad han i sin Lovkyndighed for Resten godt vidste i Forvejen; men senere passede jeg velnok paa at holde mig fra Retten.

*

Da jeg var 11 Aar gammel, blev det opdaget, at jeg var blind paa højre Øje. Det var ved en Tur til Østersøen. Fader vilde laane mig sin Kikkert, for at jeg kunde se et Skib langt ude. Jeg satte Kikkerten for det venstre Øje, men Fader forlangte, at jeg skulde se med det højre, og derved blev det opdaget, at jeg var blind paa dette Øje. Selv var jeg ikke klar over Forholdet, og dog havde jeg gjort enkelte Erfaringer, der pegede i den Retning. Jeg vilde altid staa bagved Flitsbuen, naar Naboens Hans og jeg skød til Skive med Bue og Tordenkiler (forstenede Blækspruttepigge, fundet ved Stranden). Han sagde: »Det maa du ikke »Kesse« (han kunde ikke sige Kristen), for saa skyder du bedre end jeg,« han holdt jo Bøssen til højre Kind.

Vi tog til Nykøbing og København til Øjenlæger, men der var intet at gøre. — Senere udviklede der sig Betændelse i Øjet. Den sorte Pupil blev dækket med en graa Hinde, og Øjet kom til at skele en Smule. Paa Landbohøjskolen vilde Professor *Boas* hjælpe mig til at faa Øjet kureret. Han anviste en Øjenlæge, som jeg konsulterede, og denne kunde godt tage den graa Hinde væk, men da han ikke turde udelukke Risiko for, at hele Øjet gik tabt, beholdt jeg Øjet, som det var indtil i 1929, da en ny farlig Betændelse gjorde det nødvendigt, at Øjet blev opereret bort. Jeg fik et Glasøje (med Blink i), der ikke var til at kende fra det seende Øje.

Skoletiden

Jeg gik i Skole i Gjedesby. Først i Pogeskole hos *Fru Miller*. Jeg var kun 5½ Aar gammel, da jeg begyndte.

Mange Forkundskaber havde jeg ikke tilegnet mig, men jeg havde stavet noget i en A.B.C. med gotiske Bogstaver. Der var en Fjerdingvej til Gjedesby, hvor Skolen var, og Fader kørte mig derop med den røde Hest. Min nye Sælskindstornister var taget i Brug, og Køreturen begyndte. Paa Halvvejen spurgte Fader: »Du har vel din A. B. C.?« Jeg kikkede i Tornisteren, nej, den havde jeg glemt. »Har du husket din Mad?« »Ja!« og dermed fik jeg en Lussing, saa det sang i Ørerne.

Ankommet til Pogeskolen blev jeg installeret blandt mine samtidige paa vore Pladser, og Præsentationen begyndte. Vi paabegyndte alle Læsningen i en A. B. C., eftersom nu Udviklingen eller Aandsevnerne var. Her kom jeg galt fra det; thi jeg havde lært gotiske Bogstaver i min A. B. C., og stillet overfor de latinske Bogstaver i den forelagte A. B. C. blev jeg fuldstændig paf. Fader var meget utilfreds og sagde: »Den dumme Dreng, han kunde da noget hjemme i hans egen A. B. C.« Det var Begyndelsen til Skolegangen, og den var ikke lovend. Min Skolegang gik dog vistnok siden meget godt — endog bedre end ventet; men een Tildragelse prægede sig i min Erindring:

Vi var lige kommet ind fra Frikvarter og skulde til at tørre vore Tavler af for at begynde Regningen. Da opdagede jeg, at jeg manglede mit Lommetørklæde. Hurtigt for jeg Lommerne igennem, der var ikke mange af dem, og hurtigt raabte jeg: »Der er nogen, der har taget mit Lommetørklæde.« *Fru Miller*, vor gode Lærerinde, holdt straks Forhør, alle nægtede at have haft med Lommetørklædet at gøre. *Fru Miller* opfordrede mig til at gaa Lommerne igennem endnu en Gang, men jeg holdt paa, at jeg nok havde tabt Lommetørklædet ude paa Legepladsen, og derfor fik jeg Lov til at gaa ud og søge efter det der. Her var ingen Lommetørklæde at finde, og jeg prøvede da Lommerne en Gang til med det Resultat, at Lommetørklædet sad i min Brystlomme. Det kunde jeg dog ikke have siddende paa mig, at jeg havde været *Fru Millers* Opfordring til Undersøgelse af Lommerne overhørig. Jeg bøjede mig derfor ned med Lommetørklædet i Haanden og fingerede Fundet. Da jeg kom tilbage til Skolestuen, er-

klærede jeg frejdigt, at jeg havde fundet Lommetørklædet. — Fru Miller, der nok havde været Vidne til Optrinnet fra Vinduet, sagde straks: »Nu lyver du, lille Kristen, jeg kan se Kainsmærket paa din Pande,« og straks gik jeg til Bekendelse og brød ud i Graad. — Jeg lovede mig selv og Fru Miller aldrig at lyve mere, og det Løfte har jeg — med faa helt nødvendige Undtagelser, hvide Løgne — holdt.

Da jeg var 10 Aar, skulde jeg i Ferien besøge Morbroder Christian i Elkenøre. Jeg holdt meget af ham, fordi han altid kunde lave Løjer med mig. Min Rejse gik fra Gedser til Nykøbing, hvor Morbroder skulde sælge Grise paa Torvet, og saa skulde jeg køre med ham fra Nykøbing hjem — en god Mils Vej Syd for Byen.

Morbroder kom først Kl. 15, og jeg skulde vente paa Gæstgiveriet »Danebrog«, og det varede ikke længe, før jeg opdagede, at jeg havde glemmt min Madpose hjemme. Min Sult steg, da jeg sammen med andre Gedserrejsende drog ind paa »Danebrog«, og de trak deres Madpakker op og spiste deres Morgenmaaltid. Jeg henvendte mig til Gæstgiver Højer og spurgte, hvad 3 halve Stykker Smørrebrød kostede, og fik at vide, at det drejede sig om 21 Øre. Jeg afleverede hurtigt Bestilling paa de 3 halve Stykker Smørrebrød, som lettelig gled ned. Derefter gik jeg i Byen og købte en Blyant og en Kniv — den sidste, husker jeg, kostede 35 Øre. Altsammen var det et stærkt Indhug i den Krone, som jeg havde faaet i Tærepenge.

Langt om længe kom Morbroder. Jeg for straks løs paa ham og berettede om mine 3 Stykker Smørrebrød til 21 Øre, Blyanten til 10 Øre og Kniven til 35 Øre. Flere Gange kom jeg tilbage til mine Indkøb. Paa Turen hjem fra Nykøbing fik Morbroder Begivenhederne doceret endnu en Gang, og han sagde da: »Ja, det er godt nok, at du sørger for at faa noget for dine Penge; det skal man altid gøre, det kan jeg godt lide dig for, men nu er du omtrent blevet af med din Krone, hvordan skal vi nu skaffe dig een igen? For du skulde jo helst være lige saa velhavende, naar du kommer tilbage til Gedser, som da du tog af Sted. Kan du samle Æg ind?« Ja, det kunde jeg. »Ja, men saa siger vi, at du faar 10 Øre for hver Snes Æg for dem, du finder i de almindelige Reder, og 20 Øre for dem, du finder andre Steder.« Det var jeg vældigt med paa. Hjemme fik jeg kun 2 Øre pr. Snes, og nu drejede det sig for mig om ikke at give Penge ud, men derimod at tjene dem. Det endte med, at jeg tjente 2,75 Kr.,

som jeg stillede med i Gedser efter Sommerferien, uden at jeg havde givet en eneste Øre ud paa Gennemrejsen i Nykøbing.

Jeg kan vist takke min Morbroder for, at han rejste Spareviljen hos mig. Baade det at give Penge rigtigt ud og at søge at passe paa Penge har ligget dybt i Sindet, enten det drejede sig om betroet Arbejde eller egen Virksomhed.

Den egentlige Skole laa andet Steds i Byen. Det var en af Frederik den IV's Skoler. Lærer *Pedersen* var Enelærer og naaede vistnok sit 50 Aars Lærerjubilæum — endda han havde en Skolelod paa 5 Tdr. Ld. at drive ved Siden af og drev den mønsterværdigt. Hans Anglerkøer var fremragende og Kalvene efterspurgte som Stamdyr; de kom til at præge Egnens Besætninger. Hans Sønner var meget dygtige. Den ene kom til Frederiksberg Skolevæsen. Den anden blev opdaget af Docent *N. I. Fjord*, Landbohøjskolen, ved Skolelærereksamen, hvor Fjord var Censor, og han blev den senere saa berømte Beregner *P. Langmark*, som i mange mange Aar var paa Forsøgslaboratoriet.

Medens jeg gik i Pogeskole, blev der bygget en ny Skole ved Siden af den gamle *Frederik den IV's Skole* og ansat 2 Lærere, hvorved der opnaaedes Fireklassedeling, men nu tog gamle Pedersen hurtigt sin Afsked. Jeg havde ham kun som Lærer et halvt Aarstid; dog var jeg Vidne til, at han en Dag viste os Tampen — en Rebslynge — til de slemme Børn. Det var nok til at skaffe Ro og Respekt under Undervisningen.

Efter gamle Lærer Pedersen fulgte Førstelærer *Nic. Christiansen*. Han kom fra Vejringe i Aastrup Sogn. Han medførte til sin Gerning tilstrækkelig Viden og stor Interesse for sit Arbejde og sine Børn. Det var ham om at gøre, at hans Børn blev de dygtigste i Sognet. Han var en meget livlig Lærer, god Fortæller og paapassende i sin Gerning — ikke mindst maa jeg med Glæde og Tak mindes hans Evner til at lære os Dansk. Det har jeg i mange Aar haft Nytte af. Imidlertid skulde vi kunne Lektierne, kunne læse ordentligt — ogsaa Skrift — og hvis ikke, vankede der af Spanskrøret. Der blev uddelt mange Rap i Skolen, men Pryglene blev givet — om jeg saa maa sige — med Kærlighed. De satte ikke Slagger i Sindet, og Christiansen blev sine Elevers Ven, og dette Venskab varede ved, længe efter de var kommet ud af Skolen.

Personlig fik jeg særlig meget ud af Skolegangen, da Christiansen

lærte mig Tysk udenfor Skoletiden. Som Følge deraf blev jeg hentet over i Privatlejligheden i Middagstiden, og dette førte til, at hans ejegode Hustru, *Signe Christiansen*, hver Dag satte mig til Middagsbordet sammen med mine Lærere.

I Gjedesby Skole saa jeg første Gang min Kone, som da allerede var en flot, ung Pige. Hun var Gæst nogle Dage og kaldte mig ind til Overhøring i Tysk. Jeg sad og læste min Lektie op, og saa kom hun bagefter og spurgte ironisk, om jeg skulde være Præst. Da tænkte jeg ikke paa, at hun skulde blive min Kone. Fru Signe Christiansen, der var fra Vejringe, var en Halvtante til min Kone, som er født i Næs ved Stubbekøbing — ogsaa i Aastrup Sogn.

Jeg havde et let Nemme til Bogen, men Arbejdet kunde godt falde træls. Jeg maatte op og gøre Staldtjeneste, inden jeg skulde møde i Skolen Kl. 8, og efter Skoletid var der altid nok at gøre. Lektierne maatte læses om Aftenen. Selv ikke i Ferierne var vi fri. — Efter Jul maatte vi møde til Overhøring i 12 Salmer og 7 Evangelier, og de skulde som alt andet kunnes perfekt.

Som Andenlærer havde vi *Jens Christiansen*, som stammede fra Taulov. Han var dygtig, men meget streng, og han kunde faa os til at ønske os i et Musehul, blot han saa skarpt paa os.

I en Religionstime hos Andenlæreren havde jeg en Oplevelse, som maa noteres:

Det var i den mindste Klasse i den store Skole, at vi begyndte Gennemgangen af Luthers Katekismus. Vi nøjedes foreløbig med det storstilede, var naaet gennem Budene, og den Dag, det drejer sig om her, regnede jeg med, at vi havde Repetition og alle Budene for til Overhøring.

Da jeg kom til Skolen et Kvarter før Tiden, blev jeg imidlertid oplyst om, at vi Dagen i Forvejen havde faaet Trosartiklerne for til Overhøring. For mig var det umuligt at lære de vanskelige Trosartikler, saaledes at jeg kunde klare Afhøringen, men alle Sunde var derfor ikke lukt. Min Moder havde lært mig i Nødstilfælde at bede Vorherre om Hjælp, og dette skete under en stor Lind, som jeg endnu kan se placeret paa Skolepladsen. Trøstet og frimodigt brugte jeg nu den resterende Tid til at lege med mine Kammerater.

Ved Overhøringen blev den øverste Dreng anmodet om at læse det første Bud, den anden Dreng det andet Bud o. s. v., indtil jeg, som

var den fjerde Dreng, læste det fjerde Bud. Min Sidemand til højre — eller med andre Ord den femte Dreng — protesterede højtlydt og gjorde opmærksom paa, at vi havde faaet Trosartiklerne for. »Ja, men saa kan du begynde med dem,« sagde Læreren. Men jeg slap for videre Tiltale. Vorherre havde klaret Sagen.

Lærer J. Christiansen blev efterfulgt af Lærer *J. Pedersen*. Ogsaa han kunde sine Ting, men var mere kammeratlig. Han tog i Tjenesten og blev Løjtnant. Han lærte i København Worm's Stenografi, og denne Færdighed, som han drev til Fuldkommenhed, lærte han videre til nogle af os Børn — bl. a. til mig. Fremragende Stenograf blev jeg ikke, selvom jeg paa Landbohøjskolen stenografede Professor *T. Westenmanns* Forelæsninger. Pedersen lærte os ogsaa Stejlskrift, og, hvad der var det allerbedste, han tog sig for at uddanne os i Gymnastik. Jeg kunde springe baade paa Buk og Hest og blev særlig god til Ring- og Trapezøvelser.

I Frikvartererne med Skolekammeraterne var der baade godt og ondt. Med Pigerne dansede vi Ringdans:

»To Piger, de vandred i Skoven, Tralalala, Tralalala,
den ene, hun var trolovet, Tralalala«

Og saa vekslede Udelegene lige fra Klink, Nærmest til Hjultrilling, Boldspil samt Slagsmaal. Her var det ikke nemt for de smaa. Jeg var forfulgt af en Dreng, der hed Thomas, der med sine Øgenavne var ved at plage Livet af mig. Prygle ham kunde jeg ikke, og det var mig derfor en Lise, naar han maatte bruge Frikvarteret til at sidde inde i Skolen og læse, fordi han ikke kunde sine Lektier. En Dag, da han havde været særlig slem ved mig, passerede en af de store Drengene, *Olaf Rase*, forbi ham bagfra og stak ham en Lussing, saa det sang, og derefter gik O. R. videre, som om det slet ikke var ham, der havde uddelt Slaget. Nej, hvor den Lussing var vel anbragt. Jeg fik Fred den Dag.

Godt blev det imidlertid ikke, før jeg blev saa stor og stærk, at jeg kunde prygle de andre Drengene eller dog tvinge dem til Neutralitet.

Om Vinteren løb vi paa Gadekæret — »Gadestøvlen« kaldet — de fleste paa Træskøjter og enkelte paa Jernskøjter. Der blev hugget Isflager ud, »Gumper«, som vippede i Vandet, naar vi løb over dem.

Naar Isen tødede, løb vi Isen ned, det vil sige, at vi løb paa Seig

— 3 Mand ved Siden af hinanden med hverandre i Haanden — saa gyngede Isen, efterhaanden som Kæden kom frem. Engang gik det galt. Jeg var i Midten af 3, da Isen brast. Begge Fløjmandene redede sig ud til Siden, men jeg blev i Hullet og kom i Vand til Halsen. Jeg blev fulgt op til Skolemesteren og maatte have Fru Christiansens Underbenklæder og Christiansens Benklæder og Frakke paa, medens mit Tøj blev tørret. Det var nedværdigende i en saadan Grad, at jeg husker det endnu.

De store Dage var Eksamensdagene Foraar og Efteraar. Saa gjaldt det. Gerne gik det med fint Resultat, og bagefter var der Skolebal med Chokolade. Lærer Christiansen spillede, og vi dansede med Pigerne. Jeg havde Tilbøjelighed for et Par af Pigerne, dejlige var de begge to, og Skade skete der ikke, fordi vore Hjerter dikkede for hinanden.

Til Præst gik vi i Skelby; der laa Præstegaarden, og dertil vandrede vi ca. 22 præstesøgende. Nogle — saaledes jeg — havde 5 Fjerdingvej at gaa. Vi maatte tidligt op, naar vi skulde naa Præstegaarden til Kl. 9. Flokken blev større og større, efterhaanden som vi kom frem, og Samværet var saa fornøjeligt, at en enkelt Gedserpige, der ellers tog med Toget til Fiskebæk og derved sparede de $\frac{4}{5}$ af Vejen, slog ofte Følge med os andre for at nyde Selskabet.

Præsten krævede meget: store Stykker af Luthers Katekismus og en lang Salme for hver Dag. Ingen Bøger oppe ved Overhøringen, derfor intet Kikkeri i Teksten. Hvor Nr. 1 havde sluttet, maatte Nr. 2 begynde uden Direktiver. Til sidste Præstedag havde vi hele Katekismussen for, og jeg præsterede da Dagen i Forvejen, da jeg kørte Hestene i Hesteomgangen, at gaa hele Katekismussen igennem: Skriftsteder, Forklaringer og hele Molevitten, uden at have nogen Bog at støtte mig til. Det kan jeg ikke nu.

Den sidste Dag medbragte vi Offer til Præsten — i Reglen 2 Kr. pr. Mand — men een af Kammeraterne havde faaet 4 Kr., og han syntes ikke, at han som en god Kammerat kunde give mere end vi andre. Til Gengæld inviterede vi saa alle Pigerne med til Jes-Væveren, som havde en uskyldig Smugkro. Der fejrede vi Dagen i gammel fransk Vin til 35 Øre pr. Flaske, og saa meget er sikkert, at Humøret hos os var højere end Vinens Kvalitet.

Nu kom Konfirmationsdagen. Charabancen var blevet nymalet, det

sølvpletterede Seletøj pudset, saa Læderet skinnede, og de forniklede Bøjler og Spænder blinkede. Lise og Lotte kroede sig. Fader kørte, og Moder, Gudmoder og jeg sad bagi i stiveste Puds. Gudstjenesten var højtidelig. Overhøringen af hver enkelt fandt Sted. Derefter bekendte vi vor Daabspagt, og saa gik Turen hjem til Gildet, som blev holdt i den festsmykkede Lade.

Præsten, Pastor Bøllemose, var med, og han gik i sin Bordtale ud fra et Ord af en græsk Stormand, der havde sagt: »Min Søn, bliv en større og bedre Mand, end din Fader har været.« Selv syntes jeg dengang, at det var noget mærkeligt noget; thi jeg kunde ikke tænke mig nogen dygtigere end min Fader. Senere har jeg bedre forstaaet Dybden af Præstens Ord.

Min gode Ven og Lærer, J. Pedersen, skrev et godt Ord til mig. Han haabede, at jeg maatte arve min Faders Dygtighed, lyse Livs-syn og friske Mod samt min Moders Flid og Retskaffenhed. Det var et godt Ønske.

UNGDOMMENS AAR

Efter Konfirmationen var jeg naturligvis glad ved at have sluppet den bundne Skolegang og at faa Lov til at blande mig i de Unges Lag.

Nu skulde man jo vise, at man var dygtig til Arbejdet, og første Sommer maatte Fader og jeg haandmeje det meste af Kornet. Aah, hvor det var strengt, og hvor blev Kroppen øm i Vridemusklerne. Flot var det at kunne gaa ud og hjælpe en Husmand at saa Ageren til og gøre det ud for en Karl, naar man hjalp Naboen at tærskes, samt at faa Lov til efter Aftensmaden at ryge paa stor Pibe.

Kræfterne blev lagt i Roearbejdet. Jeg husker endnu en kold, sludfuld Efteraarsdag, da vi tog Sukkerroer op paa Kraft, at Moder kom ud med en varm Tallerken Sødsuppe til os. Hvor den smagte og kom tilpas.

Jeg aflastede nu Fader mere og mere. Han fik mere og mere travlt med sine Agenturer, og længe varede det ikke, inden jeg blev saa dygtig udi egne Tanker, at jeg en Dag lod Fader forstaa, at jeg var uundværlig i Bedriften. »Naa,« sagde Fader, »du trænger nok til at komme ned til din Morbroder i Elkenøre.« »Ja, det vil jeg hjertens gerne,« og saa drog jeg den 1. Maj 1896 til Morbroder *Christian Bjerregaard* i Elkenøre for den svimlende Løn af 125 Kr. om Aaret.

Det havde i mange Aar været bestemt, at jeg skulde tjene hos min Morbroder. Han havde en Gaard paa 80 Tdr. Ld. Det var god Jord. Vi havde meget at bestille fra Morgen til Aften. Han gik selv med i Arbejdet, og Farten blev sat op til det, vi kunde yde.

Her blev jeg saa 3. Karl fra 1. Maj 1896. Andenkarlen var 19 Aar og Forkarlen 23 Aar. Det kan ikke nægtes, at vi blev ordentlig trukket igennem, men da det var min Morbroder, der stod for Arbejdet,

var jeg nødt til at finde mig i min Skæbne. Der var aldrig Tale om Standsning i Arbejdet. En Dag havde jeg været kørende til Nykøbing med Eenspænderen, og da jeg kom tilbage, fik jeg at vide, at jeg skulde tage Skimlerne og tage ned og pløje paa Skolelodden. Da jeg mødte en af de andre Pløjemænd, som kørte paa den nærmeste Ager nogle Furer fra mig, skulde jeg naturligvis give Besked om Turen til Nykøbing, og som Følge deraf holdt vi begge to et Øjeblik. Min Medtjener holdt imidlertid Hænderne paa Ploven, medens jeg vendte Ryggen til Ploven. Men pludselig kom Morbroder med Nykøbing-Hesten, som skulde rides paa Græs. Det kan nok være, at vi kom i Gang med Pløjningen, men Morbroder havde opdaget os. Saasart han havde sat Hesten fast i Tøjret, kom han hen til mig og spurgte, om det ikke var Mening, at jeg vilde pløje. Nu kunde jeg saa gaa hjem og rense under Svinene, saa skulde han nok holde Ploven i Gang. Det var velnok nedværdigende, men jeg havde jo kun at parere Ordre.

Som Yngstekarl havde jeg de mindste Kræfter og tillige de daarligste Heste, men ikke desto mindre skulde jeg jo følge med, og det kneb undertiden ganske forfærdeligt.

Jeg husker en Dag, vi kørte Hø hjem fra Skolelodden. Kusine Marie lagde Læssene og tog imod Høet, som vi rakte til hende, og hun hjalp mig saa godt, hun kunde. Hjemme i Gaarden skulde vi række Høet op til en Lem i Gavlen, hvor Morbroder tog imod Bundterne, og det var velnok svært at faa Høbunderterne fra hinanden og række dem saa højt til Vejrs. — Under Aflæsningen spurgte han: »Hvordan gaar det med de to Arbejds mænd, som renses Grøfter op?« »Det ved jeg ikke,« svarede jeg, »jeg har ikke Tid til at se efter noget.« Saa svarede Morbroder: »Ha, ha, det er da godt, du har faaet noget at bestille.«

Naar Dagens Møje var endt, gik Forkarlen og Andenkarlen ind til deres Mælkegrød, men jeg maatte med samtlige 3 Spand Heste ud paa »Øen« i en Indhegning ved Østersøen, der var beliggende ca. 2 km fra Gaarden. Vi holdt op i Marken Kl. 7, og inden jeg fik Hestene dertil og blev vasket, var Klokken gerne mellem 8 og 9, og naar jeg saa havde faaet min Mælkegrød, gik jeg i Seng for at blive vækket igen Kl. 4 $\frac{1}{2}$, naar Morbroder kaldte.

Det var velnok et svært Aar; men alting faar jo en Ende, og glad

var jeg, da jeg den 1. Maj 1897 vendte tilbage til Hjemmet. Det var en ydmyg og lydige Søn, der kom hjem efter dette Uddannelsesaar.

Morbroder havde staaet for mig som noget forbilledligt rigtigt at stræbe efter, men det kan ikke nægtes, at under det daglige Slid fortonede Billedet sig en Del.

Efterhaanden kom Kræfterne, og med Øvelsen gled Arbejdet lettere, og hvor havde jeg godt af dette Aarskursus. Jeg kom til Morbroder som en Vigtigpraas, der troede, at jeg kunde alt, og jeg rejste til mit Hjem et Aar efter med den Overbevisning, at det var godt at have et Hjem at komme tilbage til.

Opholdet havde ogsaa sine lyse Sider. Jeg lærte, hvordan man tager Tiden iagt i et Landbrug, hvordan Arbejdskraften bedst maa udnyttes og de enkelte Landbrugsarbejder iscenesættes.

Min Kusine Marie, der var 10 Aar ældre end jeg, var det oplivende Element. Hvor hun var med, var der Liv og glade Dage. Føden var overvættet. Om Morgenen Davre: Sild og dertil et Par Rundtenommer smurt Rugbrød, Kl. 10 3—4 Rundtenommer Rugbrød, Kl. 12 Middagsmad — især Flæsk og Kartoffler, Vælling og Grød, Kl. 1½ Kaffe, Kl. 4 Middagten: 4—5 Rundtenommer Smørrebrød med Paalæg, efter Kl. 7 Mælkegrød og Te. Ubegribeligt, at et saadant Foder kunde indtages, men det lod sig gøre.

I Høstens Tid vankede der Gammeltøl — ofte med en »Pind« i — og ved Avrsgildet (Høstgildet) var der Gildesmad. — I Julen blev der aldrig spist andet end Sigtebrød, alle Brød var paa 8 Pund.

Den kvindelige Arbejdskraft var svenske Piger, og de var baade flittige og dygtige.

Mod Julen var der særlig travlt. Alt skulde ordnes. Stenbroen under Hestene renses — selv i Fugerne. Hos Svin, Kalve og Køer skulde der ogsaa gøres ekstra rent. Der var saa travlt, at vi først i sidste Øjeblik fik fri til Juleaften. Julegrøden blev sat til Livs fuldstændigt, og Medisterne ogsaa. En af Eleverne gik ud for at fodre Hestene, Pigerne rømmede af Bordet, og alle samledes vi nu, og Morbroder foreslog, at vi skulde synge en Salme. Der var ikke Tale om, at andre turde foreslaa. Det var som altid en skjult Ordre: »Vi synger Nr. . . ., du maa synge for, Peter,« henvendte Morbroder sig til Fodermesteren. Han havde nemlig en god Stemme, var gammel i Gaarde og agtet af Morbroder. »Den kan jeg ikke synge,« svarede

Peter. »Saa maa du, *Marie*,« henvendte Morbroder sig til sin Datter, men Marie svarede: »Den kan jeg rigtignok heller ikke synge.« »Ja, saa maa jeg selv,« sagde Morbroder, og han gav sig i Lag med Salmen efter en Melodi, som han vistnok ikke selv var klar over, saa meget desto mere som han ikke havde Tone skabt i Livet. Han var nødt til at synge Verset igennem saa godt, som han kunde, men mere end et Par Linier var han ikke kommet frem, inden jeg maatte dække Ansigtet for at skjule mit Grin, og min Kusine blev smittet og brast i Latter. Det forbedrede ikke Sagen, at Morbroder selv var en Mand med Humør, men han maatte holde alvorlige Miner til slet Spil. Da han langt om længe var færdig med første Vers, lukkede han Bogen i og sagde: »Saa maa vi hellere holde op, det er ikke til at synge, naar der er saadan et Par Grinebidere til Stede,« og dermed var den Juleandagt forbi.

Jeg har været med til mange Juleandagter før og siden — de allerfleste vellykkede og højtidsfulde, men desværre husker jeg allerbedst denne ene mislykkede.

Det skal ogsaa skrives Morbroder til gode, at da jeg senere hen skulde paa Landbohøjskolen, og det kneb med Midlerne dertil, var han den første til at tilbyde mig Laan. Han var Familiens Overhoved, men ogsaa paa den Maade, at man ikke gik forgæves til ham, naar det paa en eller anden Maade kneb.

I det følgende Aar var jeg hjemme og var blevet en skikkelig Søn, der hjalp til med Arbejdet, saa godt som jeg kunde.

Fra dette Aar har jeg en Løbskkørsel at berette om. — Løbskkørsel er altid spændende, men dengang var jeg ude for det ualmindelige. Jeg var 17 Aar og var Karl paa vor lille Gaard. Vi kørte Sukkerroer til Gedser Station. Jeg læssede Roerne paa Vognen i Marken og kørte Halvvejen til Stationen, hvorefter jeg overlod Viderekørslen til en mindre Dreng. Ved Stationen var der Sættevogn, og en Arbejdsmand læssede Roerne over i Jernbanevognen og fyldte den tømte Vogn med Affald. Vi havde kun 3 Heste hjemme, og vi havde derfor i den Anledning laant en Hest, og denne var som vor egen en »fjermer« Hest (d. v. s. vant til at gaa ved den højre Side) og — hvad jeg ikke vidste — den var løbsk ligesom vor egen.

Nu ankom jeg til Hjemmet med et Læs Sukkerroeffald, som skulde læsses af i Affaldskulen. Hestene fik, medens dette stod paa,

Muleposer. Sukkerroemarken laa umiddelbart op til Affaldskulen, og da Hestene efter Aflæsningen af Sukkerroeffaldet ikke var færdig med deres Muleposer, bandt jeg Poserne op paa Hestene, saa at de lettere kunde faa Bundlaget med. Jeg tog derefter ved Muleposerne for at køre dem frem til en nærliggende Sukkerroebunke, men ved Fremkørslen klaprede Vognen, og i et Nu var Hestene i fuld Firspring. Der blev ikke ladet mig Tid til at springe til Siden, men jeg maatte klamre mig til Enden af Vognstangen og, saa godt jeg kunde, hæve Benene op over Jorden, og her bearbejdede den ene Hest mig under det hurtige Løb med sit ene Knæ, saa jeg var ved at falde af. Nu var Marken kun 300 Alen lang og begrænset af et lavt Dige med paastaaende flettet Pilehegn. Hestene kunde saaledes ikke vige til Side, og at køre over Gærdet var den visse Død. Jeg forsøgte at sondere et Fald under Vognen ved at lade en Træsko dratte, men den splintredes under Hestenes Hove. Denne Vej var saaledes udelukket; men nu slog Hestene pludselig fra Firspring over i Trav og derefter i Fodgang og stod et Øjeblik efter og hvæsedede, da de ikke havde kunnet faa Luft i de nyligt opbundne Muleposer.

Min Moder havde set Faren, som hendes eneste Søn var ude for, og raabte fra Gaarden: »Er du levende, Kristen?» hvortil jeg svarede: »Ja, Ukrudt forgaar ikke saa let.« — Et naadigt Forsyn holdt ved denne Lejlighed — som saa ofte senere — Haanden over mig.

Dette Aar var ikke alene et Arbejdsaar i Hjemmet, men ogsaa et Uddannelsesaar, hvor jeg lærte Gymnastik, Stejlskrift og Stenografi. Om Vinteren besøgte jeg Teknisk Skole i Nykøbing paa Falster. Vi var 6 Elever, der kom med Toget Syd fra, og alle fik vi ærefulde Vidnesbyrd. Jeg tror, at vor Almueskole var bedre paa Landet end i Byen. Det betyder vel ogsaa noget, at vi kom frivilligt, medens Læredrengene i Byen var tvunget ind paa Skolen. Skralt stod det til med Evnerne hos mange Bylærlinge. Enkelte, som Typograflærlingene, ragede dog op i Dytighed.

Det fortjener da ogsaa at bemærkes, at jeg i dette Aar — som baade før og senere — havde Glæde af at gaa til Dans. I *Danseskole* kom jeg, da jeg var 10 Aar. Det interesserede mig vældigt, og sandsynligvis var det her, jeg fik lagt Grunden til min Danselyst. Det var en Frøken *Betty Sørensen*, Datter af en omrejsende Skuespiller Sørensen, der med sin Familie ofte gæstede Gedser, der var vor af-

holdte Danselærerinde. Hun skabte Liv og Glæde om sig blandt de yngste og den opvoksende Ungdom. Jeg har set hende et Par Gange i den modne Alder. Hun blev gift med en Skuespiller og kom til at bære hans Navn, *Rungsted*, men blev skilt og dyrkede fortsat sit Arbejde som Danselærerinde. Først saa jeg hende i Varde og siden i Skive, men jeg gav mig ikke til Kende. Det var en Efterladelses-synd af den Slags, man dybt fortryder. Nu har jeg senere set, at hun er død.

Hvor har jeg i mit Liv moret mig ved at danse. I mine yngre Dage syntes jeg, at jeg kunde danse Nætter og Dage uden at trættes. Det var snart lige meget, om det var private Baller i Musikforeningen eller offentlige Baller i Forsamlingshuset, eller det var Sommerballer paa aaben Estrade, hvor den faste Ramme var Sommerens Grønt og Blomster, eller Høst- og Skovballet i Fiskebæk Skov i Juli Maaned, hvor de ærværdige hundreedaarige Bøge dannede Rammen om Festpladsen og gav Skovfesten sin særlige Kolorit.

Dansen gav jo ogsaa de unge Mænd Lejlighed til at nærme sig Pigerne, hvilket den Gang ikke i samme Grad tillodes som nu om Dage.

Som ganske ung havde jeg Lyst til og Anlæg for at snitte. Det blev opdaget af en Toldassistent, Løjtnant *von Rosen*, som kom i mit Hjem. Han syntes, jeg trængte til Vejledning og gav mig Timer i Udskæringsarbejde. Jeg kom ikke længere end til en Papirkniv, men den blev nu ogsaa fin. Toldassistent *von Rosen* har jeg for faa Aar siden set paa »Hotel Randers« i Randers, men jeg gav mig heller ikke her til Kende. Ny Undladelsessynd. Nu er ogsaa han død.

Tidligt havde jeg Lyst til at skyde. Naboens *Hans* var med til at nære denne Lyst. Vi lavede Træfugle og skød Vinger, Hoved, Hals, Ben og til sidst Brystpladen ned med Flitsbue og Tordenkiler.

Da jeg var 16 Aar, fik jeg af vor Husven, Plantør *N. Andersen*, Bøtøgaard, foræret en kasseret dobbeltløbet Jagtbøsse. Den skød bestemt, men ikke saa langt, at jeg kunde gøre megen Fortrød. Da Harejagten gik ind, kunde jeg ikke afvente Dagen — vistnok den 1. September — jeg skulde om Aftenen over paa Dilet for at flytte Faar og tog Geværet med. Resultatet var en Hare, som jeg skød i Kartoffelageren. Jeg maatte dog afvente Morgendagen, inden jeg turde vise nogen mit Jagtresultat. Fader blev begejstret. »Du maa paa

Jagt,« sagde han, og Resultatet var, at jeg kom hjem med 2 Harer, som jeg skød paa Dilet. En tredie skød jeg forbi til, og det var en fæl Forbier. Jeg stod i en Fyldgrav neden for Diget og tænkte, at hvis der nu laa en Hare, skulde den faa. Nu laa der netop en stor Hare skjult i Græsset, hvor jeg sigtede. Den for op, og jeg blev saa forskrækket, at jeg skød alt for tidligt og forbi. Det næsten Skud faldt for sent, og det blev ogsaa en Forbier. Senere skød jeg paa et Par Harer og fik dem ikke.

En Søndag laa jeg oppe under Diget ved Østersøen, og højt over mig kom en Krage flyvende. Jeg tænkte: »Du kan jo forsøge, om du kan ramme den,« og det umulige skete. Jeg knækkede Kragens ene Vinge, saa den styrtede ned ved Siden af mig, men Fuglen var spillevende, og da jeg vilde tage den, forsvarede den sig med Næb og Kløer, og jeg syntes, at den samtidig saa bebrejdende paa mig. »Hvorfor vilde du gøre mig ondt? Vi havde det jo godt begge to?« Jeg fortrød mit Skud, men Kragen maatte jo aflives. Den var jo vingskudt, og jeg maatte bruge det andet Løb for at dræbe den. — Siden har jeg ikke fortrædiget vilde Dyr.

Engang i Drengæarene fik vi i Højsommeren Besøg af min Farbroder *Karl Vognsen*, Klarup, og *Iver Laursen*, Romdrup. De fik Øje paa en Skaderede ud i Haven, hvor der var omtrent flyvefærdige Unger. Det var noget for dem. Ungerne — 6 i Tallet — skulde pilles ned med en Salonriffel, og Planen blev udført. Forældreparret satte sig nu i Nærheden af den tomme Rede. Deres Glæde var forbi for dette Aar, og jeg var ikke fri for at være vred paa de to, der havde skudt Ungerne. — Naturligvis forstaar jeg, at Vildtbestanden maa holdes passende nede, men jeg er nu mere med paa de senere Aars Bestræbelser, hvor Jagtforeningerne, samtidig med at de regulerer Bestanden, plejer, passer og vedligeholder denne. Jeg er passiv Medlem af en stedlig Jagtforening, læser med Fornøjelse »Jagttidende« og deltager i Foreningens aarlige muntre Sammenkomst (Supplemedlem).

Saa snart jeg blev gammel nok til det, meldte jeg mig ind i den stedlige Skytteforening, hvor der blev skudt med Rifler, og jeg havde megen Glæde af disse Sammenkomster. Mine Skyderesultater var ikke helt fremragende, men dog nogenlunde ensartede. Kuglen blev gerne plantet i Skiven — om end kun undtagelsesvis i Pletten. Glæde var der ved Samværet. — Jeg husker endnu, at vor ene Nabogaard-

mand, *Johannes Lolle*, der var en meget interesseret Skytte, boltrede sig i Skydning. Han skød undertiden storartet, men det hændte ogsaa hyppigt, at han »smak« en Forbier. — Det var en stor Dag for mig, da vi fra mange Skytteforeninger paa Falster samledes i Radbjerg Skov til Kapskydning, og hvor jeg fik 4. Præmie blandt Yngsteskytterne. Præmien var en Sølvske, som jeg har endnu, og saa skete der jo tilmed det, at mit Navn kom i Avisen. — Under mit Landbohøjskoleophold var jeg engang til Salonskydning i København, og her skød jeg 38 Point i 4 Skud. Der kunde kun naas 40. Jeg fik ogsaa her Præmie. — I Skanderborg er jeg engang blevet Fuglekonge ved eget Skud og hjemførte en Salonriffel som Præmie, men den blev ogsaa betalt ved den Beværtning, som Fuglekongen maatte yde; og hermed hører ogsaa mine Skyderesultater op.

NÆSGAARDTIDEN

Nu var jeg blevet 18 Aar og var antaget som Elev paa Næsgaard Agerbrugsskole ved Stubbekøbing. Jeg tog Afsked med Fader og Moder. Det skete uden store Fagter. »*Farvel,*« sagde Fader, »*vi stoler paa dig.*« Det var alt. Han lagde Ansvarret paa mig selv.

Nu kom Næsgaardtiden fra 1. Maj 1898 til 1. Maj 1900. Det var for mig en god Tid. Der var et godt Forhold paa Skolen og Gaarden. Forstander *A. la Cour* var en god Leder af den gamle Skole. Han kunde skænde som en gammel Officer, men han forstod os Elever og følte med os — ogsaa naar vi havde lavet en Gavtyvestreg.

Der var 18 Elever, hvoraf de 9 — det ældste Hold, »Fædrene« — tog sig noget af det yngste Hold, »Sønnerne«. Vi havde en halv Dag paa Skolen og en halv Dag i Praksis. Klasserne skiftede om hver Middag.

Den første Morgen skulde vi unge i praktisk Arbejde. Regnen styrtede ned. Vi stillede i Regnkapper i Stalden klar til at tørne ud trods Regnvejret, men blev naturligvis sat til indendørs Arbejde. Forstanderen formanede os til at være flittige, betænksomme og dygtige i Arbejdet, saa vi lærte noget, men ankommet til Arbejdspladserne blev Snakken en anden. Der var 25 faste Husmænd, hvoraf mange var gamle i Gaarde, og de sagde: »Nu har I vel faaet en Tale af den »Gamle« (Forstanderen). Han har vel fortalt jer, at I skal være flittige, men det er noget godt Sludder. Er der noget paa Næsgaard, vi har rigeligt af, saa er det *Tid*. Det gælder om ikke at forhaste sig.« Vi havde en Husmand, som ligegyldigt hvor han blev sat, sagde: »Her er en Mand for lidt.« — En tidligere Næsgaardelev, Ingeniør *Claudi West*, fortæller, at han de første Dage havde Mejeritur, og først derefter kom han i Marken. Han fik de to raske Køreheste for en let Harve og skulde fælde et Areal til Roer. Det var svært saa godt, det gik. Ved Frokosttid fik Hestene Muleposer, og han fik sine 3

halve Mellemmader frem — 2 med Ost og en med salt Kød. Han lagde sig i Grøften i Selskab med en af Husmændene, som vistnok rensede Grøfter op. West udtrykte sin Tilfredshed med Forholdene og lagde ikke Skjul paa, hvor meget han havde lavet i den korte Tid. Husmanden var faamælt, men pludselig sagde han: »Er det Mening, at De vil drive Næsgaard selv?« »Nej!« svarede West, og saa kom han i Tanker om, at han maaske kunde tage lidt mindre haardt fat.

En Dag, da jeg spurtede over Gaarden i et eller andet Ærinde og brugte mit raske Fodskifte paa mine velklampede Træsko til Fuldkommenhed, hørte jeg en Husmand, der stod i Samtale med en anden, sige, idet han pegede paa mig: »Ja, ham der har da Ild i Træskoene.«

Mellem de Magter, der drev frem og holdt tilbage, færdedes vi 18 Elever saa godt, vi kunde. Vi var meget sammen, det vil sige holdvis — ældste Hold for sig og yngste for sig. Vi var saaledes ikke sammen i Arbejdet men ofte i Vaske- og Skabsstuen samt i Samlings- og Spisestuen og altid om Natten paa Sovesalene.

Mellem saa mange Elever var Ordensregler helt nødvendige. Disse gjaldt fra Aar til Aar fra Hold til Hold. Eleverne i ældste Klasse var efter Tur Inspektør, det vil sige, at det paahvilede dem at sørge for Reglernes Overholdelse — hvis ikke, vankede der Mulkt eller anden Straf. — De tilsvarende Elever i yngste Klasse var Underinspektører, ogsaa skiftevis. De maatte hjælpe deres »Fædre« med Arbejdet, naar de var til Stede. Hvis »Fædrene« ikke var til Stede, var det »Sønnerne«, der regerede. — Om Aftenen paa Sovesalene raabte Inspektøren, efter et passende Afklædnings- og kom i Seng-Ophold: »Ro!«, og saa kostede det 10 Øre pr. Ord, der blev sagt. Min »Søn«, *Thorkild Høeg*, talte en Aften for 1,80 Kr., saa holdt han op. — Klokkeren 22 blev der ringet i Seng, og saa blev der stængt til Elevernes Opgang, men havde man været ude og var kommet bagefter, var der en Smutvej igennem Kælderen op ad Trappen til Gangen gennem Hovedbygningen og op ad Trappen til Sovesalen ovenpaa. Det kritiske Punkt var Hovedgangen forbi Forstanderens Kontor og Lejlighed. Engang kom jeg Kl. 23½ listende med en Støvle i hver Haand, da Døren hastigt gik op fra Forstanderens Lejlighed, og den ældste Datter, *Julie la Cour*, kom ud. Hun tog sig

et billigt Grin. Faren var forøvrigt ikke forbi med Gangen. Trappen var ogsaa farlig; thi nogle af Trinene knirkede, men de blev hurtigt udpeget af Forbryderne, og saa undgik man dem. Dørhængslerne til Sovesalen peb aldrig. De blev smurt til Fuldkommenhed.

Kosten var i Sammenligning med Elkenøre knap. Om Morgen: Mælk og 3 halve Stykker Smørrebrød, til Frokost: 1 Stykke med Kød, 2 Stykker med Ost, Middag sammen med Forstanderen, Eftermiddag som om Formiddagen og om Aftenen! Mælk og Grød. Kun om Søndagen fik vi Kaffe, men da ogsaa med et dejligt Stykke Kringle til.

Vi holdt os meget godt og var tilfredse. Det er sandt, hvad en tidligere Elev havde skrevet bag paa et af Billederne i Samlingsstuen:

Ét daarligt Aar, det er et Aar,
man klager højt sin Nød,
den har det allerbedst, som faar
paa Næsgaard Mælk og Grød.

Vor Undervisning var alsidig og grundig. Paa Skolen fik vi opfrisket de elementære Fag og lærte Landbrugsfagene vel nok saa grundigt som paa de fleste andre Landbrugsskoler, og under Arbejdet i Praksis var der Tid til at lade den Viden, man havde faaet paa Skolen, sætte sig fast, og det var naturligvis ogsaa godt at være med til at føre Teorierne ud i Praksis. Det gik dog ikke altid saa godt.

Dyrlæge *Høgild* fra Stubbekøbing gav os Undervisning i Husdyrsygdomme. Vi lærte Kvæg- og Hesteydrelære og lærte at bedømme Dyr. En Aften blev en Ko heftig syg, og det saa ud til at være Trommesyge. Efter Konference mellem Forstanderen og Dyrlægen i Telefonen blev 3 Elever sat til at masere Koens Bug. Forbenene blev hævet ved, at Koen traadte op paa et Knippe Halm, og saa satte 2 Mand Ryggen til og ved lempeligt Tryk bagfra og fremad skabtes Betingelserne for, at den overflødige Luft kunde slippe bort gennem Halsen. — Jeg syntes ikke, der kom noget, og efter et Par Timers Arbejde fik vi Lov til at gaa i Seng. Den næste Dag kom Dyrlægen til Timen, og just da vi skulde begynde, sagde han: »Hvordan gik det saa med Koen i Aftes?» »Jo,« svarede vi, »det gik godt, den fik 2 Kalve i Nat.« — Tableau.

Vi havde mange Overherrer paa Næsgaard: 1. Forstander, 2. Overlærer, 3. Anden Læreren, 4. Forvalteren, 5. Forkarlen, 6. Fodermeisteren, 7. Schæferen, 8. Tømrreren, 9. Mejeristen og 10. Gartneren. Disse Mænd kunde Idrætter, som vi ikke alene skulde lære, men som vi ogsaa skulde tage Eksamen i.

Vi Elever blev for Alvor Kammerater. Vi var ude for de samme Kaar, de samme Ydelser og skulde i Fællesskab klare os overfor de mange Overherrer. Vi blev banket sammen til en Blok i Forholdet til Omverdenen, men vi bevarede naturligvis vor Individualitet indadtil i Kredsen.

Paa Næsgaard var der mange Skikke, som trofast blev overholdt fra Hold til Hold.

Det var Skik, at vi fik Smør i Grøden om Aftenen, naar der var en af Eleverne, der holdt Fødselsdag. De mest durkdrevne holdt Fødselsdag flere Gange om Aaret.

I Sommerferien, det vil sige i Høstens Tid, da vi ikke var i Skole, men arbejdede i Praksis fra Morgen til Aften, fik vi Smør i Grøden hver Dag, og det var da Skik, at Køkkenet skulde spises tom for Grød en Gang hvert Aar. Nu var Høsten i 1898, som min Fortælling gælder, forpasset, men en Dag efter Høst, da vi i yngste Klasse var paa Skolen og senere paa Havearbejde, meddelte Underinspektøren, der flittigt hentede Grødfadene op fra Køkkenet i Kælderen, at i Aften var der vist ikke meget Grød, og med det samme blev det foreslaaet, at nu skulde Næsgaard spises tom for Grød. Det vedtoges, og vi gik straks til Sagen. Inspektøren maatte imidlertid Gang paa Gang af Sted efter mere Grød, og hver Gang blev der spurgt aandeløst: »Er der mere endnu?» og i Tavshed kom Svaret: »Ja, der er mere endnu,« og tilsidst endog med den Hilsen fra Husjomfru *Rasmussen*, at vi blot skulde spise væk, der var rigeligt tilbage. En pinlig Tavshed indtraadte. Der var fortæret over 2 Fadefulde Grød pr. Mand, men Tavsheden blev hurtigt afbrudt. Et lyst Hoved raabte: »Det er en Krigslist af Jomfruen. Paa den igen,« og han fik Ret. Da Inspektøren kom med 2 nye tomme Fade, var der ikke mere. — Nu var det netop Humlen, at der skulde forlanges Smørrebrød, men nu udviklede Begivenhederne sig Slag i Slag. Jomfruen var løbet op til Forstanderen paa Kontoret og havde sat ham ind i Sagerne, og han kom ned i Samlingsstuen og spurgte irriteret: »Hvad er det for

Kunster, I laver? Hvor har I gjort af Grøden? Er den kommet i Kakkelovnen eller gemt andre Steder?» Men en af Eleverne var saa modig at sige: »Det er gaaet ærligt til, den er spist hver eneste Smule.« »Naa, ja,« sagde Forstanderen, »men saa har I vel ogsaa faaet nok og kan nøjes for i Aften?« En af Eleverne sagde imidlertid, at han havde haft et særligt Arbejde for i Marken og var kommet sent hjem, saa han havde slet ikke faaet noget. »Ja, saa maa De have et Stykke Mad, *Andersen*. Er der flere, der trænger til et Stykke Mad? Det er ikke saa knebent paa Næsgaard,« og saa meldte der sig 7, som saa fik serveret 2 Stykker tykt Rugbrød med Gaardens sejgeste Skummetmælksost. Denne Mad gled ned ogsaa, men jeg priste mig lykkelig, at jeg ikke var blandt dem, der maatte spise hver 2 Humplinger; men ingen fik Mén af Spisningen, og Traditionen var opretholdt. Godt var det imidlertid, at den ikke krævede hurtig Gentagelse. Der var et helt Aar til næste Rekordspisning i Grød.

I Høstens Tid gik det med stor Fart. Jeg husker, at vi med 12 Vogne, 2 Rækkere og 2 Læggere paa Læsset og en Mand til Hjælp ved Aflæsning i Laden i 4 Hold kørte 144 Læs Hvede ind paa een Dag.

Naar vi bandt op efter selvaflæggende Høstmaskiner, kunde der ogsaa være mange i Arbejde, saa gik det ofte paa Kap. Forpagter *J. Hornemann*, Gl. Toftegaard, Aabybro, havde paa Sdr. Elkjær lært det samme Tag paa Negbinding som jeg af de svenske Piger. Vi kunde ikke gøre hinanden noget, men kunde binde fra de andre.

Fra Tærskværket maatte vi bære Kornet fra Laden over Gaarden op paa 3. Loft paa Magasinet. Jeg bar en Dag sammen med en stærk Husmand, og han sagde: »Vi tager vel hele Sække?« »Selvfølgelig,« svarede jeg, og det gik, men jeg var alligevel fælt glad ved, at jeg kun havde den halve Dag, medens Husmanden var spændt for hele Dagen.

Forøvrigt havde jeg et grimt Uheld en Dag ved Tærskningen. Vi var 2 Elever, der kørte Halmbundter — alt hvad en Hest kunde slæbe — fra Halmrysteren til et Hæs udenfor Laden. Her blev Løbesnoren anbragt paa en Krog, Hesten blev spændt for et Tov, og saa maatte Bundtet til Vejrs op i en Kran, hvor et trekantet Aag af sig selv svingede Bundtet ind over Hæsset. Ved et Tryk paa en Fjeder

udløstes Bundtet og faldt ned i Hæset. — Forvalteren havde flere Gange advaret imod at slæbe for store Bundter, da det gik ud over Kranen. Vi havde ikke agtet særligt paa Advarslen, men nu, da jeg kørte mit sidste Bundt op, faldt hele det trekantede Aag, der bestod af 4" Bomme, ned i Hæset. En af de Mænd, der tog imod Halmen, *Peter Skipper*, gav et stort Vræl fra sig, fordi han var blevet ramt. Der blev stor Opstandelse. Peter Skippers Søn kom løbende fra Laden og raabte, at hans Fader var slaaet ihjel, og Forvalteren lagde Skylden paa mig, fordi Bundtet havde været større end tilladt. Helt galt gik det nu ikke. Peter Skipper havde faaet knækket Nøglebenet og maatte paa Sygehuset i Stubbekøbing i 6 Uger. Selvfølgelig var jeg ked af Situationen, selvom Forstanderen — den højeste Myndighed — slet ikke bebrejdede mig Uheldet. Peter Skipper var ogsaa meget urban overfor mig. Da han kom fra Sygehuset, sagde han: »Det kunde De slet ikke gøre for, og for Resten kunde jeg ikke have haft det bedre. Jeg har faaet min Dagløn hver Dag, medens jeg har været syg. Det var været de letteste Penge, jeg har tjent i mit Liv,« men ikke desto mindre var jeg ked af Uheldet. Det hjalp først, da jeg hørte, at Peter Skipper havde været paa Krigsstien og banket en anden Slagsbroder inde i Stubbekøbing. — Mange Aar efter traf jeg ham i Søborg, hvor han boede, og vi mindedes da gamle Dage. »Ok ja, det var en god Tid, da De var paa Næsgaard, Kristensen, da kunde man gaa til Stubbekøbing og faa al den Spiritus, man kunde taale, for en Tokrone, nu kan man bruge 10 Kroner, uden at man kan mærke det mindste. Nej, det er nogle forfærdelige Tider, vi er kommet ind i.«

Spiritus spillede en stor Rolle i Dagliglivet for de jævne Arbejdere dengang, meget større end nu. En hel Flaske Brændevin kostede kun 28 Øre. Straffen for at vælte med et Læs var altid en Flaske Brændevin. Gik Afrækkerens Fork med til Vejrs i Laden, var det en Flaske. Husmændene havde altid en halv eller hel Pægl med til deres Arbejde, og Eleverne kunde jo ogsaa nok ægge hverandre op til at smage paa Mosten.

Engang gik det galt for mig, 2 af mine Kammerater samt en meget betroet Husmand. — Vi havde været ude at saa Hvede. Vi kom til Væddemaal. Det drejede sig om Brændevin, hvor meget siger jeg ikke, det vil lyde utroligt. — Virkningerne udeblev ikke, de kunde

ses i Saasporet. Jeg tog to Gange Grød til Middag og i Betragtning af, at vi hver Dag fik Grød til Aften, var denne Præstation forbløffende, den var aldrig set før paa Næsgaard. — Paa Skolen om Eftermiddagen gik det ikke altfor godt, selvom jeg overfor Overlæreren prøvede at klare Frisag overfor en Kammerat, der maatte gaa i Seng. Forstanderen var ikke hjemme, men han blev sat ind i Sagen, da han kom hjem, og nu laa Luften trykkende over os, indtil de sorte Skyer fik Udløsning i en Straffetale en Aften paa Forstanderens Kontor under Overværelse af Overlærer *H. I. Rasmussen*. Vi fik vel nok læst og paaskrevet, og det med, at Forstanderen fremhævede, at det netop skulde være os med den bedste Aarseksamen, der lavede den Historie. Det var en Skandale, der vilde komme i Avisen, og idet Forstanderen vendte sig imod mig, sagde han: »Ogsaa Deres Forældre vil faa det at vide,« men saa brød jeg ind og sagde: »Det vilde være det værste, der kunde ske, hvad der end sker med mig, mine Forældre maa ikke faa det at vide, det vilde være Synd.« Denne Udtalelse betog Forstanderen, og den gode Forstaaelse bølgede op i hans Sind. »Ja, ja, Kristensen,« sagde han, »jeg lover Dem, at jeg ikke skal sige noget til Deres Forældre, og De, Hr. Overlærer, siger heller ikke noget,« (Overlæreren lovede det), »men vi kan jo ikke have den Slags.« Saa var vor Afstraffelse ført til en lykkelig Ende, idet vi naturligtvis højt og helligt lovede ikke at gøre den Slags mere.

Jeg huskede mit Løfte. Min første Snaps derefter drak jeg vel under den første Verdenskrig, hvor Snapsen var blevet saa dyr, at mange begyndte at nyde denne Drik, fordi det var blevet fint.

Men Affæren fandt sit Efterspil. Ved Afgangseksamen havde jeg det Held at faa Udmærkelse og slog Pedersen-17, som ved første Aarseksamen var Nr. 1. Udmærkelsen var dog kun kneben, som Forstanderen sagde, velsagtens for at holde mig mest muligt nede, men den var der altsaa, og jeg maatte holde Takketalen paa Kammcraternes Vegne ved Middagen.

Min Fader, der var mødt op, var vel nok stolt af sin Dreng, og mindre blev det jo ikke ved, at Professor *Sand*, Landbohøjskolen, som var Censor, var saa betaget af min Præstation, at han bad Fader sørge for, at jeg nu kom paa Landbohøjskolen. Fader vred sig ved det. Jeg skulde hjem. Jeg var eneste Barn, og Fader maatte meddele, at han heller ikke havde Raad til at holde mig paa Landbo-

højskolen; men her vidste Professor Sand Raad, han skulde hjælpe mig til al den Understøttelse, der kunde faas. Nu skulde jeg sende Ansøgning med Anbefaling fra Forstander *la Cour*, og saa gik det nok.

Fader aabenbarede Samtalen for mig, da vi rejste hjem til Gedser, og jeg var straks med paa at komme paa Landbohøjskolen, ikke saa meget fordi jeg var begejstret for at læse videre, men det var den eneste Mulighed for mig til at komme noget mere ud, og Ønsket var ogsaa stærkt paavirket af den gængse Tro, at Eksamen fra Landbohøjskolen var ensbetydende med, at Mulighederne lukkedes op for en eller anden Livsstilling, og med Respekt at melde var jeg noget bange for at skulle overtage Gaarden derhjemme. Det var jo gaaet jævnt tilbage i de sløje Aar, og klare det bedre end Fader, som, jeg syntes, var dygtig, mente jeg ikke, at jeg kunde. — Nu skulde vi forsøge, om der kunde opnaas Understøttelse, og saa maatte Fader til Nykøbing for at mødes med Forstander *la Cour*, Næsgaard, det skulde deltage i et eller andet Møde.

Det gik imidlertid ikke saa let at faa den Anbefaling, som vi havde ventet. »Tror De ikke, at Deres Søn havde bedre af at komme hen paa en større Gaard, hvor han var under fast Ledelse enten af Ejeren eller af en myndig Forvalter. Deres Søn er jo ung og umoden endnu.« Det mente Fader ikke, og efter nogen Snakken frem og tilbage spurgte Fader: »Har min Søn gjort noget paa Næsgaard, som vi skal skamme os over, for ellers vil jeg gerne have den Anbefaling.« »Nej, nej,« svarede *la Cour*, »og De skal ogsaa faa Anbefalingen.« Fader refererede Samtalen, da han kom hjem, men han var fintfølelse nok til ikke at stille Spørgsmaal til mig. Jeg vidste imidlertid Grunden til *la Cours* Modstand. Det var Letsindigheden ved Hvedesaaning, og det var hans Løfte til mig om ikke at røbe noget overfor mine Forældre, der tvang ham til at give efter. — Jeg lovede mig selv, at jeg skulde opføre mig saadan i København, at hverken jeg selv, mine Forældre eller *la Cour* skulde faa Skam deraf, og dette holdt jeg, men Begivenheden blev vel nok en moralsk Afstivning mod Hovedstadens Daarligdom.

Forstander *la Cour* var paa Skolen en god Lærer. Han underviste i Agerdyrkning, gennemsaa vore Dagbøger og knyttede Forbindelsen mellem Teori og Praksis. Vi skulde kunne vore Ting, ellers vankede der Reprimander.

Som Overlærer havde vi først den afholdte, men meget svage, Overlærer *Mortensen*, der døde af Tuberkulose efter nogle Maaneders Forløb. Fra 1. November 1898 blev daværende Konsulent *H. I. Rasmussen*, Nykøbing, antaget som Overlærer. Han var en udmærket Lærer og sikker i det Pensum, han underviste i. Jeg husker engang, vi var med til et Landbrugsmøde paa Jernbanehotellet i Nykøbing, hvor Professor *Goldschmidt* holdt Foredrag om Fodring. Da optraadte Overlæreren med et saa dygtigt Indlæg i den efterfølgende Debat, at vi Elever var rigtig stolte af ham.

Hans første Lærervirksomhed paa Næsgaard, som jeg fulgte fra første Færd, førte ham jo langt videre — først til Inspektør og saa til Forstander efter Forstander la Cour. Her oparbejdede han Gaardens Besætning saaledes, at den vel efter hans Død stod som Landets mest fremragende større Malkekvægsbesætning. Han skrev en fortrinlig Fodringslære, blev den første Formand af Statens Husdyrbrugsudvalg, hvor han især — i Forbindelse med Professor *Lars Frederiksen* — fik stor Indflydelse paa Fodringsforsøgene under Forsøgslaboratoriet og i det hele med Fodringsteoriernes Udvikling. — Men selvom han blev Kvægekspert, glemte han ikke den øvrige Del af Landbruget. Markbruget forbedredes under hans Styre, og han var ofte Foregangsmand ad nye Veje paa Landbrugsomraader, saaledes Græsningsdrift, Arbejdsundersøgelser og meget andet.

Forstander *H. I. Rasmussen* begyndte som Konsulent paa Lolland Falster, men han blev Læremester i Landbruget for hele vort Folk inden sin Død. Faa har i den Grad virket vejledende paa vide Omraader, som han har gjort.

Landbrugskandidat *H. A. B. Vestergaard* var Lærer i min Næsgaardstid. Ogsaa han var en dygtig Lærer, men det var Bifagene, han beskæftigede sig med. Han begyndte allerede dengang at arbejde med Forædling af Havre, idet han tilsigtede at ville frembringe en Stamme, der var særlig rig paa Fedt. Det lykkedes vist ikke, men gennem Forsøgene og Forædlingsarbejdet saa »*Gul Næsgaard Havre*« Dagens Lys. Dette førte igen til Forædlingsarbejdet paa Abed Plantevlsstation, af hvilket han blev den fortjenstfulde Leder. Gennem sit Arbejde frembragte han en Række Kornstammer og da især fremragende Bygstammer.

Paa et beskedent Arbejdsgrundlag har *V.* naaet en Indsats, der

kan maale sig med — ja, endog overstige — hvad andre Driftsbestyrere paa Forædlingsstationer har naaet. Den klare Tanke og konsekvente Handlemaade, V. lagde for Dagen i sine Undersøgelser paa Næsgaard, er kommet dansk Landbrug til Nytte i meget vid Udstrækning igennem hans senere Arbejde.

Fra Næsgaard skal endnu erindres om den friske Færden i natur- og kulturskønne Omgivelser. Der var herlige Forhold for Udearbejde samt botaniske Ekskursioner, men huskes skal ogsaa de Søndagsaftener, der tilbragtes i Forstanderens Hjem, hvor Forstanderen læste op for os med sin bløde, indtagende Stemme.

Mindes skal ogsaa Høstgildet, hvor vi Elever kom til Højboards med hver sin Dame, og hvor Forstanderen førte Forkarlens Kone op til den første Dans. Hans Minde vil leve i hans Elevers Sind til deres Død.

I Nærheden af Næsgaard fandt jeg min Kone, *Hansine Rasmussen*. Hendes Broder var min Kammerat paa Næsgaard, og da han Aaret i Forvejen havde været Elev hos min Morbroder, *Reinholt Bjerregaard* i Sdr. Alslev, var vi gode Bekendte fra den første Dag, vi mødtes. Hans Peter Rasmussen tog altid en Kammerat med hjem en Gang om Ugen, og jeg kom som hans særlige Bekendt vel oftest med.

Min Kones og mit afgørende Venskab stiftedes imidlertid paa et Bal i Vejringe Forsamlingshus, hvor Sognets Karle blev vrede paa Næsgaardeliverne, fordi vi tog Sognets Piger fra dem. Ogsaa min Kone var stærkt eftertragtet. Der var en ung Mand fra en Naboby, der mente at kunne gøre Fordring paa hende. Der var Udsigt til, at vi skulde have Prygl, men Forvalter *V. Ingemann* trøstede mig med, at han nok i givet Fald skulde sætte Eleverne i Arbejde, og Uvejret drev over.

Min Kone og jeg har holdt trofast sammen siden saavel i Modgang som Medgang. Forlovelse var der ikke Tale om — ikke en Gang om at gaa sammen, som man gør nu om Dage, men jeg fik jo tit Ærinde til min Kones Hjem, hvor hun allerede da var den førende Kraft.

Naar Lektierne var læst, var der skjulte Steder nok i Mark og Have til et lille Møde. I Reglen blev vi ikke overrasket, men en Søndag, da vi var ude paa en lang Eftermiddagstur i den nærlig-

gende Storskov, hvor vi fulgtes med hinanden under Armen, dukkede pludselig Lærer *Vestergaard* frem paa Vejen fra Skovtykningen. Tilbagetog var umuligt. Vi hilste, og han hilste igen, men lod baade den Dag og siden ganske uanfægtet. Jeg var ham taknemmelig for Diskretionen. Man vil helst have sine Hemmeligheder i Fred.

LANDBOHØJSKOLEOPHOLDET

Den 1. September 1900 gik Turen til København, og jeg naaede det Pensionat paa Hollændervej, hvor jeg boede i de 18 Maaneder i København. Min Værtinde var til Fødselsdag paa 1. Sal, men kom hurtigt til Stede. Hun for om Halsen paa mig og lovede, at jeg skulde faa det mageløst. Det kunde det jo ogsaa godt se ud til, men jeg vovede trods hendes Ildfuldhed Forsøget, og det viste sig senere, at hendes Overstadighed skyldtes Likør under Fødselsdagen. — Hun og hendes Mand, Agent B., havde haft 11 Smør- og Osteforretninger, men som Administrator var han ikke god nok. Han holdt nok ogsaa for meget af de vaade Varer. Han blev efter Sigende snydt af sine Ekspeditricer, og til sidst maatte han give op, men i Stedet for at tage en Fallit og derved komme ud af Gælden med et Slag, fik han en Aftale med en Financier, der samlede alle Fordringerne paa ham i sin Haand og skaffede ham Arbejde som Agent for Københavns Margarinefabrik, saaledes at han skulde kunne forrente og betale af paa sin Gæld. B. reddede herved det forholdsvis flotte Indbo paa Hollændervej, og han trælledes som et Asen med det Resultat, at han kom dybere og dybere i Gæld paa Grund af de svære Forrentnings- og Afbetalingsvilkkaar.

Omsider greb en formuende Onkel ind og stillede Financieren overfor enten en rimelig Akkord eller slet intet, fordi B. nu var kørt træt.

Fru B. opretholdt Hjemmet ved Udlejning af Værelser og Pensionat, og her støttede jeg hende. *Ib Windfeld* og *H. P. Fenger* lejede hver sit Værelse, og senere fik vi flere Kammerater til helt eller delvis at tage Kosten hos Fruen.

Baade Herr og Fru B. gik i Afholdsforening, saa gik der intet i Svang, og flittige og gode var de begge, og Fruen var dygtig baade til at holde sit Hus i Stand og til at lave Mad.

Skolen paa Bülowvej.

Opholdet var meget billigt. Jeg gav 30 Kr. for Kosten og 10 Kr. for Værelse pr. Maaned. Om Vinteren 5 Kr. mere til Varme og Lys. Vi levede som Konger først paa Maaneden: god Morgenmad, god Middagsmad om Aftenen og »højt« Smørrebrød med paa Skolen til Frokost. Men sidst paa Maaneden var den skral, saa blev det højt til Leverpostej og Ost paa Brødet. — Naar vi kom hen mod Slutningen af Maaneden, og der blev Ebbe i Kassen, kom Fru B. og spurgte: »Søde lille Kristensen, kunde De ikke give mig et Forskud paa 10 Kr.« Nogle Dage efter kunde jeg høre gennem Væggen, at ogsaa min Nabo, Ib Windfeld, var ude for samme Anmodning.

Engang var der en særlig morsom Oplevelse. Forskudet var faldet, men et Par Dage efter kom Fruen igen: »Kunde De ikke laane mig 10 Kr. til, men da det er ekstraordinært, skal De vide, hvad Pengene skal bruges til. Min lille, søde Mand holder Fødselsdag i Morgen, og saa vilde jeg gerne give ham en Silkehat, som han længe har ønsket sig.« »Jo,« svarede jeg, »han skal have Silkehatten, saa De skal faa de 10 Kr.« Hatten blev anskaffet, og den blev luftet Dagen efter i Søndagens Solskin, hvor Herr B. i pæn Overfrakke, Silkehat og med Ravrør og Cigar spankulerede frem og tilbage paa Hollændervej. — Undertiden kan det jo være godt overfor Naboerne at give den som Velhaver.

Mit Værelse var til Gaden, saa jeg kunde nyde Synet af min Vært, men Fru B., der havde Familiens eneste private Stue til Gaarden, kom ind til mig for at se sin lille Mand, hvor pæn han tog sig ud.

Vi sad smaat i det allesammen, men vi holdt godt sammen og hjalp hinanden, og Humøret var der ikke noget i Vejen med. Det kniber snarere med det, hvor Folk ikke holder sammen, og Pengene flyder rigeligere.

Olivia maa vist ogsaa med. Det var den kvindelige Medhjælper, en ung, køn Københavnerpige. Det var utroligt saa meget, hun gjorde galt efter de Skyller, hun fik af Fru B., men alting prellede af paa Olivias Ungdom og glade Københavnerhumør. Hun dukkede vel det syndige Hoved lidt under Skyllen, men et Øjeblik efter kvædede hun fra Køkkenet for fuldt Drøn sine glade Sange.

For en Landbrugsstudiosus var hun et oplivende Moment. —

Det var et udmærket Hold af Kammerater, jeg traadte ind i paa Skolen, og mange af dem blev senere kendte Mænd i det landøkonomiske Arbejde. Der skal nævnes: Statsminister og Godsejer *Th. Madsen-Mygdal*, Statskonsulent *A. P. Jacobsen*, Berlin, Forstanderne *H. Hauch*, Asmildkloster, *Johannes Jensen*, Kærehave, *P. H. Fenger*, Korinth, *H. P. Nielsen*, Haraldsborg, Roskilde, Inspektør *Ib Windfeld*, Landbohøjskolen, Lærerne *H. Sloth* og *P. Møller*, Korinth, samt *Kjær Nielsen*, Dalum, Lærer *Andersen*, Haslev Landbrugsskole, og Folketingsmand *Svend Nielsen*, Skibstedgaard.

Det store Hartkorn var repræsenteret ved Forpagter *August Bech*, Vallø, Godsejer *Schultz Pedersen*, Christiansfeldt, Forvalter *Roskjær*, Godsejer *Kjær*, Lolland, og *Jørgen Bundsgaard*, Gesten.

Bondebruget var stærkest repræsenteret, og det var vel ogsaa Bondesønnerne, der var bedst forberedt til Landbrugsstudiet. Mange af dem havde baade været paa Højskole og havde 9 Maaneders Landbrugsskoleophold foruden praktisk Uddannelse.

Blandt Kammeraterne ragede baade legemligt og aandeligt *Th. Madsen-Mygdal* op som Duksen. Han havde i Forvejen taget den største Lærereksamen, der var taget i Landet og havde derefter faaet Uddannelse paa Dalum Landbrugsskole.

Nu blev der taget fat af alle Kræfter: 4 Timer paa Skolen fra Kl. 8 til Kl. 12, 3 Timer i Laboratorium og Tegnesal fra Kl. 13 til Kl. 16, saa hjem til Middag og derefter Lektie læsning til langt ud paa Aftenen. — Under mine Bøger, der skulde gennemgaas, havde jeg lagt »Politiken«, den var Slutpunktum paa Dagens Herlighed.

Kammeratskabet blev godt, og ikke mindst lærte vi at respektere

Kandidat-Jubilæet i 1927. Paa 1. Række sidder (efter Th. M.-M.) Professorerne W. Johanssen, H. O. G. Ellinger, A. M. T. Westermann, J. E. V. Boas samt Docent Anton Christensen og Arkitekt Petersen.

hverandre i vor Stræben og Flid i Uddannelsen, men megen Samvær af kammeratlig Art blev der ikke Stunder til, og megen Adspredelse ved at gaa i Teatret o. l. havde vi hverken Raad eller Tid til. Det blev Arbejde og atter Arbejde, der maatte optage os. En Del af os gik til Gymnastik om Aftenen et Par Gange om Ugen, nogle hørte ogsaa Foredrag, og en enkelt Gang var vi til Fæst i Højskoleforeningen. Udsvævelser var der aldrig Tale om.

Det var en fortrinlig Lærerstab, der allerede dengang stod for Undervisningen paa Landbohøjskolen, men nogle af vore Lærere virkede tørre og blev næppe vurderet efter Fortjeneste. Dette gjaldt saaledes Doktor *O. G. Pedersen*, Botanik, Professor *Rostrup*, Plantesygdomme, *Odin T. Christensen*, Kemi, Professor *Krabbe*, Husdyrenes Bygning, Professor *Maar*, Maskinlære, og gamle Professor *Segelcke*, Mejerilære. Fremragende dygtige til at fængsle os var Professor *Ellinger* i Fysik og Professor *Boas* i Zoologi samt Professor *Sand* i Hesteavl. Det var vel nok et Kunststykke, at Boas kunde fængsle os Bondekarle saaledes ved at tale om Krebsdyr, Bændelorme og meget andet, at vi sad ganske aandeløse og hørte paa ham. — Noget for sig og en Himmelhund til at docere var Docent *F. A. Tuxen* i Jordbundslære. Han var fyldt af sprudlende Humør og en Mangfoldighed af mere eller mindre vellykkede Krøniker. Han sagde selv, at Placeringen af hans Timer lige indtil Middagsstunden var det viseste, Landbohøjskolens Styrelse havde vedtaget, thi naar vi var faldet i Søvn hos de andre Lærere, blev vi vaagne hos ham, inden vi skulde gaa til Middag. — Han fortalte om noget saa tørt som Mineralier. Blot for at nævne et Eksempel: Han fortalte om en Rabakevi-Kvartsporfy, som han havde fundet ude i et Stenleje ved Lyngby: »Det var en vældig stor Sten, og pludselig opdager jeg, at det er en Rabakevi-Kvartsporfy, den maatte jeg se, ja, det var ganske rigtigt, den havde store røde Feldspatkorn omgivet af sorte Magnesia-rande. Den var kommet her ned i Gruslejet ved den anden Nedisning over Danmark fra et Fjeld ved den svenske By *Rabakevi*. Jeg stod og studerede Stenen, og pludselig styrter Arbejderne til og spørger, hvad der er i Vejen. Det er kun en Rabakevi-Kvartsporfy. Raba- Raba-?? Rabakevi-Kvartsporfy? »Den er sku kommet oppe fra Rabakevi. Den har røde Feldspatkorn omgivet af sorte Magnesia-rande. Det kan I da for Fanden vel nok se.« Imidlertid var hele

Arbejdsstyrken kommet til, og flere og flere raabte op, og allesammen fik de Historien om Rabakevi-Kvartsporfyren. Til sidst kom Ingeniøren og spurgte, hvad der var los. »Det er kun en Rabakevi-Kvartsporfyre,« og saa maatte han have Historien. Imidlertid fik vi Stenen kørt til Lyngby Station, og da jeg kommer med Stenen og vil have den indskrevet, saa siger Portøren: »Hvad er det for noget?« »Ja, det er da en Rabakevi-Kvartsporfyre,« og saa fik han Historien. Imidlertid hørte Assisterterne inde paa Kontoret, at der blev raabt op, og de kom ud og spurgte, hvad der var sket: »Er der sket en Ulykke?« »Nej, det er kun en Rabakevi-Kvartsporfyre,« og saa blev Historien fortalt paany. Nu stod Publikum og vilde med Toget. Ingen fik Billet. Stenen blev pakket i Pakvognen, og alle rejste vi til København gratis, og det var kun, fordi der under 2. Nedisning var kommet en Rabakevi-Kvartsporfyre fra den svenske By Rabakevi og havde lagt sig til Leje i Gruslejet i Lyngby. Stenen er let at kende, da den har store røde Feldspatkorn omgivet af sorte Magnesiarande. Det kan I selv se her.« Med alle disse Fortællinger havde vi faaet Beskrivelsen af Rabakevi-Kvartsporfyren 6—7 Gange meget indgaaende og livligt, men saa glemte vi den heller ikke.

Fremhæves maa ogsaa Professor *T. Westermanns* Undervisning i Landbrugets Plantedyrkning. Han var i mange Henseender tør, men sikker i sin Fremstilling og interessant i sine Meddelelser. Vi blev mægtigt optaget af at følge med, idet vi fik Fornemmelsen af, at det var her, Slaget skulde slaas. Han havde i sin Undervisning Æren for mange af de Foranstaltninger til Planteavlens Fremme, der ved ham selv eller hans Elever brød igennem omkring Aarhundredskiftet.

Personlig blev jeg — skønt naturligt interesseret i Husdyrbrug — vældig optaget af at komme til at hjælpe til med Planteavl, og da han havde talt om Forædling paa en Maade, der havde gjort særligt Indtryk paa mig, vovede jeg mig ind til ham og spurgte, om jeg ikke godt kunde blive antaget paa Forædlingsstationen »Svaløf« i Sverige. »Jo,« sagde han, »De kan godt rejse over til Direktør, Professor *Hjalmar Nilsson*, men De maa først sætte Dem ind i hele den foreliggende Litteratur fra »Svaløf«. Paa Landbohøjskolens Bibliotek staar der 10 Aargange af »Sveriges Udsædes Forenings Tidsskrift«. Dem maa De kunde, inden De tager til »Svaløf«.«

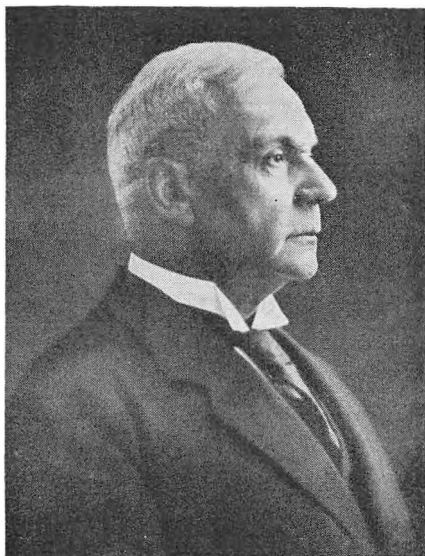
Nu stundede Afgangseksamen til. Forberedelserne optog mig, men

efter Eksamen vilde jeg gerne til »Svaløf« og gik til Professor Westermann for at faa en Hilsen med til Professor Hjalmar Nilsson. »Har De læst de 10 Aargange af Udsædesforeningens Tidsskrift?« spurgte Professoren. »Nej, det har jeg ikke, jeg har haft min Eksamenslæsning og har ikke haft Tid.« »Nej, det forstaar jeg, men der er endnu 10 Dage tilbage i denne Maaned, og De har vel lejet Deres Værelse maanedsvist, altsaa henter De de 10 Aargange og sætter Dem ind i dem, og saa kan De rejse til »Svaløf«. Det er nødvendigt. Jeg har nemlig et Fortilfælde. En meget dygtig Elev af mig skulde besøge Schultz paa Lupitz i Tyskland, men da han kom dertil, spurgte Schultz: »De kan vel den Litteratur, der foreligger fra Lupitz?« »Nej, det kan jeg ikke,« svarede Eleven, »jeg har ikke haft Tid,« og jeg ved, at han ikke havde haft Tid; men Schultz svarede dertil: »Ja, saa maa De undskylde, saa har jeg heller ikke Tid til at sætte Dem ind i Arbejdet paa Lupitz,« og saa maatte Eleven rejse med uforrettet Sag, anderledes er det med Dem, De har Tiden nu til at tage fat, og saa kan De rejse til »Svaløf.«

Jeg hentede pligtskyldig de 10 Aargange af Tidsskriftet — 1.000—1.500 Sider — og saa prøvede jeg at komme i Gang med Læsningen, men det gik ikke. Hjernen kunde ikke efter overstaaet Eksamen tage den tunge Lektüre. Jeg smed Bøgerne hen paa min Chaiselong og rejste til Svaløf. Jeg blev modtaget godt af Professor Hjalmar Nilsson, besaa hele Anstalten og fik Lov til at komme til Svaløf for at deltage i Arbejdet, men jeg skulde selv betale mit Ophold og vilde ikke faa nogen Løn til at begynde med. Jeg takkede for Tilbudet, men maatte renoncere, indtil jeg havde faaet tjent mig nogle Penge.

Senere kom Prof. *Westermann* som Formand for Statens Planteavlssudvalg til Askov Forsøgsstation, hvor jeg opholdt mig som Medarbejder. Hans første Spørgsmaal til mig var: »Har De været paa Svaløf?« »Ja, jeg kunde godt komme i Lære der, men jeg maatte selv betale Opholdet, og derfor er jeg nødt til at tjene nogle Penge først.« »De har altsaa ikke opgivet det?« »Nej!«

Et Aarstid efter traf jeg Professor Westermann ved den første store Planteavlssudstilling i Odense. »Har De været paa Svaløf?« var Spørgsmaalet. »Nej!« svarede jeg. »Men De har ikke opgivet det?« spurgte han. »Nej!« var Svaret. Episoden karakteriserer vor store gode Læremesters Grundighed og Interesse for sine Elever.

Professor Westermann.

Landbrugseksamen paa Landbohøjskolen var i 1902 haard at tage. Slid og Slæb maatte der til, og særligt svært var det for mig, der med mit Forbogstav K kom til det grønne Bord sammen med Th. Madsen-Mygdal, der med Hensyn til Evner overgik os alle. Jeg blev her maalt med den store Tommestok. Vistnok var jeg nervøs til at begynde med i hvert eneste Fag og kludrede ofte, men undertiden var jeg dog fejlfri i mine Besvarelser, og det er sikkert sammenlignet med hans Præstationer, at jeg fik 18 mg×-er af 20 Karakterer, hvor Madsen-Mygdal fik 18 ug-er, 1 ug÷ og 1 mg×.

Hos Professor Segelcke begik jeg ved Eksamen ikke een Fejl, og Th. M.-M. ønskede mig paa Forhaand til Lykke med mit ug i Mælkerilære, men Professor Segelcke aabnede just Døren fra Censorværelset og meddelte: »Madsen-Mygdal fik som sædvanlig ug, M. K. Kristensen som sædvanlig mg×.« Th. M.-M. manglede kun 1 Point i de 160, han kunde naa ved sine 20 Karakterer. Det var den største Landbrugseksamen, der var taget paa Landbohøjskolen.

Var Eksamensarbejdet strengt, var det ikke uden muntre Episoder. — En Kammerat J. J. gik sammen med en af sine Lidelsesfæller hen paa »Gimle« for at styrke sig ved et Glas til Eksamen i Zoologi. Han

kom op i »Amphioxus«, et Væsen, der staar paa Overgangen mellem Fisk og Hvirveldyr. Spørgsmaalet regnedes for at være let. »Hvordan virkede saa Portvinen?« spurgte jeg. »Jo, jeg blev ikke Professor Boas Svar skyldig en eneste Gang,« sagde J. J., »men desværre var det galt, alt hvad jeg sagde.« Han fik mdl.

Et andet Træk skal ogsaa nævnes: Madsen-Mygdal, K. og jeg, der havde været oppe i et Fag, fulgtes nu over Landbohøjskolens Gaard paa Vej hjem for at forberede os til Eksamen i Mælkerilære næste Dag. Th. M.-M. havde som sædvanlig faaet ug, og jeg havde faaet mit mg×. K. var det som sædvanlig gaaet mindre godt, han var kommet op i noget, som han »tilfældigvis« ikke kunne. Th. M. M. var i irritabelt Lune: »Ja, det er Pokkers med Dem, K., men De er altid uheldig, og det værste er, at De bliver Landbrugskandidat. Det er en Skam for Standen; thi saa daarligt udrustet og forberedt, som De er, burde De slet ikke have Eksamen.« Nu var K. ikke tabt bag af en Vogn, han svarede omgaaende: Ja, De kan F..... sagtens; thi De skal jo have ug, enten De kan noget eller ikke.« Jeg maatte bryde mæglende ind, idet jeg navnlig skolede Th. M. M. og lod ham vide, at hans Evner var over det almindelige. Vi andre var daarligere stillet, men derfor burde vi ikke have Skam. — Ved Gl. Kongevej skiltes vi. K. gik ind mod Byen og Th. M. M. og jeg modsat til Hollændervej og Allegade. »Var jeg for haard ved ham?« spurgte Th. M. M. »Ja, det synes jeg. Nu har vi en enerverende Eftermiddag og Nat for os. Vi skal op i Mælkerilære i Morgen, og det kan let paavirke Nerverne, naar du udtaler dig, som du gjorde til ham.« »Ja, men det er nu ogsaa Pokkers med ham, det skal altid hedde sig, at han er uheldig.«

Ved Syvtiden om Aftenen hørte jeg for første Gang Th. M. M.'s Stemme i vort Pensionat. Han spurgte efter *Fenger* og *Winfeld*, men jeg var klar over, at hans egentlige Besøg gjaldt mig, og det viste sig ogsaa at være rigtigt. Efter at have besøgt de andre en kort Tid kom han ind til mig, og straks gik han til Bekendelse. »Synes du, jeg skal gaa hen og give K. en Undskyldning. Det er kedeligt, hvis han ikke kan læse efter den Skylle, jeg gav ham. Jeg kan nemlig ikke læse.« »Nej,« sagde jeg, »det synes jeg ikke. K. er robust af Natur. Han klarer sig nok. Gaa du hellere hjem til din Mejeribrugslære.«

Ogsaa under Undervisningen paa Landbohøjskolen kunde der forefalde muntre Episoder.

Vor gamle Professor *Segelcke* var efterhaanden blevet langsom i Tankegangen. Han gentog atter og atter sine Sætninger, hvilket var en Fordel, naar man skulde referere Forelæsningerne, og det skulde vi. En Dag var han ved at fortælle om en Franskmand Duclaux, der havde spillet en stor Rolle i Mejeribruget. Vi havde hørt om ham mange Gange, men nu kom hans Navn igen. Professor Segelcke siger: »Dette blev paavist af Dy — Dy — Dy . . .,« Tankerne maa have været andre Steder, og han begynder igen: »Dy — Dy . . .,« og for tredie Gang tager han fat: »Dy — Dy — —,« og saa spruttede det fra *Schultz Pedersen*: »clo, for Fanden.« »Ja,« sagde Segelcke, »clo, Dyclo.«

Da vi var færdig med Segelckes Beretning om Ostens Fremstilling, viste han os den Opmærksomhed at demonstrere en Række Ostersorter, som vi skulde have Lov til at smage paa, men hans Medhjælper, Pedersen, havde kun lagt een Kniv frem, og det var en Kalamitet; thi der skulde en Kniv til hver Ost, ellers overførtes Smagen fra den ene Ost til den anden. Segelcke maatte derfor hen paa sit Værelse for at hente de nødvendige Knive, og medens han var borte, spiste vi alle Ostene. Da Segelcke kom igen, kikkede han noget efter Ostene, men han blev hurtigt klar over Grunden til deres Forsvinden. Han tog Sagen med Ro og Humør, idet han sagde: »Jeg kan forstaa, at Ostene har smagt godt,« og saa blev der ikke snakket mere om den Ting.

DE FØRSTE AAR I JYLLAND

I den sidste Tid paa Landbohøjskolen var vi naturligvis optaget af at søge Plads. Sammen med *Johannes Jensen* søgte jeg Plads som Regnskabsfører paa Tranekjær paa Langeland. Vi skulde indsende Fotografi, men J. J. maa have set bedre ud end jeg; thi han fik Pladsen. Jeg søgte 5 Forvalterpladser paa større Gaarde, deriblandt paa Gaardbogaard, men den Landbrugseksamen, som jeg stillede i Udsigt, maa ikke have virket særlig animerende; thi jeg hørte ikke fra nogen af dem. Mange Aar senere fik jeg meget at gøre med Etatsraad *Jørgen Larsen*. Jeg fortalte ham, at jeg i 1902 havde søgt Plads som Forvalter hos ham, og han svarede: »Da skulde jeg bare have kendt Dem, saa var det blevet Dem, og De var aldrig kommet fra mig.«

Jeg var ledig paa Torvet og havde ikke andet at gøre end at tage til mit Hjem paa Falster, men nu aabnede der sig pludselig en uanet Chance for mig. Statskonsulent *Frederik Hansen*, som var Censor i Planteavl paa Landbohøjskolen, havde fortalt min Pensionatsfælle, Emil Konradi, at han havde været til Udvalgs møde med Repræsentanter for de andre Provinser, og man havde der vedtaget at forsøge at faa fat paa en ung Mand, der kunde luge Roer med korte Hækker, for at faa ham til at undervise i Roemarkerne i Jylland. Det maatte være noget for mig, og jeg henvendte mig til Overlærer *H. J. Rasmussen*, Næsgaard, der skulde skaffe Manden i Forbindelse med Statskonsulent *Fr. Hansen*, og i Løbet af Maj Maaned blev jeg engageret af Formanden for Bølling-Nr. Herreds Landboforening, Proprietær *H. Okholm*, Bøllinglunde, til at undervise i Roehakning for en Betaling af 5 Kr. pr. Arbejdsdag, 20 Kr. til Henrejsen og 20 Kr. til Hjemrejsen. Jeg skulde komme, naar Roerne var tjenlige til Udtynning omkring 1. Juni.

Sukkerroerne var tidligt paa Færde hjemme, saa jeg blev færdig

Kandidat-Jubilæet i 1942 under Besøget paa Edelgave (ved Siden af Th. M.-M. staar Direktør, Prof. N. Bjerrum.
Landbohøjskolen.

med at hakke Sukkerroerne i mit Hjem, inden jeg rejste til Vestjylland. Det var blevet aftalt, at jeg skulde besøge Statskonsulent *Fr. Hansen*, Askov, paa Vejen og modtage hans Instruks for min Optræden i Vestjylland. Turen gik fra Gedser med Hurtigtog til Fredericia, men herfra bumlede jeg den lange Tur til Vejen St. med mange Standsninger.

Indtil Jylland forstod jeg Sproget nogenlunde, men derefter forstod jeg ikke et Hak. Jeg tænkte: »Hvordan skal det gaa, naar du daglig skal færdes mellem Jyder.« Ankommet til Forsøgsstationen fik jeg straks en Samtale med *Fr. Hansen*. Hans første Spørgsmaal var: »Er De sulten?«, hvortil jeg beskedent svarede undvigende. *Fr. Hansen* skar ind med et Kontraspørgsmaal: »Har De spist i Fredericia?« Jeg svarede nej, og han: »Saa er De sulten. Du skaffer nok Mad, Anine (*Fru Hansen*).«

Fr. Hansen fortalte mig, hvorledes han havde tænkt sig Undervisningen. Jeg skulde vise Tagene, saaledes som de skulde bruges, og saaledes som Direktør *Faie*, *Nakskov Sukkerfabrik*, havde gjort dengang, han lærte Bønderne paa Lolland at luge Roer. »Tak,« tænkte jeg, jeg kendte nemlig ingen bestemte Tag. For mig gjaldt det kun om at faa de enkelte Roer udskilt med bestemt Afstand og komme flest mulig Alen over i Løbet af Dagen, men jeg tav med Hensyn til min Mangel paa Viden og tænkte, at det skulde nok gaa.

Fra Vejen gik Rejsen den næste Dag med Bumletog videre over Esbjerg og Varde, indtil jeg kom til Skjern. Her fik jeg udleveret min Cykel og 6 korte Roehakker, som jeg skulde bruge ved Undervisningen, og nu gik Turen paa Cykel i Retning af Bøllinglide, der ligger 3—4 km Øst for Skjern.

Nu var jeg ikke helt sikker paa Vejen, derfor hoppede jeg af min Cykel og spurgte en Mand om Vej. Han svarede ikke paa Spørgsmaalet, men spurgte: »Hur æ den Mand fræ?« Jeg fortalte ham, at jeg var fra Falster. »Og hwa ska do paa Bøllinglide?« »Jeg skal hakke Roer.« »Med de Hakker der?« og saa fik vi en Snak om Hakning med korte Hakker. Da han havde faaet Rede paa, hvor jeg skulde hen, og hvad jeg skulde der, fik jeg ogsaa god Besked om Vejen til Bøllinglide.

Fra Bøllinglide blev jeg henvist til Konsulent *Niels Pedersen*, Skaarup. Han havde Arbejdsplanen parat for mig. Den næste Dag skulde

jeg begynde hos en Landmand, Gdr. *Mikkel Andersen*, som boede i Nærheden. »Kan du klare ham,« sagde Niels Pedersen, »er din Lykke gjort. Han er den dygtigste og hurtigste til at luge Roer, som vi kender her paa Egnen.« Jeg var ikke saa lidt betænkelig ved denne Udtalelse, men jeg var dog ogsaa i Besiddelse af nogen Tro paa mine egne Evner og ventede, at det nok skulde gaa.

Næste Dag stillede jeg paa Arbejdspladsen i øsende Regnvejr. Min Arbejdsgiver og jeg gik i Marken med Regnfrakker paa for at se paa Bedriften, indtil Regnen holdt op. Endvidere sleb vi Roehakkerne. Det var godt at have dem skarpe.

Ved 11-Tiden var Regnen standset, og min Vært spurgte, om vi nu ikke skulde prøve hinanden af inden Middag. Vi behøvede jo ikke at have Tilskuere til at begynde med. Det var jeg enig med ham i, og vi stillede os an ved Roemarken. Mikkel Andersen tog først fat. Han brugte den jacobsenske Roehakke (fra Odder), det vil sige en vinkelbøjlet Kniv anbragt i et langt Træskaft. Jeg iagttog ham med stor Beundring og sagde til ham: »Det gaar rigtignok let.« Da han var kommet 5—6 m frem, tog jeg fat og saa hverken til højre eller venstre, inden jeg hørte Mikkel Andersens Stemme bagude: »Ja, men din Metode gaar nu alligevel lettere.« Saa var Slaget vundet, og om Eftermiddagen blev Sejren yderligere sikret derved, at det viste sig, at jeg kunde hjælpe 2 af hans Medhjælpere, samtidig med at jeg passede min egen Række, saaledes at vi kunde følge ham allesammen, og det var ikke tidligere sket.

Nu tog jeg videre, og overalt havde de korte Hakker Succes, men paa et hængende Haar var den blevet sat til. En Kone mødte op og sagde, at hun gerne vilde prøve »æ Roelærer« af. Jeg havde naturligvis ikke andet at gøre end at vove mit Mesterskabsbælte, og nu gik det løs med Fynd og Klem. Hun havde ingen Hjælperedskaber, men brugte Tommelfingrene til at skille Roerne ad og til at rive de overflødige Planter og Ukrudtet bort med. Jeg saa med en vis Haan paa dette, men det viste sig, at jeg ikke kunde vinde fra hende, men hun kunde heller ikke slippe foran mig. Vi kom til Enden af Roerækken samtidig, men nu fandt en Bedømmelse Sted, og de tilstedeværende konstaterede, at mit Arbejde var bedre gjort end hendes. Jeg havde faaet fjernet de overflødige Roer og hakket Ukrudtet bort, men hun havde i mange Tilfælde kun faaet revet Ukrudtet til Side

uden at have faaet det fjernet. Hun var selv klar over, at Hakken gjorde det bedst, og hun gik hjem og fik sin Husbond til at købe Hakker som mine.

Morsomt var det, at jeg pludselig under Arbejdet opdagede, at jeg uafbrudt brugte 4 bestemte Tag, og ihukommende Fr. Hansens Instruction gav jeg mig straks til at undervise i disse. Mine Medarbejdere spurgte forundret: »Hvorfor har du ikke fortalt det før?« Jeg svarede, som sandt var, at det var, fordi jeg først nu selv havde lagt Mærke til det.

Jeg lærte under denne Roekampagne Vestjyderne at kende i deres daglige Dragt og under Arbejdet. Jeg besøgte interessante Steder. Hos Konsulent Niels Pedersen, Skaarup Hanning, saa jeg, at han havde gjort et stort Brydningsarbejde for at kultivere Jorden fra Hede. Først derefter var han blevet Konsulent for Landboforeningen. Han var en klog og betænksom Mand, samtidig med at han var en dygtig Arbejder, der fortjente sine Standsfællers Tillid. Han havde 2 Børn, Peter og Anna. Peter var den ældste. De var med i Roerne. De smaa Hakker kunde de svinge med Færdighed. Peter spurgte: »Er jeg ikke dygtigere end Anna?« »Jo, du er,« svarede jeg, men Peter sagde: »Det var Faars Menning.« Niels Petersen sagde: »Ja, det er jo vanskeligt at sige noget om, Peter, for hvis jeg nu siger, at du er den dygtigste, saa bliver Anna ked af det, og hvis jeg siger, Anna er den dygtigste, saa bliver du fornærmet; men I er meget dygtige begge to.« Det var Pædagogen, der talte.

Jeg var paa Løvstrupgaard paa Børnehjemmet og havde en halv Snes Børn i Alderen 8—12 Aar til at hjælpe til. Jeg fik at vide af Forstander *Hans Pedersen*, at her drejede det sig ikke om at ordne mange Meter, men at Børnene lærte at udføre Arbejdet godt. Om Middagen spurgte han: »Er De ikke snart ked af at høre paa Børnenes intetsigende, filosofiske Fortællinger?« Det var rigtigt truffet, thi deres Samtaler drejede sig eksempelvis om: »Hvis jeg var Konge, saa vilde jeg være ædel og god mod mine undergivne« og lignende. Men Hans Pedersen og Hustru forstod deres Opdragergerning. De havde ca. 30 Børn at passe i Alderen fra 5—6 Aar til Konfirmationsalderen. Alle havde deres Pligter at udføre. De yngste passede paa Hønsene. Skiftevis med deres regelmæssige Arbejdstimer og Pligter havde de ogsaa Fritimer, hvor de kunde lege.

Her er jeg saa med den korte Hakke.

Jeg var hos *Jens Gadegaard* i Faster. Han var en streng og retsindig Landmand. Her begyndte vi Kl. 5 om Morgenen, og det var Reglen, at de blev ved til Kl. 9 om Aftenen. Da Kl. var 8, sagde jeg: »Holdt, nu kan det være nok.« Vi kom hjem til Gaarden, og *Jens Gadegaard* sagde til Forkarlen: »Hvad er det, I kommer jo for tidligt hjem.« »Ja, det er Roelæreren, der synes, at vi har lavet nok.« »Hvor mange Favne har I taget?« »2.000.« »Saa er det ogsaa nok,« og der var ikke mere Snak om den Ting.

Den Aften benyttede vi til at køre til Debjerg Hede for at se *Dalgas'* Mindesmærke. Han var jo Hedens Betvinger. Jeg havde allerede glædet mig over at se Resultatet af Opdyrkning paa Steder, hvor man kunde staa med det ene Ben i Heden og det andet i opdyrkede Roemarker. — Senere skulde jeg faa meget med Opdyrkning at gøre.

Hos *Mads Bentsen* i Faster mindes jeg endnu, at han var saa overmaade tilfreds med mit Arbejde. »Det er de bedste Penge, jeg

nogensinde har givet ud, dem du faar. Du har tyndet Roer for flere Penge, og samtidig har du lært og hjulpet de andre, saa at de hakker mange flere Roer end tidligere.»

Ja, det var Succes. For nylig har jeg hørt, at vor udmærkede Radiokommentator, *Johs. Petersen-Dalum*, har sat de korte Hakker i Skammekrogen, og det er vist rigtignok. Det er i hvert Fald mere bekvemt at bruge lange Hakker. Jeg selv har nu haft en Gaard, hvor mine Medhjælpere fik Lov til at bruge dem, men det skal dog fremhæves, at hvis det drejer sig om at gøre et Kvalitetsarbejde, enten det er i Roemark eller Have, saa skal man gribe til de korte Hakker, hvis man har dem. Man kommer nærmere paa Roerne og udfører Arbejdet sikrere, end naar man fører Hakken paa et langt Skaft. Tænk paa Skrivning, der tager man fat om Penneskiftet nede i den nederste Ende og ikke i den øverste.

Aaret efter skulde Arbejdet føres videre. *Hans Okholm* rejste Sagen indenfor Ringkøbing Amts Landboforeninger, og der blev skaffet Tilslutning til Lugningen, men Arbejdet forløb ikke saa godt undervisningsmæssigt set som første Aar. Der var for langt imellem Arbejdspladserne, men i Hovedsagen gik det godt, og jeg fandt Ven-skaber, der holder for Livet. Jeg var hos *Jacob Hindhede* og *Anton Hindhede* i Lem, og jeg lærte Frøavler *Jens Hvidbjerg*, Frøavlens første større Forædler og Organisator, at kende. Han var ikke alene Forædler, men ogsaa Forretningsmand og et udmærket Menneske. Hos ham var Folketingsmand *Johs. Clausen*, senere Stubberupholm, Forkarl, og ogsaa Formanden for Pajbjergfonden *Propr. Truelsen* var dengang Medarbejder paa Pajbjerg.

Under mine Rejser selv i de senere Aar i Skjern Egnen har jeg set Arbejdere med korte Hakker. Det er Reminiscenser fra min Roelugningsundervisning — et Udtryk for, hvad Vestjyden en Gang gaar indfor, falder han ikke saa let fra.

Landbrugslærer

Da jeg arbejdede hos Konsulent Niels Pedersen, Skjern, saa jeg en Beretning fra *Klank Højskole* ved Aarhus, og her omtaltes korte Landbrugskursus, der skulde startes, og samtidig stod der i en Parentes, at her var der Brug for en ung Landbrugskandidat som Læ-

rer. Denne Parentes fik mig til at cykle til Klank i et Ophold under Roelugningen for at tale med Forstander *Jens Nielsen* om Sagen. Der var 14 Mil frem og 14 Mil tilbage. Jeg mødte Familien, der bestod af *Jens Nielsen*, *Frida Nielsen* og 12 Pigebørn i Alderen fra $\frac{1}{2}$ til 15 Aar.

Statskonsulent *W. Riedel* var ogsaa til Stede, der var nemlig Besøg af en Flok rejsende Husmænd. — Jeg mødte med mit Afgangsbevis fra Landbohøjskolen. *Jens Nielsen* var overrasket, han havde aldrig set et saadant før, men Skade gjorde det næppe. Jeg fik et stærkt Haab om, at jeg kunde blive antaget som Yngstelærer paa Skolen og drog derfor frimodig tilbage til mit Arbejde i Vestjylland. Ankommet til *Mads Bentsen* ud paa Aftenen var alle Beboerne gaaet til Ro. Jeg gik ind til *Mads Bentsen* i Sovekammeret. Han vaagnede og sagde: »Naa, det er *Kristensen*, du kan bare gaa op i dit Sovekammer, der ligger nu en Mand i Forvejen, det er en Fotograf fra Skjern, men I kan nok faa Plads i Sengen begge to.« Da jeg kom ind i Kammeret, og Fotografen vaagnede, rystede han som et Espeløv, men jeg beroligede ham med, at jeg var et fredeligt Menneske, der kun skulde ligge hos ham til næste Dag, og snart sov vi begge de retfærdiges Søvn.

I Løbet af Sommeren blev jeg fast antaget paa Klank Højskole som Lærer saavel paa Skolen som ved de korte Kursus, men Betingelsen var, at jeg skulde tage Eleverne til Gymnastik og derfor skulde jeg paa et Delingsførerkursus paa Hadsten i Oktober Maaned. Paa Kursuset der, som var delt for 1. Aars Deltagere og 2. Aars Deltagere, blev vi haardt trænet i Gymnastik, men ogsaa i Skydning. En Del af Kammeraterne var vældig dygtige, enkelte kunde ligefrem give Opvisning. *Jacob Hesselund*, Boulstrup, hørte til i det yngste Hold, men blev gerne kaldt frem til sidst, og saa fik vi en Omgang Kraftspring og Luftspring, saa man maatte sig forundre.

Pudsige Episoder var der ogsaa en Del af. Vor Lærer i Gymnastik gav ogsaa Øvelser i Kommando, og det var en Regel, at Gymnasterne ikke maatte lyde Kommandoen, naar den faldt forkert. En Vestjyde, der ikke var særlig øvet i at kommandere, havde faaet os op i Bommen, hvor vi hang i Armene i en lang Række, og Vestjyden skulde nu have os ned med Kommandoen: »Fra Bommene ned!« men han kunde ikke huske Kommandoen. Han sagde: »Ned med jer,« men

det hjalp ikke, vi blev hængende, selvom det blev anstrengende. Til sidst vidste han ikke andet Raad end at hænge sig i hver enkelt af os og sige: »Vil I saa se at komme ned.« Det gav Resultat.

Nogen stor Mand i egen Indbildning var jeg ikke, da jeg den 3. November 1902 førte Eleverne paa Klank Højskole til Gymnastik i det nærliggende Forsamlingshus. Mest ængstelig var jeg for, at de ikke vilde lyde Kommando, men denne Ængstelse var overflødig. Efter at have aftalt det fornødne og foretage Opstilling faldt Kommandoerne og Efterfølgelserne bedst muligt. Det viste sig, at Eleverne var lige saa spændt paa at udføre Øvelserne, som jeg var paa at lære dem fra mig. Det støttede mig, at Skolen havde Sundhedslære, og at jeg kunde fortælle Eleverne, hvor skæve af Udvikling og hvor forkerte i Vækst de blev, hvis de ikke gik til Gymnastik. Jeg havde selv en kraftig Kommandostemme, fik meget ud af de forberedende Øvelser og var mine Elever overlegne i Ringe og Trapez. Smidighedsøvelser kunde jeg kun antyde, men jeg gjorde det saa indgaaende, at alle troede, at jeg kunde klare Øvelserne med Overlegenhed.

To Aftener om Ugen maatte jeg have Kommunens Karle til Gymnastik. Det var jeg paa Forhaand ked af, men det gik i Virkeligheden helt godt. Jeg bevarer endnu Mindet om Præstationen af Gdr. *Martin Due*, som senere er blevet Formand for Høver og Omegns Landboforening, og som saadan har turdet tage en (loyal) Diskussion op med den Situationen beherskende Forstander, senere Gdr., Landstingsmand *H. Hauch*, som var Formand for Foreningen af jyske Landboforeninger, paa Delegeretmøderne i Aarhus, og Gdr. *Rasmus Due*, der var en meget fin Gymnast. Hans gennemførte og beherskede Spring over Bukken sat op i det øverste Hul, hvor hans flotte Legeme strakte sig i Springet, og hvor Nedspringet var uden Lyde, staar endnu for mig som en smuk Udvikling af Landbo ungdommens gymnastiske Færdigheder, men Illusionen om, at mine Karle var af de flinkeste, bevarede jeg desværre kun til den afsluttende Opvisning i Foraaret 1903, hvor Frøken *Johanne Porse*, Porskær, mødte med sit gennemtrænede Pigehold og satte os — Karleholdet — i afgørende Skygge med Hensyn til Lethed og Elegance i Udførelsen af Øvelserne. Jeg følte Nederlagets Tyngde og gik straks efter Opvisningen til Forstander *Jens Nielsen* og sagde, at jeg nok

skulde komme igen næste Aar som Lærer, men Betingelsen var, at jeg blev fri for at være Lærer i Gymnastik, og selvom Forstanderen anlagde det fornuftige Synspunkt, at det kom meget mere an paa at faa Elever og Karle til at gaa flittigt til Gymnastik end at faa dem til at brillere ved en Opvisning, blev jeg ved mit.

I den følgende Vinter blev en af Eleverne Gymnastiklærer, og nu deltog jeg selv hver Dag i Øvelserne til stor Glæde for mig selv. Jeg drev det endog til at slaa Kraftspring, men dermed blev min Gymnastik lagt paa Hylden.

I min Vardetid deltog jeg i Fodbold, og i Aarene omkring 1930 i Lawn-Tennis i Skanderborg Dyrehave.

Fra min Have i Skanderborg har jeg haft den bedste Adgang til Vand og har badet hver Morgen i Søen og svømmet gode Ture.

Selvom jeg aldrig har drevet Sporten til Rekorder, har jeg hele mit Liv bevaret Interessen for Gymnastik og Sport.

Min Ankomst til Klank Højskole skete nogle Dage før 1. November 1902. Skolen begyndte først den 3. November, men der var dog fuld Brug for min Arbejdskraft. Forstander Nielsen var nemlig ved at undersøge Udbyttet af sine Roefamilier af Klank-Stammen Echen-dorfer. Udbyttet blev fastslaaet ved sammenlignende Prøver ved Vejning og Udbyttets Kvalitet, Tørstofindhold, ved at sænke Roen ned i en passende Saltvandsopløsning, hvor de tunge og vægtfyldige Roer — og derfor bedste — sank til Bunds og blev tilbageholdt til Op-formering. Der blev ved Roernes Udvælgelse ogsaa taget Hensyn til Ydreegenskaberne. Alt dette var for mig nyt og interessant. Forstan-der Jens Nielsen har bevaret Interessen for Forædling af Have og Markafgrøderne gennem sit lange Liv under skiftende Forhold og har dyrket Arbejdet baade teoretisk og praktisk.

Som 86-aarig besøgte han mig forleden Dag (3/7-46) efter at have været paa Godthaab for at se til sine Roeforædlinger.

Personlig blev jeg ikke nogen betydningsfuld Deltager i det prak-tiske Forædlingsarbejde, selvom jeg kom til at hjælpe Forsøgsleder *L. Helweg* i 1904 i hans Forædlingsarbejde hos Direktør *L. Wibolt*, Nakskov, Proprietær *Jespersen*, Annebjerggaard, Skelskør og hos Frø-avler *J. Hvidbjerg*, Hunsballe ved Struer.

Jeg fandt megen Glæde i Arbejdet og havde noget Syn for Familie-

træk hos Roerne, en Sans, der har fulgt mig gennem Livet ved ogsaa indenfor Menneskeheden at drage Sammenligning mellem beslægtede Mænd og Kvinder. Der er en vid Mark for disse Sammenligninger i Sporvogne, i Tog og paa Møder samt andre Steder, hvor beslægtede optræder. Det er ikke nogen daarlig Interesse.

Et morsomt Tilfælde havde jeg i 1942 i *Hvidsten Kro*. Medens jeg der sad og spiste til Aften, kom jeg til at tale med Fru Fiil. Hun fortalte, at hun var fra Sunds ved Herning, og pludselig sagde jeg: »Var Deres Fader ikke paa Landbrugskursus paa Klank Højskole i Vinteren 1902—03?» »Jo, det var han,« svarede hun, »men hvordan kan De vide det?« »Jo, jeg havde ofte Besøg af ham paa mit Kammer paa Klank, og jeg kan se, at De ligner ham.«

Paa Klank Højskole havde vi Fru *Frida Nielsen* som Skolemor. Hun var sin Mand, Forstander Jens Nielsen, en fortræffelig Medhjælper. Den ældste af de mange Døtre, Kristine, blev gift med min Efterfølger som Lærer paa Skolen, senere Konsulent og Forstander *H. K. Rosager*. — Som Lærer paa Skolen virkede foruden Forstanderen ogsaa Landbrugskonsulent *Hans Nielsen*. — Forstanderen og vi to Lærere fordelte nu Fagene mellem os. Jeg fik for min Part Kemi og Dansk samt Husdyrbrug. Jeg skulde begynde med Kemi den første Time og søgte her Raad hos min Kollega, Landbrugskonsulent *Hans Nielsen*, om, hvordan jeg skulde begynde Foredragene. Det var jo spændende, og det var den første Time for Eleverne, Morgentimen. H. N. var ikke i Tvivl: »Du skal fortælle om Vand. Det er Eleverne ikke ukendt med, og du faar Lejlighed til paa en jævn og naturlig Maade at føre dem ind paa Kemien.« Jeg syntes, Raadet var godt, og forberedte mig paa et Foredrag om Vand, men for en Sikkerheds Skyld læste jeg ogsaa, hvad der forelaa om Ilt og Brint. Selve Timen var lille, da vi først skulde have Morgenandagt, den var kun paa 3 Kvarter. — Da jeg skulde til at begynde, havde jeg vel forberedt mig saa grundigt, at jeg syntes, at alt, hvad jeg skulde forebringe, var fuldkommen interesseløst. Jeg havde terpet mit Pensum saadan igennem, at det forekom mig, at jeg ikke alene selv, men ogsaa alle andre, maatte finde det saa pærelet og ligetil, at Emnet ikke var værd at behandle. — Alles Øjne stirrede paa mig, og jeg maatte i Gang med Opgaven, men let var det ikke. Jeg syntes ikke, Munden vilde aabne sig, og Ansigtsmusklerne forekom mig al-

deles stive. Jeg havde en Fornemmelse under Foredraget, som om jeg var indsæbet, og Sæben fuldstændig stivnet — blot 10 Gange værre end i Almindelighed. — Det tog mig ikke lang Tid at komme igennem Vandet — højst et Kvarter, og i det næste Kvarter fortalte jeg alt, hvad jeg vidste om Ilt og Brint, og sluttelig alt, hvad jeg vidste om Kemi i det hele taget, og endnu var der et helt Kvarter tilbage, men efter det bedste Mønster benyttede jeg mig af den gode Tid før Timens Udløb til at spørge Eleverne, om der var noget, de vilde have Svar paa. En af mine gode Venner gennem mange Aar, *L. Rasmussen*, nu Konsulent for de sjællandske Landboforeninger, var en af mine første Elever, han havde sit Hjem i Nærheden af Skolen, og han var spørgelysten: »Du fortalte os om Molekyler, at det var det mindste, der kunde bestaa, men derefter sagde du, at Atomer var endnu mindre.« Jeg søgte at besvare Spørgsmaalet derhen, at Molekyler ganske rigtigt var det mindste, der kunde bestaa af Forbindelser, saaledes som de forelaa, men at Molekyler ved kemisk Indvirkning kunde deles i Atomer. Det var der vist ingen, der forstod, thi endnu havde man jo ikke indsuet Grundsætningerne for Kemi; dem var jeg vist kommet for let over.

Jeg selv var klar over min Fiasko. Jeg traf med det samme den Beslutning, at jeg vilde væk fra Skolen. I den Anledning gik jeg ind til Forstanderen, men blev staaende inden for hans Kontordør, da han var optaget af at tale med en anden Mand, han sad med Ryggen til mig, og jeg ventede derfor paa, at Samtalen skulde blive færdig. Pludselig drejede han sig om for at se, hvem det var, og da jeg velsagtens var blodrød i Ansigtet, præget af mit Nederlag i den første Time, sagde han ikke andet end: »Bæ-æh«. Andet og mere blev denne Forhandling ikke til. Jeg skulde ikke være til Grin og trak mig hurtigt tilbage. Blodet blev efterhaanden kølnet, jeg besluttede mig til at prøve endnu en Gang, og denne Gang blev til mange lykkelige Timer, som jeg har tilbragt ved Undervisning.

Det var flinke, duelige Elever, der var paa Klank Højskole. De lyttede godt til Foredragene. Jeg fik lært dem lige saa meget i Kemi, som jeg selv havde læst paa Næsgaard. I Dansk var der enkelte Mestre, og i Husdyrbrug og Regnskabsføring fulgte alle Landmænd godt med. — Det var en stor Dag, da vi hen paa Foraaret fik Lov til at besøge den udmærkede, sortbrogede Besætning hos Gdr. *Jens*

Rasmussen, Stauslet, Skibby ved Aarhus, hvor vi var Genstand for megen Gæstfrihed bagefter.

Der herskede en udmærket Tone paa Skolen. Forstanderparrets Omsorg for, at Eleverne skulde lære noget godt for Livet, prægede Holdet. Der var Hjælpsomhed til Stede, de ældste og mere udviklede Elever hjalp de yngre.

Vi hørte alle Forstanderens gode Foredrag, og Omegnens Præster, bl. a. Pastor *Christensen*, Haslev, kom ofte og holdt Foredrag paa Skolen. Jeg kan endnu høre ham synge med sin dybe, lave Stemme: »Udrundne er de gamle Dage«.

I det nærliggende Forsamlingshus samlede *Jens Nielsen* som Formand for Foredragsforeningen til 6 Foredrag i Vinterens Løb ca. 500 Tilhørere til hvert Møde, og gode Talere førte Ordet.

Ankommet tilbage efter Juleferien, som jeg holdt paa Falster, var der Nytaarsbal. Det var en dejlig Fest, hvor hver Elev havde Lov til at tage en Dame med, men der blev ogsaa holdt adskillige Fester i det nærliggende Forsamlingshus. Der var skiftevis Karle- og Pige-bal, det vil sige, det var skiftevis Karlene eller Pigerne, der indbød. I Reglen var der ca. 50 Par. Ballet begyndte ved 8-Tiden. 2—3 Timer efter holdtes Kaffe-pause, hvor Festudvalget havde sørget for Kaffen, og Damerne besørgede Opvartningen, og efter en Sang fortsattes Festen til Kl. 1—2. Saa kom Forstanderen til Stede og foreslog en Aftensang, og saa gik hver til sit. — Undertiden hændte det, at der kom enkelte uindbudte Deltagere fra de omliggende større Gaarde og Fabrikker, men i Reglen forsvandt de, naar de fik at vide, at det var et lukket Bal. Til Haandgribeligheder kom det aldrig, skønt Fredsforstyrrelserne godt kunde have Lyst til det. De blev frosset ud.

Lærerstillingen var kun en Vinterstilling, men jeg holdt den i 3 Vintre, og jeg ser hen til dette Skoleophold og Skolearbejdet, der blev ydet under beskedne Vilkaar, som noget af det bedste, jeg har været med til i mit Liv.

En Grund til, at Klank-Opholdet fik forøget Farve og Indhold, var Gennemførelsen af fire faste Landbrugskursus om Vinteren — 2 før og 2 efter Jul. Ved det første Kursus medvirkede foruden Forstander *Jens Nielsen* og Skolens 2 Lærere Statskonsulent *W. Riedel* i Havebrug og Statskonsulent *Fr. Hansen* i Planteavl. Jeg erfarede senere, at *Riedel* og *Fr. Hansen* havde lovet hinanden at hjælpe til

med at faa disse Kursus ind i et fast Leje og i den rette Form. — Det var en værdifuld Hjælp. Statskonsulent Riedel var en af de første, der bragte Plan ind i det almindelige Havebrug. Hidtil havde dette været noget vanskeligt noget med snirklede Gange og ophøjede Bede og Rabatter, men nu fik vi at vide, at Havebrug var let, men det skulde drives omtrent som godt Landbrug. Der skulde finde en Opdeling Sted i Køkkenhave, Frugt- og Prydhave, og hver Afdeling skulde ordnes ved Plantning og Saaning i Rækker med en Afstand, saa at man kunde bruge Redskaber til Rensningen. For mig og mange andre var alt dette nyt, men Oplysningerne slog ned og gjorde stor Nytte. Ogsaa Husmandskursusene havde Gavn af ham. Han var Sekretær for det første Udvalg til Kursusbevillingens Udnyttelse.

Statskonsulent *Fr. Hansen* var paa dette Tidspunkt vor første og bedste Vejleder i Plantedyrkning, men ogsaa Husdyrbruget havde som Planteavlens Udnytter hans store Interesse. Han var ogsaa stærkt interesseret i Regnskabsføring, som paa dette Tidspunkt var i Fremgang, og *Fr. Hansen* var som *Jens Nielsen Husmændenes Ven*. Begge var ivrigt optaget af at dygtiggøre Husmændene og styrke dem i deres Stræben efter at bringe deres Brug paa højeste Ydelse og at gøre deres Hjem til Blivested for et godt og selvstændigt Familieliv. — *Fr. Hansen* var i mange Aar Formand for Foreningen af jyske Landboforeningers Husmandsudvalg.

Min Rolle ved det første Husmandskursus paa Klank 1902 var lille. Jeg skulde undervise i Regnskabsføring og Ukrudtets Bekæmpelse, og her havde jeg et godt Grundlag i 6 Foredrag af Landbrugs-lærer *Chr. Christensen, Tune*. De var samlede i en Pjece, der hed: »Til Kamp mod Ukrudtet!«.

Meget mere betænkelig var jeg ved paa de følgende Kursus at skulle undervise i Plantedyrkning. Jeg syntes ikke, at Professor *T. Westermanns* Foredrag, som jeg havde i mit Kollegiehæfte, passede for bosiddende, arbejdende Husmænd, men nu blev Statskonsulent *Fr. Hansen* min Hjælp. Jeg fulgte hans Foredrag om Landbrugets Plantedyrkning, og det var en Glæde for mig. Jeg kendte ham jo fra Sommeren forud under mit Ophold paa Askov. Det var nu ikke altid, han da var lige elskværdig. Han kunde være mig kritisk og noget pirrelig i Dagliglivets smaa Bryderier, men nu blev jeg stillet over for en helt ny og frisk *Fr. Hansen*, der hilste mig som gammel

Kending, og som kastede sig ud i Undervisningen af de Husmænd, som han skulde arbejde for. Det kan nok være, at de fik at vide, hvordan de skulde dyrke deres Kulturplanter. Der var Forespørgsler, som kunde være nærgaaende nok, men de fik Svar paa Tiltale og blev ofte sat til Vægs, men altid paa en Maade, som de kunde være tjent med. Jeg satte mig paa Bænkene sammen med Husmændene for at referere Fr. Hansens vise Ord. Her var netop det Pensum, som jeg havde Brug for, naar jeg skulde undervise Landmændene, og navnlig fandt jeg hos Fr. Hansen den Form, som jeg kunde ønske at mestre i Undervisningsarbejdet. Fr. Hansen syntes sikkert godt om, at jeg fulgte hans Foredrag, og det samme gjaldt Husmændene.

Jeg kan heller ikke sige andet, end at jeg ogsaa havde Glæde af at undervise, naar jeg fortalte om Bekæmpelse af Ukrudt og underviste dem i Regnskabsføring, selvom jeg dog fandt, at min Undervisning laa mange Trin under, hvad min Kollega i Lærerarbejdet, Hans Nielsen, og ikke mindst Statskonsulent Fr. Hansen præsterede.

Kursuset fik Ende og sluttede med en Festaften, hvor Vejmand *H. Schmidt* fra Holsted tolkede Kursusdeltagernes Taknemmelighed overfor Forstanderparret og Lærerne paa Skolen. Naturligvis blev Jens Nielsen og Frida Nielsen først nævnt, dernæst Hans Nielsen, saa Fr. Hansen og sidst, men ikke mindst, den unge, begavede Lærer, som Schmidt udtalte, M. K. Kristensen. Jeg kunde næsten ikke tro, at det var sandt, men Ørerne tog ikke Fejl, og taknemmelig i Sindet var jeg, og glad rejste jeg hjem til min Familie paa Falster i Juleferien.

Nu gik der mange Aar. Jeg blev Konsulent i Varde og opfriskede Bekendtskaber med mine gode Husmandsvenner der fra Kursusene paa Klank Højskole, saaledes Oluf Christensen, Fuglsig, og Markus Buhl, Faaborg ved Varde. Videre gik Tiden gennem Konsulentaarene i Foreningen af jydsk Landboforeninger, hvor jeg kom med til Husmands-Sendemandsmøderne, og et af de sidste Aar mødte jeg min Ven Markus Buhl. Han havde for mange Aar siden gjort op med sit Landbrug i Vardeegnen, men bestyrede nu et Landbrug i Mundelstrup-egnen, hvor hans Datter sad som Enke. Buhl og jeg mindedes det første Kursus paa Klank, og Buhl sagde: »Kan du huske, at den sidste Aften var der en selvbestalt Formand, Vejmand Schmidt fra Holsted, som takkede paa Deltagernes Vegne, og bl. a. fik du

en noget overdreven Ros.« »Ja, det kan du tro,« sagde jeg, »det var ogsaa min Opfattelse.« »Ved du, hvem det var, der havde faaet Schmidt til at udtale sig, som han gjorde?« »Nej!« »Det var Frederik Hansen. Han havde ment, at du som ung Lærer skulde have en Opstrammer.« »Ja, du skal have Tak for, at du fortalte mig det,« sagde jeg til Buhl, »for det gør hele Episoden endnu mere værdifuld for mig.«

Saadan var Fr. Hansen. Han kunde selv, men han havde ogsaa Raad til at give en ung Kollega en Haandsrækning.

Det var en god Tid for Undervisningsarbejdet for det mindre Landbrug. Den Snes Husmænd, der fra alle Jyllands Egne flokkedes til hvert 14 Dages Kursus paa Klank, hørte til Banebryderne for det faglige Arbejde indenfor Standen. Om Aftenen, naar Undervisningsarbejdet var endt, indledte Deltagerne om Landbrugsemner, og alle deltog i Diskussionen med Liv og Lyst.

For mig var det en Aabenbaring af nye Kræfter at være med her. Vi Lærere skulde helst med baade af Hensyn til Deltagerne, men ogsaa for vor egen Skyld. Jeg fik Arbejdet med Husmændene kært, saaledes som det her formede sig, og saaledes som Skolen støttede Arbejdet. Med Deltagerne knyttede jeg gennem 3 Vintre gode Bekendtskaber, som har holdt Livet igennem.

Det er ikke mere end et Par Aar siden, at jeg kæmpede mig gennem Regn og Slud paa Cykel Vest fra Halvrimmen ad Thisted-Aalborg Landevejen. Jeg skulde naa Aalborg, men nu eksploderede en af Ringene, saa Lapning var haabløs. I den nærmeste Gaard ved Landevejen søgte jeg Hjælp. »Ja, De kan faa en Cykel, M. K., jeg kender Dem jo fra Klank; der var jeg til Husmandskursus i 1902.« Cyklen holdt til Aabybro, saa fik jeg en ny, der holdt til Aalborg, og jeg naaede Toget. — Ja, det er ingen Sag, naar man har været Lærer for Husmænd paa Klank.

Ejendommeligt var det Hold og Rygstød, som Skolen havde i Omegnens Befolkning. Omegnens Landmænd stod bagved med økonomisk, men ogsaa med moralsk Støtte. De kom til Stede til Foredrag i Forsamlingshuset og til Landbrugskursus og Landbrugsmøder paa Skolen. Jeg husker et, hvor Konsulent Th. Madsen-Mygdal og Statskonsulent Aksel Appel, Aarhus, førte Ordet. Den sidste talte om Avlsspørgsmaal og berørte de striboltske Teorier, der holdt sig til Ydel-

sen. De var aktuelle i Øjeblikket, og de blev luftet stærkt. Forstander Nielsen og jeg skulde hjælpe Diskussionen i Gang, og vi meldte os med Forespørgsler, der nærmest var i Stribolts Favør, men dette gav Anledning til flere Udtalelser i samme Retning, navnlig var en nærboende Dyrslæge haard. Aksel Appel var ligefrem ude for Modgang og foreslog til sidst, at vi snart skulde standse Diskussionen, men saa lagde en Gaardmand, *Jens Peter Thomsen*, Skovby, Afslutningen i det rigtige Leje ved at sige: »Statskonsulent Appel maa da faa et ejendommeligt Indtryk af os, idet han maa tro, at vi er blevet Stribolter alle sammen, men det passer nu ikke, thi Stribolt kan klare det hele paa Kontoret, naar han kender Ydelsen af Kørerne. Dyrenes Eksteriør lader han haant om, men er der nu nogen af os, der har det paa samme Maade? Nej, vi vil nok se paa Kørerne, enten det er i vor egen Stald, eller det er i en fremmed Stald. Derfor kan vi godt slutte, og Statskonsulenten kan rejse rolig hjem. Her paa Egnen er vi med ham og ikke med Stribolt.«

Opholdet paa Askov Forsøgsstation

Fra Landbohøjskolen var *Th. Madsen-Mygdal* taget til Askov Forsøgsstation som Medhjælper, da Professor *T. Westermann* idelig henviste til Landbrugets Forsøgsteknik, som Forsøgslederne — og især Statskonsulent *Fr. Hansen* — ikke forstod at praktisere. De underkendte hans *indirekte Forsøgsmetode*. — *Madsen-Mygdal* vilde over og undersøge Forholdene paa Askov.

Paa Vejen til Jylland til mit Roelugningsarbejde havde jeg som nævnt gjort Ophold i Askov og talt ikke alene med *Fr. Hansen*, men ogsaa med *Madsen-Mygdal* og Kammeraterne *H. Sloth*, *P. H. Fenger* og *P. Møller* m. fl., som var paa Fortsættelseskursus paa Askov Folkehøjskole. Indenfor denne Kreds var man vel vidende om, at jeg var paa Undervisningsarbejde i Roelugning i Vestjylland, og da dette Arbejde var ved at slippe op, fik jeg Brev fra *Th. Madsen-Mygdal*, om jeg ikke kunde komme til Askov Forsøgsstation for at vikariere for ham, da hans Moder var død, og han skulde hjem og være med til Begravelsen fra *Mygdal Skole* ved *Hjørring*. Jeg slog straks til og mødte paa Askov Forsøgsstation. Her deltog jeg i alt forefaldende Arbejde, og jeg fik ogsaa Lejlighed til at arbejde med

korte Hakker. Th. Madsen-Mygdal kom tilbage fra Begravelsen, men jeg blev fortsat paa Askov Forsøgsstation og deltog uforandret i Arbejdet. Det var først henimod Høst, at jeg turde spørge Fr. Hansen, om han ønskede, at jeg skulde blive paa Forsøgsstationen Sommeren over, og nu svarede han: »Ja, nu har vi saa travlt til Høst, at vi slet ikke kan undvære dig.« — Arbejdet var fornøjeligt. Th. Madsen-Mygdal og jeg arbejdede som almindelige Medhjælpere, men vi blev dog vistnok spøgefuldt kaldt for »Kandidaterne«.

Vi klarede os godt i Arbejdet. Vi delte Kammer med de andre Medarbejdere. Jeg havde mit beskedne Kammer med Udgang forbi et Tørverum. — Det kneb med at holde vor Garderobe i Orden, navnlig med at holde Skoene blanke. Vi var jo vant til under Pensionatsopholdet i København at faa Skoene pudset, men nu maatte vi selv gøre det, og det blev saa som saa.

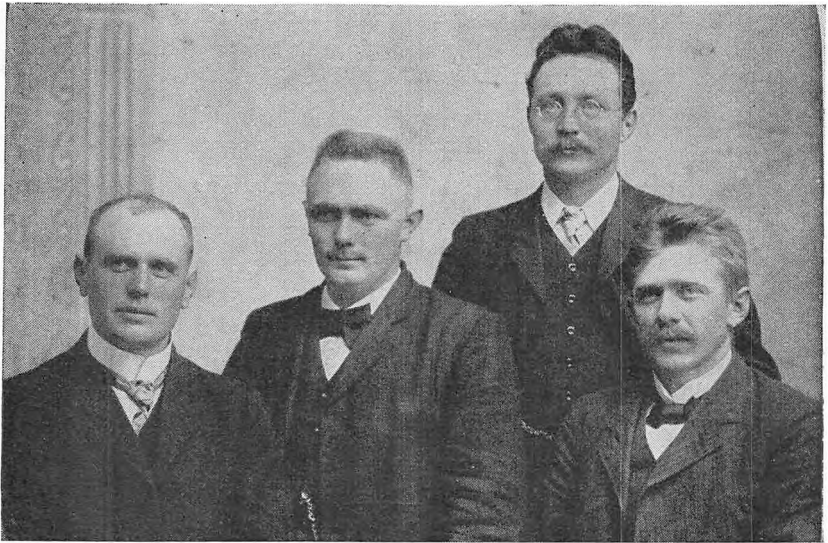
Vi havde som yngste Medarbejder nuværende Forstander *Karsten Iversen*. Han var ca. 16 Aar og havde efter sin Faders Død (den bekendte Landøkonom Hans Iversen) faaet Ophold hos Fr. Hansen, hvor han nu øvede sig i alle de Forsøgsarbejder, der senere skulde fylde hans Sind og gøre ham til Mester i Arbejdet.

Ogsaa Forstander *Josef Hansen*, Tystofte, der var en Brodersøn af Fr. Hansen, var paa Forsøgsstationen. Han var vist i samme Alder, men søgte endnu Skolen.

En Søndag Formiddag kom Fr. Hansen morgenglad ud paa Trappen, og Karsten Iversen og vi to Kandidater nærmede os fra forskellige Sider for at veksle et Par Ord med Chefen. Lejligheden var til det, men aldrig saa snart havde Fr. Hansen mærket sig vor Fremrykning, inden han pegede paa Karsten Iversens Ben og sagde: »Sikke et Par Sko. Man skulde tro, du var blevet Landbrugskandidat.« Det var vel nok en Bombe, der ramte os i Omkredsen.

I Slutningen af Sommeren kom jeg hen til Forsøgene paa Sandmarken, hvor daværende Assistent *Niels Jørgen Nielsen* var den daglige Leder. Det var et fortrinligt Sted at være, idet man her kom mere i Kontakt med Lederen og mærkede hans direkte Omsorg for sine Arbejdsopgaver og sine undergivne. Hans Afdeling blev holdt mønsterværdigt i Orden. Han var en Elsker af Orden, Hurtighed og Præcision i Arbejdet og en Hader af al Ukrudt.

Der kom mange Besøgende paa Forsøgsstationen, og Fr. Hansen

»Indirekte« Folk: G. Bruun, Skive, M. K., S. Sørensen, Horsens, og Jes Nielsen, Kolding.

og Niels Jørgen Nielsen var dygtige Forevisere af Forsøgene, men Niels Jørgen Nielsen kunde ikke undlade at skæve efter Ukrudtet. »Har I nu set,« kunde han sige, »nu troede jeg, at vi havde faaet Ram paa alle Melderne, og saa staar der een, der er højere end Kartofflerne,« og af Sted for Nielsen, og saa var der til Melderne i en god Mening.

Vi tjente 20 Kr. om Maaneden samt Kost og Ophold, men det var jo ogsaa et Uddannelsesaar. Om Efteraaret maatte jeg laane 50 Kr. af min Fader til et Sæt nyt Tøj, inden jeg rejste til Delingsførerkursus i Hadsten og til Klank. Det var velnok en ubehagelig Overraskelse for ham, men det er da ogsaa de sidste Penge, jeg har faaet hjemmefra.

Forsøgsassistent

Den følgende Sommer steg jeg i Graderne. Jeg blev *Forsøgsassistent i Kolding Omegns og Kolding Herreds Landboforeninger*. Det var igen Fr. Hansen, der havde en Finger med i Spillet. Jeg fik Bopæl hos Assistent *Kr. Stenbæk*, og nu gik Turen ud til Forsøgsværterne helt til Holsted mod Vest, Kongeaaen mod Syd, Egtved mod Nord og Dons, Seest, Hjarup mod Øst.

Til at begynde med saaede jeg Salpeter i Gødningsforsøgene i Rug, og selvom jeg nu vidste, at Salpeteren skulde virke, var det en Bekræftelse, der betog Sindet, da jeg kom igen og saa Virkningen. Nu havde jeg gjort mine egne Erfaringer.

Dejlige, men anstrengende var Turene ud til de interesserede Forsøgsværter, der var lige saa spændt paa Resultaterne, som jeg selv. — Naturligvis var der Forskel paa Værterne, men gennemgaaende var de ivrige Landmænd, hjælpsomme i Arbejdet og gæstfri overfor mig. Et Sted, jeg gerne vilde komme, var hos Dyrslæge *Hegelund*, Bakkebo ved Ladelund. Han var i enhver Henseende en ideel Forsøgsvært: interesseret Landmand, ivrig efter at drive de størst mulige Afgrøder frem og fuld af Ideer paa Planteavlsomraadet.

Han var i Skuddet i disse Tider med sin Malkemetode og var paa Grund af sin Popularitet blevet knyttet til Ladelund Landbrugsskole som Lærer. Han var altid med, naar der skulde arbejdes i Forsøgene, ogsaa naar Roerne skulde tages op og vejes, interesseret som han var i at fastslaa et Rekordudbytte. Glad og munter var han altid. Engang da han og jeg stod ved Vejestangen, kom jeg til at støde en 16 Aars Knægt med Stangen. »Undskyld,« sagde jeg. »Nej, ingen Undskyldninger,« sagde Hegelund, »De kan ikke gøre noget bedre end at give saadan en Kløer et Skrup, thi har han ikke fortjent det i Øjeblikket, gaar der ikke en Time, inden det sker, og saa er der maaske ingen til at give ham Afstraffelsen.«

Dejligt var det at komme ind fra de kolde Roemarken til Fru Hegelund, som skabte Lune og Hygge i Hjemmet og gav os god Mad.

Her færdedes jeg fra Hjem til Hjem: smaa og store Landbrug, fattige som velstaaende, men alle Steder var der Flid til Huse og Glæde ved Arbejdet.

En Del Aar efter havde jeg en Oplevelse, der bundede i mit For-

søgsarbejde paa Egnen. — Jeg kom til at holde Foredrag i Ødis om Anvendelse af Kunstgødning, og da en af mine Forsøgsværter, Proprietær S., sad paa første Række, undlod jeg ikke at henvise til, at han vidste fra sit Forsøg i Roer, hvad Kunstgødning kunde give. Efter Foredraget rejste han sig op. Jo, det var ganske rigtigt. 300 kg Superfosfat, 250 kg Kaligødning og 400 kg Salpeter havde givet et Overskud af 280 kr. pr. ha. En Gavtyv blandt Tilhørerne — vistnok en Husmand — der velsagtens kendte S., rejste sig noget efter og spurgte Proprietæren, om han nu, siden disse Erfaringer var gjort, havde brugt de nævnte Gødningsmængder. »Nej, det har jeg dog ikke,« svarede S., »thi et er jo Teori et andet Praksis.« »Naa, saadan,« fastslog Husmanden. Jeg var nu ikke saa glad for Proprietærens velvillige Indlæg.

Om Efteraaret i 1903 var der en overmaade stor Planteavlsudstilling i Esbjerg i den nyopførte Godsekspedition, som endnu ikke var taget i Brug som saadan, og den var et ideelt Udstillingslokale. — Landboforeningerne fra hele Ribe Amt deltog, og jeg var travlt paa Færde med at samle Roeprøver fra mit Omraade og med at fastslaa Udbyttet af Markerne ved Vejning af Udsnit af Roerækkerne. Tørstofanalyser blev udført paa Ladelund Landbrugsskoles Laboratorium.

Nu er det vist kun Husmandsforeningerne, der bruger denne Form for Propaganda, men for denne Tid gjorde disse Udstillinger deres store Nytte. Man fik konstateret, hvor meget Roerne gav i Udbytte saavel af Tørstof som F.E. Man lærte at se paa Roerne, lagde Mærke til Form, Farve, Grenethed og Ensartethed. Man mærkede sig, hvad Gødskning, Pasning og god Behandling betød, at det var af Betydning, at Roerne var af en god Stamme, og at Roerne kunde give et stort Udbytte paa den sandede Jord og derved hæve disse Jorder op imod Udbyttet i de gode Egne.

Man pralede med, at det blev Verdens største Efteraars-Planteavlsudstilling, og interesserede Planteavlsmænd fra hele Jylland kom til Udstillingen for at tage Lære.

Hedeselskabet havde en stor Afdeling paa Udstillingen. Jeg maatte hente Udsnit fra et Forsøg, som Selskabet havde i Gesten Enge ved Vejen. Jeg havde faaet at vide, hvad jeg maatte faa for min Ulejlighed, men jeg indsendte ingen Regning, jeg havde jo hørt, at Hedeselskabet var et Selskab, der arbejdede til Landsgavn, og selvom

man var fattig som jeg, kunde man nok i et saadant Tilfælde lægge Kræfterne i uden Betaling.

Ved Indsamlingen af Prøver fra de anmeldte Roemarker var Karsten Iversen mig til megen Nytte. Han forstod Arbejdet til fulde og vilde gerne med paa Jagt efter Prøverne.

En Eftermiddag skulde vi tage flere Prøver i Gesten. — Vi susede af Sted paa Cyklen fra Askov Forsøgsstation mod Vejen Stationsby. I Byens Nærhed falder Vejen stærkt, og saa meget desto hurtigere gik det, men her paa Farten nedad mødte vi vor Skæbne i Form af Gaardejer *Jørgen Boesen*, Askov. Han kom kørende sindigt med en tom Arbejdsvogn paa Vejen. Han havde en Hoppe og en ung Plag (Kløj) for. Jørgen Boesen sad ganske afslappet, havde slapt forspændt med lange Bringkobler og Skagler, og saa kørte han i venstre Side af Vejen, saa vi lige akkurat kunde vente at slippe forbi paa Gangstien. Denne Chance lukkedes imidlertid pludselig for os, thi den fjerner Hest, Kløjen, sprang lige ud paa Gangstien, og nu maatte vi ud i Grøften, ned ad den ene Grøfteside og op ad den anden, hvorefter vi væltede ovenpaa hinanden. Jeg var hurtigt paa Benene og raabte: »Hvordan er det, De kører? De har jo slet ikke fat i Linerne.« Jørgen Boesen vaagnede hurtigt op og svarede: »Kom du herhen, din Hund, saa skal du faa af min Pisk!« Det følte jeg ingen Trang til. Vi kom derimod hurtigt af Sted, og Boesen, som nok saa ud til at ville udføre sit Forsæt, kunde ikke gaa fra Hestene.

I Gesten gik det normalt med at tage Roeprøver, men da vi kom sent hjem om Aftenen, sagde Anine (Fru Hansen): »Det var dog fælt, som I har fornærmet Jørgen Boesen. Han var her og anklagede jer for Frederik (Hansen).« Ja, det var pinligt, men mest for mig, som skulde hen til Jørgen Boesen et Par Dage efter og tage Roeprøver hos ham. Det var vel nok spændende, hvordan det vilde gaa, men det gik over al Forventning. Jørgen Boesens Kone barslede, og Jørgen Boesen var kørt efter Jordmoderen. Jeg mindes aldrig, jeg har haft saa travlt som med at tage de paagældende Roeprøver, inden Jørgen Boesen kom hjem, og saa vilde Skæbnen, at han kom ind i Gaarden, lige da jeg skulde af Sted. »Naa, det var dig,« sagde han, »der var uforskammet forleden Dag, det skal du vænne dig af med, for det gaar ikke.« »Ja, men De var heller ikke paa den rigtige Side,« sagde jeg, »vi kom vel nok galt af Sted, fordi De ikke passede He-

stene.« Naa, men Diskussionen ebbede hurtigt ud, og jeg slap hel-skindet fra Jørgen Boesen. I mange Aar saa vi ikke noget til hin-anden. Jeg blev Konsulent i Foreningen af jydsk Landboforeninger og fik det ærefulde Hverv hvert Aar at forelægge den jydsk Plante-avlsberetning for Repræsentanter for jydsk Landmænd, som kom til det aarlige Planteavlsmøde. — Gaardejer Jørgen Boesen steg ogsaa i Graderne og blev Formand for Planteavlsudvalget i Kolding og Om-egns Landboforeninger, og som saadan mødte han op paa det aarlige Planteavlsmøde og hørte paa Beretningens Aflæggelse. — Et saadant Aar kom jeg efter tilendebragt Arbejde ned igennem Rækkerne og skulde til Frokost. Midt i Salen stod Jørgen Boesen og snakkede med sin gode Ven, Statskonsulent Fr. Hansen. Jeg havde et Par Ord at sige til Fr. Hansen, stillede mig an og bad undskyldte, om jeg maatte forstyrre et Øjeblik. »Ja, gerne,« sagde Fr. Hansen, »men hvordan er det, I to kender jo hinanden?« Ja, det gjorde vi. Jeg havde et levende Minde om Jørgen Boesen. Jørgen Boesen gav imidlertid ikke sit dybere Kendskab til mig til Kende. Senere under et Besøg i Askov opfriskede vi Episoden, men desværre kunde Jørgen Boesen ikke huske denne.

Ved Udstillingen i Esbjerg opstillede jeg et righoldigt Materiale fra Askov Forsøgsstation. En Del havde jeg selv udarbejdet efter Statskonsulent Fr. Hansens Anvisninger. Der var mange Tavler af statistisk og forsøgsmæssigt Indhold. Med Nutidens Øjne set var der alt for mange Tal. Jeg havde lært mig at skrive Rundskrift med en tildannet Cigarkassepind, og Tavlerne tog sig dekorativt ud.

Under Ophængningen af Tavlerne færdedes jeg paa et Bord og ved en Fotografering, der fandt Sted, mistede jeg (paa Fotografiet) Ho-vedet. Det saa nærmest uhyggeligt ud at se mit Legeme uden Hoved.

Under Ordningen af Udstillingen lagde Klitplantør *V. Pinholt*, Vejen, Mærke til mit Arbejde. Han udtalte sin Anerkendelse, og da Ribe Amts 4 vestre Landboforeninger, hvor Pinholt var Formand for Planteavlsudvalget, skulde skifte Forsøgsassistent, blev jeg antaget i hans Sted med Bosted i Varde fra 1. April 1904.

Min Forstander paa Klank Højskole, Jens Nielsen, aabnede ellers Udsigten for mig til at blive Assistent under Aarhus Amts landøko-nomiske Selskab, men Fr. Hansen raadede mig til at tage til Vest-jylland, og det viste sig ogsaa at være et godt Raad.

Sommeren 1903 var nu forbi. Jeg stod lige før 1. November og skulde tilbage til Klank Højskole. Jeg havde bestilt mig et Sæt Tøj hos Skrædderen ved Siden af Stenbæks, hvor jeg boede, og henvendte mig nu til Fr. Hansen for at faa mit sidste Tilgodehavende, ca. 250 Kr. Jeg skulde absolut bruge dem, thi ellers kunde jeg ikke komme uden Gæld til Klank. Fr. Hansen havde dem ikke, men lovede at skaffe dem fra Banken i Vejen. Han skulde tage dem med hen til Assistent Stenbæks, hvor der skulle være Afskedschokolade for mig om Aftenen. Nu gik Turen til Skrædderen. Tøjet blev trukket paa, det passede udmærket. Jeg erklærede mig tilfreds og meddelte, at jeg nok skulde komme med Pengene, naar Fr. Hansen kom med mit Tilgodehavende. Skrædderen takkede mig og tilføjede: »Vi skal nok beholde Tøjet, til De kommer med Betalingen.« Saa maatte jeg til min Forsmædelse trække Tøjet af og gaa tilbage til min Bopæl for at afvente Begivenhedernes Gang. — Fr. og Anine Hansen indtraf og var meget hyggelige, men Fr. Hansen tænkte ikke paa, at jeg savnede Mønt, og først da Kl. var 9, og jeg stirrede stift paa ham, sagde han: »Du vil vist gerne have dine Penge?« Jeg fik dem, og saa gik Turen først ud til Fru Stenbæk, der fik Betaling for sidste Maanedes Ophold, dernæst til Skrædderen, hvor jeg kom i Tøjet, efter at Betalingen var erlagt, og saa først til Vejen Station med Billet til Aarhus, men jeg lovede mig selv, at den Skrædder skulde jeg ikke have mere med at gøre og endvidere, at jeg aldrig skulde være saa mistænkelig overfor fattige Folk, thi det er en fæl Følelse baade for den, det gaar ud over, men det maa ogsaa være det for en selv.

KONSULENTTID I VESTJYLLAND

Morsomt nok, da jeg i Slutningen af Maj i 1902 rejste fra Falster til Skern, maatte jeg efter Opholdet i Askov med et Bumletog. Det holdt længe ved Stationerne paa Vejen, og jeg saa ud over de vide Strækninger Hede, men ogsaa opdyrket Land foran Varde, og da slog den Tanke ned i mig: »Her vilde være en Virkeplads for mig,« og nu skulde det gaa saadan, at jeg næppe 2 Aar efter drog ind paa Arbejdspladsen.

Jeg fik Værelse hos en Fru *Keldstrøm*, Storegade, der viste sig at være Svigermoder til senere Folketingsmand og Indenrigsminister *Hauge*. Jeg spiste paa Højskolehjemmet, som laa skraat overfor min Bopæl.

Det var vist en Lørdag, jeg kom til Varde, og ordnede mit lille Bohave om Søndagen. Under dette Arbejde blev der banket paa Døren, og en smuk, rank vestjydsk Bondemand traadte ind. »Er det Assistent Kristensen?« sagde han. »Mit Navn er *Kr. Schmidt*. Jeg bor her paa Nørsgaard lige ovenfor Byen. Jeg tror, at vi kan faa meget godt med hinanden at gøre. Jeg er interesseret i Landbrug og i den Virksomhed, De skal have her. Jeg vil bede Dem om at komme over til mig saa snart som muligt og lige saa tit, De kan. De kan ikke komme for ofte.« Det var vel nok en dejlig Velkomst. *Kr. Schmidt* blev mig en fuldtro Arbejdsfælle og Ven gennem Vardeaarene. Hans Kone *Ingeborg Schmidt* var Forstanderinde for Forskoleseminariet i Varde. Hun var som han dygtig til sin Gerning. Begge var stærkt grundtvigsk paavirket. — *Kr. Schmidt* drev sin Gaard fortrinligt. Der var Orden ude og inde. Han var selv helt og fuldt med i Arbejdet. Han var en hel Mester i sin Roemark. Han kunde med en enrækket Roefrøsaamaskine lægge Rækkerne saa lige og pa-

rallele, at jeg har set ham køre paa de samme Rækker med en to-rækket indstillet Radrenser uden at skade Roerne.

Offentlig Organisation lod han helst andre om, men han tog Tag med om fornødent, selvom det var Hjemmets Gerning, der mest optog ham, og her drev han det vidt. Med sit vennesele Sind skabte han en god Atmosfære omkring sig.

En af mine første Ture gik til Vejers Klitplantage helt ude ved Vesterhavet for at aftale alt fornødent om Arbejdet med Formanden for det fælles Planteavlssudvalg, Klitplantør *Vilhelm Pinholt*. Dette Besøg virkede afstivende paa mig. Jeg fik at vide, at jeg maatte klare de 32 Forsøg, og saa havde jeg ellers frie Hænder. Han var med mig ved Vesterhavet, vi saa hans dejlige Have, og vi nød Hvile i Hjemmet i hans Kones og Børns Selskab. Jeg rejste hjem til Varde i Bevidstheden om, at i V. P. havde jeg Rygstød i min Virksomhed, idet jeg til nye Fremstød var velkommen hos ham, han skulde nok hjælpe, men Penge i Foreningerne var der naturligvis ikke mange af.

V. Pinholt og hans Hustru, en Datter af Forstander *Rosendal* fra Lyngby, var stærkt med i den grundtvigske Bevægelse paa Vardeegnen. Under Besøget hos V. P. sagde han: »Nu maa De helst overtage *den landøkonomiske Skribentvirksomhed* i »Ribe Amtstidende«,« og med den Besked stillede jeg den følgende Dag hos Redaktør *L. P. Nielsen*. »Naa, De skal skrive Artikler i »Ribe Amtstidende?« sagde Redaktøren. »Hvad kan De saa skrive om?« »Ja, om Planteavl,« svarede jeg, »og hvornaar kan De skrive?« spurgte han. »Jo, hvornaar De vil have det,« svarede jeg. »Ja, saa kan De komme med den første Artikel i Morgen,« og den kom. Hurtigt blev der truffet den Overenskomst, at jeg maatte lave Artiklerne saa korte, som jeg vilde, og jeg maatte skrive saa mange, som jeg vilde. Jeg skulde have 3 Kr. pr. Artikel. Det betød meget for mig i Starten. Tænk, 50 Artikler det første Aar, det blev den fænomenale Sum af 150 Kr., og saa støttede Artiklerne mit Arbejde og skaffede mig Prestige.

Jeg havde blandt mine Forsøgsværter Gdr. *Niels Guldager*, Skovlund. Han havde dyrket sine 35 Tdr. Ld. op fra Hede, havde begyndt i et primitivt Hus, selv gravet Merglen op hos en Nabo, men sad nu lunt inden Døre. Myndig og sikker var han. Det passede mig ikke helt, at han titulerede mig: »Bette do«. Jeg var jo dog Landbrugskandidat, men en Dag havde Piben faaet en anden Lyd.

»Do kender ett saa lidt til Rodfrugtdyrkning,« sagde han. »Ja,« svarede jeg, jeg vilde naturligvis ikke stille mit Lys helt under en Skæppe. »Du skriver en Del Artikler i »Ribe Amtstidende«, bliv ved med det, de passer mig.« Saa blev der ikke sagt mere, men jeg var mere end lykkelig. Jeg havde faaet Ridderslaget af en af Hedens Rydningsmænd.

Skrivningen af Artikler fik forøvrigt den Betydning, at jeg kom i nært Samarbejde og dyrkede Bekendtskabet med Redaktør L. P. Nielsen, Varde. Han blev min usvigelige Pressestøtte i mit Arbejde i Vardeaarene.

Nu gik Turene ellers ud til Forsøgsværterne og naturligvis ogsaa til Planteavlsudvalgenes Formænd i de 4 Landboforeninger. Det var foruden Vilhelm Pinholt for Ribe Amts nordre Landboforening Klitplantør *P. Drewsen*, for Nr. Nebel og Omegns Landboforening Gaardejer *Hans Pontoppidan*, Hjedding ved Ølgod og Gaardejer *Henrik Hansen*, V. Nebel, for Esbjerg og Omegns Landboforening.

En morsom Tildragelse havde jeg under det første Besøg hos Husmand *Oluf Christensen*, Fuglsig, Faaborg ved Varde, 3 Mil ude mod Sydøst. Jeg havde mit Cyklekort over Egnen, og paa dette Kort kunde jeg finde hver Stikvej i Omraadet, ja, ofte endog Bebyggelserne. Ankommet omtrent til Omraadet, spurgte jeg en stedlig Pige om Vej til Fuglsig. Hun rystede paa Hovedet. »Nej, det er der ett noget der hedder.« Jeg gentog Fuglsig nogle Gange, og saa gik der et Lys op for hende. »Naa, »Fovlseig,« sagde hun, »jo, det ligger der,« og saa fandt jeg Stedet lige i Nærheden.

Oluf Christensen kendte jeg fra Klank, hvor han var paa 2. Aars Kursus i min Tid. Han blev en af mine trofaste Venner, i hvem jeg aldrig fandt Svig, men kun Klogskab og Viljen til det gode. Han arbejdede fortrinligt sammen med Vilhelm Pinholt, paa hvem hans klare Forstand og gode Vilje og passende langsomme Fremfærd virkede dulmende. I Forstaaelse med Formanden i *Ribe Amts Nordre Landboforening*, Gdr. *Jes Schmidt*, Meils, dannede de Aaret efter hver sin Landboforening i deres Omraade. Pinholt *Oksbøl* og *Omegns Landboforening* og Oluf Christensen *Varde Østeregns Landboforening*.

Oluf Christensen blev efterhaanden en anset Mand, saaledes Amtsraadsmedlem efter Terkel Christensen, Vrenderup. Han førte en

fortrinlig Pen i det godes Tjeneste. Han var ikke veltalende, men hans Ord faldt baade rigtigt og vægtigt. Han overtog et forsømt Sted fra sin Fader. Da jeg besøgte ham første Gang, havde han det samme Tilliggende, men kun en Del var dyrket op. Resten laa i Lyng, uafvandet Kær o. l. Der var 1 Hest, 5 Køer, Smaahøveder og Grise. Han giftede sig senere med *Lars Moses* Datter fra Aarre. Sidste Gang, Græsmarkssektionen besøgte ham, det var i 1942, havde han Herredømme over sit Landbrug. Alt var afvandet, merglet og opdyrket, og der var en ny Gaard med stor Have, Læplantning og fyldt med Kreaturer og Avl. Det var Resultatet af et Livs tænksomt og beslutsomt Arbejde. Oluf Christensen staar i sin sunde Tænkning, Begavelse og Beslutsomhed som en af de smukkeste Typer af Landmænd, jeg har truffet. Han er nu død, men hans Brug føres videre af Efterkommere.

Oluf Christensens Forgænger i Amsraadet, Husmand *Terkel Christensen*, Vrenderup, var ogsaa en klog og dygtig Mand. Han kom engang med en Udtalelse, som skal fæstes til Papiret. Der var Tale om, at hans Søn *Regnar* skulde til Askov Forsøgsstation. »Man siger,« sagde Terkel Christensen, »at Fr. Hansen til daglig er lidt af en Hustyran.« »Ja, maaske,« sagde jeg, hvortil Terkel Christensen bemærkede: »Den, der bærer en Tønde Korn paa Skulderen, ynker alle, men den, der har aandeligt Overlæs, som rimeligvis Fr. Hansen, er der ingen, der ynker.« Hvor er det sandt!

Mit første Besøg i *Øster Herreds Landboforening* gjaldt *Hans Pontoppidan* i Hjedding. Det var karakteristisk for os begge. Jeg kom farende fra et andet Forsøgssted og skulde saa Salpeter i et Rugforsøg. Jeg mødte H. P., der kom kørende med en Møgvogn. »Vi har travlt,« sagde H. P., »vi kører Møg.« »Det har jeg ogsaa,« sagde jeg, »jeg maa have saaet Gødning og videre til næste Sted.« »Hvor lang Tid kan det tage?« spurgte H. P. »En halv Time med god Hjælp af en Mand,« svarede jeg. »Saa hjælper jeg selv til,« sagde H. P. »Tag Hestene!« sagde han til en ung Medhjælper, og saa gik Farten til Rugforsøget.

H. P. var ladet med landøkonomisk Indsigt og en dynamisk Energi. Utrættelig var han i Arbejde og Fremskridt. »Hvad siger Hans?« var det staaende Spørgsmaal paa Egnen, naar der drøftedes nye Landbrugsfremskridt.

H. P. var den første, der fik Tærskemaskine med Maskinomgang, saa kom Vindmotoren og sidst Elektriciteten. H. P. var altid foran. Det var dyrt, men han betalte af sine egne erhvervede Penge.

H. P. og hans gode Kone besøgte os i Skanderborg, da vi var flyttet dertil, men det var der ikke meget ved. Saa snart de var kommet, maatte H. P. hjem igen. Der var noget, som han var kommet i Tanke om.

En Mand, jeg havde meget med at gøre, var *Hans Chr. Hansen*, Skaanager. Han drev et ejendommeligt Landbrug. $\frac{1}{3}$ af Marken var vedvarende Græsmark. Resten delte han i 2 Dele. I den ene af disse Marker havde han Roer, i den anden Korn. Naturligvis blev Roersorterne og Kornsorterne i Striber forskudt fra Aar til Aar, men simpelt og arbejdsbesparende var Driften, og Roerne og Kornet var absolut rent. H. Chr. Hansen blev et trofast Medlem af Græsmarkssektionen.

Sammen med *H. Chr. Hansen* og *Jørgen Pallesen*, Ølgod, turede jeg rundt ved Tilsyn og Præmiering af Markbrug. Jørgen Pallesens Bedrift var ikke stor, kun en halv Snes Tdr. Ld., men han vidste til Gengæld Besked paa, hvad der avledes paa hver Ager af Marken. Traverne blev talt, og Udbyttet beregnet af saavel Korn som Roer. Agrene maatte staa til Regnskab for, hvad de fik og gav.

Det faldt gerne i H. Chr. Hansens Lod at gøre opmærksom paa Skavankerne i de konkurrerende Landbrug. Det gjorde han paa en retfærdig, men meget direkte Maade. »Du har ikke dit Svinehold i Orden. Det er vist for tidligt, at du er kommet med i Konkurrencen. Du maa vist hellere trække dig tilbage og vente til næste Aar.«

Vi boede en Nat paa Turen hos J. Pallesen, og H. Chr. Hansen og jeg skulde ligge sammen. »Blot du kan sove,« sagde H. Chr. H., »jeg snorker.« »Snork du bare, jeg sover først og klarer den nok,« men hen paa Natten vaagnede jeg ved, at alle Instrumenter lige fra Pibe til Valdhorn var sat i Sving. Det var vel nok en Snorkekoncert. Jeg maatte med mit Nattøj gaa ned i et tilstødende Værelse, hvor jeg dog fik lidt Blund i Øjnene inden Kl. 6, da vi maatte op igen.

En Aften kom vi til Mølby gamle Landevejskro. Vi maatte nøjes med Trækkerværelset, hvor Pallesen og jeg laa i samme Seng. Ud paa Natten fik vi Uvejr, og Regnen pøsede ned gennem Tag og Loft og traf Hovedenden af Sengen. Jeg maatte flytte Hovedet for at

blive fri for Straalen. Nu gik det bedre, men hen paa Morgenstunden dumpede en stor Rotte ned fra Loftet i Sengen. Nu havde jeg faaet nok for denne Nat. Jeg stod op og gik en Morgentur, men Pallesen sov videre uden at blive antastet af Rotter.

Jeg maa ogsaa nævne *Th. Lorentzen*, Frisvad. Han var en frodig ung og rask Landmand. Han undte Folk, Fæ og Afgrøder god Føde og god Pasning. Jeg havde ikke været længe hos ham, inden han sagde: »Her maa du komme lige saa ofte, du kan, vi kan hjælpe hinanden,« og det blev Tilfældet fra *Th. Lorentzens* Side. Hvor jeg mødte ham, var han en Opmuntring. Han roste, naar jeg arbejdede rigtigt, og han advarede, naar jeg traadte i forkert Spor. Selv klarede han sig fint og fik efterhaanden Blaksmark Mergelleje sat i Gang samt den store Opdyrkning omkring Orten. Han var ikke bange for at vove Pelsen økonomisk, naar der kunde sættes noget godt i Værk. Han skal indrulleres blandt de Rækker af radikale Venner, som gik imod den herskende politiske Vind uden Hensyn til egne Kaar. — Han kunde finde paa at tage mig med ud paa Cykletur om Søndagen. En Dag var vi til Fest i Oxbøl Plantage, hvor den gamle Afholdskæmpe med det lange hvide Skæg, *Claus Johansen*, Vaarst, i sit Agitationsforedrag udslyngede den profetiske Paastand: »I 1930 tager vi Afholdsmænd den sidste Skanse,« d. v. s. den sidste Beværtning, og selvom *Th. Lorentzen*, der selv var Afholdsmand, gerne vilde tro paa Varslet, kunde han nok ikke, og Skansen blev da heller ikke taget.

Det var en broget Hær af Venner, jeg fik i mine Forsøgsværter. En af dem var Officer i Frelsens Hær. Han var nu ellers god nok og drev sammen med sin Kone og sit Barn sit lille Landbrug godt. En Dag, da jeg havde meget travlt med Forsøgsopgør paa Kontoret, og havde to af mine Assistenten i Virksomhed, kom min Ven ind ad Døren. »Jeg havde et Par Timer tilovers og vidste ikke bedre Anvendelse af dem end at besøge dig,« sagde han. Jeg holdt Masken, og vi fik Tiden til at gaa, men det kneb, og det er maaske derfor, at jeg kan huske Episoden endnu.

I Foraaret 1905 medvirkede *Th. Madsen-Mygdal* og jeg ved *det første Landbrugskursus*, som blev holdt i *Agerbæk* Skole, der laa 4 Mil Vest for Varde. Det var *Oluf Christensen*, der fandt paa, at Beboerne selv skulde ordne Kursuset og selv skaffe Lærere. Det

kneb. Forstander Tuxen, Malling, var den almægtige Leder af de jyske Landbrugskursus, og ved Ordningen fulgte han visse Regler. Lederen skulde være en Landbrugslærer, der var kendt med hans Kursus. Denne Leder skulde være paa Kursuset alle 14 Dage. Saa plejede han dertil at have to Lærere, der hver for sig underviste i 8 Dage; men Tuxen's Principper strandede paa Beboernes og vor Modstand. Th. Madsen-Mygdal holdt paa, at han vilde være sammen med mig alle 14 Dage, og Oluf Christensen holdt paa os. Th. M.-M. var jo en rutineret Foredragsholder, mere søgt end nogen anden paa Foreningen af jyske Landboforeningers Foredragsliste, og jeg havde nu i 2 Vintre været med til 14 Dages Landbrugskursus paa Klank, men saa fandt Tuxen paa, at jeg skulde gøre mig bekendt med hans Kursusplan ved at deltage 8 Dage i et Kursus i Hersom ved Hobro, og det gjorde jeg, men derimod frabad jeg mig Æren af at optræde som Leder af et Kursus i Agerbæk, da jeg ikke følte mig kompetent til at lede Madsen-Mygdal. Jeg lovede, at vi skulde klare Gennemførelsen i Fællesskab. Endelig gav Tuxen op paa dette Punkt, men saa var der Lokalerne til Kursus. Forsamlingshuset (den gamle Skole) var hverken stor eller rummelig, men det kunde gaa an. Værrer var det, at der kun kunde stilles nogle smaa Stuer til Raadighed hos Gdr. *Hans Chr. Nielsen*, Agerbæk, til Bolig for os. Ved Synet af disse Lokaler viste det sig, at der ikke var tilstrækkelig mange Kubikmeter Luft til Stede, og Chr. Nielsen maatte gaa ind paa at nedbryde Væggen mellem 2 Værelser, hvis vi 2 Lærere forlangte det. Det gik nu altsammen meget let. Chr. Nielsen var noget trykket af Situationen til at begynde med og meddelte dette om Væggen, der skulde nedbrydes paa Forlangende. Nej! Nej! Vi havde det godt, sov godt, fik god Forplejning og læste i fælles Opholdsrum, som var tilstrækkeligt.

Kursuset forløb godt. Arbejdet begyndte med Sang. Th. Madsen-Mygdal foreslog: »Gold er den Jord, som Lyngen bær« og lagde selv ud med sin herlige Sangstemme, men ingen sang med, det var for dejligt at høre Th. M.-M. synge Solo til, at man vilde blande sig i Sangen.

En Eftermiddag skulde Pastor Winther, Hodde, komme for at holde et kirkeligt Foredrag i Agerbæk, og da alle Kursusdeltagerne skulde med der, rejste vi 2 Kursuslærere efter forudgaaende Aftale af Sted

F. v.: H. Chr. Hansen, Skaanager, Oluf Christensen, Fuglsig, J. Kirkeby-Hansen, V. Nebel, J. A. Rose, Gørding, Hans Pontoppidan, Hjedding, Plantør Vilh. Pinholt, Konsulent I. C. Overgaard (tiltrædende) og Forf. (fratrædende).

til Faaborg ved Varde for at holde Landbrugsmøde, men paa Vejen mødte vi Forsamlingen, der drog fra vort lille Forsamlingshus ned til den store nye Skole. Der var Hundreder af Mennesker, der var kommet til Stede for at høre Pastor Winther (senere Provst ved Marmorkirken i København). Han repræsenterede altsaa en større Aandsmagt end vi, og han forstod at tjene den.

I 1905 udvidedes mit Virkeomraade til Fanø, Bramminge og Omegns og Ribe Købstad og Omegns Landboforening og kom til at hedde *Ribe Amts (9) vestre Landboforeninger*. Den valgte Hovedbestyrelse, og Vilhelm Pinholt blev Formand. Forsøgsvirksomheden kom op paa over 200 lokale Markforsøg, der anlagdes den første store *Forevisningsmark* i Jylland (3½ Td. Ld.) lige Vest for Varde og Frimurerhaven. Jeg fik efterhaanden 3 faste Assistentter til at hjælpe mig, og jeg blev ansat som Planteavlskonsulent.

Forevisningsmarken samlede mange Besøgende, især i Selskaber.

Et stort Sommermøde, hvor Th. Madsen-Mygdal og Fr. Hansen førte Ordet, samlede flere Hundrede Mennesker. Jeg husker endnu, at Fr. Hansen opstillede 3 Fordringer til en Forsøgsmark:

1. Marken skal være holdt i Orden,
2. Der skal være noget at se og lære,
3. Marken skal være levende af Mennesker.

Alle 3 Punkter fandt han her opfyldt. — Jeg blev trukket paa Talerstolen og sagde et Par Ord til Ungdommen, der skulde dygtiggøre sig, og bad dem besøge Marken flittigt.

Morsomt var et Besøg af Faniker. Det var Konerne, som var i Flertal. Det var jo dem, der passede Landbruget, naar Mændene drog til Søs. Konerne sejlede i Baade gennem Ho Bugten ad Varde Aa til Janderup Kirke, hvorfra de blev hentet i Vogne. — Værst var det, at jeg knap kunde kende mine Venner fra Besøgene derovre, da de alle kom i Nationaldragt.

Om Efteraaret blev der holdt *Efteraarsudstillinger* i Foreningerne, og vor Arbejdsstab maatte indsamle Prøverne og udføre Udbyttebestemmelser og Analyser. Det gik mere eller mindre godt, som oftest godt, idet Udstillingerne samlede mange Mennesker. Statskonsulent *Fr. Hansen* og Forsøgsleder *L. Helweg* talte i Reglen. I Ribe var Tilslutningen dog daarlig, og i sin Ærgrelse sagde Formanden for Planteavlsudvalget, *Asmus Top*: »Nej, gaa hen i den Staldgaard og i den og den, der staa Folk omkring en Korthornsstud, som skal sælges i Morgen. Den skal ses forfra og bagfra og fra begge Sider, og der kan Folk faa Tid til at staa i Timevis.«

Planteavlens havde endnu ikke grebet Sindene i Almindelighed i Ribegnen.

Arbejdet med *Landbrugskursus* greb stærkt om sig. De blev anlagt paa 12 Undervisningsdage i Eftermiddagstimerne. Der var 3 Timers Foredrag og 1 Time til Regnskabsføring. — Foredragene drejede sig i første Omgang om Dyrkning af *Landbrugsplanter og Fodringslære* og ved andet Aars Kursus om *Gødningslære og Kvægavl og Opdræt*. Der blev holdt 2 Kursus før Jul og 4 Kursus efter Jul, men der pressesedes efterhaanden flere ind, idet det nok kunde gaa an at have

2 Kursus løbende Side om Side, naar Kursusstederne ikke laa for langt fra hinanden. Det ene Kursus maatte da begynde 2 Timer før, og den ene Lærer maatte saa efter at have holdt Indledningsforedraget rejse af Sted til det andet Kursussted. Den anden Lærer tog nu fat og holdt 2 Foredrag og en mellemliggende Regnskabstime for derefter at drage til det andet Kursussted og holde det afsluttende Foredrag. Det var et strengt Liv, men det gav en effektiv Udnyttelse af Lærerkrafterne. Der var Interesse for Emnerne, god Diskussion, mange Forespørgsler og godt Humør.

Morsomt var det, at vi fik Deltagerne til at møde til Tiden. Ved Aabningsmødet bad jeg om Tilladelse til at begynde til Tiden de følgende Dage. Deltagerne saa til hinanden. Ja, det lød jo meget naturligt. »Ja, saa begynder vi, enten der er 1 eller 50 til Stede,« sagde jeg, og saadan gik det. — Det var en Tortur den næste Dag at begynde for omtrent tomme Bænke, men det var kun den ene Dag. Derefter mødte man til Tiden. Sidste Dag behandlede Fællesemner for Mænd og Kvinder, saaledes Malkning eller et almindeligt Foredrag, jeg talte ofte om Etatsraad Edw. Tesdorpf. Bagefter spiste vi af vore medbragte Madkurve og fik en god Svingom.

Lærere ved disse Kursus var foruden jeg Landbrugslærer *Kjær Nielsen*, min gode Kammerat fra Landbohøjskolen, og et følgende Aar Proprietær *N. Porse*, Porsekær, Galten ved Aarhus. Begge befandt sig godt mellem Vestjyder, og begge blev højt skattede af Kursusdeltagerne.

Det sidste Aar samarbejdede jeg med den nu ansatte Husdyrkon-sulent *Krogh* samt Konsulent *Kr. Andersen*, der havde været min Assistent i Varde.

Undertiden kunde det være skralt nok med Tilslutningen, fordi Omraadet var for tyndt befolket. I Vejers var der kun 24 Deltagere, og tunge var de i det, men vi fik fuld Valuta for vore Anstrengelser den sidste Dag, da *Vilhelm Pinholt* kom for at sige et Afskedsord, rejste en Deltager sig op og sagde: »De faar rigtig have Tak, Pinholt, fordi De har faaet ordnet dette Landbrugskursus for os. Vi har nok hørt om dem andre Steder fra, men nu har vi været med selv. Vi har hørt om Kvælstof, Fosforsyre, Kali og Kalk. Vi har hørt om Stammer og Sorter samt Dyrkning, og om hvordan vi skal fodre og passe vore Kreaturer. Nu skal vi tillempe, hvad vi har

hørt, saa det kan hjælpe os under de Forhold, vi levede under. Det er, ligesom Kulturen ved dette Kursus er rykket ud til os helt herude vester paa.« — Det var vel nok en Tak til Vilhelm Pinholt, som vi Lærere ogsaa var glade for.

Vilkaarene for denne Undervisning var ofte strenge. Transport paa Cykel, Vogn eller Slæde i al Slags Vejr eller Udeblivelse fra Hjemmet, naar Kursusstedet laa flere Mil ude; men Glæden ved Samarbejdet var stor, og Sommeren efter Kursuset kunde Resultaterne spores paa Markerne.

Min Ven *Oluf Christensen* sagde: »Vi saar 14 Dage før, vi bruger mere Kunstgødning og bruger bedre Saasæd efter dette Kursus, og Glæden og Forstaaelsen ved Arbejdet er langt større, end den har været.«

Jeg var med til 26 14 Dages Landbrugskursus i Vestjylland, hvori deltog i Gennemsnit 52 Landmænd i de 3 Aar, vi arbejdede med dem.

Ved Ungskuet i Esbjerg 1904 var der arrangeret en *Forevisningsmark og en Planteavlsudstilling*, hvor jeg var stærkt medvirkende. Der var en Afdeling for Høprøver, og dem indsamlede vi, mine Assistenten og jeg, i stort Tal fra vort Omraade. Th. Madsen-Mygdal var Leder af Udstillingen, som vakte stor og fortjent Interesse.

Esbjerg Byraad flottede sig og gav en stor Middag paa Kurhotellet paa Fanø for en fyldig Repræsentation fra Ungskuet.

Senere optog vi i Ribe Amts vestre Landboforeninger Ideen om *Sommerplanteavlsudstillinger* ved de stedlige Dyrskuer. Det var et beskedent Antal Udsnit fra de nærmeste Forsøg og fra Forevisningsmarken samt Planter med Sygdomme og Ukrudtsplanter samt Græsmarksplanter, der dannede Udstillingsmaterialet. Vi rejste rundt fra Skue til Skue med et Telt som Bosted for Udstillingen. Det hele var billigt arrangeret, og Materialet var stort nok til at virke underholdende og oplysende for Udstillingsdeltagerne, og Materialet var ikke større, end alle Gæsterne — ogsaa Damerne — kunde afse Tid til under Vejledning at gaa Materialet igennem. — Udstillingerne gjorde god Nytte.

Ved Forevisningsmarken i Varde blev der anlagt *en stor Køkkenhave og Læplantning*, som blev mødt med megen Interesse af de

Besøgende og da især Kvinderne, og hermed rejstes Spørgsmaalet, om der ikke kunde arbejdes for Havebruget ved Ansættelse af en Havebrugskonsulent. V. P. holdt paa, at det *ikke* maatte være en Gartner, thi de var alt for hildet i Gartnerteorier. Jeg antydede, at jeg i Nærheden af Esbjerg havde truffet en ung Mand, *Niels Esbjerg*, som nu havde været paa Landbohøjskolen, og som vist var ansat paa Ladelund Landbrugsskole ved Havebruget. Det overlodes til mig at tage en Forhandling med ham. Dette skete hurtigt derefter. Min Kone og jeg havde været til et stort Møde i Skibelund Krat, og vi var for Hjemgaaende ad den smalle Vej til Askov, da vi mødte *Niels Esbjerg*, som gik imod Skibelund. En Bil trængte os ud i den lave Vejgrøft, og her sagde jeg: »Du skal jo være Havebrugskonsulent i Ribe Amts vestre Landboforeninger!«, og saa satte jeg ham ind i Sagen og bad ham komme til en Forhandling i den nærmeste Fremtid med Fællesstyrelsen. Han kom, blev antaget, men først forbeholdt han sig et Ophold ved Landbohøjskolen for at studere Havebrug med sin fremtidige Gerning for Øje.

Jeg havde faaet oparbejdet en god Pengekasse. Den fik nu Ben at gaa paa; men Pengene var givet godt ud. Der blev nedsat et Havebrugsudvalg med Oluf C. som Formand. Niels Esbjerg kom i Gang med Lævirkningsforsøgene. En stor Mark ved Spangsbjerg blev med Støtte fra et privat Selskab fra Esbjerg By anlagt til Køkkenhaveforsøg, og Havebrugskursus blev holdt i Egnen.

Til sidst kunde Ribe Amts vestre Landboforeninger ikke holde til Niels Esbjergs vældige Havebrugseksperimenter. *Statens Havebrugsforsøg* blev Resultatet. Niels Esbjerg blev Forstander for Forsøgene — først paa Spangsbjerg og siden paa Blangstedgaard — og første Mand for Havebrugsforsøgene i det hele. Han blev Havebrugets Fornyer og har været med til at grundlægge de mægtige Kapitaler og den kolossale Indsats, der nu er anbragt i Frugtplantager. — Mig blev han trofast til sin Død. Han mindede mig tit og ofte om, at jeg havde fundet ham i Grøften ved Skibeindvejen. Det var et heldigt Fund for Landet.

I 1905 købte jeg et Hus i Varde. Det var 90 Alen langt og udgjorde den vestre Side af Raadhusstræde.

I dette Hus rykkede jeg ind til 1. November med min Kone, som

jeg havde holdt Bryllup med den 27. Oktober. — Brylluppet var oprindelig bestemt til den foregaaende Lørdag, men da kom der en Planteavlsudstilling, som jeg havde glemmt, i Vejen, saa det maatte udsættes en Uge.

Da jeg skulde rejse til Falster for at hente min Kone, var mine Assistenten nede hos mig Aftenen før Afrejsen, for at vi kunde træffe de fornødne Arbejdsaftaler. »Der skal vel være stort Bryllup?« spurgte Assistent *Jesper Pedersen*, en stor Kraftkarl fra Ringkøbingegnen. »Nej, absolut ikke. I Kirken kommer kun Fader, Svigerfader, min Kæreste og jeg,« svarede jeg. »I vil da vel ikke forlange, at Præsten skal tale for 4 Personer, det vil da være at gøre Grin med ham?« Men saadan blev det. Min Svigermoder var syg, saa vi indskrænkede Brylluppet til det mindst mulige. Det eneste, jeg kan huske fra Brylluppet, er, at Pastor *Krarrup* i sin Tale i Aastrup Kirke stadigvæk henvendte sig til min Kone og blandt andet understregede flere Gange: »Du skal rejse over salten Vande.« Jeg syntes ikke, det var noget at gøre Væsen af, det havde jeg jo allerede været mange Gange. Pastor *Krarrup* trak sig snart efter tilbage og blev Danmarks ældste Pastor emeritus. Han døde paa Frederiksberg i en Alder af omtrent 100 Aar.

Dagen efter Brylluppet drog vi til Varde og ind i vort nye Hus. Om Købet af dette Hus maa jeg give et Par Linier, men først maa jeg præsentere Manden, der hjalp mig med Købet, Gæstgiver, Avlsbruger *Hans Jensen, Varde*. — Han var paa dette Tidspunkt mindst 75 Aar. Han havde haft Postkørslen paa lang Landrute og var Gæstgiver i Varde i 40 Aar, men hans Hovedinteresse var Landbruget. Han havde Jord 6 forskellige Steder i Omegnen af Varde, og hans store Hobby var en god Udnyttelse af Jorden, saaledes at han kunde drøfte Fremskridt med Landmændene, naar de kom i Gæstgiveriet. Man sagde om *Hans Jensen*, at han aldrig havde drukket en hel Bajer ad Gangen, men kun et ganske enkelt Glas. Han blev Forsøgsleder *L. Helwegs* svorne Mand, thi *Helweg* anlagde ambulante Forsøg med forskellige Roearter op langs Vestkysten, og overbeviste Vestjyderne om, at alle Roesorter kunde gro selv under det barske Klima. *H. J.* fik et saadant Forsøg paa sin Mark. Han avlede op til 600 Tdr. Roer pr. Td. Ld., og ganske naturligt agiterede han for Roedyrkning blandt sine Kunder i Gæstgiveriet. Vilde de ikke selv købe Frø til et Forsøg med Roer, kunde det ofte hælde, at de i

deres Lomme ved Hjemkomsten fandt en Pose med Frø fra H. J., og saa blev det første Forsøg gjort.

Da Statens Planteavlsudvalg var dannet, og Kammerherre *K. Sehested*, Addithus, var blevet Formand, besøgte Udvalget de ambulante Roeforsøg i Vestjylland og herunder H. J.'s Forsøg ved Varde. H. J. var med til Middag paa Damkjærs Hotel, og da man var ved Kaffen udbryder Helweg: »Saa maa vi have Historien om Havren, H. J.,« og saa kom efter nogen Nøden Historien om H. J.'s Rekordudbytte, 35 Fold. Denne Historie brugte H. J. til at prøve sine Medmenneskers Landbrugsforstand med. Hvis vedkommende nu svarede: »Ja, det var jo meget godt,« var H. J. klar over, at han ikke havde meget Begreb om Foldudbytte, men engang paa en Gaard lige Nord for Byen sagde Manden: »Det er Løgn i din Hals,« han havde Forstand paa det, men saa var der en Vejassistent, der hørte Ordskiftet, han sagde: »Jo, det kan godt være sandt. Der var en Pige her vester fra, hun tjente øster paa, og der slagtede de en Gris med 30 Pund Flomme, og af den smeltede de 35 Pund Fedt!« Ved den før omtalte Middag sagde H. J.: »Ja, Herr Kammerherre, det var kun det, at jeg har avlet 35 Fold Havre,« og efter et Øjeblik's Betænkning sagde Kammerherre Sehested: »Ja, saa maa den ogsaa have være saaet meget tyndt,« og det var nemlig Ordet, H. J. havde kun saaet 80 Pund Havre, og saa avlede han 35 Gange saa meget. H. J. blev begejstret for Svaret og sagde: »Herr Kammerherre, De bliver Minister,« og det kom til at passe. Aaret efter var S. Danmarks første Landbrugsminister.

Naturligvis maatte H. J. og jeg mødes, og jeg fik megen Glæde af ham. Da Forevisningsmarken var blevet anlagt, kom han derover en Dag, og da han havde dannet sig et Overblik over Marken, sagde han: »Her kan blive meget at lære.«

H. J. var ogsaa Ejendomsrådgiver, og det hørte til hans store Sejre, naar en Mand sendte Bud til ham om at komme til Stede, fordi hans Søn skulde overtage Gaarden, og H. J. skulde mægle dem imellem.

Nu var det mig, der skulde hjælpes. H. J. var ikke tilfreds med det Hus, som jeg havde valgt. »Det er et gammelt, raadtent Hus,« sagde han, og jeg maatte hen og se paa andre, som han havde paa Haanden. De var bedre, maaske ogsaa til Prisen, men det billigste var til 11.000 Kr., og det, jeg havde udset, var der forlangt 7.000 Kr. for.

Det blev nu en Aftale, at jeg maatte byde 5.000 Kr. og under ingen Omstændigheder gaa højere op end til 6.000 Kr., »og saa maa De staa fast,« sagde H. J., »for det kan godt være, at jeg holder med Sælgeren, naar vi handler, thi det hjælper ofte til Handel,« og saa fik jeg endelig at vide, at det var mig selv, der vilde Handlen, og at jeg selv maatte tage Ansvaret, for H. J. fandt, at det var et daarligt Hus og en skidt Handel. — Vi gik imidlertid an. Sælgeren forlangte 7.000 Kr., og jeg bød 5.000 Kr., men da Sælgeren nærmest blev fornærmet over et saa elendigt Tilbud, og H. J. holdt med ham, varede det ikke længe, inden jeg var oppe paa 6.000 Kr., men nu da jeg var kommet paa Gled, holdt han paa, at jeg maatte op til 6.500 Kr., og han lagde saa megen Varme og Kraft i sin Anmodning, at han kunde se paa mig, at jeg for at faa en Ende paa Sagen var ved at give efter, men nu greb H. J. ind: »Jeg maa have Køberen med udenfor, for at jeg kan overtale ham.« Paa Gaden sagde H. J.: »De stod jo ikke fast paa de 6.000 Kr., som De havde lovet mig. De maatte jo ikke lade Dem bluffe af, at jeg holdt med Sælgeren, for det vidste De jo, at jeg vilde gøre, men nu kommer De til at give 500 Kr. for meget for Huset, og det er Deres egen Skyld.« Efter forskellige Udtalelser fik jeg Huset til 6.500 Kr., og H. J. erklærede, at det ikke var hans Skyld, at jeg købte Huset til den Pris.

Ved Brylluppet fik jeg 4 Sølvskeer fra de 4 første Landboforeninger og en Ske af Hans Jensen, fordi jeg havde været saa god ved ham, og den var jeg særligt glad ved.

Min Kone faldt godt i Slag som min Medhjælper blandt Vestjyderne. Hun kom til at synes om de mange, der kom i vort Hus. Hun kunde ofte give god Besked, hvis jeg ikke var hjemme, og hun administrerede hele Huset for 100 Kr. om Maaneden. Der var 3 Lejere, men der var ogsaa Renter og megen Vedligeholdelse.

Min Kone var undertiden ked af, at Huset var saa lavt og gammelt, men jeg trøstede hende med, at vi fra vore Vinduer havde Udsigt til 2 modstaaende smukke Huse, medens Beboerne i disse kun havde Udsigt til vort Hus, og med denne Trøst maatte hun nøjes.

Min Kone gjorde vort Hus til et gæstfrit Hjem. Vi blev bedt ud i Besøg, og ofte kom der en Snes Æg fra en eller anden Forsøgsværts Kone, som nok vilde gøre Gengæld. Jo, Forholdet mellem Vestjyderne og os blev det bedste.

Udgivelsen af »Det vestjyske Landbrug«

Med Dannelsen af en større Organisation blev der Trang til et *Landbrugsblad* til Bindeled mellem Organisationen og dens interesserede Medlemmer, men Landboforeningen havde ingen Penge at risikere i Foretagendet. Imidlertid paatog Redaktør *L. P. Nielsen*, Varde, og jeg os at lave et Ugeblad paa 8 Sider, »Det vestjyske Landbrug«. Det kom til at koste 35 Øre + Postpenge pr. Kvartal. — Jeg skrev til 100 vestjyske Landmænd og bad dem skaffe hver 10 Holdere, og det gjorde de, saa Bladet gik i Start fra 1. Januar 1906.

Det glæder mig endnu at kikke i de 4 Aargange, som jeg i lige saa mange Bind har staaende paa min Boghylde.

Til at begynde med var der Stof nok. Der var jo ikke mange Landbrugsblade, der havde vundet Indpas. Vi Kursuslærere maatte skrive Artikler. Vilhelm Pinholt og Oluf Christensen var flittige Medarbejdere, og særlig skrev Oluf Christensen mange lødige Artikler i Bladet. Der var Referater af Foredrag af *Fr. Hansen*, *L. Helweg*, *A. Appel*, *Aug. Mørkeberg* og mange andre, der holdt Foredrag i Kredsene, og ved Henvendelse til mine Venner i Foreningerne kunde jeg altid fremskaffe Artikler. Redaktør N. P. Nielsen skaffede mange Bidrag fra Fælleskorrespondancer og Meddelelser fra Ritzaus Bureau, som ellers var bestemt for »Ribe Amtstidende«.

Mine Landboforeninger fik efterhaanden *Opgaver af forskellig Art*. Paa Delegeretmøderne i Aarhus stod vore Foreningers Repræsentanter sammen ved Afstemningen, og naar Vilh. Pinholt talte, stod Blokken R. A. v. L. gerne bag ham.

Pinholt skabte Gny om Planteavlssagen. Han kritiserede Hedeselskabet for dets Metoder. Planterne var for dyre, man holdt for ensidigt paa Naaletræerne i Læ- og Smaaplantning, Plantematerialet var ikke udsøgt nok, og der blev ikke draget Omsorg for, at Hegnrækkerne blev passet. Hvorfor skulde Statstilskud være forbeholdt Plantningsforeningerne? Landbo- og Husmandsforeningerne maatte have samme Ret. Kritikken blev senere optaget af Konsulent N. Esbjerg, der skabte det Undersøgellesgrundlag, som et Læplantningsarbejde maatte hvile paa.

Der kom til at staa Kamp om Læplantningen, og dette fik den Gavn af. Mange af de hævdede Synspunkter førtes igennem i modereret Form.

I 1905 — *Fritflueaaret* — samledes Oplysninger ind om Skaden og Forholdene for Angrebet. De lokale Konsulenter var indkaldt til Møde under Ungskuet i Horsens, og Konsulent Th. Madsen-Mygdal, Konsulent *F. Kølpin Ravn* og Fru *Sofie Rostrup* forelagde et af F. a. j. L.'s Planteavlsudvalg udarbejdet Skema, der skulde bruges til Indsamling af Oplysninger fra de skadelidte Marker. Mod Enkelthederne i Skemaet fremførtes berettiget Kritik, men denne blev afvist af Udvalgsformanden, Gdr. *A. Nielsen, Svejstrup Østergaard*. Jeg havde da den Frimodighed at sige, at skulde vi lokale Konsulenter gøre Arbejdet, vilde vi da ogsaa gerne, at vi fik givet Skemaet den mest effektive Form. Anders Nielsen svarede: »Godt Ord igen. Vi gaar med paa Ændringsforslagene.«

Det viste sig, at Graahavren havde staaet det raserende Angreb meget bedre igennem end den gule Havre, og nu kom det an paa at skaffe Graahavre af den bedst mulige Kvalitet til Udsæd til Foraaet 1906. Her var vi heldige. Jeg fik opspurgt, at Købmand *Birke-dal Hansen*, Ringkøbing, laa med et Parti paa 300 Tdr. Graahavre, kaldet Holmsland Havre. Jeg købte Partiet og solgte det en detail til saasædsforlegne Landmænd i Vardeegnen. Alt blev solgt, og jeg var saa letsindig at sende Sæden ud paa almindelig Regning, men alt blev betalt. Landboforeningen tabte intet og vandt intet økonomisk ved Omsætningen, men Havren gjorde megen Nytte paa Eggen.

Vi anlagde i Samarbejde med Konsul *Lauridsen*, Esbjerg, Forsøg til Fastlægning af *Up to date* Kartofflernes Brugbarhed i Dyrknin-gen. Lauridsen havde været Sjælen i en Eksport af *Up to date* til England. Han havde nu opgivet Eksportforretningen, men han støt-tede alligevel Forsøgene, fordi han holdt af den store, glatte og yde-rige Kartoffel. — Gammel Kærlighed ruster ikke.

Der blev ganske naturligt Tale om Oprettelsen af en Landbrugs-skole i 1906. Th. Madsen-Mygdal skulde være Forstander, og Kjær Nielsen og jeg Lærere, men den gik ikke. Th. M.-M. betroede mig, at han var blevet forlovet, og at han efter gammelt Løfte til For-stander *Jørgen Pedersen*, Dalum, om muligt allerede til næste Aar gik som Lærer til Dalum for senere at overtage Stillingen som For-stander efter Forstander Pedersen, som var begyndt at skrante.

Min Ansættelse som Konsulent ved F. a. j. L.

Dette Skifte fik Konsekvenser for mit Vedkommende. Allerede ved Ungskuet i Herning i 1907, hvor det blev bekendt, at Th. M.-M. skulde rejse fra sin Plads i F. a. j. L., ymte man fra Kollegers Side om, at jeg skulde være Th. M.-M.'s Afløser som Konsulent. Stillingen blev opslaaet, og Th. M.-M. lod mig forstaa, at det vilde være rart, om jeg vilde søge den, men jeg havde mit Arbejde i Vestjylland mere kært. Der havde jeg en stor Virksomhed, der gav mig et Netto-udbytte paa 4—6.000 Kr. om Aaret, og nu skulde jeg risikere at knække Halsen som Efterfølger af den beundrede Konsulent Th. M.-M. for en langt mindre Gage, 1.800 Kr. fast + Rejseudgifter og Foredragsfortjeneste. Jeg var da ogsaa i fuld Overensstemmelse med min Formand, *Vilh. Pinholt*. Han var tilfreds med mig, hvor jeg var, men regnede heller ikke med, at jeg skulde kunne klare Th. M.-M.'s Plads. Jeg søgte den altsaa ikke, men Th. M.-M. kom igen og bad mig fra F. a. j. L. om for Foreningens Regning at komme til Aarhus for at forhandle med Formanden for Planteavlsudvalget, Gdr. *Anders Nielsen*. Dette kunde jeg ikke uden Skade for mit personlige Forhold afslaa, og jeg drog til Forhandling med A. N. og Th. M.-M. Disse Forhandlinger kom der kun det positive ud af, at jeg lovede at komme til en Forhandling med hele Planteavlsudvalget en Dag i nær Fremtid. Gdr. Anders Nielsen gav Frokost paa »Royal«, hvor jeg ligesom under Forhandlingerne var meget reserveret, men Th. M.-M. fortalte, at A. N. havde hoppet bagefter og sagt: »Vi har ham. Han skal nok gaa i Saksen,« og det gjorde jeg. Jeg rejste sammen med Plantør *Pinholt* og Proprietær *H. Okholm*, Bøllinglide, til Mødet. Jeg tror nok, at Pinholt irriterede mig ved at holde paa sit og mit Standpunkt, og dette fastholdt han, efter at jeg havde lovet tage Pladsen. Jeg blev valgt med 4 Stemmer mod Pinholts ? til Th. M.-M.'s Efterfølger med samme Løn og Vilkaar som han.

Da jeg rejste hjem til Varde i samme Selskab, sagde Proprietær Okholm: »De er jo slet ikke glad, Kristensen,« og hertil maatte jeg svare: »Nej, egentlig ikke. Det er paa Grund af mit Venskab med Th. M.-M., og saa fordi jeg bliver hans Efterfølger, at jeg har gjort det, men om jeg kan klare Embedet er vist tvivlsomt. Jeg har jo prøvet tidligere at arbejde i Th. M.-M.'s Slagskygge (Eksamen fra

Landbohøjskolen)«, men hvad jeg ikke nævnede var, at jeg dog havde en lille personlig Chance ved at have arbejdet 4 Aar som Konsulent blandt Vestjyderne, samt i den Omstændighed, at det maaske ikke var saa galt at komme efter Th. M.-M. Hvor han havde brudt Isen for Planteavlsarbejdet, blev der vel ogsaa Plads for et Arbejde af hans Efterfølger.

Th. M.-M. rejste til Dalum 1. November 1907, men ved Hjælp af min gamle Forsøgsassistent *L. P. Pedersen* klarede han at samle Forsøgsberetningen til Planteavlsmødet sidst i Januar, og jeg fik min Ansættelse fra 1. Februar 1908.

Paa Foranledning af Th. M.-M. betingede jeg mig at bo i Skanderborg. Anders Nielsen gik gerne med hertil, og Bestyrelsen bøjede sig for Kravet. Min Ansættelse fremkaldte nu ellers en Reprimande til Planteavlsudvalget fra F. a. j. L.'s Formand. Saasnart jeg var valgt af Planteavlsudvalget til Konsulent, gik der nemlig Meddelelse til Ritzaus Bureau, og Dagen efter bragte hvert Dagblad Meddelelsen. Ogsaa Formanden for Foreningen, Kammerherre *C. Bech*, Engelholm, læste den og skrev saa til A. N.: »Til Lykke med den nye Konsulent. Det er nok en udmærket Mand, og Bestyrelsen vil nok tiltræde Valget, men det vilde have været mere korrekt af Planteavlsudvalget at have indstillet Valget til Bestyrelsen, inden Meddelelse om dette var tilgaaet Offentligheden.« »Denne Tilrettevisning maatte jeg stikke til mig,« sagde A. N. senere.

Allerede til Delegeretmødet i F. a. j. L. i Efteraret 1907 var min Ansættelse saa vidt i Orden, at jeg fik Indbydelse til Delegeretmødet og fik Plads lige indenfor Døren, saa langt tilbage i Salen som muligt. Under Planteavlsudvalgets Beretning bad A. N. mig om at rejse mig, idet han sagde: »Han er kun lige kommet indenfor Døren, men han kommer nok længere frem.«

Det var nu slet ikke saa let at komme fra Varde. Der var jeg kendt fra Vej til Vej. Min Bekendtskabs- og Vennekreds var omfattende, og efterhaanden havde alle Tiltro til mine Udsagn.

Vestjyderne er mistænksomme overfor det nye. Den nye Mand kommer under Observation, og først efterhaanden tages han for god. Jeg har Eksempler paa begge Sider.

Den første Gang jeg i 1904 besøgte *Martin Jacobsen*, Rærup, for at saa Gødning i et Forsøg, var han ikke hjemme. Jeg henvendte mig

da til en Karl, som gik i Kostalden. »Jeg skulde saa Kunstgødning. Der skal være kommet nogle Poser med Gødning, som jeg selv har sendt,« sagde jeg, »de er nok hentet og lagt ind i Forstuen, til jeg kom.« »Nej,« sagde Karlen, der ansaa mig for en Kunstgødnings-agent, »vi skal ikke have Kunstgødning.« Jeg forsøgte at forklare, at jeg var Konsulent, og at jeg skulde saa Gødning i et Forsøg. »Nej, vi har ikke noget Forsøg,« sagde han. Saa slog jeg paa at komme ind i Forstuen og finde Gødningen, saa kunde Karlen hjælpe mig at finde Forsøget, men jeg fik at vide, at i Huset kom jeg ikke, inden Martin og hans Moder kom hjem, og nu var jeg ved at blive sigtet for, at jeg vilde bryde ind, og der stod Karlen med Skovlen for at forsvare Hus og Hjem, og jeg havde ingen Vaaben, saa jeg foretrak et Tilbagetog og gik mig en Tur i Marken. En Times Tid efter kom Martin og hans Moder. Jeg blev bedt til Aftensmad og Nattelogi, og den næste Morgen fandt vi mine Smaaposer med Gødning i Forstuen samt Forsøget i Rugmarken. Karlen fulgte andægtigt Begivenhedernes Gang, og jeg var jo ikke fri for at hovere, da mine Forklaringer og Formodninger havde været rigtige. — Mistanken var hævet.

En Foraarsaften kom jeg ad Ringkøbing Landevej Nord fra mod Varde. Der var en Mand ude og sprede Muldskud, men aldrig saa snart ser han mig, inden han smider Skovlen og i strakt Karriere i skraa Retning stiler efter at stoppe mig ved Landevejen. »Det var bare det, at jeg skulde vide, hvad jeg skal bruge af Kunstgødning til Roer?« hakkede han ud, idet han var ved at tabe Vejret under det hurtige Løb. — Det kalder jeg: *Tillid i Praksis*.

Engang, nogle Aar efter, at jeg var rejst, gik jeg ved Udstillingen i Holstebro og ordnede de Kartoffeldyrkningsmaskiner, som var samlet i vor Planteavlsafdeling. Der gik en enkelt Mand og saa til. Udstillingen var ved at slutte, men jeg gik hen til ham og forklarede ham Kartoffeldyrkningsredskaberne. Han hørte villigt paa mig, men da vi var færdige og gjorde Mine til at lukke, sagde han ganske umotiveret: »Hvordan kan det være, at du tog fra os? Havde du det ikke godt nok? Er det bedre øster paa? A synes, vi havde det saa godt sammen. Vi var altid saa glade ved det, du fortalte os.« Saa forstod jeg, at det var en af mine Vestjyder, som talte, og saa maatte jeg komme med den mest antagelige af mine Begrundelser, at jeg

ikke i Længden kunde taale at køre 6—700 Mil om Aaret (Sommeren) paa Cykel. Det var en Realitet, og Vestjyderne bøjer sig bedst for Realiteter.

En morsom Episode skal endnu berettes. Paa Kursus brugte vi en Regnskabsbog, som jeg havde udarbejdet, men som Redaktør L. P. Nielsen, Varde, var Medudgiver af. Det var et Kolonneregnskab med 30—31 Linier paa hver Side. En Linie daglig Regnskabsføring gav den fornødne Regnskabsoversigt. Det var til at finde ud af.

Da jeg rejste fra Varde, overlod jeg gratis saavel min Part i Bladet »Det vestjyske Landbrug« som i Regnskabsbogen til min Efterfølger; men det er Efterspillet, der var det morsomste.

Af enhver Tryksag skal der overdrages 6 Eksemplarer til Brug for Landsarkiverne, og da denne Regel ikke var blevet overholdt med vor Regnskabsbog, fik Redaktør L. P. Nielsen, som nu var blevet Ejer af »Ribe Amtstidende«, Anmodning om omgaaende at aflevere 6 Eksemplarer til Dommerkontoret. Ordren kom i en kommanderende Tone, hvortil L. P. Nielsen svarede, at det troede han ikke, han vilde, og da Bøgerne ikke kom, blev han indkaldt i Retten. Her spurgte Dommerfuldmægtigen, om han ikke kendte til den Bog, som Konsulent M. K. Kristensen og han havde udgivet. Jo, det mente han nok, at han gjorde. Han var vel ogsaa bekendt med, at disse 6 Eksemplarer forlangt afleveret? Jo, det var han ogsaa, og han havde sagt, at det troede han ikke, han vilde. Ja, han skulde faa noget andet at vide. Nu gik Sagen til Amtet, og det blev en dyr Spøgg.

En Tid efter kom der et Dekret til Redaktør L. P. Nielsen, om at han i Løbet af 8 Dage havde at aflevere 6 Eksemplarer af Regnskabsbogen, og at der blev sat en Mulkt paa 10 Kr. pr. Dag, der hengik uden Aflevering efter denne Frist. L. P. N. reagerede ikke.

Der gik nu i det mindste et Par Aar, og da der nu kom en ny Dommer, rodede han op i de henlagte Sager og fandt denne. »Hille den gloende Istap,« tænkte Dommeren. Den Sag maa da bringes i Orden. Den er jo løbet op i en forfærdelig Masse Penge. Opringning til L. P. Nielsen. Om han ikke kendte til denne Sag. Jo, han mindedes nok, at der havde været Tale om den engang. »Men det er jo forfærdelig, at den ikke er ordnet. Den vil jo koste alt for mange Penge for Udgifterne,« mente Dommeren. »Nej,« sagde L. P. Nielsen,

det troede han ikke. »Ja, det forstaar jeg ikke,« sagde Dommeren, om ikke L. P. Nielsen vilde være saa elskværdig at komme ned paa Dommerkantoret og tale med Dommeren om Sagen. Jo, det vilde Nielsen gerne, og nu gentog alle Sagens Enkeltheder sig. Om ikke Konsulent M. K. Kristensen og Redaktør L. P. Nielsen havde udgivet en saadan Bog. Jo, det havde de. Om man ikke havde nogle Eksemplarer til Aflevering. Jo, det var der nok. Om han ikke var bekendt med Kravene om Aflevering? Jo, det var han ogsaa. »Ja, men De er jo en fornuftig Mand. Vil De saa ikke fortælle mig, hvorfor De ikke har afleveret dem?« sagde Dommeren. »Jo, det skal jeg gerne. Det er, fordi jeg ikke er pligtig til det.« »Ja, men hvorfor er De ikke pligtig til det?« »Fordi jeg ikke har trykt den!« »Hvem har da det?« »Min Forgænger som Ejer af Blad og Trykkeri, Bogtrykker Brandstrup.« »Ja, men saa er det jo slet ikke Dem, der skal aflevere Bøgerne.« »Nej, det har jeg været klar over hele Tiden,« svarede L. P. Nielsen. »Hvorfor har De ikke sagt det før?« »Fordi ingen har spurgt mig derom. Man har været altfor optaget af at ville nøfle mig, til at man havde Tid til at spørge saa forstandigt og venligt som den nuværende Dommer.« »Vil De saa ikke være saa god at aflevere de 6 Eksemplarer?« »Jo, med Fornøjelse!«

*

Indenfor Ribe Amts vestre Landboforeninger lærte jeg, hvad Medhold og Sammenhold i Arbejdet indenfor Ledelsen betyder. Det var Formændene for Foreningerne og Formændene for Planteavlsudvalgene, der altid maatte holde for. De skaffede Forsøgsværterne. De hjalp med at arrangere Møder og Foredragskursus. De var det levende Mellemed mellem Konsulenter og Medlemmer. Der blev holdt Møder, naar det var fornødent, og hvert Aar henimod Høst samledes hele Udvalget og besøgte de vellykkede Forsøg, hvor der var noget at se og lære. Det var en 2—3 Dages Tur, men hvilken Betydning havde disse tilrettelagte Besøg ikke for Forsøgsarbejdet. Forsøgsværterne følte sig bæret og fandt, at de var med i et samfundsnyttigt Arbejde, hvor deres Forsøg var et nyttigt Led, og Udvalget følte sig som Parthavere og ansvarlige i Arbejdet i god Forstand. Naturlig Interesse som her er meget afgørende for lokale Foreninger og Oplysningsarbejde.

Vilhelm Pinholt udtalte ofte, at Samarbejdet var saa eksemplarisk, at hvis vi fik et Ridderkors, skulde vi skiftes til at bære det, for vi havde alle Andel i det. Ridderkorset faldt ved *Kongens Rejse* sammen med *I. C. Christensen* ved et Skue og en Udstilling i Sommeren 1908, men det var naturligvis Formanden for Sammenslutningen og Planteavljudvalget, *V. Pinholt*, der fik det, og det var ogsaa ham, der fortjente det og kom til at bære det.

De første Husmandsforeninger

Under min Vardetid begyndte *Husmandsforeningerne* at dukke op, og som det saa ofte sker, naar nyt fremspirer, i Ly af den tilstedeværende Plantevækst — her Landboforeningerne. I Landboforeningerne i Vestjylland blev det ofte fremhævet, at her behøvede vi ikke at have Husmandsforeninger, thi her er vi alle Husmænd, og enhver, der vil, kan komme med i en Landboforening og nyde de Fordele, som den byder.

Vilhelm Pinholt holdt altid paa, at den første Husmandsforening, Varde og Omegns Husmandsforening, var kommet, fordi Formanden, *J. S.*, Varde Nørmark, havde faaet en Anmodning om Gødningsforsøg afslaaet. — Ejendommeligt nok var det Husmandsmedlemmer under Landboforeningerne, der dannede de første Foreninger, blev Formænd, Bestyrelsesmedlemmer, Forsøgsledere o. s. v. Trangen til at blive ledende i et tilsvarende Arbejde har sandsynligvis været medvirkende, men ogsaa de politiske Brydninger spillede ind. Det radikale Parti havde jo udskilt sig fra Venstre, som beherskede Landbruget i Vestjylland, og radikale Smaabrugere følte sig maaske bedre hjemme i de nye Husmandsforeninger.

Fra Landboforeningernes Side blev Husmandsforeningerne vel ikke hilst særligt velkommen, men baade af taktiske og praktiske Grunde blev der yttret Ønske om Samarbejde med Husmandsforeningerne.

Fremkomsten af Husmandsforeningerne støttedes naturligvis af de samvirkende Husmandsforeninger med Formanden, Gartner *Jørgen Nielsen*, Viby, i Spidsen. Et af mine sidste Aar i Varde skulde *Bramminge Husmandsforening* besøge Forevisningsmarken i Varde, men Formanden for *Varde Husmandsforening* benyttede Lejligheden til at arrangere en Udflugt for de besøgende Husmænd til Husmands-

brug i Varde-Området. Turen skulde slutte paa Blaksmark Kro, hvor der skulde være offentligt Møde, og her talte Formanden for Varde Husmandsforening, *Jesper Svendsen*, om Nødvendigheden af Dannelse af Husmandsforeninger, og derefter holdt *Jørgen Nielsen*, Viby, et Foredrag, hvor han understregede, at det var paa Tide, at Husmændene tog deres Sager i deres egne Hænder, saa blev det gjort bedst og skabte størst Interesse om sig. Hans Tale var baaret af Klarhed og Nøgternhed og agitatorisk Bidskhed.

Nu kom Turen til Formanden for Bramminge Husmandsforening, som takkede for Dagen og understregede, at Glanspunktet var Besøget paa Forevisningsmarken i Varde og Samtalerne med mig paa Marken. De Oplysninger, der var givet de besøgende, vilde de tage med hjem og udnytte. Han var ogsaa glad ved, at min Kone og jeg var taget med paa hele Turen. Leve for M. K.!

Nu kunde jeg næsten ikke holde mig tilbage, og efter at have takket for Besøget vilde jeg — tværtimod de andre Talere — udtale mig for et Samarbejde mellem Landboforeningerne og Husmandsforeninger. Gødningen, Sorterne, Behandlingen af Jorden virker jo ens, enten det er i et Gaardmandsbrug eller et Husmandsbrug. — Forøvrigt er de fleste i Vestjylland jo Smaabrugere. — Et Leve for det landøkonomiske Samarbejde! »Det skal have det aller kraftigste Leve,« raabte *Poul Jensen, Terp*. Han var den radikale Kandidat i Vardekredsen og min gode Ven, og nu tog han fat paa at tale for Damerne med fin Adresse til min Kone, som havde været med, og som var gæstfri og hjalp mig i mit Arbejde. Saa blev der raabt Hurra for min Kone, og saa var Mødet forbi. — Det var næsten for megen Medbør.

Jeg kunde have næret Frygt for, at *Jørgen Nielsen* havde faaet et Horn i Siden paa mig ved den paagældende Lejlighed, men det mærkede jeg aldrig noget til. — Paa vore Rejser traf vi ofte hinanden. Han spurgte næsten hver Gang: »Har De saa fundet paa noget nyt, som passer for Husmandsforeningerne?« Han var dybt interesseret i, at Husmandsforeningerne kom til at tage faglige Opgaver op. Han var aldrig bange for at tale rent ud med mig om det faglige Arbejde i Husmandsforeningerne.

Sammen med *Anders Nielsen*, Svejstrup Østergaard, var jeg hos ham paa hans sidste Sygeleje for at søge Samarbejde med Husmands-

foreningerne om Tilslutning til Dansk Andels Gødningsforretning, og dette var han med paa.

Med de ledende Mænd indenfor Amtskredsene, Formænd, Konsulenter og Sekretærer i de jyske Husmandsforeninger har jeg haft det bedste Forhold, og med Planteavlskonsulenterne havde jeg venligt Samarbejde. Jeg har talt ved de faglige Møder i Amterne og i Aarhus og har i min Konsulenttid været indbudt saavel til det aarlige Fagmøde i Aarhus som Husmandssendemandsmødet. Jeg har altid glædet mig over den frimodige Tone, der herskede i Diskussionen, og jeg har respekteret Ledelsens Frisind med Hensyn til at tilkalde Talere med andre Synspunkter end de herskende i Husmandsbevægelsen. Det gav Friskhed og Brydninger, som det var en Fornøjelse at opleve.

Deltagelsen i Sendemandsmøderne har givet mig gode Minder i Samarbejdet med Husmændene.

KONSULENTARBEJDET I F. A. J. L.

Indledningen til min Virksomhed i F. a. j. L. gav ikke de bedste Løfter. Af min Kollega, Konsulent *S. P. Pedersen*, som senere blev Sekretær efter Overretssagfører *O. Høeg-Guldberg*, fik jeg en god Modtagelse. Det var ved Delegeretmødet i 1907, at *S. P. P.* tog mig til Side til en Pilsner og ønskede mig til Lykke med min kommende Stilling, som han var underrettet om. Han bød mig velkommen og sagde: »Du vil finde, at jeg i Almindelighed er en flink Mand, men hvis det skal være, kan jeg ogsaa spille en »66«. Det forstod jeg ikke dengang. Senere har jeg lært saa meget, at i »66« passer hver sine Kort.

Paa Planteavls mødet i 1908, hvor alt stod i Afgangsfestens Tegn for *Th. Madsen-Mygdal*, havde Frøavler *Jens Hvidbjerg*, Hunsballe, og jeg faaet tildelt den Opgave at indlede om Udsaaningskontrol med Markfrø. Overfor *Th. M.-M.*'s blændende Forelæggelse af Planteavlsberetningen virkede mit Indlæg meget mat. Jeg mærkede ingen Sangbund i Forsamlingen, og det gjorde ikke Fremstillingen bedre, at jeg havde Indtryk af, at min Indtræden i Arbejdet var noget af en Fadæse. — Om Aftenen var der Fest for *Th. M.-M.*, hvor Kammerherre *C. Bech*, Engelsholm, talte for Prinsen, der havde vundet det halve Kongerige og samtidig Prinsessen, *Th. M.-M.*'s Kæreste, som var indbudt. *Th. M.-M.* blev hyldet i lange Baner. Jeg talte for Landbrugets videnskabelige Medhjælper, Konsulenterne *F. Kølpin Ravn* og Fru mag. scient. *Sofie Rostrup*. Det gik bedre end Indlægget om Formiddagen, men Situationen blev ikke helt reddet.

Dagen efter rejste jeg hjem til Varde. Fra Aarhus kom jeg til at rejse sammen med *Th. M.-M.* og hans Kæreste, som skulde til Dalum. Aldrig saa snart havde vi sat os til Rette, før han sagde: »Saa

TIL MØDE I HORSENS DEN 30 NOVEMBER 1872

Da F. a. j. L. stiftedes.

daarligt, som du talte i Gaar, har jeg dog aldrig hørt dig. Du kommer til at gaa til en Skuespiller i Aarhus for at lære at tale Dansk. Saadan som du hakker i det, kan man ikke, naar man er Konsulent for F. A. j. L.« Jeg svarede ikke noget til det, men bøjede Hovedet i Ydmyghed. Nogen Tid efter fik jeg imidlertid Revance. Jeg skulde tale ved et Møde i Aarhus i Landøkonomisk Selskab. Th. M.-M. var Formand for Foreningens Planteavlsudvalg og skulde nu aflægge Foreningens sidste Beretning, medens jeg skulde tale om Opbevaring og Anvendelse af Staldgødning og Ajle. Paa Forhaand var jeg ikke oplagt. Dagen før havde jeg haft en ond Dag i Hadsherreds Landboforening i Odder. Lærer *Fogsgaard*, Ødum, havde talt om Roedyrking i fulde to Timer, og han havde talt indgaende og fængslende. Derefter skulde jeg ulykkelige Debutant tale om Græsmarker til en Forsamling, der var fyldt til Halsen med Roer. Det var ikke godt og blev ikke godt, og nu skulde Slaget staa i Aarhus. Th. M.-M. forelagde Forsøgsberetningen, og det kom han ikke godt fra. Paa Grund af Optagethed eller andet havde han ikke sat sig tilstrækkeligt ind i Stoffet. Det blev kun ganske ordinært, det han havde at sige, og havde Formanden Proprietær *P. Schmidt*, Skæring Munkegaard, ikke kunnet takke ham saaledes, som han var i Stand til, med Henvi- sning til, at det var *deres* Madsen-Mygdal, der havde talt, og at det var ham, de kunde takke for hele Planteavlsarbejdet og dets Rejsning, saa var Indtrykket blevet noget slapt.

Nu naaede vi til Frokosten. Efter Kaffen med Likør gik jeg los med mit Foredrag, thi nu var jeg klar over, at jeg havde Chancen, da mit Emne var bedre end Madsen-Mygdals. Det gik over al Forventning godt. Da jeg var færdig, klappede Forsamlingen, saa det bragede. Det var næsten en Demonstration, og Th. M.-M. kom hen til mig, takkede mig og sagde: »Du behøver ikke at gaa til en Skuespiller, du kan jo godt alligevel, nu kender jeg dig igen.«

Foreningen af jyske Landboforeningers Kontor var i Aarhus i Nørre Alle 5. Huset ejedes af Overretssagfører *O. Høeg Guldberg*. Han havde Kontor og Privatlejlighed i Stueetagen, medens Foreningens Kontor var paa 1. Sal. Her residerede hans Førstemand Stabssergent *Jensen* med militærisk Præcision. Der var 2 Kontordamer, af hvilke jeg blev bedst kendt med Frøken *Mogensen*.

Konsulent *S. P. Pedersen* havde en Stue paa Kontoret til sin Raadighed, *Th. Madsen-Mygdal* havde Kontor hjemme i Privatlejligheden, men naturligvis Tilhold paa og stadig Forbindelse med Foreningens Kontor. — Jeg fik mit Kontor hjemme i min Lejlighed i Skanderborg, men jeg følte mig naturligvis stærkt knyttet til Kontoret i Aarhus, som hjalp mig med alle Udsendelser og gjorde det godt. Dengang skulde alle Planer for Forsøg for at være tilskudsberettigede godkendes af Statskonsulent *Fr. Hansen*. Planer skulde indkaldes, gennemgaaes og tilføres Bemærkninger, og her var der en god Anledning til at føre Planerne ind i den rigtige Gænge ved at true med, at ellers gik Statstilskudet tabt. Der var dog den Vanskelighed ved at bruge dette Middel, at Forsøgene forlængst var anlagt, inden Planerne møjsommeligt var samlet ind, og Truslen kom derfor mere til at virke det følgende Aar.

Planerne blev ikke taget alt for højtideligt af Foreningerne eller af os. Arbejdet skulde helst udvikle sig i Frihed, men Planerne blev jo indsendt til Landbrugsministeriet, hvor man vaagede over, at Formaliteterne blev overholdt.

I alle skriftlige Arbejder kunde jeg faa den Hjælp, jeg vilde forlange, af Kontoret i Aarhus. Hjælpsomheden var her uden Grænser, men Tilrettelægningen af Arbejdet blev min Sag. Der maatte ikke være Fejl.

Da Stabssergent *Jensen* i sin Tid blev ansat paa Kontoret, blev han instrueret af Sekretæren, *O. Høeg-Guldberg*. Han sagde til sidst:

»De maa forstaa, at paa F. a. j. L.'s Kontor gør vi ingen Fejl,« og Stabssergenten svarede: »Vel, Herr Overretssagfører!« og »Staben« forstod det paa den dobbeltsidige Maade, at der ikke maatte laves Fejl, men skete det alligevel, vedgik man den saavidt muligt ikke.

Høeg-Guldberg var en Chef af den gamle aristokratiske Skole. Der var Højhed over Situationen, naar han mødte op og lod sig forevise Tilrettelægningen, enten det nu var af Ordningen til Delegeretmødet eller Forberedelserne til Ungskuet. Naar han saa nikkede bifaldende og sagde: »Det er ganske udmærket,« saa var man belønnet for sine Anstrengelser.

Til alle Forhandlinger var »Staben« hans Følgesvend. »Der maa altid være to fra Foreningens Side,« holdt han paa, og »Staben«s »Vel, Herr Overretssagfører!« understregede altid Situationens Alvor.

Paa Ungskuets Bureau herskede »Staben«. Han kunde give en klar Besked, men saa maatte de spørgende ud i en Fart, saa der kunde blive Plads til andre, for ellers skulde han nok besørge dem af Sted.

Inden min Ansættelse turde jeg ikke vove mig ind til den bøse Mand, men da jeg var blevet optaget i Lauget, tog han meget gerne imod mine Anmodninger, naar han kunde hjælpe med et »skal ske, Hr. Konsulent!«

Da Konsulent *S. P. Pedersen* hen paa Sommeren efter Høeg-Guldbergs Død overtog Sekretariatet, fik Samarbejdet med Kontoret en mere civil Karakter. Det blev udtrykt engang ved Tilrettelægningen af Foredragsplanen for den følgende Vinter. Her var vi sammen til en lille Frokost, og Gdr. *P. Svendsen*, Egebjerg, som var med i Foredragsudvalget, udtrykte sin Glæde over den nye Sekretær: »Du er Kød af vort Kød og Ben af vore Ben.« Han kunde sige det, men jeg tror nu nok, at »Staben« havde sin bedste Tid — militærisk, som han var, — under Høeg-Guldberg.

Mindes maa i denne Forbindelse Delegeretmøderne, hvor den elskelige, stilfulde, korrekte Formand, Kammerherre *C. Bech*, Engesholm, præciderede paa en hel Trone i Midten af Bredsidens i den folkelige Forsamlingsbygning i Østergade. Ved Siden af Tronen var Talerstolen, men foran Tronen — klemt op til den — var der en Forhøjning, hvor Høeg-Guldberg præciderede. Skulde der veksles et Ord mellem Sekretær og Formand, maatte Formanden bøje sig frem,

og det var vel nok med en ophøjet Alvorsmine, Sekretæren vekslede Bemærkninger med Formanden. — Man sad i aandeløs Tavshed. Formanden var anset og elsket, men man havde Indtryk af, at det var Sekretæren, det meste hvilede paa, men man havde ogsaa Indtryk af, at naar han holdt fat i Roret, sejlede Skibet støt.

Dagen før Delegeretmødet var der om Aftenen Bestyrelsesmøde, og her gav Sekretæren sin aarlige Middag. Det var en Udmærkelse for hvem, der var med. Jeg naaede ikke saa vidt. Sekretærskiftet indtraf, før dette kunde ske.

Stabssergent Jensen passede sit Kontor, men morede sig ogsaa i sin Fritid. Engang havde jeg hele Kontorpersonalet her nede i Skanderborg. De fik Frokost, og derefter tog vi paa Sejltur til Dyrehaven og drak Kaffe der. Senere fik vi Aftensmad og Kaffe — alt med Tilbehør. — Det var jo ikke saa dyrt som nu.

Dagen efter kom min Assistent *L. P. Pedersen*, som boede i Aarhus, hen paa Kontoret, og han spurgte »Staben«, om Turen var forløbet godt, hvortil han svarede: »Ja, den gik ganske godt — 7 Genstande.«

Personlig var jeg ikke helt ukendt med det Arbejde, jeg gik ind til. Jeg havde jo hvert Aar ydet mit Bidrag til den jyske Planteavlberetning i Form af Forsøgsresultater, Meddelelser om Planteavlstillinger og meget andet. Jeg havde overtaget min Part af de Forsøg, som Th. M.-M. udstationerede i Landboforeningerne, f. Eks. de gamle Fosforsyreforsøg. — Vi havde haft det første *Forsøgsmedhjælpermøde* i Varde i 1906, hvor jeg var stærkt medvirkende, og jeg havde endelig maattet give Th. M.-M. en Haandsrækning med den statistiske Behandling af de indkomne Forsøgsresultater. — Engang i min Juleferie, da jeg var rejst til mit Hjem paa Falster, maatte jeg møde i Aarhus efter de første Juledage for at hjælpe ham med Arbejdet. Det var Synd at sige, at det passede mig, men det passede nu ham, og han var den stærkeste. — Venskab binder. Jeg maatte altid besøge ham, naar jeg kom over Aarhus, og om muligt overnatte hos ham, og saa drøftede vi hans Problemer, der efterhaanden blev mine, undertiden til langt ud paa Natten.

Planteavlsudstillinger ved Ungskuerne

Ungskuet i Herning i 1907 havde haft et enestaaende Forløb med en mægtig Publikumtilstrømning. Der var en storslaet Forevisningsmark, som var forberedt et Aar i Forvejen, men nu skulde der i 1908 være Ungskue og Planteavlsudstilling i Aalborg. Her stod der allerede Gny om Forevisningsmarken. I »Aalborg Amtstidende« fremkom der i Sommeren 1907 Meddelelse om, at Madsen-Mygdal vistnok havde saa travlt med at passe Herning Udstillingen, at han slet ikke fik Tid til at ordne Forevisningsmarken ved Aalborg, den var ved at gro til af Ukrudt i saa høj Grad, at Forsøgsleder *A. I. Hansen*, Tylstrup, maatte sende sine Assisterter derud for at redde Stumperne. — Der var Spænding mellem Gdr. *P. P. Pinstrup* og *Th. Madsen-Mygdal* af den Grund.

Da jeg traadte til, var Situationen vanskelig. Forevisningsmarken saa nu ikke nær saa gal ud, som man skulde formode. Min Assistent *L. P. Pedersen* havde rettet godt op paa Forholdene i Eftersommeren 1907, og i Foraaret 1908 tog han fast Ophold i Aalborg for at passe Marken, men han lod mig ogsaa vide, at han vilde ikke have *A. I. Hansens* Assisterter til at tage hverken Arbejdet eller Æren fra ham. — Imellem disse Stene maatte jeg glide ind, men alt lykkedes.

Det var en stor Vanskelighed for os, at Forevisningsmarken og Planteavlsudstillingen ved *Gugvej* var afskaaret fra Ungskuet, som blev holdt paa Eksercerpladsen, men denne Vanskelighed kom man over ved, at Foreningen lod lave en Luftbro over Gugvej. Den blev malet rød lige før Ungskuet, og under det fugtige Vejr i Ungskuedagene vilde Malingen ikke tørre, og det havde til Følge, at man ofte kunde se paa Publikums Tøj, naar de havde været paa Besøg paa Udstillingen.

Jeg havde faaet ordnet en omfattende *Mergel- og Kalkudstilling*, til hvilken der var indsamlet Prøver fra en Mængde Kalk- og Mergellejer over hele Jylland. Undersøgelse af Tørstof og Kalkindhold blev besørget af Assistent *N. Overgaard*, Studsgaard, i et Lokale i Aalborg. Udstillingen blev baade smuk og lærerig, men ved Ordningen i Dagene lige før Ungskuet indtraf der en munter Episode.

Jeg boede paa Højskolehjemmet paa Boulevarden, men om Morge-

nen, da jeg skulde hen til Arbejdet, var min Cykel i Cykelstalden væk. Der stod imidlertid en anden, og i den Tanke, at en af mine Medhjælpere havde taget min Cykel, tog jeg den anden. Henimod Middag skulde Assistent *Overgaard*, Studsgaard, en Tur til Posthuset, og han bad om at laane min Cykel. »Ja, min er nu væk,« sagde jeg, »men jeg tog en anden, og den staar ude ved Hjørnet af Huset, men skynd dig, vi har forfærdelig travlt.« *Overgaard* tog Cyklen, kørte til Posthuset og hentede Posten, men da han lige skulde til at bestige Cyklen igen, lagde en stor Politibetjent sin brede Haand paa hans Skulder og spurgte: »Hvor har De faaet den Cykel fra?« »Den har jeg laant!« »Ja, det er den sædvanlige Snak. Det er en stjaalet Cykel. De maa nu med til Politistationen og afgive Forklaring. De er sigtet for Tyveri!« Saa gik Turen til Stationen, og da man ikke vilde tro paa *Overgaards* nødvendigvis noget vaklende Forklaring, maatte han i »Spjældet« i 3 Timer, indtil der blev fremskaffet Beviser for hans Skyldfrihed, og inden vi fik vor savnede Arbejdskraft tilbage. — Mig skete der ikke noget. Jeg fik min Cykel tilbage, men jeg husker ikke hvordan.

Der var mange andre Episoder af Interesse ved min første Planteavlsudstilling.

Der skulde være Pressedag, og her fik jeg en Kontrovers med Redaktør *Bertel Jensen*, Aarhus. — Da jeg den 1. Februar tiltraadte min Stilling som Konsulent i F. a. j. L., blev jeg modtaget af ham med et hjerteligt Velkommen til Pladsen. Det var vel foreløbigt, at jeg havde taget Ophold i Skanderborg. Jeg burde bo i Aarhus, saaledes som min Forgænger havde gjort. »Nej,« sagde jeg, »det kan der ikke være Tale om. Jeg bliver boende i Skanderborg.« »Ved De,« spurgte B. J., »hvad der skabte Madsen-Mygdal hans gode Stilling og store Popularitet?« »Ja, det var vel hans gode Evner,« svarede jeg. »Det var Pressen, Pressen og atter Pressen, der udtalte sig til hans Pris, og derfor bør De ogsaa bo i Aarhus, ellers bliver der tavst om Dem.« »Naa, ja,« sagde jeg, »hvis jeg skal købe min Stilling ved at bo i Aarhus, saa virker det ikke tillukkende. Jeg bliver i Skanderborg.« — Men nu tog B. J. frygtelig Hævn. Ved Planteavlsudstillingen i Aalborg et Par Dage før Pressedagen, ringede min Assistent mig op og spurgte, om han maatte vise Forevisningsmarken frem for B. J. Dagen før, de andre kom. Han skulde nemlig til et

Hesteavlsmøde i Randers, og saa havde han sagt, at det var bedre at komme Dagen før end Dagen efter. Det var for mig en Pille at sluge, men jeg gjorde det og lod B. J. komme som ønsket, idet jeg tænkte, at det maaske kunde formilde ham. Om Aftenen Kl. 8 før Pressemødet ankom jeg til Aalborg og mødte ham paa Stationen, da han skulde rejse til Randers. Jeg spurgte: »Hvad synes De om vor Forevisningsmark?« Han kikkede paa mig og stillede sig uforstaaende, »men De har da set Forevisningsmarken?« gentog jeg. »Ih, F. a. j. L.'s Forevisningsmark, ja, den har jeg set,« men han sagde det i en Tone, som om det ikke var noget, der kom mig ved. Jeg trak mig saa tilbage efter det mislykkede Forsøg paa Kontakt, men Dagen efter var der i »Aarhus Amtstidende« en flot Artikel om Forevisningsmarken, og om hvad Landmændene kunde lære, naar de besøgte denne. Udtalelserne til Bertel Jensen var givet af Assistent L. P. Pedersen, og han blev tillagt hele Æren for Arbejdet. Jeg blev ikke levnet Anerkendelse for en Skilling, selvom Planen for Marken var min, og selvom jeg havde været ledende i Arbejdet. Jeg fik Lov til at staa i min Ubemærkethed, fordi jeg vilde bo i Skanderborg.

Pressedagen gik heller ikke for godt. Min gamle erfarne Kollega S. P. Pedersen trak Pressefolkene omkring alle andre Steder end til Forevisningsmarken, som efter min Mening naturligtvis var det bedste Nummer paa hele Ungskuet. Tilsidst splittedes de uden at faa den at se. Jeg beklagede mig til Pedersen, men han tog det overlegent. »Det skal du slet ikke bryde dig om. Saadanne Skuffelser har jeg tit haft, og det er gaaet godt endda.« »Ja, Tak skal du have, din Rævepels, det kan du sagtens sige. Det er dig, der er Skyld i Misseren,« tænkte jeg i mit stille Sind, men jeg sagde ikke noget.

Under Forberedelserne til Udstillingen mødte en Købmand Z. fra Aalborg op. Han havde Lyst til at udstille sine Produkter: Foderkager, Gødning og Kalk, som han solgte til Landmændene. Af disse Ting tillod jeg ham i Kalkafdelingen at udstille et tysk Produkt, Slite Kalk. I større Klumper lignede det nærmest Marmor. I pulveriseret Tilstand blev det et haardt støvfint Pulver. Prøven passede os, fordi den viste, hvordan en Gødningskalk ikke skulde være. Vi havde paa Aalborg Bryghus i de forudgaaende Dage behandlet en Række Kalkprøver med vekselvis Frost og Tø, og Undersøgelserne viste, at den bløde Kalk, saaledes Skrivekridtet, flød hen efter

blot 1 Gang Frost og Tø, medens Limsten og sandsynligvis ogsaa Slite Kalk kunde taale indtil 10 Behandlinger uden at paavirkes synderligt deraf. Den bløde Kalk maatte derfor foretrækkes. — Jeg gav dernæst — omend nødigt — Lov til, at Købmand Z. flankerede Indgangen til Udstillingen med Tørvestrøelsesballer. Købmanden var emsig med at lave den ham tildelte Plads til med Borde og Hylder, og nu kom der en Udstilling af Gødningssalte, Gødninger, indiske Foderkager og meget andet. Jeg gjorde Købmanden opmærksom paa, at denne Udstilling var udenfor Aftalen, men han fortsatte sin Opstilling mod min Protest, hvilket jeg meddelte til Bureauet paa Pladsen.

Den første Udstillingsdag om Morgenen kom Gdr. *A. Nielsen*, Svejstrup Østergaard, til Stede. Han sagde: »Det er jo forfærdeligt. Det er jo rene Humbugskager! Smid hele hans Udstilling ud.« Men derved var jeg betænkelig. Jeg gentog nu mit Forbud med det Resultat, at Købmanden klagede over mig til Udstillingens Præsidium og fortalte, at jeg havde givet ham Lov til at udstille, som sket var. Aftalen blev nu, at Købmanden og jeg kom til Afhøring sammen hos Præsidiet, lige efter at jeg havde holdt mit Foredrag den første Ungskuedag. Stillet overfor mig indrømmede han nu, at han havde overtraadt min Tilladelse, og da jeg saaledes var blevet renvasket, var *A. Nielsen*, Svejstrup Østergaard, som Parthaver i Forhøret nærmest tilbøjelig til at indgaa et Kompromis, da Købmanden bad om Lov til at blive paa Udstillingen. Jeg var ikke tilfreds med denne Udgang af Forhandlingen og udtalte mig tvivlende om Kompromiset. Kammerherre *C. Bech* tog mig med udenfor et Øjeblik og sagde: »De er ked af Købmanden paa Planteavlsudstillingen, og det er jeg med, men gør det noget, at han faar en Stand ovre paa Dyrskuepladsen?« »Nej,« sagde jeg, »det har jeg intet imod. Det er udenfor mine Regioner.« Saa gik vi tilbage, og Kammerherren sagde til Købmanden: »Nu kan jeg paa Præsidiets Vegne tilbyde Dem en meget god Plads paa Udstillingsterrænet, og der har Deres Udstilling hjemme.« Dette Tilbud takkede Købmanden for (han kunde næsten ikke andet), og dermed sluttede Forhøret, men umiddelbart efter hørte en af mine Medhjælpere, at Købmanden havde fortrudt sin Tilslutning og i Farten over Dyrskuepladsen udtalte til sin Prokurist: »Det er dog for galt, at jeg skal flytte min Udstilling, fordi den elendige Bondekarl (det var mig) forlanger det.«

Udstillingen blev den følgende Nat flyttet ud i Landevejsgrøften, men den blev ikke rejst paa Dyrskuepladsen.

Efter Skuet kom der en Regning fra Udstillingens Tømrer paa 137 Kr. for Opstilling af Købmandens Udstilling til min Anvisning, men denne Regning maatte jeg naturligvis afvise. Dette førte til en Skrivelse fra Købmanden, at hvis Foreningen ikke betalte Regningen, vilde der blive anlagt Sag imod Foreningen, for at alle kunde faa at vide, hvad Foreningen mente at kunne tillade sig overfor en Borger i den By, som man gæstede med sit Ungskue og trak saa store Veksler paa. Jeg sagde med det samme til Gdr. Anders Nielsen: »Jå, men jeg anlægger Kontrasag.« »Hov, Hov,« sagde Anders Nielsen, »ikke saa hastig. Lad os nu erklære, at hvis han anlægger Sag, vil Foreningen overveje, om den ikke skal give sin Konsulent Tilladelse til at anlægge en Kontrasag for den Tort, han har lidt, saaledes at Købmanden drages til Ansvar for alle de Udtalelser af uholdbar og saarende Art, som han er fremkommet med under Udstillingen. Lad os saa se, hvad han siger dertil.« Hans Udtalelser var jo nemlig ikke lette at staa inde for. Under en Forevisning af Gødningsforsøgene blev vi nemlig forfulgt af Købmandens Medhjælpere, som raabte til Tilhørerne: »I kan nok høre, at Foreviserne er underkøbt af Gødningskompagniet.« — Morsom var Situationen i al sin Uretfærdighed ikke. Vi betalte ikke Købmandens Regning paa Udstillingsarbejdet, men Sagen døde hen, og jeg fik ikke Brug for min Stridsøkse.

Mit Foredrag i Udstillingens Foredragstelt blev holdt under bevægede Omstændigheder. Der var afsat $\frac{1}{2}$ Time til det. Det skulde falde umiddelbart efter, at Professor Bøgild, Landbohøjskolen, havde talt om Malkemaskiner. Der var kun mødt faa til Professorens Foredrag, thi der var ikke ret mange, der interesserede sig for Malkemaskiner, men derimod var der mange, der begyndte at interessere sig for Planteavl og mødte op for at høre mit Foredrag, da min Tid var inde, men da Professor Bøgild mærkede, at der kom Tilslutning, brugte han min Tid ogsaa, og da han saa langt om længe blev færdig, var Tilhørerne saa trætte, at de fleste forlod Foredragsstedet sammen med Professoren, og kun enkelte af de mest trofaste, der næppe behøvede Omvendelse, blev, og jeg maatte nu presse mine Udtalelser sammen for ikke at spænde Tilhørernes Udholdenhed over Bristepunktet.

Ved de første Ungskuer var der Form over Foredragene. Formanden for Foreningen præsiderede og skabte Højhed og Andagt over Foredraget. Formandens smukt motiverede Tak var vel ogsaa værd for Foredragsholderne at tage med.

Efterhaanden følte vi Planteavlsfolk os ikke tilfredsstillet ved at holde Foredrag om Planteavlsudstillingen borte fra vort Planteavlsmateriale, og Foredragene blev derfor holdt paa Planteavlsudstillingen, hvilket gik i mange Aar, indtil man lærte at gøre Brug af Højtaler-Teknikken, hvorefter Talerne blev holdt paa Tribunen. Denne Form var maaske nok tilfredsstillende for de vejledende Foredrag om Fremstilling af Heste og Kvæg, eftersom Tilhørerne forevistes Dyrene i Ringen, men det blev en underlig Forestilling, naar Ordførerne for de andre Udstillinger holdt deres Foredrag for et Publikum, der var alle andre Steder end ved Tribunen, og det gav en mærkelig Fornemmelse, naar Højtaleren førte Ordene ud over Pladsen, jævnt i stille Stunder, men hid og did med Vinden, naar den virkede. Det er ikke en tiltalende Form. Nej, maa jeg saa bede om mine Tilhørere paa selve Udstillingen. — Forevisningen af Planteavlsudstillinger har gennem mine Konsulentaar været mig til udelte Glæde.

Det var Th. Madsen-Mygdal, eller maaske hans Broder Konsulent *Aa. Madsen-Mygdal*, Odense, der satte denne Vejledning i Skik, men jeg var med fra den første Begyndelse og kunde være med til at føre Ordet fra Morgen til Aften paa Forevisningsmark og Udstilling. Jeg klarede mig i Reglen godt med de andre Forevisere, det manglede jo ogsaa bare, jeg var jo »ham selv« paa Udstillingen, men Konsulent *M. Gisselbæk*, Herning, som hjalp os i mange Aar, havde en uopslidelig Stemme, hvorfor han blev fast Foreviser, og *Sidenius Hansen*, der var Konsulent i Horsens Landboforening, slog mig ud. Naar jeg ved Udstillingen i Horsens i 1905 havde faaet samlet en Flok Tilhørere inde i Huset, og S. H. med høj Røst begyndte at forklare ude paa Marken, løb mine Tilhørere fra mig og ud til ham.

Undertiden kunde det knibe at tilfredsstille de Besøgendes Spørgelyst, saa maatte Svarene helst falde rapt, for ellers blev Tilhørerflokkens træt og distraheret.

Der gaar en Historie om mig i mange Variationer om en Forespørgsel, men nu skal jeg fortælle, hvordan det gik til:

Det var ved et af Ungskuerne, at jeg viste Planteavlsudstillingen

frem for en talrig Tilhørerskare. Det gik godt til at begynde med. Jeg var begejstret for at vise min Udstilling frem, men pludselig stillede en Mand, som stod midt i Kredsen, mig et privat Spørgsmaal. Han havde en Eng, der var frygtelig sur, saa han ikke fik noget ud af den, og det havde hidtil været umuligt for ham at faa noget godt Raad for denne Eng, og han vidste ikke, hvordan han skulde bære sig ad med at faa den til at give nogen Afgrøde. »Den maa afvandes,« sagde jeg. »Det kan ikke lade sig gøre,« sagde Manden. »Jo, den maa drænes.« »Ja, men der er ingen Afløb.« »Saa aabne Grøfter.« »Nej, de kan ikke komme i Forbindelse med de andre Grøfter.« »Ja, saa maa De have en Vindmølle, der kan hæve Vandet.« Det var ogsaa udelukket, sagde Manden, og det fik baade Tilskuernes og min Taalmodighed paa Bristepunktet, da Tiden slet ikke var til at tale om private Forhold i. »Saa maa De dyrke Fisk,« sagde jeg, og saa slap vi af med Manden.

Det var et mangfoldigt Materiale, der anvendtes til Udstillingerne i de første Aar. Vi samlede i Hundredvis af Udsnit sammen fra Gødningsforsøg, Ukrudtbekæmpelsesforsøg, Udtyndingsforsøg, Rodfrugtforsøg og meget andet.

Det var et Kæmpearbejde at samle dette Materiale ind og faa det anbragt, saaledes at det virkede oversigtligt, men her havde jeg min gode Medhjælper, Assistent L. P. Pedersen, i en Række Aar, ogsaa efter at han havde forladt sin Plads og var blevet Gaardmand i Eskelund ved Brorup.

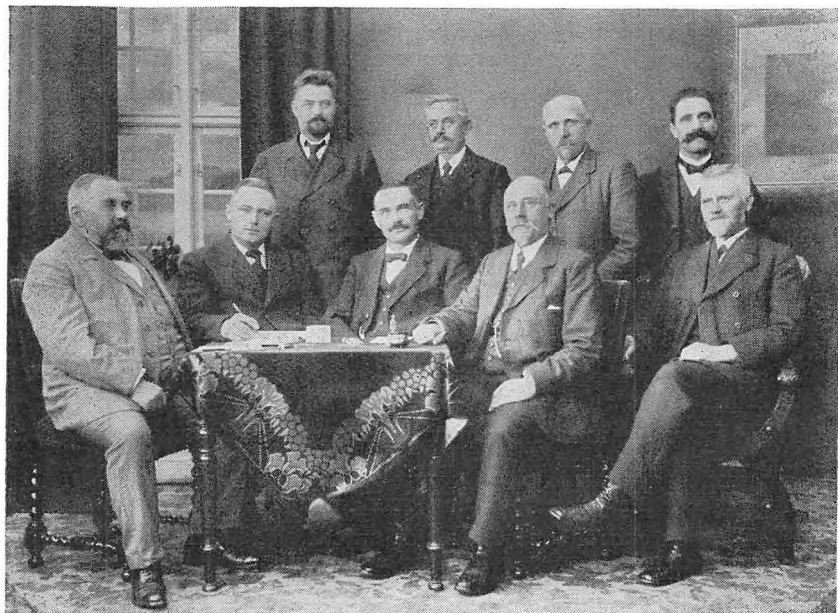
Engang jeg blandede mig for meget i Enkelthederne, fik jeg at vide, at blot jeg vilde passe noget andet, skulde han nok klare Udstillingen af Udsnit. »Se det havde han nu Geni for,« som Maglekilde Pedersen siger i en af sine Historier.

Nu stod Udstillingen i Thisted i 1912 for, og nu meldte »Lars Peter« sig pludselig fra, hvorfor skal være usagt, men jeg blev i hvert Fald hed om Ørerne. »Jamen jeg kan slet ikke klare mig uden dig,« sagde jeg. »Naae,« sagde han, »det gaar nok.« »Jamen hvis det nu ikke gaar,« sagde jeg. »Ja, jeg har jo ikke Ansvar.« »Ja, men hvis det bryder sammen for os, maa jeg saa have Lov til at telegraferer efter dig, og vil du saa straks komme?« »Ja, hvis du telegraferer, skal jeg nok komme,« sagde han, men samtidig lovede jeg mig selv, at jeg kun i yderste Nødsfald skulde telegraferer.

Nu kom Udstillingen i Thisted og med den i Hundredvis af Kasser med Udsnit. Jeg maatte selv tage Ledelsen af Opstillingen. Vi havde lagt en forudgaaende Plan, idet vi vidste, hvad der skulde komme, saaledes at vi paa Forhaand kunde planlægge, hvor hver Kasse skulde staa. Det gik slet ikke saa galt med Arbejdet, men mærkværdigvis fik jeg en skrap Mavepine. Jeg havde hørt, at Rødvin var godt og maatte adskillige Gange hen til en Flaske Rødvin, som jeg havde anbragt paa et skjult Sted. Een Flaske slog ikke til, den anden blev indkøbt, men Mavepinen var lige haard. Til sidst var alle Kasserne paa Plads, og mærkværdigvis holdt Mavepinen op med det samme. Vi klarede Opstillingen, og min Ven L. P. fik intet Telegram.

Til at begynde med spredte vi os over alle Planteavlens Felter, men efterhaanden blev vi klar over, at her gjaldt det ikke »mangt« men »meget«. Hellere en indgaaende Behandling af afgrænsede Dele af Planteavlen end en overfladisk og spredt Behandling af hele Omraadet, saaledes at det et Aar blev Korndyrkning, næste Aar Rodfrugtdyrkning, 3. Aar Kartoffeldyrkning og 4. Aar Græsmarken, der kom for, men ogsaa Kunstgødningens Fremstilling og Anvendelsen af Staldgødning og Ajle var hver for sig Emner, der var store nok til at bære en Udstilling, og disse Specialudstillinger affødte en Mængde Undersøgelser og Forsøg, som prægede Arbejdet det enkelte Aar, og hvorved der ofte opnaaedes en Uddybelse af Arbejdsopgaverne og Fornyelse af Emnerne.

I Begyndelsen var Planteavlen paa Ungskuet »ene Hane i Kurven« ved Siden af Husdyrfremstillingen, og Planteavlsudstillingen lukkede ved, at det almene Publikum ofte fik mere ud af en Tur paa Planteavlsudstillingen end ved at fordybe sig i de lange Rækker af Dyr, men efterhaanden indrettede man ogsaa en Husdyrbrugsudstilling i Hus og senere kom Husholdningsudstilling, Regnskabsudstilling og Bygningsudstilling til. Der er efterhaanden ved at blive saa meget med Udstillinger, at de konkurrerer indbyrdes om Publikums Gunst. Det er et Spørgsmaal, om der ikke skulde en yderligere Begrænsning til enten ved Indskrænkning af Udstillingernes Antal eller, hvad der nok er det rimeligste, at man indskrænkede sig til Fremstilling af de sidste og mest aktuelle Landbrugsoplysninger i den simplest mulige og mest enkle Form, thi som det er nu, kan de

F. a. j. L.'s Planteavlsudvalg.

Fra v.: Jørg. Larsen, Gaardbogaard, M. K. Kr., Forst. Hauch, V. Pinholt, And. Nielsen, H. Okholm, Bøllinglide, Forsøgsleder N. J. Nielsen, Forsøgsleder L. P. Jacobsen og Statskonsulent Fr. Hansen.

Besøgende ikke faa det hele med, og det er kedeligt, naar man ikke kan faa det hele at se.

Det gælder med en Udstilling som med en Bog, at det ikke er nok, at man kikker i Bladene hist og her. En Udstilling skal — som en Bog — være en Helhed, der maa gennemgaas fra Ende til anden.

Aarets Planteavlsudstilling ved Ungskuet var for mig Sommerens Hovedbegivenhed. Her kom jeg ved Tilvejebringelse af Materiale og Fremstilling af dette til at samvirke med mange lokale Konsulenter, Forsøgsstationernes Bestyrere og Assisterer, Hedeselskabets Afdelingsledere, Gødningsfirmaer, Forsøgslaboratorier og mange andre. Her havde jeg ved Igangsættelsen af Undersøgelserne og Forberedelser af Forevisningsmarker Lejlighed til selv at gøre en faglig Indsats. Her stiftede jeg nye Bekendtskaber, og her uddybedes gamle.

F. a. j. L. var under skiftende Bestyrelser og Sekretærer altid den

generøse Bevillingsgiver overfor Udstillingerne, selvom de var dyre.

Til at begynde med kneb det undertiden med Placeringen af de forskellige Afdelinger. Særlig galt var det i 1912, hvor Skanderborg fik Hesteskuet (der maatte dette Aar ikke holdes Kvægskue af Hensyn til Mund- og Klovesyge), idet Statskonsulent *Aug. Kjær* vilde have Mønstringskursus, hvor jeg vilde have Planteavlsudstilling, men Uoverensstemmelsen blev jævnet af vor fredsommelige Sekretær, *S. P. Petersen*, og Kjær og jeg fik ikke noget udestaaende siden.

Efterhaanden gik det dog ganske godt, fordi jeg blev taget med for at se paa Pladser, i Reglen sammen med Sekretæren og Formanden for Husdyrbrugsudvalget, Proprietær *S. Pedersen*, *Tousgaard*. Vi maatte paa disse Inspektionsrejser 2 Aar før Ungskuerne, fordi Forevisningsmarkerne skulde forberedes saa længe i Forvejen. Proprietær *S. P.* var som den ældste ledende i Forhandlingerne fra *F. a. j. L.'s Side*, og i Reglen forløb de uden Gnidninger, fordi Byraadene gerne vilde have Skuerne, til Trods for de betydelige Ofre, der blev forlangt. Det kom efterhaanden til at dreje sig om store Beløb. Ofte maatte der betales mange Penge for Leje af Pladserne.

Ved Landsudstillingen i Aarhus i 1909 havde man ikke anden Plads til Forevisningsmark end et afgravet Areal ved Marselisborg Skole, men Opgaven løstes ved, at Arealet, der var paa 3 Tdr. Ld., blev belagt med 8" Muldjord, der paakørtes med Tipvogne fra de nærliggende Bakker, som ogsaa blev afgravet. — Man drøftede i Planteavlsudvalget, hvordan det vilde gaa med Hensyn til Dyrkning paa en saadan kunstig Mark. »Det skal nok gaa,« trøstede Etatsraad *Jørgen Larsen*, Gaardbogaard, »som gammel Entreprenør ved jeg, at Jorden altid bliver bedre ved at komme op og køre.« Det gik da ogsaa fortrinligt med Gennemførelsen af baade Forevisningsmark og Forevisningshave.

Efter Udstillingen i Aarhus i 1909 blev Arealet brugt til Kolonihaver, og nu ligger der store Bebyggelser med brede Gader, hvor de elektriske Sporvogne kører.

I Vejle i 1915 stillede Hestehandler *Skov* 30 Tdr. Ld. gratis til Raadighed for Ungskuet. I Løbet af det følgende Aar havde vi Planteavlsfolk forberedt en Forevisningsmark, men i sidste Øjeblik, d. v. s. i Slutningen af April Maaned, fik vor Formand for Planteavlsudvalget, Folketingsmand *Vilhelm Pinholt*, den gode Idé, at vi skulde

have en Kolonihave anlagt i Fortsættelse af Forevisningsmarken. Denne Kolonihave skulde naturligvis vække Opmærksomhed for Kolonihavespørgsmaalet blandt Ungskuets Gæster fra Byerne. Nu gjaldt det om at tage fat i en Fart. Jeg henvendte mig til vor Forenings almægtige Sekretær, *S. P. Pedersen*. »Ja, det maa du spørge Skov om.« »Ja, men saa maa du skrive til ham og introducere mig, ellers tør jeg ikke nærme mig den store Mand.« — Pedersen skrev og meldte min Ankomst til en Tirsdag med Eftermiddagstoget. Glad blev jeg, da jeg saa Hestehandler Skov staa udenfor Stationen paa Gaden, der førte op igennem Byen. »Han er kommet for at tage imod mig,« tænkte jeg, og jeg tog mig sammen og gik hen for at præsentere mig: »Undskyld, mit Navn er Konsulent Kristensen fra Skanderborg. Jeg ordner Forevisningsmarken ved Ungskuet.« »... Forevisningsmarken? ... Ungskuet? Der er saa mange, der har med Ungskuet at gøre, det ved A ett, dem kan A ett hov' aalsammen.« »Ja, men jeg skulde have noget Jord til en Kolonihave i Forlængelse af Forevisningsmarken. Derfor er jeg kommet i Dag, og derfor har Sekretær *S. P. Pedersen* skrevet til Dem om Sagen. Har De ikke faaet Brev fra ham?« Det kan gjan vær', A faar saa manne Brøv', sku' A løs' all dem, kun A fo nok aa gør'.« — Han var aabenbart slet ikke kommet for at tage imod mig, anede intet om Sagen, og nu stod jeg paa bar Bund, men nu gjaldt det om at handle, thi jeg var klar over, at Skovs Taalmodighed snart havde naaet sin Grænse. Nu slog jeg mig paa Tegnekunsten. Med min Stok tegnede jeg i Støvet paa Gaden, som endnu var Vejgade, en Skitse af Forevisningsmarken samt Kolonihaven, saaledes som jeg vilde have den — alt i Forhold til Ungskuets Plads. Tegnearbejdet gik hurtigt og Forklaringen med. Skov saa haanligt paa min Tegning og sagde: »Det ved A ett nøj om, det kan A ett sej nøj om, det maa Du henvende dig til *P. Nielsen, Nordborg* (Formanden for Landboforeningerne), om, hvis han gi'r dig Lov, saa er A sku li' glad. No ska' A over og barberes.« Saa var Audiensen forbi, jeg trak mig tilbage for at telefonere til *P. Nielsen, Nordborg*, og han forstod udmærket Sagen, men han var bundet af min Kollega i Arbejdet, Konsulent *Lars Frederiksen*, og sagde til mig: »Det maa De spørge *Lars Frederiksen* om.« »Nej,« sagde jeg, »det gør jeg ikke, for han og jeg sorterer begge under Sekretær *S. P. Pedersen*, og hans Tilladelse har jeg. Nu anlægger

jeg Kolonihaven, saa kan I gøre, hvad I vil, for nu maa der begyndes.

Om Eftermiddagen tog Konsulent *K. V. Christoffersen*, Vejle, og jeg fat. Resultatet blev en Have, der vakte megen Opsigt paa Ungskuets. Skov passerede mange Gange forbi vort lille Arbejdsomraade, men kikkede kun over Skulderen til dette Smaatteri. Kolonihaven blev imidlertid omtalt i Pressen under Ungskuets, og mange Besøgende kom til Stede baade paa denne og Forevisningsmarken, og det lagde Skov Mærke til, selvom han havde mere Interesse for Dyrene og især da Hestene.

Da jeg forlod mit Arbejdsfelt som en af de sidste paa Skuets sidste Dag, oplevede jeg et stort Øjeblik, idet jeg saa Konsulent *Lars Frederiksen* og Hestehandler Skov staa inde paa Forevisningsmarken og i Kolonihaven. Hestehandleren skulde alligevel have set efter, hvad det var, vi lavede, men gøre det paa et Tidspunkt, hvor vi andre lagde Mærke til det, skulde han ikke have noget af.

Ved det næste Ungskue i Vejle, som holdtes i 1926, skulde Ungskuets ligge Syd for Vejle, og her mødte vi igen Hestehandler *Skov*. Han havde lige købt den Gaard, Peterslund, som Ungskuets skulde placeres paa, og atter stillede han Areal til Raadighed. Han sagde til mig: »Ja, jeg opdagede, at I vilde Syd for denne Gang, og saa maatte jeg jo købe Gaarden, saa I kunde faa en Plads.«

Vi skulde denne Gang have en Kalktrangsudstilling, og vi skulde finde et Areal indenfor det anviste Omraade, der havde en saa lav Reaktion, at der kunde anlægges Kalkdemonstrationer. Dette lykkedes efter en Række Undersøgelser, og nu blev Demonstrationerne anlagt med Kalktilførsel i forskellige Mængder, saaledes at Parceller med forskellige Reaktionen blev tilvejebragt, og saaledes at disse Reaktionen kunde vises paa forskellige af de vigtigste Afgrøder det følgende Aar.

Enhver Fagmand vil forstaa min Forstemthed, da jeg om Foraaret kom til Vejle og skulde fortsætte mit Arbejde og opdagede, at der var anlagt en Tennisbane tværs igennem Kalkdemonstrationerne. — Det var Hestehandler Skov, der havde givet sin Sagfører Lov til at anlægge Tennisbanen der.

Det var velnok ødelæggende for Arbejdet. Hurtigt ringede jeg til

Borgmesteren og paatalte det skete paa det kraftigste. Han forstod det hele, men bad mig finde en Udvej til at forskubbe Forsøget. »Ja, det er muligt, at jeg kan,« sagde jeg, »men hvem lover saa, at dette Forsøg ikke ogsaa bliver ødelagt?« »De maa sørge for, at vi faar en Aftale med Hestehandler *Skov*, som han ikke løber fra.« Som sagt saa gjort. Nogle Dage efter havde jeg min nye Forevisningsmark afsat, og nu mødte et prominent Selskab fra Byraadet samt Hestehandler *Skov* for at se paa den nye Afsætning. Jeg kunde ikke helt skjule, at jeg var fornærmet over det, der var sket, og fortalte om Forberedelserne og Undersøgelserne af Kalktrangen. »Skidt med det,« sagde *Skov*, »den Smule Kalk kan jeg betale.« Han var aabenbart ikke inde i vort Forsøgsvæsen.

Jeg skulde bruge knap 1½ Td. Ld., men jeg sagde 1½ Td. Ld. »Det er meget mere,« sagde Hestehandleren, »det gælder en Frokost, og saa faar vi fat i min Landinspektør.« Denne tilkaldtes og konstaterede, at Arealet var lidt større end 1½ Td. Ld.; men nu blev Hjørnepæle afsat, og jeg gav en beskeden Frokost. Indhegning af Arealet fulgte omgaaende, og saa ordnede vi Marken med godt Resultat.

Nu gik Skuet sin gode Gang. Under Middagen fik jeg en kærkommen Lejlighed til at hylde Forstander, Dr. *Harald R. Christensen*, Lyngby, for det Arbejde, han havde gjort, og som vi nu byggede vor Udstilling paa. Hans Prestige var forlængst fastslaaet i Udlandet, men det var vist første Gang, han blev hyldet af en stor Kreds af sine jyske Landsmænd. Hyldesten kom ham overraskende, men meget kærkommen. Han takkede bevæget. *Harald Christensen* var allerede dengang svag og døde ikke længe efter.

Hestehandler *Skov* havde sat sig for, at han gerne vilde have Afgrøderne paa Forevisningsmarken, og da vi Konsulenter kort Tid efter var i Vejle til Jubilæum i Vejle Amts Landboforening, sad han sammen med vor Sekretær *J. K. Haugaard* paa »Hotel Vejle« og fremførte sit Ønske. *Haugaard* sagde: »Ja, det kommer an paa Konsulent *M. K. Kristensen*.« »Naa, ham Gartneren« (det var mig), sagde *Skov*, »ja, saa kommer det an paa, hvad han forlanger.« — I det samme traadte jeg ind i Restaurationen — omklædt til Festen, og Sekretæren sagde: »Naar man taler om Solen, skinner den. Det er Hestehandler *Skov*, der vil købe Afgrøderne paa Forsøgsmarken.

Jeg har sagt, at det er dig, det kommer an paa.« »Købe dem,« sagde jeg, »en Mand, der har stillet hele Ungskuepladsen til Raadighed, nej, han kan ikke faa Afgrøderne til Købs, han skal have dem gratis.« »Saa giver jeg en Omgang,« sagde Skov, »forlang, hvad I vil,« og saa drak vi Lidkøb.

For Resten gik der en god Historie om Hestehandler Skovs Køb af Gaarden. Han havde købt den sammen med en Ejendomshandler i Grenaa, men begge var de klar over, at den Handel var for lille til at være to om, og Ejendomshandleren foreslog, at den af dem, der først tilbød den anden 5.000 Kr. i Fortjeneste skulde have Gaarden. »Det gør A,« sagde Skov, og saa var den Handel i Orden.

Til mig fortalte Skov: »Ja, Byraadet vilde købe Gaarden, men de skulde jo først holde Møde og have Pengene bevilget. Det skulde jeg jo ikke, og saa købte jeg Gaarden, inden de blev færdige.«

Nu dækker et helt nyt Kvarter af Vejle hele Pladsen.

Proprietær S. Petersen, Tousgaard, var med ved det første Ungskue og blev meget feteret af Hestehandler Skov. Petersen havde jo Forstand paa Heste.

Ved et første forberedende Møde angaaende det sidste Ungskue kom vi Nord fra i Bil. Efter Parkering af Bilen vandrede vi — Petersen med sin Rejsetaske i Haanden — hen til »Hotel Vejle«, og lige om Hjørnet dukkede Skov op. Den store Kæmpe til Hestehandler saa ned paa den lille Proprietær Petersen og sagde: »Velkommen, du er ett vokset siden sidste Skue, Petersen!«

Ungskuerne i Skanderborg

Endnu maa der et Par Ord med om, hvorledes Ungskuet kom til Skanderborg i 1928. Byerne i Jylland havde rottet sig sammen om ikke at ville give Afgift for at faa Ungskuet. Hvad vilde F. a. j. L. gøre, naar Byerne var enige og stod sammen om denne Beslutning? Dette var ved at ske, og naturligvis blev Kontoret i Aarhus stærkt alarmeret. Det kostede mange Penge at flytte Ungskuet fra By til By og ordne hele Sceneriet hvert Aar, og det var kun et Bidrag til disse Flytningsudgifter, man forlangte af Byerne — et Bidrag, som blev indtjent flere Gange, — men nu var man altsaa blevet enige om at strejke.

Maaske burde man under disse Omstændigheder prøve at lægge Ungskuet fast i en Aarrække, saa undgik man de store Flytningsudgifter; men hvor skulde det være?

Her fik Sekretær *J. K. Haugaard* den gode Tanke, at ingen kunde forbyde Foreningen at holde Skue paa sin egen Gaard »Godthaab« ved Skanderborg. Han drøftede Sagen med mig i Telefonen, og jeg var enig med ham i, at Gaarden var fortrinlig egnet til Afholdelse af Ungskue, selvom det naturligtvis vilde have sine Ulemper for Gaardens Drift.

Sekretæren bad mig derefter om at henvende mig til Byens Borgmester og spørge, om der kunde blive Tale om at optage en Forhandling med Skanderborg om Afholdelse af Ungskuet i 3 Aar paa »Godthaab« i Samarbejde med Byen, men det skulde helst ske med det samme, thi Overenskomstforhandlingerne mellem Byerne var under Afslutning, og Haandfæstningen ved at blive underskrevet Byerne imellem.

Jeg handlede omgaaende, idet jeg ringede til Borgmester *L. Bierasmussen*. Han var imidlertid taget fra Kontoret for at besøge sin Fader i Horsens, men maaske kunde jeg træffe ham paa Skanderborg Banegaard, inden Toget gik Syd paa. Det lykkedes mig at træffe ham der, og jeg satte ham ind i Situationen. Vi kendte hinanden godt, og han tog paa Sagen med sit sædvanlige gode Humør, men stillede sig tvivlende til, at en saadan Gunst skulde falde i Byens Lod. — Han havde lige før sin Afgang fra Kontoret *underskrevet Tilsagnet om at staa sammen med de øvrige jyske Byer* om fornævnte Aftale mod Foreningen. Borgmesteren rejste til Horsens, men paa Vejen overvejede han yderligere Sagen, og ankommet til Horsens ringede han til Kommunekontoret i Skanderborg og fik standset det famøse Brev.

Forhandlinger blev optaget med Byen, og disse gik i Orden til begge Parter Tilfredshed.

Inden disse Forhandlinger fandt Sted, maatte »Godthaab« imidlertid sikre sig Forpagtning — og helst Køb — af Garver *Hansens* Mark, der dannede den sydvestlige Del af den paatænkte Ungskueplads, og denne Forpagtning maatte ske i al Stilhed, for at uvedkommende Mellemmænd ikke skulde vejre »business« og forkludre Sagen. Her hjalp Kræfter fra Byen os, og da Fru Garver *Hansen* blev

gjort bekendt med, at her forelaa en Betingelse for, at Byen kunde faa Skuet i 3 Aar, gik hun beredvilligt ind paa at lade »Godthaab« faa Marken i Forpagtning, der var paa 4½ Td. Ld., og som blev købt 1931 for 10.000 Kr.

Fagligt og underholdningsmæssigt fik Skuerne det bedste Forløb, men Vejrguderne var os ikke gode. — Hvad siger man om, at den Dag, da Husdyrene til første Skue skulde ankomme, faldt der 35 mm Regn og derefter regnede det i stride Strømme hver Dag under Skuet. Paraplyer, Regnfrakker, Galoscher, Gummistøvler og Træsko blev udsolgt omgaaende. Hovedgaderne paa Skuet blev et Pløre, hvori vi fyldte al den Halm, vi kunde skaffe fra »Godthaab« og omliggende Overskudsproducenter. Der var Oprensningsarbejde efter Skuet. Vi kørte 135 Læs nedkørt Halm fra Pladsen hen i *Johannes Holms* nærliggende Grusgrav, men derefter blev der lagt Jernbanesveller paa Hovedfærdselsaarerne paa Pladsen.

Der forefaldt mange Episoder, som ikke var morsomme for dem, det gik ud over, men til skadefro Munterhed for Tilskuerne. — Selv kom jeg engang i Regnfrakke og Gummistøvler og skulde passere den brede Hovedgade, der var Lervælling ½ m ned. Jeg syntes, jeg var godt udrustet, og jeg betænkte mig ikke paa at forcere Vejens Vælling under det øsende Regnvejr. Støvlerne gled imidlertid i det værste Ælte, og der laa jeg paa Enden i det hele. Mere eller mindre godt kom man fra det.

Følgende Historie hørte jeg paa Fyn. Det er undertiden udefra, at »Sandheden« kommer:

Der var en Mand paa Vej over Lerbæltet. Han var som jeg i Regnfrakke og Gummistøvler og havde en Stok i Haanden. Han beherskede Situationen. Han slog til en Hat i Æltet, men derved afdækkedes en Mand, der var sunket til Leje i Pløret. »Det er dog fælt, som du er kommet til at ligge,« sagde Manden med Stokken, »ja, det er galt nok,« sagde han i Leræltet, »men det er meget værre for ham, der ligger under mig.« Det er dog vist saaledes, at den Slags Historier bliver bedre, jo længere de løber; men galt var det.

Jeg husker en af Skuets Hoveddage (Fredag eller Lørdag). Folk ankom med Togene og blev paa den korte Vej fra Stationen modtaget af den ene mægtige Regnbyge efter den anden. De styrtede af Sted til de lukkede Telte — ogsaa til Planteavlstillingen. Det var

mere end selv modstandsdygtige Jyder kunde tage. Imidlertid gik vi Planteavlere i Gang med at vise vore Ting. De Besøgende kom til at tænke paa noget andet og bedre end Regnen, og længe varede det ikke, inden Humøret var der igen.

Hvad sagde man om de fine kgl. Skuespillere paa Friluftsscenen i Dyrehaven, der i øsende Regnvejr maatte sætte sig paa plaskvaade Stole, naar Rollen bød det? Det var ikke underligt, at der kom et »Uh«, som ikke stod i Rollen; men hverken Skuespillerne eller Tilskuerne gav op. Det var Beundring værd.

Bedst havde Dyrene det i de lukkede Stalde og de Besøgende i Telte og paa Udstillingerne.

Udstillerne befandt sig godt ved at være i Skanderborg, baade fordi Stedet var centralt, og fordi de fandt Kvarter, hvor de kunde komme igen de følgende Aar; men efterhaanden blev Besøget trods alle Anstrengelser lovligt lille. — Ungskuet kom til at mangle den Impuls, som det faar ved at komme et nyt Sted hen, hvor Egnen er forventningsfuld og modtagelig for alle de forskellige Presseudtalelser, som Skuet afstedkommer.

Af Sammenkomsterne ved Ungskuerne var Pressesammenkomsterne de mest fornøjelige. De holdtes gerne ca. 8 Dage før Skuet. Der var først en Frokost, som Byen betalte, saa en Tur gennem Ungskuepladsen med Paategning af, hvad der blev at se, saa en Udflugt til Omegnen og senere, efter at Presse mændene havde faaet deres Notater til Bladene færdige, en Middag, hvor Foreningen var Vært.

Her faldt Talerne gerne frit og fornøjeligt. Mange Presse mænd var gode Talere, inspirerede som de var af Dagens Indtryk og af Minder og Oplevelser, og vi andre kunde ogsaa undertiden være heldige med et Indlæg.

Jeg husker engang, at der var udleveret en smuk Sang til Brug ved Bordet, men der var saa meget med Krig og Kampmod, ligesom i »Kong Christian stod ved højen Mast«, og jeg henledte da Opmærksomheden paa følgende Oplevelse ved Frederiks Kirke under Forberedelserne til Ungskuet i Viborg nogle faa Aar tidligere:

Vi skulde indsamle Materiale fra Hedebrugets Forsøg ved Frederiks Syd for Viborg. Frederiks Præstegaard var blevet udstykket, og langs Landevejen laa en Række smukke Husmandsbrug. Vi besøgte

ved Lejlighed et af de allerbedste. Ejeren var beskæftiget med at grave et Hul i sin Have, men han gik beredvilligt med os rundt og viste sine prægtige Kornmarker, de velholdte Roemarker og enkelte Køer, der gav særligt godt i Spanden, frem, og til sidst Bygningerne, der var alt for smaa til alt det, de skulde huse. — Jeg holdt mig naturligvis ikke tilbage med Spørgsmaal og fik da ogsaa straks den stukket ud: »Ja, han skal have saa meget at vide, for han er Konsulent!« »Det er ingen Skam,« sagde vor Vært, »jeg er selv en Slags Konsulent. Jeg faar ofte Besøg af Folk, og saa fortæller jeg dem, hvordan de skal bære sig ad med at drive Landbrug, og hvordan jeg nu har baaret mig ad og hvor jeg har det fra, jeg kan. Det har jeg nemlig fra vore Konsulenter.« Det gjorde naturligvis mig godt at høre. — Vi maatte nu med ind og drikke Kaffe, og Samtalen fortsattes til stor Glæde for begge Parter. — Da vi var ved Afslutningen, sagde jeg: »Kan De saa sige os, hvad det Hul var til, som De gravede foran Huset?« »Ja, nu er vi jo blevet kendt med hinanden, saa nu skal I faa det at vide. Det er saamænd til en Flagstang. Til at begynde med, da vi satte Bo her, syntes vi, at alt var saa ringe, men nu, da jeg synes, at jeg har faaet sat mit Brug i Skik, er det min Mening, at det gaar an, at vi hejser det danske Flag.« — Det faldt i god Jord hos os alle baade Arbejdet og det danske Flag.

Et andet Ungskue havde jeg just faaet Brev om en Sending Udstillingsmateriel fra I. G. Farben, Berlin. Sendingen var adresseret til Planteavlsudstillingen, *Aarhus pr. Skanderborg*. Jeg anbefalede Presse mændene, hvad de end foretog sig, at lade alt dreje sig om Skanderborg — alt *pr. Skanderborg*, og det blev saa Slagordet ved de kommende Dages Agitation.

Ved Ungskuemiddagen gik det ret traditionelt til. Der var for mange officielle Taler, og som oftest var de højtidelige og meget kedelige. For dem, der var med Aar efter Aar, var det som Manna i Ørkenen, naar der faldt fornøjelige Ord.

Bedst af Formændene forekom mig Folketingsmand *N. Jensen*, Toustrup, hvem de nationale Toner faldt saa naturligt paa Læben, og som med nogle faa Ord kunde skabe den rigtige Stemning.

Engang ved en Ungskuemiddag var selveste Direktøren for Landbohøjskolen, Professor *H. O. G. Ellinger*, kommet med, og jeg var da, maaske tilfældigt, placeret lige nedenfor ham ved Middagen. Nu

blev der sendt Kartoffler rundt, og Tilfældet vilde, at jeg fik den sidste Kartoffel og den sidste Sauce i Saucskaalen. »Er der ikke mere Sauce og Kartoffler?« spurgte Professorens Nabo til den anden Side. »Nej,« svarede Ellinger, »begge Dele naaede kun til M. K.; hvor han høster, bliver intet tilbage.« Desværre fik han Lejlighed til at bruge sin Snert videre. Talerne var kommet til at fordybe sig i vore fælles gode jyske Egenskaber, og derimellem sang vi »Jylland mellem tvende Have«, »Jyden, han æ stærk aa sej« o. s. v. Det blev Professoren for meget. Han holdt nu en af sine vittige, ætsende Taler, hvor han begyndte med: »Maa jeg, selvom jeg ikke er født i Jylland og ikke ejer blot en Strimmel jysk Jord, have Lov til at sige . . . ,« og saa kom der Smaahip i Massevis til Jyderne; men der var ikke andet at gøre end at tage Varerne, som han nu bød dem. — Der blev ikke svaret direkte paa hans Ord, men Tonerne om de gode jyske Egenskaber blev stemt ned for Resten af Aftenen.

De afsluttende Møder efter Ungskuerne kunde ogsaa være fornøjelige. Jeg erindrer det sidste Møde i Holstebro, hvor Sekretær, Konsulent *Lars Frederiksen* for sidste Gang var Sekretær og af den vittige Borgmester fik foræret en Pengepung med 32 Rum, fordi han havde lagt Mærke til, at Sekretæren havde saa mange Mapper at holde Rede paa, og alle de mange Poster krævede Udgifter og Indtægter, og saa var det lige saa godt at have et Rum til hver Konto. Det vilde lette ham Arbejdet.

Lokale Markforsøg

Meget afgørende for min Virksomhed i F. a. j. L. blev Udførelsen af de lokale Markforsøg — i Særdeleshed lokale Gødningsforsøg — Jylland over. Jeg var som nævnt allerede tidligt blevet overbevist om deres Nytte, og i Vestjylland havde jeg set deres Betydning bekræftet baade ved at give Vejledning for den enkelte fra Sted til Sted, men ogsaa naar Resultaterne faldt sammen, for lange Rækker af Forsøg, som almindelig Vejledning.

I R. A. v. L. var det saaledes, at 19 af 20 Forsøg betalte 200 Pund 18 pCt. Superfosfat + 150 Pund Salpeter pr. Td. Ld. Overskudet var meget stort, og man maatte heraf slutte, at man i Almindelighed paa

de vestjyske Sandjorder kunde staa sig ved at bruge disse to Gødninger. Derimod var det kun sjældent, at Kaligødningen gav Overskud til Rug, men nok i en Del Tilfælde til Korn og i mange Tilfælde til Kartoffler og Runkelroer.

Straks efter min Ansættelse i F. a. j. L. fremkom der en Fællesartikel i Dagbladene om, at man skulde gøde alle Afgrøder med alle tre Gødninger: Kvælstof, Fosforsyre og Kali. Dette kunde jeg ikke gaa med til, og jeg sendte da en kort Udredning til Ritzaus Bureau, og Artiklen blev optaget, men Ritzau meddelte mig, at Artikler fra mig var velkomne, men de maatte ikke være af polemisk Art; de havde f. Eks. ikke Lyst til at lægge sig ud med vedkommende Forfatter — saavidt jeg husker: »Agric«.

Det var mig en Tilfredsstillelse, at jeg en Dag kort Tid efter blev standset af Kammerherre C. Bech, der sagde: »Det var godt, at De ikke lod Dem gaa paa af »Agric«. Tak, fordi De tog til Genmæle. Landmændene skal have den rette Vejledning.« — Det var en Afstivning for mig, at Foreningens Formand fulgte med i denne Sag.

Ved Anlæg af Forsøg brugtes i Reglen Parceller paa $\frac{1}{100}$ Td. Ld., og i hvert Forsøg var der mindst 4 Fællesparceller, d. v. s. ensbehandlede Parceller, saaledes at man havde Kontrol med, at Svaret var det samme i de 4 Tilfælde.

Under Agitationen for mere Forsøgsarbejde og under Udredning af Resultater af Markforsøgene kneb det ofte med at faa Begrebet Fællesparceller rigtigt forstaaet. Det gik an med Forsøgsspørgsmaalene, at man sammenlignede f. Eks. 4 Sorter, det var saa lige til, men at disse 4 Sorter skulde gentages paa samme Maade 4 Gange i Forsøget, det var slet ikke saa let at forstaa for Tilhørerne og maaske heller ikke for de Forsøgsværter, der nu havde Forsøgene; men her blev jeg hjulpet af en Oplevelse paa en Jernbanerejse fra Bramminge til Varde, og den har jeg brugt med god Virkning mange Gange siden.

Toget holdt en rum Tid i Esbjerg; vi var 4 Mand i Kupeen, og inden Afgangen kom der en Kone ind, der ganske naturligt spurgte den første den bedste, om det var Toget, der gik til Varde; der blev sagt ja, men hun følte sig nu ikke sikker, og lidt efter spurgte hun Nr. 2: »Er det nu ogsaa rigtigt, at dette Tog skal til Varde?« »Ja, det gaar til Varde,« men Konen var fremdeles urolig, og det varede ikke længe, inden hun spurgte den 3.: »Kan jeg nu ogsaa stole paa,

at Togen gaar til Varde?» »Ja, det kan du,« svarede han; men nu var der een Mulighed til, og det var mig, og det endte da ogsaa med, at hun spurgte mig, om jeg ikke ogsaa vilde bekræfte, at Toget gik til Varde. »Jo, det skal være vist,« sagde jeg, »jeg skal selv til Varde, saa De kan roligt rejse med,« og saa slog hun sig til Ro, hun havde prøvet Fællesparceller med det samme Resultat, og det viste sig ogsaa, at Konen kom til Varde.

Det var straks min Tanke, at hun var akkurat lige saa mistroisk som redelige Forsøgsmænd, der skal spørge den Jord, hvorpaa der er anbragt Forsøg. Det er muligt, at der her er en eller anden Uorden i Jorden, saaledes at Svaret ikke falder ens ud, men derfor har vi netop Fællesparceller. — Spørqsmaalet bliver rejst flere Steder, Sammenligning finder Sted lige saa mange Gange, og Enden paa det bliver, at vi kommer til det rigtige Resultat — vi naar Varde.

Det blev afgørende for mig at faa Landboforeningerne med i det lokale Arbejde med Forsøgene Jylland over og at faa ansat Konsulenter og Assistenten, som mestrede Forsøgsteknikken og udførte Forsøgsarbejdet pertentligt og grundigt. Der havde jeg haft en god Læremester i Statskonsulent Fr. Hansen og ligeledes i Th. Madsen-Mygdal, som var banebrydende i Arbejdet for Forsøgenes Udbredelse og deres gode Udførelse.

Th. Madsen-Mygdal stillede sig paa de lokale Forsøgs Side i Forhold til de stationære Forsøg ved Statens Forsøgsstationer.

Der var allerede dengang Tale om Anlæg af en østjysk Forsøgsstation, men Th. Madsen-Mygdal havde let ved at finde Ørenlyd for de lokale Forsøg i Stedet for, fordi de i ganske anden Grad kom Landmændene ind paa Livet og kunde udføres under naturlige Forhold og ganske anderledes billigt end paa Forsøgsstationerne, og dengang regnede man ogsaa med det i Statsbudgettet.

Th. Madsen-Mygdal havde faaet startet flere Rækker Forsøg til Belysning af Gødningsspørqsmaalene, saaledes:

1. Skal Salpeter saas af en eller to Gange?
2. Skal Kaligødning saas Foraar eller Efteraar?
3. Hvorledes er Forholdet mellem Virkningen af a. Superfosfat, b. Thomasslagge, c. Benmel, d. Algierfosfat?

Gødningsfirmaerne, Det danske Gødningskompagni og Moritz Fraenckel, Gøteborg, pungede ud med Midlerne til disse Forsøg. Ja,

hvad mere er, det var en Bevilling paa 2.000 Kr. fra Det danske Gødningskompagni (Direktør Heilbuth), der skabte Grundlaget for Th. Madsen-Mygdals Ansættelse i F. a. j. L. Disse Forsøg lededes af Madsen-Mygdal og udførtes i en Række Foreninger, hvor de blev sikret en saa god Udførelse, som man paa den Tid fandt muligt.

Jeg havde mange af den Slags Forsøg i Vardetiden, og jeg kan endnu huske et Forsøg paa en Moseeng Vest for Oksbøl, hvor Udslagene kom med det samme, og hvor Hvidkløveren i Bestanden steg til 40 pCt. ved Anvendelse af Superfosfat og Thomasslagge, men meget mindre for Benmel og Algierfosfat.

En Nat, da Køerne slap ud af en Indhegning, fandt de med det samme de 4 spredte Parceller, som var gødet med Superfosfat.

Forsøgsstationerne havde haft en Forsøgsrække med nye Kvælstofgødninger, hvor bl. a. Kalkkvælstoffet var sammenlignet med Chile-salpeter og svovlsur Ammoniak. Opgørelsen af Virkningen var sket paa Udbyttet og opgjort til 90 pCt. Jeg fandt dette forkert og gjorde Virkningen op efter Merudbyttet, og saa blev Virkningen kun 60 pCt., men da jeg meddelte denne min Mening i Bladene, fik jeg en Retledning af Direktøren for vort førende Gødningsfirma med Anmodning om omgaaende at rette min Vejledning efter Forsøgsstationerne. Jeg svarede, at det vilde jeg ikke, da min Opfattelse var rigtig, men jeg skulde gerne dokumentere min Opfattelse nærmere for Offentligheden, hvis det ønskedes. Jeg hørte ikke mere om Sagen senere.

Det blev nu min Opgave at føre disse Forsøg videre og at besøge Forsøgene og animere dem til bedst mulig Udførelse.

Nu meldte sig nye Opgaver. Norgesalpeter kom frem. Th. Madsen-Mygdal fik den første Cigarkasse-fuld i 1907 og sendte den til Varde til mig til Udsaaning. Jeg havde kun et lille Stykke Kaalroer, der ikke var kvælstofgødet, og her blev det saaet med den dybeste Tvivl om Virkningen. — Salpeter af Luft og Virkning. Nej, det var utroligt. Men Virkningen kom tilsyneladende lige saa godt som for Chile-salpeter, og siden har Norgesalpeter gaet sin Sejrsgang i dansk Landbrug.

I 1909 kom Salpeterfabrikernes unge og energiske Konsulent, *John Sundby*, en Bondesøn fra Vestby i Norge, ned til Udstillingen i Aarhus — det blev til et varigt Bekendtskab og Venskab.

Sundby aftalte Anlæg af Forsøgsrækker med Sammenligning mel-

lem Chilesalpeter og Norgesalpeter. Resultatet blev i første Omgang en Underlegenhed for Norgesalpeterkvælstoffet paa 10 pCt. »Det er forkert,« holdt Sundby paa. Jeg forklarede ham, at jeg havde ladet Forsøgsgødningen undersøge og havde bedt Forsøgslederne om at udveje saadanne Mængder af hver af Gødningerne, saa at der blev udsaaet lige Mængder af Kvælstof i de Parceller, der skulle sammenlignes. — »Er Gødningerne sendt samlet til de enkelte Forsøg-Parceller eller samlet til hvert Forsøgssted?« spurgte Sundby. »Det er sendt samlet til hvert Forsøgssted og udvejet som nævnt.« »Ja, saa er Forklaringen den, at Norgesalpeter er noget mere vandsugende end Chilesalpeter, og Massen til Udvejning bliver derfor lidt mere kvælstoffattig, end den skulle være, og deraf kommer Chilesalpetere ns Overlegenhed,« og den Forklaring var den rigtige.

Forsøg med Forsendelse til Vejen St. i tilsvarende Sække viste, at Norgesalpeter indsugede mere Fugtighed end Chilesalpeter og derfor maatte faa en tilsvarende mindre Kvælstofvirkning.

De lokale Markforsøg fik en særlig Betydning under første Verdenskrig, hvor Udveksling af store Mængder Norgesalpeter og Rug i lige Kvantum skete til Gavn for den norske og danske Nation.

Hundredvis af Forsøg blev opgjort til Klaring af Forholdet. Mange Konsulenter var i Gang med Arbejdet i Jylland, og *Anders Nielsen* rejste stolt af Sted med Resultaterne i Lommen for sammen med Forpagter *Chr. Sonne* at besørges Udvekslingsforhandlingerne. — To Brodernationer hjalp hinanden derved.

Ture til de lokale Konsulenter

Det var haarde Ture omkring til Konsulenterne i de første Aar. Jeg havde gerne i Forsommeren en Tur paa 8 Dage til mine mest betroede Konsulenter, hvor vi besøgte Forsøg fra tidlig Morgen til sen Aften. Men hvor det knob for mig. Nu var jeg jo kommet ud af Træning, og de stedlige Konsulenter havde Lyst til at prøve mig af, og jeg vilde ikke give op, men efter de 8 Dages Strabadser var jeg i Orden og klarede Turene paa Cykle uden at blive besværet Sommeren igennem. — Det var dengang.

Turene var frugtbare. Der opnaaedes Solidaritet, Samarbejde og Venskab med Konsulenterne, Kontakt med Forsøgsværter og Plante-

avlsudvalg. Interessen for Arbejdet højnedes, og det slog an i vide Kredse.

Men Resultaterne skulde jo ogsaa indsamles til en fælles Beretning, og der skulde udarbejdes Oversigter til Forelæggelse for det aarlige jyske Planteavlsmøde i Januar Maaned det følgende Aar, saaledes at Resultaterne og Oversigterne kunde spredes i Særtryk til Landboforeningerne og udnyttes af disse ved Forsøgsarbejdet det følgende Aar.

Det var — og er fremdeles — et uhyggelig stort Arbejde, saa det for dem, der har været med, næsten ikke er til at begribe, at det kunde gennemføres i den korte Tid, der er tilmaalt.

De stedlige Konsulenter skulde jo være færdige med deres Arbejde. De skulde have deres Resultater opgjort og sammenstillet i oversigtlig Form. Til at begynde med havde Beretningerne mange forskellige Former. Hver Konsulent holdt paa at være suveræn indenfor sit Omraade, og denne Stilling maatte jeg som gammel Konsulent anerkende, men det medførte mange Vanskeligheder for Samarbejdning af Resultaterne. For blot at nævne et Eksempel: I Almindelighed anvendtes den *direkte* Forsøgsmetode, d. v. s. man lod Gødninger og Gødningsblandinger sammenligne med ugødet og udregnede Merudbyttet og det økonomiske Resultat i Forhold hertil, men 3 af vore Konsulenter hyldede den af Professor T. Westermann udarbejdede og anbefalede *indirekte* Forsøgsplan, hvor alsidig Anvendelse af Kunstgødning sammenlignedes med en Grundgødning af 2 af de prøvede Gødninger, saaledes at der kunde afsløres en Kvælstof-, Fosforsyre- og Kalivirkning hvert Sted, men ved Opgøret benyttede de 3 Konsulenter hver sin Metode. Om den direkte og indirekte Metode stod der hede Kampe i Th. Madsen-Mygdals Tid. Jeg var ogsaa imod den indirekte Metode.

Jeg indbød de tre Konsulenter som Gæster en Sommer, og efter at vi forgæves havde prøvet paa at finde en fælles Form for Opstillingen af de tre Konsulenters Forsøg, tog vi ud paa Skanderborg Sø i min lille vippende Baad. De troede, at nu vilde jeg drukne dem for at skabe Ensartethed, men dette skete ikke, og alle drog af Sted med deres Mening i Behold.

Imidlertid fremkaldte Undervisningsmøder, Planteavlsmøder, Udsendelse af Skemaer til Opførelse af Forsøgene, Forsøgsleder-møder

Dagen efter Planteavlsmøderne, alt med indbyrdes Meningsudveksling og Kritik, efterhaanden større Ensartethed i de fælles Forsøgsplaner og Opgørelse af Forsøgene.

Ogsaa Planteavlsberetningerne er gledet hen mod en bedre Form, hvor Forsøgsresultaterne uden at mangle vigtige Oplysninger frembyder det mindst mulige Fyld.

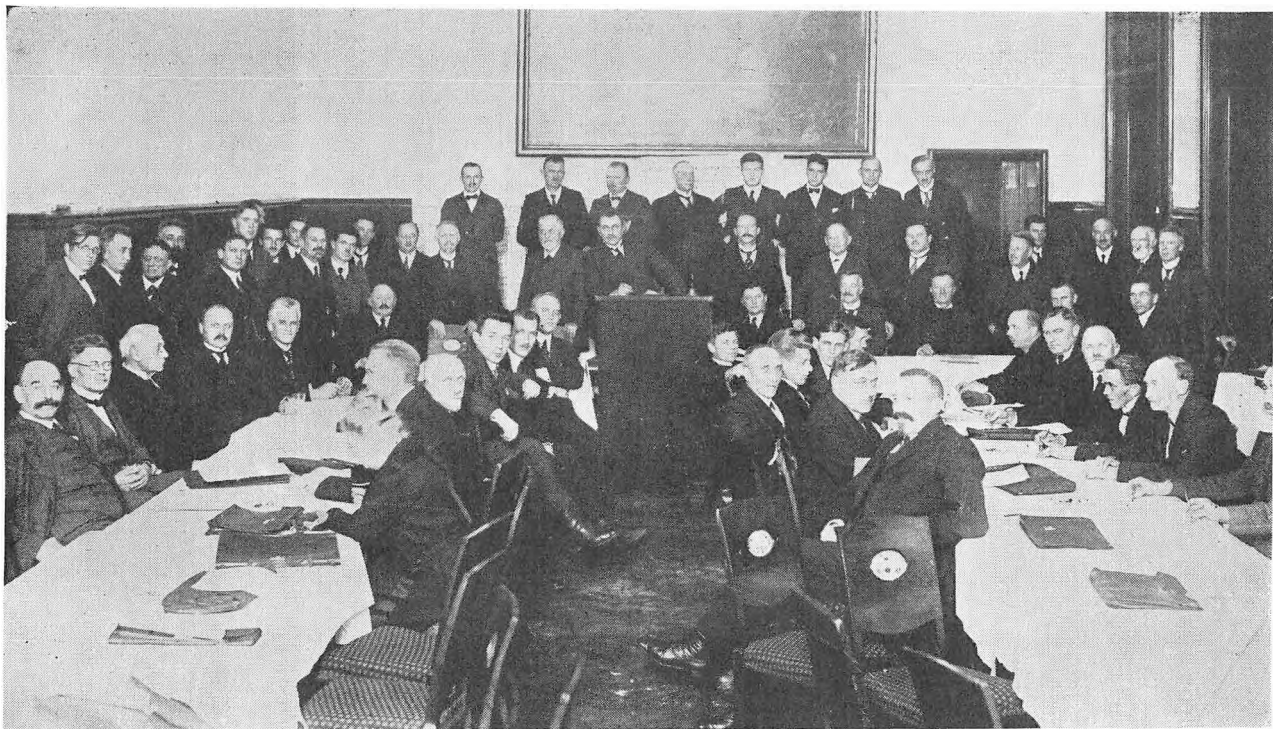
Selve Opgøret rummer ikke nu Overskudsberægning, men i Stedet for er indført, »hvad 100 kg Gødning giver i Merudbytte«, og herved er opnaaet en Enhed, som kan bruges til Sammenligning fra Sted til Sted og fra Aar til Aar, og det økonomiske Resultat kan den enkelte selv regne ud, naar han indsætter de gældende eller anslaaede Priser.

Hurtigt kom vi ind paa at samle alle Planteavlsoplysninger, der kunde indsamles, fra Foreningerne i den aarlige Beretning, som derefter kom til at hedde: »Beretning om Planteavlsarbejdet i Jylland« i Stedet for »Beretning om lokale Markforsøg i Jylland«. Dette gjorde ikke Samlingsarbejdet lettere, men en Del af Beretningen kunde dog indsamles og udarbejdes i Oversigt, før den egentlige hektiske Travlhed med Trykning af Planteavlsberetningen begyndte.

Samarbejde med de andre Provinser

Efterhaanden blev der et frugtbart Samarbejde med Planteavlsudvalgene i de andre Provinser. Paa det aarlige Fællesmøde i Februar, hvor Planteavlsudvalgene mødtes med Statens Forsøgsvirksomheds ledende Mænd for at aftale Forsøgsopgaver og deres Iværksættelse, enedes man om Forsøg med Fællesopgaver, og Ledelsen af disse blev henlagt til et nedsat Udvalg, Fosforsyreudvalg, Kvælstofudvalg, Udvalg med Sorter og Stammer, et Udvalg for Forsøg med Afsvampningsmidler m. m. fl. Derved kom der endnu mere Orden og Plan i Gennemførelsen af Forsøgene. Der blev ofte knyttet Samarbejde med Statens Forsøg og Institutioner, og Repræsentanter for Statens Planteavlslaboratorium indtraadte i Udvalgene.

Herved fremkom Fællesberetninger, der blev optaget i samtlige Planteavlsberetninger for de forskellige Provinser og baade for Landbo- og Husmandsforeningerne.

Fra De provinsielle Planteavljudvalgs Aarsmøde i København. Siddende y. tv.: V. Selchau-Hansen, Th. Claudi-Westh, Westermann, Niels Esbjerg, H. C. Larsen (og overfor ham) Karsten Iversen, Bondorff, E. J. Petersen. Ved Bordet til højre paa Indersiden bl. a. Clausen, Stubberupholm, L. Rasmussen. Frede Jensen, H. Drewsen og Fritz Olsen.

Forøvrigt har Samarbejdet om Forsøgene stedse været det bedste, selvom det ikke har været uden Gnidninger.

I Fredericiaegnen hørte jeg engang en Historie om en Familie, der var flyttet til Egnen. Naboen hjalp dem at flytte ind, besørgede Bespisningen, medens Flytningen stod paa, og da den var besørget, maatte naturligvis de hjælpsomme Naboeer til Indflytningssgilde hos de tilflyttede. — Man havde efterhaanden lært hinanden saa meget at kende, at man var klar over, at man vilde have det godt med hinanden, og derom var man enige, men, siger den ene, da ikke mere, end vi kan pudse hinanden i Kohandel.

Noget tilsvarende gælder vist Samarbejdet mellem Provinserne. Nok Samarbejde om det fælles, men kan man opnaa en lille Fordel for sin egen Provins, er det ingen Skade til. Dette er saa meget mere fornøjeligt, som de ledende Konsulenter ofte er født i modstaaende Provinser. — Der, hvor man virker, har man sin Interesse.

Om Planteavlsberetningen

For mig var den første Beretning — den for 1908 — den mest spændende. Det gik imidlertid godt. Min gode Hjælper Assistent *L. P. Pedersen*, Aarhus, mægtede at være Mellemlid mellem De forenede Bogtrykkerier i Aarhus og mig. Han tog Taget med Gennemregningskontrollen og Læsning af 1. Korrektur, og vi naaede frem til Oversigterne. Ogsaa her havde han Materialet parat, men jeg skulde dog skrive om Oversigterne, og den sidste Søndag, hvor det sidste Manuskript skulde afleveres om Mandagen, kom han til Skanderborg med de sidste Tabeller. Nu var der Højtryk paa. Jeg havde skrevet fra ganske tidligt om Morgen. Jeg skrev og skrev, og ringere og ringere gik det. Vi spiste til Middag, og saa skrev jeg. Vi drak Kaffe, og jeg prøvede igen. Det gik ikke. Saa skrev *L. P. Pedersen*, og jeg dikterede. Det gik bedre, men pludselig kunde jeg ikke samle to Sætninger. Hjernen nægtede at gøre Tjeneste, og der var endnu $\frac{1}{2}$ Trykside tilbage. Jeg kunde ikke komme videre. Vi gik saa en Tur i Byen, jeg gik tidligt i Seng og stod tidligt op næste Morgen. Nu var Hjernen noget udhvilet, og Siden blev skrevet i en Fart. Saa gik Turen med Toget til Aarhus, den sidste Side blev afleveret.

Der kunde være andre Beretninger at fæste sig ved. Der staar nu Beretninger fra 1907—1945 paa min Boghylde, og deraf har jeg været Redaktør for de første 25, men Redaktørvanskeligheder var der ogsaa ofte til Stede.

En Konsulent fra Syddjylland holdt paa, at han vilde have stavet sine Ord, som han havde skrevet dem. Jeg gik for Fredens Skyld ind paa at tilbageføre Rettelserne i hans Særtryk, men i Planteavlsberetningen maatte jeg bestemme, hvordan Ordene skulde staves, og hvordan Beretningen skulde se ud. Her fik jeg Undsætning fra Statskonsulent Fr. Hansen, og Konsulenten faldt til Ro.

Da Forsøgsleder møderne Dagen efter Planteavlsmødet blev startet, havde jeg for længst faaet mit Udvalgs Tilladelse dertil, men ikke desto mindre skrev et af Udvalgets Medlemmer en Artikel i »Dansk Landbrug«, der gik ud paa, at det egentlige Planteavlsmøde, hvor Beretningen blev aflagt, var godt nok for Udvalgsmedlemmer o. l., thi her drejede det sig kun om at høre om Resultaterne, men naar der skulde træffes Aftale om fremtidige Opgaver, blev det kun de mere indviede Konsulenter, der blev indbudt, og saa kunde de andre godt rejse hjem.

Jeg var fortørnet over denne Artikel og raadførte mig med Fr. Hansen. Han sagde: »Det skal jeg nok ordne,« og i Udvalgs mødet paa talte Fr. Hansen, at et Medlem af Planteavlsudvalget kunde skrive en saadan Artikel, naar jeg i Forvejen havde faaet Udvalgets Tilladelse til Møderne. Der var jo for Resten ikke noget i Vejen for, at Udvalgsformændene kunde deltage, det var der givet Adgang til i Indbydelsen.

Det var dog ikke altid, Fr. Hansen sagde ja og Amen til mine Standpunkter. Ved et Planteavlsmøde havde jeg med Glæde og Fryd understreget de store Overskud, Kunstgødningsanvendelsen gav i Forsøgene, men i Forhandlingen udtalte Fr. Hansen, at her skulde man gaa forsigtigt med Dørene, der var flere end Landmænd, der hørte disse Udtalelser, som godt kunde føre til Stramning af Kunstgødningspriserne. Hertil replicerede jeg med et Indlæg, om Fr. Hansente, at jeg kunde give Tallene anderledes, end de var. — Fr. Hansen kom igen og hævdede, at man godt kunde tale om Overskud, men ikke behøvede at nævne Tallene, og iøvrigt godt kunde understrege, at der var en Del Forsøg, der gav Underskud. — Jeg maatte

fremdeles holde paa, at jeg maatte give Gennemsnitstallene, som de var, og det kunde da ikke være forkert at tale med Varme om 'Tal, der førte Udviklingen frem.

Hvert Indlæg blev fulgt med Bifald, men Fr. Hansens af langt de kraftigste. De jyske Landmænd vilde nok have Kunstgødningen saa billig som muligt.

Jeg var ked af det, for jeg syntes, at jeg havde Ret, men da jeg umiddelbart efter gik ned mellem Rækkerne fra Talerstolen til Frokostsalen, tog en gammel Landmand mig lidt til Side og sagde: »De skal ikke være bedrøvet. De har gjort det rigtige, men naar Fr. Hansen fik det største Bifald, var det fordi, hans Synspunkter ogsaa lod sig høre, og saa er han en gammel Mand, som har gjort os saa meget godt. Naar De bliver lige saa gammel, vil vi klappe meget stærkere for Dem.«

Min ukendte Ven fik Ret. Da jeg i 1933 aflagde min sidste og 25. Beretning og dermed blev hyldet af Forsamlingen, var det med al den Kraft og Hjertelighed fra Forsamlingens Side, der var ønskelig.

Markkonkurrencer

Præmiering af Roemarker og af hele Landbrug blev efterhaanden indarbejdet i mange Landboforeninger, og her gik man vel nok til det højeste, hvor det drejede sig om *2aarige Konkurrencer med hele Landbrug med gennemført Regnskab over hele Landbruget og de enkelte Driftsgrene*. — Det var *Samsø Landboforening* under Bistand af Th. Madsen-Mygdal, der begyndte Sagen, og han forelagde Resultaterne Aaret efter sin Fratræden i 1908 paa F. a. j. L.'s Delegeretmøde.

Jeg husker endnu, at han havde fundet ud af, at Græsfoderenheder var det billigste at producere. Opdrættet gav den mindste Betaling for Foderenhederne, og det var derfor heldigt, at Ungkvæget i den lange Sommertid kunde leve af Græs.

I denne Konkurrence laa Spiren til de nuværende Regnskabsforeninger, og da det var Planteavlskonsulenterne, der først tog dette Arbejde op, var det rimeligt, at vi gav Plads for de første Beretninger i den aarlige Planteavlsberetning. — Engang mange Aar senere mindedes Konsulent *Jes Nielsen*, Kolding, dette Forhold.

Regnskabsudvalget tog sig fra 1915—16 for at bearbejde Resultaterne, som derefter samtidig blev optaget i den samlede jyske Kontrolforeningsberetning.

Senere kom *Den aarlige jyske Regnskabsberetning* og endelig *Det landøkonomiske Driiftsbureau med landsomfattende Regnskabsopgør*. Hermed er oparbejdet et stort og omfattende Apparat, der paa visse Steder er ved at sætte Planteavlssarbejdet noget i Skygge.

Det er kun kedeligt, at Beretningerne med Regnskabsresultaterne falder saa længe efter Begivenhederne.

For en Planteavlsmand, der er vant til at regne med Forsøgenes Middeltal til Brug for Beregninger og fremtidige Beslutninger, ligger det egentlig saa snublende nær, at der maa kunne opstilles Middelværdier til Støtte for Budgettet, og med den Respekt, Resultaterne har skabt om sig i autoritative Kredse, maa man formene, at de kan faa Indvirkning paa saavel Lovgivning som Arbejdsforhandlinger i Fremtiden.

Hvad de almindelige Konkurrencer angaar, har jeg kun deltaget i enkelte, men derimod har jeg udarbejdet Forslag til Regler og Diplomer for mange Konkurrencer. Konkurrencerne har været med til at animere til et godt Planteavlssarbejde, og navnlig overfor de unge Medhjælpere. Undertiden har man afsluttet Konkurrencerne med en Planteavlsudstilling, hvor de sidste Point er hentet ved en god Fremstilling af Materialet, og hvor Præmier er udsat.

Kaløvig Landboforening udviklede denne Interesse saa stærkt, at Ungdommen, naar Fæstet blev indgaaet, forlangte en Fridag for at kunne deltage i Planteavlsudstillingen. — Her saavel som i *Ringkøbing Amts samvirkende Landboforeninger og Husmandsforeninger* var der en alsidig Udstilling af Korn, Rodfrugter og Kartofler samt Havebrugsprodukter, undertiden ogsaa af Husflid og Husholdningsprodukter. Jeg har været Dommer i mange Aar ved en Del Udstillinger, men især ved Ringkøbing Amts Landboforeninger og omtrent fast Taler ved Udstillingerne i *Kalø Vig*, men ogsaa ved mange andre Udstillinger førte jeg Ordet.

I Mariager fik jeg mit Mareridt. Jeg talte fra Scenen ud over Hovederne paa en Del Kvinder, der besaa Husflidsudstillingen. Nu var Kvinderne mere interesseret i Husfliden end i mit Foredrag om Planteavlsafdelingen. Pludselig begyndte Snakken, først lavmælt, men

derefter jævnt stigende til en Højde, som jeg arme Mand ikke kunde overdøve. Jeg bad saa bønligt Damerne om at give mig 10 Minutter til mit Foredrag. Snakken stilnede af, men lidt efter begyndte den igen i det stille stigende til en Orkan. Min Henstilling om Ro og dermed gentog hele Sceneriet sig, og min Bøn indskrænkede sig nu til Tavshed i 2 Minutter, og saa slap jeg færdig — ikke flot, men anstrengt. I flere Aar efter var mit Mareridt under daarlig Søvn: Mariager, og først efter min Opvaagnen priste jeg mig lykkelig, at jeg var i min Seng og ikke til Udstilling i Mariager.

Engang i de sidste Aar af min Virksomhed i F. a. j. L. skulde jeg til Lemvig til R. A. s. L.'s Planteavlsudstilling. Jeg aftalte med min Ven, Frøavler Jens Hvidbjerg, at jeg skulde komme til ham til Aften og overnatte hos ham.

Det gik godt med Bilkørslen til Herning, saa havde jeg en Punktering. Jeg fik skiftet Hjul, og saa gik Farten videre mod Holstebro. Pludselig tager Pokker ved Bilen i en Bue mod den ene Grøft over en Stendynge, hvorved den væltede, saaledes at den kom til at ligge med alle fire Hjul i Vejret og samtidig endevendt, saa den bageste Ende laa nederst og Forenden øverst paa en høj Vejskraaning. Under Væltningen styrtede Værktøjet ned over mig med stort Rabalder.

Jeg troede, mine Dages Ende var kommet med de Knubs, jeg fik af Værktøj og Rat. Jeg tabte dog ikke Besindelsen, men tænkte blot, at jeg maatte se at komme ud, hvis Bilen skulde gaa i Brand, men den Tanke forlod mig hurtigt, thi jeg havde just besluttet at skulle supplere Benzinbeholdningen i Holstebro, fordi Tanken omtrent var tom. Jeg fik imidlertid Døren op, men alting var paa Hovedet, saa Udstigningen var vanskelig og ikke standsmæssig, men ud kom jeg og op paa Vejen for at forsøge at standse en forbipasserende Bil. Hurtigt stoppede tre Biler, og Førerne steg ud for at hjælpe mig. »De har vist faaet nogle slemme Skrup, M. K.,« sagde den ene, som øjensynlig kendte mig, »De er ikke helt Dem selv.« »Nej,« sagde jeg, »jeg tror ikke, at jeg kunde klare Spiritusprøven, selvom jeg ingen Spiritus har faaet.« Jeg kom med en af Bilerne til Holstebro, men inden Afgangen kom en Mand hen til mig med et Par Handsker, som jeg havde tabt. »Det kan jeg ikke have gjort,« sagde jeg, men jeg tog Handskerne, som senere viste sig at være et Par — Damehandsker.

Da jeg kom til Holstebro, anmeldte jeg Skaden til mit Forsikrings-selskab, der lod Bilen hente, saa jeg fik sagt Farvel til den, inden Hvidbjergs Bil kom efter mig, saa naaede jeg Hunsballe og var dermed i gode Hænder.

Næste Dag kørte Hvidbjerg og jeg til Planteavlsudstilling i Lemvig. Jeg havde et blaat Øje, og da der blev spurgt, hvordan det var, jeg saa ud, maatte jeg svare: »Nej, saa skulde I se mine Laar,« de havde redet paa Rattet og var to hele Malerier.

Ellers gik alt meget godt. Hjemturen klarede af Direktør *P. Pedersen*, Frøforsyningen, Skanderborg, der just skulde hjem efter at have varetaget sit Firmas Interesser paa Udstillingen. Han spurgte: »Hvordan med Rejsetæppe; der er jo koldt,« men i det samme blev jeg anmodet om at tage nogle Numre i Tombolaen, og der vandt jeg et Rejsetæppe og desuden en Roehakke. Jeg kom saaledes veludstyret hjem til Skanderborg, og min Bil kom 14 Dage senere fra Viborg, hvor den var repareret for 1.400 Kr.

En særlig Form for Konkurrence fandt man paa i Ilvedegnen. Det var en *Roelugningskonkurrence*, som gik i Start hos Gaardejer *Skovsen*, Ilved. Her mødtes Egnens Ungdom for at vise, hvem der var dygtigst til at udtynde Roer.

Inden Starten fik de at vide, hvorledes Arbejdet skulde foregaa, og at der blev lagt Vægt paa Omhyggelighed og hurtigt Arbejde, der igen omfattede den angivne passende Afstand mellem Roerne, og at den største Roe blev efterladt i Rækken, samt at Ukrudtet blev omhyggeligt fjernet.

Stykkerne blev afsat, og nu tog de 30 unge Roetyndere fat med Liv og Lyst, indtil Stykket efter et Par Timers Arbejde var færdigt. De afmærkede Stykker blev bedømt et Par Gange — først umiddelbart efter Arbejdet og derefter en Uge senere.

Efter Arbejdet var der fælles Kaffebord og derefter Foredrag af mig om Roedyrkning, især Roelugning, saa en Sang, og saa maatte de unge hjem til Aftensyssel og Aftensmad, men Kl. 8 kom de igen pyntede til Dans, og saa gik Dansen lystigt til Kl. 2 paa Skovsens store Frøloft. Jeg husker endnu, hvordan jeg sov ind om Aftenen ved Musikkens Toner. Lykkelige Landboudom, hvor Alvor og Gammen kan mødes.

Senere udviklede Konkurrencen sig til, at Dommerne ved Karak-

tergivningen tog Hensyn til det Arbejde, de unge udførte hjemme paa deres Husbonds Roemarker.

Redskabsprøver

Lige fra min Ungdom har jeg haft Interesse for *Brugen af Landbrugsredskaber* og Maskiner; hvilken ung Landmand har vel ikke det? Megen Lejlighed har jeg dog ikke haft til at pleje denne Interesse, men det kribledede mig i Fingrene, naar jeg saa Folk, som kunde bruge en Le.

Paa Forevisningsmarkerne ved Ungskuerne kunde jeg ikke selv være meget med, men jeg kunde dog give mine Medhjælpere de rigtige Anvisninger og glæde mig over deres smukke Arbejde, og endelig blev der en udmærket Lejlighed til at støtte og fremhjælpe Brugen af gode Maskiner ved forudgaaende Prøver og Forevisning af Resultaterne ved Ungskuernes Planteavlstudstillinger.

Det begyndte i Aalborg i 1908 som en svag Spire med Fremstilling af enkelte *Agerkaalssprøjter*, og Arbejdet fortsatte med en storstilet *Afprøvning af Ajlespredere* og en effektiv Forevisning af deres Virkning under *Ungskuet i Aarhus*. Der var gravet en lang Grube, der var trukket op med Cement i Bund og Sider, fra hvilken der igen var Udløb. Her prøvedes 16 Klapspredere og 10 Rørspredere med Hensyn til jævn Fordeling paa Overfladen saavel under fuld Tønde som under aftagende Fyldningsgrad samt med Indstilling til forskellige Mængder pr. Arealenhed. Naturligvis brugtes der Vand i Stedet for Ajle.

Prøverne foregik under Ledelse af Statskonsulent *Fr. Hansen* og *N. J. Nielsen*, Studsgaard, Gaardejer *E. Due*, *Skibby*, og Assistent *M. Dahl*, Landhusholdningsselskabets Prøveudvalg medvirkede.

Effekten kom under Forevisningen paa Ungskuet, hvor der paa varslede Tider paa en Gang lukkedes op for 13 fyldte Tønder, der afgav deres Vædske gennem Sprederne til Bunden af Gruben. Demonstrationerne var ligesom Resultaterne fra Beretningerne meget vejledende for Publikum.

Paa Skuet i Aarhus blev i Praksis forevist et *bornholmsk Afsvampningsapparat til varmt Vand*, og dette vakte megen Opmærksomhed;

det blev senere købt til Brattingsborg paa Samsø, hvor det blev brugt til Afsvampning af Udsæd til flere Hundrede Tdr. Ld.

Det følgende Aar gik Prøverne videre med en stor *Kartoffeloptagerprøve paa Birknæs ved Vestbirk* og Aaret efter med *Kartoffel-læggeprøve og Prøve med Bordeauxvædskespredere paa Asmildkloster Landbrugsskole samt en Prøve med Roehakker paa Studsgaard Forsøgsstation*. Roehakkeprøven omfattede en Række Hakker af den saakaldte Vardehakke-Type, men da denne Hakke først blev forslaaet af min Morbroder, Gdr. *Reinholt Bjerregaard*, Sdr. Alslev, maa jeg meddele lidt om Fremkomsten.

Det var et Foraar, jeg besøgte Morbroder, lige før Roernes Udyndingstid, at han viste mig nogle Hakker, som han havde faaet sin Smed, *August Olsen*, Sdr. Alslev, til at lave til Afløsning af de almindelige trekantede og firkantede korte Hakker, som jeg havde slidt med i min Barndom, og som jeg naturligvis ogsaa havde haft med til Jylland til min Roelugningsundervisning med korte Hakker i Skernegnen. — Morbroders Hakke havde en Bredde af 18 cm og en Højde af 5,5 cm. Bladet dannede en Vinkel af 70 Grader med Skaftet. Anglen havde Svanehals. Bladet var forfærdiget af godt Materiale, kunde slibes skarpt, og Æggen kunde holde meget bedre mod Slid og Stød mod Sten, end de almindelige Hakker kunde.

Jeg fik en halv Snes Hakker med til Varde til Forevisning og Brug paa Forevisningsmarken, men jeg kunde ikke have Hakkerne i Fred for de besøgende Landmænd, som fik Lov til at købe dem. August Olsen, Sdr. Alslev, boede imidlertid langt fra Varde, og han var ikke indrettet paa store Leverancer, hvorfor jeg fik Smed *F. Olsen*, Varde, sat i Gang med Arbejdet. Det følgende Aar solgte han flere Hundrede Hakker, og nu tog han Fremstilling op som Storfabrikation, men gik her videre end Økonomien kunde holde, og han maatte opgive Værkstedet og rejse til Amerika.

Mange andre Jernvarefabrikanter traadte nu til og fabrikerede »Vardehakker«. Efterhaanden tabtes Navnet, men Form og Kvalitet er den samme, og disse Hakker har nu helt fortrængt de firkantede og trekantede Jernhakker. For over 20 Aar siden vilde jeg købe en Hypehakke hos en Isenkræmmer, da fik jeg hans sidste Eksemplar, som vi fandt i en mørk Krog paa Loftet.

Nu er Morbroder forlængst død, men hans Ide og Tanke lever videre i rig Udvikling.

I 1912 havde vi Prøve med *Rense- og Sorteremaskiner i Horsens*, og hertil knyttede der sig en Forevisning af Maskinerne i Virksomhed under Ungskuet i Skanderborg samme Aar, hvor der var en særlig Kornudstilling knyttet til Planteavlsafdelingen. Her var endvidere fremstillet en Mængde Haandredskaber til Arbejdet med Korn.

I dette Aar kom der nogen Kritik frem om Saaningen af Norgesalpeter med Haand. Norgesalpeter skulde kunne give slemme Saar ved Haandsaaning af Sæk. Jeg prøvede Sagen af personlig ved Saaning af Salpeter en halv Dag paa Fredensborg ved Skanderborg, og det viste sig da, at den salpetermættede Sæk virkede irriterende paa Haandleddet, der hvor dette under Greb i Sækken stødte paa dennes Kant.

Nu blev Sagen taget op ved en *Saaprøve paa Quistrup ved Struer* i Oktober samme Aar. Her bekræftedes mine Erfaringer fra Saaningen paa Fredensborg, saaledes at man skulde være noget forsigtig, hvis man uden Irritation skulde saa Norgesalpeter af en Sæk med Haand, men der var ingen Vanskeligheder ved Anvendelse af Saaæske, og Saaning af Salpeter med Westphaliaspredere eller en Bredsaamaskine med Jernhjul var tilfredsstillende.

Nu blev Publikum beroliget, og Billederne af de to Mænd, der saaede henholdsvis af Saasæk og Saaæske gik i Vejledningspropaganda Verden over.

Nu gik Prøverne deres Gang og skabte nyt Liv paa Maskinomraadet. Der holdtes Demonstrationer ude i Landboforeningerne med Kartoffeloptagning, Roeoptagning og meget andet.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg fik med alle disse Prøver en hel Saltvandsindsprøjtning. Paa Delegeretmøderne hævdedes, at man maatte have en ny Form for Prøver, saaledes at Landboforeningerne og Husmandsforeningerne kom med, og fra Teknologisk Institut var man med paa, at det var herfra, Udviklingen skulde føres videre.

Resultatet blev, at Statens Redskabsudvalg blev nedsat med Medlemmer fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Landbohøjskolen, Teknologisk Institut samt Landboforeningerne og Husmandsforeningerne. — Formanden blev udpeget af Landbrugsministeren.

Statens Redskabsudvalg 1931. F. v.: Statskonsulenterne N. Balle og Anton Christensen, Forp. O. J. Knipschildt (Fmd.), Fabr. N. Villemoes, Mads Jensen, Aale, Forf. og Konsulent H. J. Pallesen.

Teknologisk Institut med Direktør *G. Gregersen* i Spidsen oprettede *Maskinkursus for Landmænd* og nedsatte et Udvalg til at forestaa disses Planlægning og Ledelse. Af dette Udvalg var jeg i mange Aar Medlem.

For imidlertid at afhjælpe en Trang til yderligere Undervisning i Maskinteknik i Landboforeningerne ordnede Planteavlsudvalget et 8 Dages Kursus paa Godthaab ved Skanderborg, hvor Lærerkrafter til Brug ved Undervisningen i Foreningerne kunde blive uddannet, men Resultaterne var ikke overvældende, og i det væsentligste er Maskinundervisningen nu indskrænket til Kursus paa Teknologisk Institut.

Under Prøver, Demonstrationer og Undervisning i Maskinteknik havde Planteavlsudvalget en udmærket Bistand af Docent, senere Statskonsulent i Maskinbrug, *Anton Christensen*. Han havde en Indsigt i sit Fag, en Hjælpsomhed og en Arbejdskraft, der var enestaaende. Han blev Planteavlernes Ven og Støtte paa sit Felt. Han medbragte altid til sin Medvirken den bedste Vilje og et Humør, der krydrede Samværet.

Fra 1917 var Konsulent *H. K. Olsen*, nu Odense, ansat under Planteavlsudvalget. Han var den fødte Tekniker og havde tilegnet sig udmærket Viden om Landbrugsmaskinernes Anvendelse. Han hjalp med Prøver, Demonstrationer og Forsøg, og havde vi en Maskine paa Godthaab, der ikke vilde makke ret, krøb han i Maskintøjet, og saa skulde den nok komme i Gang. — Han er nu af Ministeriet udpeget til Formand for Statens Redskabsudvalg.

Nævnes maa ogsaa i Samarbejdet om Landbrugsmaskiner afdøde Fabrikant *Chr. Blom*, Skanderborg. Han var en værdifuld Støtte ikke alene paa Maskinudstillingerne ved Ungskuerne, men ved enhver Lejlighed, hvor Prøver og Kursus skulde finde Sted. Han var en fortrinlig, formaaende og objektiv Hjælper. Ja, selv ved Anskaffelse af Maskiner til Godthaab kunde vi være sikker paa et godt Raad og Bistand i Indkøbet. Han vidste, hvor de gode Maskiner var at hente og var stor nok til at sætte Sagen over sine personlige Interesser.

Avl af Sædekorn

Denne Avl har jeg haft meget med at gøre i min Konsulenttid. Igennem flere Menneskealdre har der været en Tyrketro til, at det

var godt at skifte Sædekorn. Det var maaske godt for de mindre gode Kornjorder, hvor Kornet blev svagt, at faa mere fuldvægtigt Korn fra gode Kornjorder, thi hver Kerne har der en bedre Madpose med, d. v. s. Oplagsnæring i Kernen, til Brug ved Spiringen, men ellers er Skiftet af Korn for Skiftets Skyld ofte et Falsum.

Nu om Dage er det jo gerne rene Stammer fra Forædlingsvirksomheder, der bliver saadet — enten rene Linier eller Krydsninger, der er bragt til Konstanthed, og som kan føres videre i samme Spor og med samme Afkastning, og herved bliver et Skifte mindre nødvendigt. Undertiden kan det maaske være skadeligt, idet Kornet i nogen Grad ejer Evne til at tilpasse sig efter de tilstedeværende Forhold. — Der maa naturligvis lægges Vægt paa, at Kornet er fri for Ukrudt, sundt og spiredygtigt samt uden Indblanding af andre Stammer, Sorter og Arter.

Det er da ogsaa prisværdigt, at man tidligt kom ind paa at »lave« Saasæd i god Tilstand — først med *Kasteskuffen*, hvor de, der havde Taget, kunde faa Kernerne til at fordele sig i Buer, saaledes at de tungeste Kerner gik i de yderste Buer, og de lettere Kerner paa Grund af Luftmodstanden blev i de indre. Herved kunde det letteste og svage Korn tages fra det vægtige Saakorn.

For den gode Sortering blev *Vindharpen* et Fremskridt. *Kørningen*, hvor Enderne af Havren og Stakken paa Byggen blev taget fra, betingede en mere effektiv Behandling under den fortsatte Sortering paa *Kaste- og Blæsemaskine*. De store, gamle Damptærskværker, som brugtes paa Herregaardene, saaledes det engelske *Marshalls Tærskværk*, gjorde det for sin Tid fortrinligt.

Det var et yderligere Fremskridt, da *Bobymaskinerne*, som sorterer Kernerne efter Tykkelse, og Triøren, der tager det halve Korn fra, kom til. Om ikke andet pyntede det meget paa Saasæden.

Jeg har her fra Forpagter *Chr. Sonne* en munter Historie om Forpagter *Bokelmann* paa Lolland. Han havde faaet sig en Triør, der blev agtet og skattet af hans Kolleger, naar de kunde faa den til Laans, d. v. s. til at begynde med, thi Udlaanene medførte Slid, og naar Maskinen kom i Uorden, klagede man til Bokelmann, som ikke havde anden Glæde af den end idelige Reparationer og dermed følgende Bekostninger.

Til at begynde med forsynede man sig med *Saasæd fra gode Korn-*

gaarde. Den heldigere stillede Nabo hjalp sin mindre heldigt stillede, ja, maaske mange indenfor Omraadet.

Den næste Fase i Omsætningen var ganske naturligt, at Landboforeningerne tog *Avl af Saasæd op hos dygtige Landmænd* indenfor deres Omraade og førte Markkontrol med Avlen for Plantesygdomme, Indblandinger af andre Stammer, Sorter og Arter, og ved Spiringsundersøgelser og Bestemmelse af Ukrudtsindhold paa en Kontrolprøve konstateredes Saasædstjensigheden.

Salget gik igennem Landboforeningerne til en Pris, saa der kunde blive en lille Overpris til Avlerne og en Betaling, der kunde dække Udgiften til Kontrolarbejdet.

Dette Fremavlsarbejde var stærkt i Gang i de fynske Landboforeninger efter Aarhundredskiftet, hvor Konsulent *Aa. Madsen-Mygdal* var ansat, og hans Broder, Konsulent *Th. Madsen-Mygdal* tog det op i Jylland paa samme Maade, inden jeg tiltraadte.

Det blev nu min Opgave at føre Arbejdet videre, men det skulde vise sig, at det blev et Arbejde med mange Bryderier og Vanskeligheder, men ogsaa med store indre, men sparsomme Glæder.

Der var efter Mønster fra Fyn hvervet en Række store Avlere, men ogsaa en Del mindre Avlere. Avlernes Fordel var noget tvivlsom. De skulde anskaffe ny Saasæd, naar det forlangtes, afsvampe Kornet mod Stribesyge (i flere Aar ved Varmtvandsbehandling), placere Fremavlen i Sædskitte, saaledes at Sæden — Havre eller Byg — ikke blev befængt med Indblandinger fra Forgængerne, Lugning for Indblandinger skulde ske efter Aftale, man maatte være forberedt paa at faa Avlen kasseret ved Marksynet, Partiet maatte holdes for sig selv i Laden, tærskes paa en omhyggeligt rensed Maskine, Saasædprøve af Partiet maatte godkendes for Renheds- og Spiringstilstand, og naar alt dette var sket, risikerede man, at Partiet ikke blev solgt til den lille Overpris, der var stillet i Udsigt; thi det var jo netop Humlen; var Avlen god, havde Avleren store Partier, men saa havde andre Landmænd ogsaa avlet godt og var utilbøjelige til at betale Overpris og Fragt for Fremavlsæden, og i daarlige Sædekornsaar var der en Efterspørgsel, som vanskeligt kunde tilfredsstilles. Kvaliteten blev ofte mindre god, og Klager over Leveringerne fulgte taktfast.

Engang var vi i vor Nød gaaet til Kolding Herreds Landboforening for at supplere vort Salg. Klage kom fra Proprietær *Spliid*, Ørnholm.

Jeg henviste til Leverandøren, men Sagen blev ikke bilagt. Spliid rejste Sagen paa Delegeretmødet. Konsulent *Jes Nielsen*, Kolding, gik i Brechen for Fremavlerne, men Spliid fik det sidste Ord ved at sige, at kunde det hjælpe Kolding Herreds Landboforening og dens Avlere ved en daarlig Leverance at tjene de Fedteskillinger, gjorde det vel heller ikke Modtagerne i Himmerland fattige, men F. a. j. L.'s Planteavlssudvalgsformand *V. Pinholt* maatte love, at vi ikke en anden Gang skulde gaa udenfor vore Avleres Kreds ved Leverancer; saa hellere sige nej.

Det er muligt, at F. a. j. L. havde et Fortrin i Kontrollen overfor Avlerne i Sammenligning med de lokale Landboforeninger. Vi stod vel i Reglen nok saa fri i Kassationsbestemmelserne som de lokale Organisationer, der havde Avlerne nærmere ind paa Livet.

Med Fordelingen af Kornet blev jeg hjulpet fra F. a. j. L.'s Kontor i Aarhus (jeg var jo ene Mand om det). Bestillingerne indgik der og blev noteret, og naar Tiden var inde, mødte jeg op, og saa fordelte vi Bestillingerne til de forskellige Avlere, og Rekvisitionerne skete ogsaa fra Kontoret gennem Frøken *Mogensen*.

Engang bristede Systemet dog. — Der var bestilt 50 Tdr. Læggekartofler af en bestemt Sortering til Godsejer *H. Branth*, Sdr. Elkjær, og jeg havde ved Gennemgangen af Listen ikke bemærket dette, og da nu Kartoflerne ankom, var de af den almindelige Sortering, hvorfor der fremkom en meget skarp Klage. Jeg talte med Godsejeren i Telefonen. Han repræsenterede dog kun sin Søn, som havde overtaget Gaarden. Han holdt paa, at Skylden var vor. Det nyttede ikke at henvise til vore Regler, vi havde ikke taget Forbehold, og nu maatte vi ordne Sagen.

I min Kvide holdt jeg paa, at det kunde vi ikke. Det eneste var, at vi tog Kartoflerne tilbage, men herimod protesterede Godsejer Brandt. Hans Søn havde Brug for Læggekartoflerne, dem vilde han ikke af med, men han vilde hjælpes. Saa fik jeg Forstander *L. P. Jacobsen*, Tylstrup, til at laane ham en Kartoffellægger, som kunde lægge vore Læggekartofler. Den Straf, vi herefter blev idømt, var at tage Kartoffelsækkene tilbage. Det var billigt sluppet.

En anden Gang kom en Klage fra Himmerland bilagt med Prøve. Jeg konstaterede, at Prøven ikke helt holdt Kontrolprøvens Kvalitet. Jeg kom i Støvlerne, og den næste Morgen Kl. 4 dampede jeg af med

Toget, og Kl. 9 var jeg paa Aastedet. »Det var som Pokker,« sagde Klageren, »jeg sendte Klageprøven i Gaar Morges Kl. 9, og nu er De her; det er omgaaende; det maa jeg sige.« Han var blødgjort paa Forhaand og var straks enig med mig i, at det var en lidt uheldig Sæk, der var kommet med, og var tilbøjelig til at se bort fra Klagen. Det blev til et lille Erstatningstilbud, som han var helt tilfreds med. Den gode Vilje til hurtig Imødekommenhed blev kronet med Resultat.

Jeg havde Kik paa den udmærkede Landmand, Gdr. *Anton Sørensen*, Haubro, som Kartoffelavler. Han havde en stor og god Avl af en Stamme, som han selv havde udvalgt fra en enkelt Plante, men jeg var bange for at komme til ham og faa et Afslag.

Allerede ved Planteavlsudstillingen i Aalborg i 1908 havde jeg talt med ham og benyttet Lejligheden til at spørge, om jeg maatte komme og se hans Landbrug, som var saa berømt, at det gæstedes af tusindvis af Mennesker hvert Aar. Han holdt nu ikke af Konsulenter, det vidste jeg, og naar man sagde: »Ja, men Statskonsulent *Fr. Hansen* taler da ved dine Møder,« svarede Anton Sørensen: »Ja, men det er *Fr. Hansen*, det er ikke, fordi han er Konsulent.«

I 1908 havde *Anton Sørensen* lukket for Besøg. Han vilde have sig en Frisommer, og han svarede mig derfor i Aalborg: »Jeg tager ikke mod Besøg, men Du kan jo besøge en af mine Naboer, og saa kan I gaa over Hegnet.« »Nej,« svarede jeg, »saa venter jeg, til jeg kan komme ind ad Indgangen.« Jeg havde dog ogsaa mine honnête Ambitioner.

Nu havde vi faaet Fremavl hos Forstander *L. Petersen*, Aars Landbrugsskole, og solgte mange Kartoffler fra ham. Det var vistnok Anton Sørensen en Torn i Øjet, da han ikke kunde lide Petersen, og engang sagde han til mig: »I kan vel ikke bruge mig som Kartoffelfremavler, I har jo Forstander Petersen.« »Jo,« svarede jeg, »jeg kommer og ser paa dem i Morgen.« »Ja, men de koster 5 Kr. pr. Td.« »Ja,« sagde jeg, »vi giver vore Avlere 5,50 Kr.« »Ja, jeg vil kun have 5 Kr., men saa kan I give mig 50 Øre pr. Sæk,« og saa blev det samme Pris.

Saa fik vi et frugtbart Samarbejde med den udmærkede Mand. Han holdt Foredrag om Kartoffler ved Udstillingen i Holstebro, han kom i Planteavlsudvalget og blev min fuldtro Ven til sin Død. — Jeg fulgte

ham og hans Kone, der døde med en Dags Mellemlum og blev begravet i samme Grav.

Et særligt Afsnit fortjener *P e t k u s r u g e n*, eller som den blev kaldt til at begynde med: Petkuser Rugen; den stammede fra Godsejer von Lochow; Petkus i Nærheden af Berlin. Den kom frem gennem Statens Forsøg som den bedste af en Serie Sorter.

Th. Madsen-Mygdal havde fundet det fortrinlige Fremavlssted, *Livø*, i Limfjorden, som da ejedes af Baron Rosenkrantz, Rosenholm. Der var hvert Aar 50 Tdr. Ld. med Rug og ingen andre Rugsorter paa Øen, saa Krydsningsbefrugtning var forebygget; der var 2 Mil til Land til alle Sider af Øen.

Da Rugen første Gang blev udbudt under sit Navn, fik F. a. j. L. en Anmodning fra Formanden i Hammerum Herreds Landboforening om i Velanstændighedens Navn at sende Rugen ud under et andet Navn, men det ansaa man sig ikke berettiget til.

Nogle Aar senere indtraf en anden lille Episode: Jeg skulde telegrafere til *Livø* fra Kontoret i Aarhus angaaende Forsendelsen af et Parti Rug. Telegrafdamen kunde ikke faa fat paa Navnet. »Stav,« sagde hun. »Det bliver paa eget Ansvar,« svarede jeg. Jeg stavede, og Damen var ved at dø af Grin. Jeg syntes ogsaa, det var morsomt, men holdt Masken.

Petkusrugen blev efterhaanden saa efterspurgt, saa *Livø*-Partierne langt fra kunde bestride Kravene, og adskillige Landboforeninger ordnede derfor en Andenhaandsavl efter Udsæd fra *Livø*, og Avlen her fornyedes Tid efter anden med frisk Udsæd fra Petkus. Sidst fandt dette Sted i Efteraaret 1911, men her skete der en Fejl. En af Andenhaandsavlerne, Forpagter *P. Rasmussen*, Tjele Hedegaard, klagede over, at der var Hvede i Avlen, som var udsendt. Klagen viste sig rigtig, men det drejede sig kun om 5 Hvedekerner i hver Td. Rug. Jeg holdt paa, at denne Indblanding var betydningsløs, men gik ind paa, at vi af Prestigehensyn tog hele den udsendte Avl — 200 hkg — tilbage fra Avlerne, hvis de ønskede det.

Professor *Keller*, Vejle, der nu havde overtaget *Livø* og midlertidigt opholdt sig paa Øen som Stedfortræder for Inspektøren, der var paa Bryllupsrejse, gik ind paa at afgive Overprisen, skønt Indblandingens var kommet fra Petkus. Jeg fik travlt med telefoniske

Konferencer med Aftagerne Jylland over og med at anbringe Partierne bedst muligt som Sekundaudsæd, og ny Stamsæd maatte hurtigt fremskaffes fra Petkusorganisationen. Det var vel nok et Rod, men Æren blev reddet.

Forøvrigt har der ikke senere været Vanskeligheder med Rugen fra Livø.

Der var nogle Aar Tale om, at vor Organisation skulde indtræde som et Led i den vidtspændende Organisation, som er startet paa Forædlingsarbejdet i Petkus. Lederen efter afdøde von Lochow, Dr. *Laube*, var heroppe, og vi fik Løfte af Hofjægermester *Lüttichau*, Tjele, om, at han paa sine Gaarde vilde anskaffe og installere de nødvendige Rensningsanlæg og etablere og behandle Avlen, men som forsigtig Disponent fandt jeg det rigtigst at sammenligne de nye Frembringelser af Petkusrug med Livørug, inden Skiftet blev gjort, og nu viste det sig igennem Forsøgene, at den gamle Petkusrug klarede sig, og den blev derfor fastholdt i Avlen.

En ganske interessant Fase danner Fremavlen af *Graahavren*. Fra at bruge Terpager Graahavre gik vi over til at bruge den bedste af en rendyrket Stamme af en Række rendyrkede Stammer, der var fremkommet fra Lyngby Forsøgsstation. F. a. j. L. fik Stammen imod en lille Overpris pr. hkg, som betaltes af Avleren, Proprietær *Chr. Holm*, Eskjær. Han tilsaaede sin Havremark udelukkende med denne Havre, men desværre viste det sig ved Synet om Sommeren, at der var enkelte *Purhavre* i Marken, saaledes at Partiet maatte kasseres. Dette blev meddelt Statskonsulent *K. Hansen*, Lyngby, og vi insisterede paa at faa tilbagebetalt Overprisen 137 Kr.

Statskonsulenten modsatte sig dette, idet han paastod, at *Purhavren* ikke var kommet fra ham. Efter telefonisk Forhandling enedes vi om at mødes den følgende Dag om Morgen i Aarhus og rejse til Eskjær for at eftergaa Kontrollen.

K. H. havde en Sæk Havre med af samme Avl, som var sendt til Eskjær til Udsæd. I den maatte jeg gerne forsøge, om jeg kunde finde *Purhavre*. — Jeg fordybede mig i mit Arbejde med at eftergaa den ene Haandfuld Havre efter den anden for at se, om jeg blot kunde finde een *Havrekærne* med Antydning af Stak paa *Inderavnens Bug*. Jeg søgte og søgte lige til Aalborg og videre via *Sæbybanen*—

Frederikshavn til Tolne, hvor Proprietær Holm tog imod os og præsenterede Havrestykket.

Nu var der blæsende Vejr og ikke de bedste Forhold for at finde den svage Indblanding. Jeg søgte og søgte, men umuligt. Til sidst maatte jeg give op og rejse derfra uden Resultat for mit Vedkommende. Nu gik Turen til Aalborg, og hele Vejen arbejdede jeg med min Havreprøve, men det var mig umuligt at finde Purhavre.

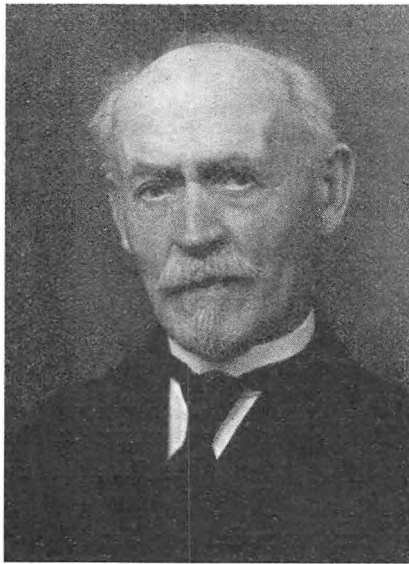
Der var dog en Chance for mig endnu. Paa Tylstrup Forsøgsstation var der en Parcel paa 2—300 m², hvor Udsæden var samme Slags. Nu tog vi en Bil til Tylstrup, og efter Aftensmaden undersøgte vi det lille Havrestykke meget omhyggeligt, men efter en halv Times Søgen gav jeg op. Ved Afgangen kastede jeg et langt Blik hen over Havrestykket, og endelig der stod en Purhavre, og der en til og der en endnu. Ja, saa var der ikke Ende paa de Purhavreplanter, jeg kunde finde.

Nu var det mig, der hoverede. Saa havde vi alligevel set rigtigt under vort Fremavlssyn paa Eskjær, men K. H. holdt paa sit. Purhavrens Tilstedeværelse var rigtig nok, men Purhavren var ikke kommet fra ham.

Jeg spurgte Forstander Jacobsen, om der var nogen Mulighed for Indblanding. Nej, Prøven var saadet, som den var kommet fra Lyngby, og der havde været Rodfrugt Aaret i Forvejen, saa fra Forfrugten kunde den ikke være kommet.

K. H. fastholdt sit og jeg mit Standpunkt, og saa kørte vi af Sted til Ekspressen i Aalborg. Paa Vejen fik jeg at vide, at det var et højst ejendommeligt Standpunkt, jeg indtog i denne Sag; om jeg troede, jeg gavnede Landmændene ved at holde paa et saadant Standpunkt og kassere saa megen værdifuld Udsæd, fordi der skulde være en ganske enkelt Purhavre i Avlen. Jeg holdt stiltfærdigt paa mit Standpunkt, men K. H. blev mere og mere vred, og da jeg kom til Aalborg, fandt jeg det rigtigst, at jeg dækkede mig i en anden Kupé til Skanderborg. K. H. stod af Toget i Aarhus for at tage med Baaden tilbage til København.

Flere Dage efter fik jeg Brev fra ham, at han bemærkede, at vi ikke fik sagt Farvel til hinanden. Han havde søgt efter mig baade i Aalborg og i Aarhus med samme Ihærdighed, som om jeg var en

Statskonsulent K. Hansen.

Purhavre, og med samme Resultat. Han takkede for Gæstfrihed og Samvær.

Nu kendte jeg det gamle Humør og den velvillige Tone. Jeg var glad for Brevet. Han var i Skred i den rigtige Retning. Han skulde nok komme, og ved et Møde om Efteraaret i København satte han sig overfor mig ved et Bord, og under en Pause i Forhandlingerne skød han en Kvittering over til mig tilligemed 137,50 Kr., idet han sagde: »Det var jo saadan, sæt Deres Navn under Sedlen«. En karakteristisk Oplevelse med vor anden store Ven og Støtte i Planteavl, Statskonsulent *K. Hansen*.

Til at begynde med satte Planteavlsudvalget ved sin Konsulent Priserne paa Fremavlskorner og aftalte med den enkelte Avler, hvorledes Avlen nærmere skulde ordnes. Jeg fandt paa, at Fremavlerne skulde indbydes til et Møde i Forbindelse med Planteavlsrådet, saaledes at vi kunde drøfte aktuelle Fremavlsproblemer med dem. Det blev desværre hurtigt til Prisforhandlinger, thi her var der Lejlighed

til at fremføre Priskrav, og det blev her de mere fordringsfulde, der førte Ordet, men Møderne var dog med til at banke os sammen i Fremavlsarbejdet.

Her kom den gode Idé frem, at vi skulde have en Udflugt sammen om Sommeren. — Den første Tur gik til *Svaløf* i Sverige. Vi var ikke vant til det svenske Smörgåsbord, som de svenske Værter kun stak til, men som vi andre tømte med Velbehag, uvidende om, at de egentlige og fyldige Retter nu fulgte, da Appetitten var tilfredsstillet.

Vi besøgte ogsaa *Weibulsholm* ved Landskrona, hvor vi overnattede.

Den næste Tur gik til England under Ledelse af Forstander *Jens Nielsen*, Borris. Han havde Forbindelse med *Fircroft* ved Birmingham, hvor vi paa Højskolen, der lededes af Mr. Bryan, fik Lejlighed til at se Grundtvigs Arbejde omplantet under engelsk Form.

Vi mødte Konsulent *O. H. Larsen*, der uddannede sig til sin Gerning som Professor i Landøkonomi paa Landbrugsafdelingen ved Oxford Universitet, og vi mødte vor gode Ven, Statskonsulent *Anton Christensen*, paa det store engelske Centralskue, »Royal Show«, hvor han studerede Maskiner. Han sluttede sig til Selskabet og fulgte med os et Par Dage.

Det var vel den Dag, da vi kom tilbage til London fra Skuet, at vi stod og ventede paa en Elevator paa en Undergrundsbane for at komme op til Dagens Lys, at A. C. fandt Ventetiden for lang. Vi havde 3 Damer med, og A. C. syntes, der skulde gøres noget, hvorfor han tog min Kone og baade sang og dansede Vals til Melodien: »I Kongelunden skal Brylluppet staa«. Det var mere end selv de stive, tavse Englændere kunde staa for, de var ved at sprække af Grin.

Om Søndagen var vi i Hampton Court. Paa Vejen, som tilbage-lagdes i en stor Bilomnibus, forkortede Gdr. *Valdemar Villumsen*, Vordegaard, Tiden for os med at synge med skingrende og gennemtrængende Stemme: »Hjalmar og Hulda« med dens 23 Vers. — Vi Ægtemænd trøstede os med, at han turde, fordi han endnu var Ungkarl.

Det var i Juli Maaned lige før Krigen; vi kom hjem, før den brød ud, og mærkede intet i England.

Lige efter Hjemkomsten døde en af Deltagerne, en af vore dygtig-

ste Avlere, Proprietær *Steffen Svendsen*, Hanstedgaard, Horsens. Han fik en heftig Ørebetændelse under Rejsen hjem.

Efter Krigens Udbrud kom der en stor Prisstigning paa Korn. Tyskerne var paa Vej til Paris. Vore Avlere blev nervøse, thi Krigen vilde hurtigt høre op, og saa fik de ikke Fordelen af Prisstigningen, da Kornet nok vilde falde igen. Avlerne vilde sælge deres Korn, og Planteavlsudvalget tilbød dem efter Forslag fra mig, at Udbudet fandt Sted i Vintertiden og kun holdtes aabent en kort Tid; saa havde vi givet Aftagerne en Chance for at forsyne sig, saaledes som de kunde have Krav paa, og saa kunde vi give Avlerne de usolgte Partier fri. Som foreslaaet saa gjort. Avlerne sammenkaldtes til Møde sammen med Planteavlsudvalget. Man var glade for Forslaget, men da ingen vilde foreslaa Pris, gjorde jeg det, og Prisen accepteredes. Efter Mødet indkaldtes *forpligtende* Meddelelse fra hver enkelt Avler om, hvor mange hkg Sædekorn han kunde stille til Raadighed. Opgivelserne kom, Udbudet fandt Sted, Tyskerne kom ikke til Paris, Priserne paa Korn steg, og Sædekornet blev revet bort.

Nu blev Avlerne betænkelige. Den aftalte Pris var allerede for lav, og da Planteavlsudvalget ikke fandt Anledning til flere Møder, indkaldte en Kreds af misfornøjede Avlere til Møde i Aarhus under det aarlige Planteavlsmøde, hvor Planteavlsudvalget efter Anmodning kom til Stede.

En af de misfornøjede Avlere indledte med Bemærkninger om, at Avlerne kunde ikke være tjent med Prisen, der var altfor lille i Forhold til den nuværende Kornpris. Flere sluttede sig til under dyb Tavshed fra Udvalgets Side, men Forhandlingerne fik en brat Ende, da Gdr. Valdemar Villumsen rejste sig op og sagde paa sit jyske Maal: »A kan ett' sie, at der ka' gøres nøj, Kornet er jo soel«. Dette var der Mening i, og de fleste havde Realitetssans nok til at indse, at saaledes laa Forholdet.

Udvalget viste derefter sin Imødekommenhed ved at eftergive Avlerne Kontrolafgiften, 50 Øre pr. hkg. Denne kunde bæres ved Fortjenesten paa de tomme Sække, som var indkøbt i Tide og var steget i Mellemtiden.

Kvaliteterne blev der ikke klaget over det Aar, thi Prisen paa vort Sædekorn laa ved Leveringen under Prisen paa almindelig Handelskorn.

Markkontrollen blev overladt til Forsøgsleder *A. I. Hansen*, Tylstrup, og mig. Senere afløste Formanden for Samsø Landboforening, Medlem af Bestyrelsen for F. a. j. L. Gdr. *M. S. Holm*, Madebjerggaard, Samsø, *A. I. Hansen*, da han døde.

Alle Fremavlsgaarde blev berejst. Vi havde et 14 Dages Kort til anden Klasse. Turen var minutløst planlagt med Hensyn til Ankomst og Afgang. Een Gang lagt maatte Turen følges, enten det var godt eller daarligt Vejr. Ved Besøgene takseredes Udbyttet foreløbigt. Indblandinger og Sygdomsangreb samt skadeligt Ukrudt blev fastslaaet. Inden Synet var Markerne blevet gennemgaaet ved Bortlugning af Havre i Byg og om muligt ogsaa Byg i Havre. Det var et betydeligt Arbejde at forebygge Indblandinger, men de ældre og bedste Avlere forstod deres Opgave og handlede derefter. Det var dem en Æressag at levere Kornet i fineste Stand, saaledes at berettigede Klager aldrig fremkom.

Proprietær *S. Pedersen*, Tousgaard ved Aarhus, kan her fremdrages som et lysende Eksempel. Som Forpagter af Næsgaard ved Grenaa havde han allerede en lang og god Praksis bag sig. Hans Næsgaardshavre blev bekendt i vid Omkreds, og bedre endnu blev det, da vi fik Gul Næsgaardshavre fra Forsøgsleder *H. A. B. Vestergaard*, Abbed, inddraget i Avlen, og *Pedersen*, Tousgaard, fik den at arbejde med.

»Det er ikke saa meget Fortjenesten som den Omstændighed, at jeg har noget at sætte mine Elever til om Vinteren,« kunde han sige. Paa sin Reol havde han staaende en Række Glasmontrer med Sædhavre for mange Aar. Hver Prøve var Resultatet af Aarets Arbejde, og disse Montrer betegnede lige saa mange Sejre, som der var Aar.

Med sit lune Smil kunde han sige: »Jeg er saa ked af, kære *M. K.*, at De vader rundt i mine Havremarker, for De vil jo finde noget; men hvis De nu gaar ud ad den Markvej, saa har jeg længst henne saaet nogle Bygkerner, som De kan finde fra Vejen.«

I Reglen var det smaa Resultater, vi fandt ved at krydse Markerne igennem.

I. A. Hansen var stærkt interesseret, og det gjaldt ikke mindre Gdr. *Mikkel Holm*, som tilmed havde et sprudlende Humør. Kontrolrejserne maatte under disse Forhold blive fulde af baade faglige og selvkæbelige Oplevelser.

Konsulent *John Sundby*, Kristiania, var engang med paa Turen. Han var glad ved den, fordi han oplevede at se saa meget godt, og fordi han glædede sig over det jyske Lune.

Engang *Mikkel Holm* og jeg skulde ud til Fru *A. Nielsen*, Svejstrup Østergaard, og derfor med Toget fra Skanderborg til Alken, blev vi i den anden Klasses Kupé, vi steg ind i, modtaget af 3 elegante, unge Mennesker (Løg), der maalte os med tvivlende Blikke. Vi var jo klædt paa til vort Arbejde, og de kunde jo ikke vide, at vi havde vort Rejsehjemmel i Orden. Holm gik ind paa W.C., da Toget begyndte at køre, og inden Konduktøren kom og billetterede. Lidt efter kom Holm tilbage. Han saa lidt miserabel ud, og nu fo'r der en Gavtyv i mig, saa jeg sagde: »Den klarede vi godt, Konduktøren har været her.« De unge Menneskers Øjne stod paa Stilke, og man læste i dem: »Tænkte vi det ikke nok.« Desværre tog H. ikke Situationen i stiv Arm, han stod et Øjeblik og sagde saa: »Ja, men jeg har da Billet,« og tog sin anden Klasses Billet op og viste. Siden var han klar over, at han havde forspildt Chansen for at lave en Gavtyvestreg ved ikke at lade de unge overlegne Mennesker blive i deres forkerte Tro.

Holm fortalte engang, at de ovre paa Samsø havde dyrket Majs, men det maatte de holde op med, da Majsen voksede saa højt, at de ikke kunde telefonere!!!

Mikkel Holm var meget glemsom, og jeg havde min Part, saa vi glemte ofte noget paa Vejen. Paa en Tur med Vestbanen sydfra skulde vi til Lemvig. Holm stoppede op i Ringkøbing, hvor hans to Søstre havde Højskolehjemmet i Forpagtning. Jeg rejste til Vemb og overnattede der. Om Morgen kom H. som aftalt. Jeg tog imod ham, og vi gik ind i Lemvig-Toget. »Hvad er det for en Regnfrakke, du har faaet?« spurgte jeg. »Ja, det maa du nok sige,« sagde Holm, »jeg maa have taget fejl.« Resolut som han var, skrev han med det samme til Depotet i Aarhus. Han lovede at sende den forkerte Frakke og ventede saa at faa sin egen. Beskrivelse af begge Frakker fulgte.

Nu gik Turen videre med den gale Frakke fra Lemvig til Skive, hvor vi var inde paa et Hotel for at spise, inden vi skulde med Toget til Løgstør og saa til Livø. Da vi havde spist og skulde af Sted, var den gale Frakke borte; en anden havde taget den, men nu turde Holm ikke lave en Forbytning til og maatte af Sted i bar Figur.

Heldigvis kom den gale Frakke tilbage umiddelbart efter vor Afgang, og Karlen paa Hotellet kom med den, inden Toget afgik.

Nu gik det godt til Aarhus, hvor H. afleverede Frakken til Depotet for fundne Sager, og vi havde kun en Tur tilbage til Birknæs i Vestbirk. Den klarede vi let og kom i altfor god Tid til Stationen, hvorfor vi gik en lille Tur for at se paa Omgivelserne, og H. satte Tasken med sine Sager ned paa Pladsen foran Stationen.

Vi saa paa vor Spadseretur en Rugmark, der var stribet, rimeligvis fordi der var brugt Ajle, og denne var spredt daarligt, og dette Faktum drøftede vi.

Da vi kom til Horsens, spurgte jeg: »Hvor har du din Taske?« Ja, det var fælt, den stod paa Perronen paa Vestbirk Station, og H. sagde: »Nu har jeg mistet alt, hvad jeg havde med. Nu kan jeg rejse hjem uden Frakke og Bagage,« men hjem kom han, og saavidt jeg husker, kom alt tilbage.

Da Holm døde, antog Planteavlsudvalget i 1916 Landbrugskandidat *L. H. Nygaard*, som nu er Direktør for et Frøavlsselskab i Nykøbing paa Falster, som Saasædskontrollør. I 1917 afløstes han af Konsulent *Sidenius Hansen*, og i 1920 kom nuværende Konsulent *Jørgen Christensen* til, og han virker med Liv og Lyst endnu.

Forpagtning af Ulstrup Hovedgaard.

For at faa mere Haand i Hanke med Kontrollen havde vi flere Gange i Planteavlsudvalget talt om, at det var godt, om vi selv raadede over en Gaard. Det var, saavidt jeg husker, *Vilhelm Pinholt*, der fremsatte Tanken, og jeg fik til Opgave at have Opmærksomheden henvendt herpaa.

Lejligheden kom kort Tid efter, da Sekretær *S. P. Pedersen* og jeg var paa Vej til Thisted til forberedende Møde til Ungskuet. I Langaa traf vi Kreditforeningsdirektør *Poulsen*, Risagergaard, og kom til at følges med ham til Viborg. Ulstrup er første Station, og da vi kom forbi den prægtige Hovedbygning og Gaard, sagde Poulsen: »Ja, saa skal Ulstrup jo forpagtes ud.« »Naa, hvad skal den saa koste?« »Vistnok 28 Kr. pr. Td. Ld.« »Hvor meget Jord er der?« »Vistnok 250 Tdr. Ld. Lermuld, 185 Tdr. Ld. Sandmuld og 90 Tdr. Ld. Eng.« »Skal Skoven med?« »Nej!« »Er der nogen, der har meldt sig til Forpagtningen?« »Nej, vistnok ikke.« »Tak skal I have,« tænkte jeg,

»den Sag skal jeg have undersøgt,« og det skete umiddelbart efter. Jeg gik til Skovrider *Frederiksen*, der tillige var en Slags Godsforvalter. Han var mig ikke ubekendt. Paa Landbohøjskolen havde jeg ofte set ham, og nu besøgte jeg ham, og vi fattede straks Tillid til hinanden, saaledes at vi kunde tale rent ud.

Vi saa paa Gaarden. Forpagtningen var lav, Gaarden godt egnet til Formaålet, og Greven vilde vel nok gerne have F.a.j.L. som Forpagter.

Aftalen blev, at Skovrideren skulde tale med Greven og faa Tilladelse til, at Planteavlsudvalget saa paa Gaarden. Dette skete. Greven var velvillig, og Formanden, Vilhelm Pinholt, var straks Fyr og Flamme for den gode Sag. Planteavlsudvalget besøgte Gaarden og fandt den velegnet til Formaålet. Hele Udvalget var enige, kun *Fr. Hansen* var noget betænkelig. Det var galt nok, thi selvom han ikke gik imod, var der nok, der sagde: »Hvad siger Fr. Hansen?« Han sagde ingen Ting, Tavshed kan være Guld, men ogsaa en fæl Modstander at slaas med.

Vi var allerede fulde af Planer for Gaardens Udnyttelse. Her kunde blive Opformeringssted under vor Ledelse af Lerjordsplanter paa den øvre gode Jord og Sandjordsafgrøder paa den lavere liggende flade Sandjord. Nu kunde vi faa fin Stamsæd at sende ud til vore Avlere og til Landboforeningernes Fremavlere. Ja, hvem ved, om der ikke kunde blive Muligheder for et Forædlingsarbejde.

I Bygningerne var der Plads til Maskinanlæg til Sortering og Rensning af Kornet. Fremtidsmulighederne var in legio.

Greven fattede Tillid til Planerne. Han vilde gerne hjælpe til. Han blev vor Mand og svigtede ikke sin Tro til Planteavlsudvalget og til mig.

Udvalget indstillede til Bestyrelsen at forpagte Ulstrup til Fremavlsgaard. Sagen blev behandlet i Bestyrelsens Møde under Ungskuet i Thisted i 1913. Ved Mødet var jeg ikke med. Jeg havde nok at gøre ved min Planteavlsudstilling. Forslaget blev modtaget med blandet Stemning. Formanden, *Niels Jensen*, Toustrup, var med. Han syntes, at det var en stor og smuk Opgave, som Foreningen nok kunde løse, men han holdt sig som Formand noget tilbage. Han fandt, at her skulde Bestyrelsen tale. Gdr. *Hans Jensen*, Sjørlev, var med. Han

gik ind for Tanken. Sekretær *S. P. Pedersen* var imod. Han var bange for, at Gennemførelsen vilde ruinere Foreningen. *P. P. Pinstrup* var kølig skeptisk. Man fandt allerede i dette Møde paa, at der skulde tegnes 50.000 Kr. til Drifskapital af Landboforeningerne. Et Bestyrelsesmedlem sagde bagefter: »Hermed er der sat en Pind for den Sag,« men Bestyrelsen vedtog, at den vilde se Gaarden og yderligere overveje Sagen.

Bestyrelsen besøgte Ulstrup. Vi kørte i 2 Arbejdscharabancer. Jeg var Kusk paa det ene Køretøj og var forsigtig med min dyre Last. Vi saa Markerne og Bygningerne, og efter Frokosten tog Greven Formanden med sig ind i et lille Karnapværelse og sagde: »Nu kan vi to vel afgøre Sagen, jeg lægger trøstig Gaarden i Foreningens Hænder, og De vil vel forpagte den? De har vel Fuldmagt?« Ak, Greven kendte ikke Foreningsformaliteter. »Nej, Herr Greve, saa hurtigt kan det ikke gaa,« sagde N. J. »nu maa vi først have et Bestyrelsesmøde om Sagen her, saa skal vi have tegnet den fornødne Kapital, og saa maa Delegeretmødet vedtage Forpagtningen. Først da har vi Fuldmagt.« — Greven bøjede sig for de mange Omstændigheder.

I det efterfølgende Bestyrelsesmøde var Betænelighederne fremme, ikke mindst de økonomiske. Der var ikke Penge nok. »Har vi ikke Penge nok?« sagde *Hans Jensen* med al den Haan, han kunde lægge i Stemmen, saa vendte han sig halvt om, trak en Morgenavis op af Lommen og fordybede sig i den. Det var Svar nok.

Bestyrelsen vedtog at tilskyde 20.000 Kr., Planteavlsudvalget skulde tegne 50.000 Kr. i Landboforeningerne, og Forpagtningen af Ulstrup saavel som Foreningens Bevilling skulde indankes under Delegeretmødets Afgørelse.

Jeg nærede Tro til Landboforeningernes Tilslutning og fornødne Offervillighed i Sagen.

Agitationen for Tegningen gik i Start ved en Planteavlsudstilling i Grenaa samme Efteraar, og Tanken blev godt modtaget.

Inden Delegeretmødet var Tegningen sket i Fjerdedelen af Foreningerne.

Planteavlsudvalget foreslog for at værgе sig imod Egeninteresse (vor Formand, Vilhelm Pinholt, havde desværre ladet falde en let-

sindig Bemærkning om, at han vilde have Værelse i Slottets Taarn-
etage) ved at nedsætte et Administrationsudvalg, der valgtes af Be-
styrelsen.

Paa Delegeretmødet gik Gdr. *M. S. Holm* som Formand for Ma-
skinudvalget ind for Sagen. Gaarden kunde bruges til Varighedsprø-
ver for Maskiner, men mærkværdigvis gik vor ellers altid beredvillige
Planteavlsven, Gdr. *Tovborg Jensen*, Klostermølle, haardt imod og
udslyngede: »Gud naade det Udvalg, som skal have med den Sag
at gøre,« men ham tog jeg med den Bemærkning: »Jeg har aldrig
vidst, at T. J. var en bange Mand; thi det skulde dog ikke være saa
vanskeligt at finde 3 Mænd, der kan drive en lille Herregaard, naar
man har Jyllands dygtigste Landmænd at vælge imellem. Det maa
dog ligge bedre for Landmænd at staa for Driften af Jord end for
Banker og Sparekasser og mange andre Foretagender, der ligger fjer-
nere fra Landbruget.«

T. J. svarede spagfærdigt, at det kunde jo være, at han var blevet
for gammel.

Sagen vedtoges med overvældende Flertal, naar ellers de opstillede
økonomiske Forslag blev bragt i Orden.

Til Administrationsudvalget valgtes Gdr. *A. Nielsen*, Svejstrup
Østergaard, Gdr. *H. Jensen*, Sjørsløv, og Forpagter *P. Rasmussen*,
Tjele Hedegaard.

Af disse svingede *A. Nielsen* mellem »Skal og skal ikke«. Sammen
med mig fandt han Sagen rigtig og til Gavn for Landbruget, men
sammen med vor gamle veltjente Sekretær ængstedes han for For-
eningens Økonomi, men handles maatte der, og nu bød A. N. 25 Kr.
pr. Td. Ld. i Forpagtning, men dette afvistes stolt af Greven. Som
Mægler mellem Parterne havde jeg fundet en ny Realitet. Ejeren
havde vist sig tilbøjelig til at lade 50 Øre pr. Kbf. Mergel gaa i For-
eningens Kasse, hvis Salg af Mergel fra et Mergelleje, beliggende i
Øvremarken, til et nydannet Mergelselskab gik i Orden, og det kunde
komme til at dreje sig om 25.000 Kr.; men det var fra Grevens Side
tænkt som en Appelsin, der faldt i Foreningens Turban til Gengæld
for den Ulejlighed, Foreningen vilde faa ved at administrere Lejet.

Nu fremsatte A. N. den Afgørelse, uden at være tilstrækkeligt in-
formeret om sine Kollegers Stilling i Sagen, at Foreningen vilde give

28 Kr. pr. Td. Ld., hvis Mergelsalget gik i Orden, og 25 Kr. pr. Td. Ld., hvis Salget ikke gik i Orden.

Planteavlsudvalget var i det afgørende Bestyrelsesmøde repræsenteret ved Pinholt og mig, og vi vidste, at baade *Hans Jensen*, som var sygemeldt, og Forpagter *P. Rasmussen*, Tjele Hedegaard, der ikke var indbudt, var stemt for Forpagtningen af Ulstrup til 28 Kr. pr. Td. Ld., selv uden at Mergelsalget gik i Orden, men vi mente ikke at kunne oplyse dette for Bestyrelsen af Hensyn til A. N., som kategorisk udtalte sig paa egne og 2 fraværende Kollegers Vegne.

Bestyrelsen mente ikke at kunne gaa mod Udvalgets Indstilling. Der veksledes nu Telegrammer mellem Parternes Sagførere, men Parterne fastholdt deres Standpunkter, og dermed faldt Sagen.

I et senere Bestyrelsesmøde oplystes det, at A. N. havde handlet uden tilstrækkelig Føling med sine to Kolleger paa Grund af en Misforstaaelse, som han kaldte det.

Mergelsalget gik senere i Orden, Landboforeningerne tegnede tilstrækkelige Midler, og denne store, gode Sag faldt saaledes for en Formalitet (taktisk Manøvre).

Tegningen af 50.000 Kr. af Landboforeningerne var ikke let at gennemføre. Agitationen herfor er et af de mest enerverende Arbejder, jeg har haft med at gøre. I mange Foreninger gik det let, naar jeg havde holdt mit Foredrag om Sagen og dens Betydning for en god Sædekornsfordeling; saa vedtog man i Reglen at yde den Krone pr. Medlem, som det drejede sig om. Enkelte Steder som i Hornslet var der en mægtig Forsamling, hvoraf mange var mere Auktionsforeningsmedlemmer end almindelige Medlemmer med Sædekornsinteresse. Der maatte tre Afstemninger til, men for hver Gang steg Stemmetallet til Fordel for Ulstrup, saa til sidst var Flertallet utvivlsomt.

I Aarhus Amts landøkonomiske Selskab var Bestyrelsen vaklende. Generalforsamlingen maatte stemme om, hvorvidt den vilde høre mig eller ikke. Det vilde den. Da jeg var færdig, var der nogen Meningsudveksling, men Gdr. *Leth Esbensen*, Vibygaard, slog Hovedet paa Sømmet ved at sige: »Jeg har hørt Konsulenten, og jeg synes, Sagen er god. Jeg stiller min Krone til Raadighed.«

I Esbjerg stillede Formanden sit Mandat ind imod Sagen. Jeg advarede ham før Generalforsamlingen, da han lod mig forstaa sit Stand-

punkt. Han talte stærkt imod Sagen under Forhandlingerne, men her havde jeg jo mine Tropper fra min Konsulenttid. Ulstrupsagen blev vedtaget, og Formanden gik af.

Nogle Steder vilde man akkordere, om man ikke kunde nøjes med 50 Øre pr. Medlem. Nej, den gik ikke. Alt eller intet, men helst alt, ellers blev der ikke Lighed i Tegningen.

I Holstebro var jeg uheldig. Der havde været en lang Auktionsdiskussion, saa kom et Foredrag af Statskonsulent *A. Appel*, Aarhus, om Fedning, og saa kom jeg med mit Foredrag til en træt Forsamling. Det kneb med at holde Interessen fangen længe nok, mange skulde maaske af Sted, og da jeg vilde give de urolige Lejlighed til at gaa, gik de næsten alle. Havde jeg ikke haft Gdr. *Mads Bjerre*, Sir, var det gaet helt galt. Han tog Affære bagefter og skaffede ved privat Tegning det Beløb, der svarede til Kronen. Den gode gamle Planteavls- og Andelsmand reddede denne Sag som saa mange andre.

Pressen — og da især Pressen i Randers Amt — var med Sagen. Her var der endelig en Landboforeningssag, der stod Gny om. Generalforsamlingernes Vedtagelser fulgtes, som var det politiske Valg.

Det var vel nok en skuffet Formand og Konsulent, der efter Nederlaget paa Bestyrelsens Møde tog Syd paa i samme Tog, men ikke i samme Kupe som A. N. Sekretærens Sejr var dog ikke ublandet. Til næste Bestyrelsesmøde hed det overfor Planteavlsudvalget: »Hvad nu med en Fremavlsgaard og Landboforeningernes tegnede og indgaaede Penge?« Vi maatte svare: »Det maa Bestyrelsen virkelig om. Planteavlsudvalget har ikke fremkaldt dette negative Resultat.«

*

Bestyrelsen gav nu imidlertid Planteavlsudvalget Bemyndigelse til at bese og forpagte en anden Gaard i Stedet for Ulstrup, men Skuffelsen var for stor, vi havde tabt Lysten, og der maatte gaa nogle Aar, inden Initiativet paa dette Omraade kunde grønnes igen.

Nu søgte man at ordne Fremavlen i Klasser med A-Avlere — F. a. j. L. — og B-Avlere — Landboforeningernes samt C-Avlere — Friavlere, men alle under Kontrol.

Denne Ordning gav Anledning til, at der dannedes et Selskab — *Dansk Fremavlsselskab* — med en Række større Avlere i Aarhus og Skanderborg Amter. Der oprettedes Lager og Renseri i Skander-

borg. Godsejer *A. Højer*, Rødstenseje, blev Formand, og Landbrugs-kandidat *H. T. Christiansen* blev Direktør.

F. a. j. L. leverede Stamsæden og førte Kontrollen, og Selskabet fremavlede og afsatte da ogsaa store Mængder af Sædekorn. Salget skete gennem et Kontor i Aarhus.

Samarbejdet ophørte i 1922, men baade Selskabets Stiftere og Direktør fortjener Anerkendelse for de ideelle Principper, der blev lagt til Grund for Selskabets Start og første Drift. — Tidens Vanskeligheder medførte, at Selskabet senere maatte indstille sin Virksomhed.

Nu kom der efterhaanden en Række Saasædsfirmaer frem, der lagde stor Vægt paa Afpudsning af Kornet, saaledes at de ved smukke Prøver kunde præsentere Landmændene Saasæd til høje Priser, og ofte naaedes der et betydeligt Salg ved Agenters Mellekomst.

Under disse Omstændigheder overgik F. a. j. L.'s Stamsædsavl til *Danske Landboforeningers Frøforsyning*, som ved en gennemført Markkontrol ved vor Saasædskonsulent og en god Lager- og Renserordning kunde sikre Landboforeningerne Saasæd, hvor baade de ydre og indre Egenskaber var i Orden. Sæden blev imidlertid meget dyr og Salget lille.

Der blev fortsat Brug for den gamle Form for Fremavl i Landboforeningerne, og hertil er da Frøforsyningens Fremavl igen overgaaet.

Nu kom der imidlertid en ny Faktor til, nemlig Fremavl indenfor Foderstofforeningerne, og her er efterhaanden etableret en fast Ordning mellem F. a. j. L. og *Jysk Andels Foderstofforretning* efter tilsvarende Principper, som i sin Tid med Dansk Fremavlsselskab, og da man her har en Lager- og Renserordning, som ikke behøver at bæres alene af Sædekornet, og som virker over hele Jylland, kan der herigennem omsættes god Saasæd til forholdsvis rimelige Priser. Der omsættes nu 10 Gange saa meget Saasæd som for 25 Aar siden. Det sidste i Sagen er, at Staten ved Statsfrøkontrollen har taget sig af de private Sædekornsfirmaer, som faar en tiltrængt Reklame — »statskontrolleret« Saasæd — det lyder velnok af noget, ikke? — Det vil i det mindste tjene til en Fordyrelse af Sæden. Landmændene baade kan og bør gennem egne Sammenslutninger træffe en Saasædsordning, der er billigere og i Realiteten fuldt saa god som Statens Frøkontrol.

Gratis Sædekorn til Husmænd

Det kneb gennem Fremavlen at faa Husmændene i Tale, men i 1916 fik jeg den lykkelige Ide at foreslaa Uddeling af 10 kg Prøver af vore anerkendte Sorter fra Fremavlen til dygtige Husmænd. Pengene hertil blev samlet sammen fra flere Sider. Jeg skrev en Artikel til Ritzau om, at Bidrag vilde være velkomne og gøre god Nytte. Der kom et Beløb fra en anonym Mand ved Struer. Jeg gætter paa, at det var Frøavler *Jens Hvidbjerg*, og F. a. j. L. støttede ogsaa Sagen. Gennem Landbrugslotteriets Repræsentant, *Jørgen Mikkelsen*, som boede i Aarhus, og som jeg kendte fra Rejser, fik vi et Beløb, saaledes at vi allerede i 1917 kunde udsende 750 Saasædsprøver til lige saa mange Husmænd.

Prøverne blev udsendt med Udsædsanvisning, og der blev indkaldt Rapporter om Resultaterne. Udsendelserne blev fortsat indtil 1922, da der var udsendt 5.000 Kornprøver à 10 kg og 1.000 Kartoffelprøver à 50 kg. Opformeret med 10 Fold vilde det Aaret efter give Udsæd til 5.000 Tdr. Ld. i Husmandsbruget, og det maa dog betragtes som en Indsats.

Landboforeningerne kom efterhaanden med i Sagen. De stod for Uddelingen og gav Rapport om Uddelingen og Resultatet af Udsaaingen.

Husmandsforeningerne i Jylland tog med vor Uddeling som Forbillede Sagen op, men nu blev det efterhaanden saa let for Husmændene at faa Saasæd, og med let Brug fulgte Misbrug, idet Kornet jo ogsaa kunde ædes af Kreaturerne.

Uddelingen er nu indstillet, men i den Tid, den virkede bedst, modtog min Forening megen Anerkendelse derfor. Jeg husker endnu et Brev fra en taknemmelig Husmand. Dette Brev begyndte med: »I Landbrugets Velgørere.« Det var vel lidt højstemt, men sikkert velment.

GODTHAAB — FORSØGSGAARD — PLANTEAVLSKONTOR

Fra 1. Januar 1917 fik F. a. j. L. sin egen Gaard til Kontrol og Forsøg. Det var Tanken her at foretage en Udsaaningskontrol med Fremavlssædeprøver og dertil Forsøg med nye Sorter og Stammer i Sammenligning med de oprindelige kendte og fremavlede.

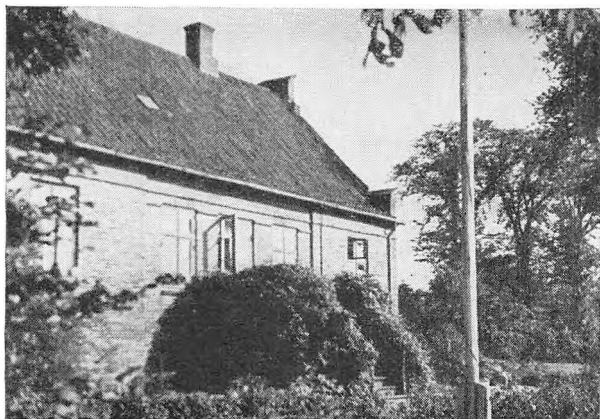
Det var saa lige til, at det var mig, der fandt Gaarden. Den ligger vis à vis Skanderborg Station, kun 5—6 Minutters Gang fra min Bopæl.

Gaarden var paa 40 Tdr. Ld. Den blev forpagtet indtil 1922, da Foreningen købte den til en Pris af 75.000 Kr.

Ejeren, Branddirektør *N. Leth Espersen*, var for sin Tid en dygtig Landmand, der engang var Formand for et Forsøgsudvalg i Skanderborg Landboforening, hvor Medlemmerne delte Forsøgsspørgsmaal imellem sig og søgte at løse dem i Driften. Han ejede Gaarden fra 1874 til sin Død i 1920. Forgængeren, Apoteker *H. G. Kofoed*, sammenkøbte Jorden og byggede Gaarden i 1863. Stuehuset er opført i tilsvarende Stil som Skanderborg Raadhus. En Søn af Apotekeren var den navnkundige Statsraad *C. A. Kofoed*, der i mange Aar virkede i Rusland.

Statsbanerne har flere Gange eksproprieret Jord af Arealets Sydside, sidst i 1922, og nu skal det vistnok ske igen. Efter Planerne tager man Arealet helt op til Stuehuset, saaledes at den dejlige Forhave gaar med.

Helt kedelige har Ekspropriationerne ikke været. Det er fortalt mig, at da Banearealet næstsidste Gang skulde udvides, det har nok været i Firsernes eller Halvfemsernes Dage, drejede det sig naturligvis om at faa Erstatningen saa høj som muligt, og Haven blev derfor skyndsomst udvidet mod Banesiden med Frugttræplantning,

Godthaab.

thi Havejord erstattes med en meget højere Pris end Markjord. Ekspropriationen fandt Sted. Frugttræerne var endnu ikke betalt, og Ejerne bad derfor Gartneren tage Planterne tilbage, nu da de havde gjort deres Nytte, men det vilde han alligevel ikke.

Ved Ekspropriationen var det ellers gaaet haardt til. Ejeren var sikker paa, at Gaarden vilde falde ned, naar de tunge Tog kørte saa tæt ved Gaarden, men det gik man nu ikke med paa. En Kommission kan jo være paaholdende, saa Erstatningen blev kun ca. 16—18.000 Kr., men saa gik det hverken værre eller bedre, end at *Frederik d. VII* faldt ned, d. v. s. hans Billede paa Væggen i Dagligstuen, saa var Beviset for Rystelserne til Stede, og Kommissionen maatte op med en halv Snus Tusinde mere, naar Ejeren af Godthaab skulde tage Ansvaret for Rystelserne.

I 1922 var Erstatningen ca. 24.000 Kr. Vi var da Forpagtere og fik kun Ulemperne.

Vort Naboskab med Banelinien gav Anledning til en munter Episode:

Vi opdagede hurtigt, at Gaarden i Regnvejsperioder blev omflydt af Vand, idet Overfaldsvand kom styrtende fra det højere Markomraade nord for Gaarden. Det maatte drænes væk, men hvor fik vi Afløbet? Jeg spurgte Ejeren. Ja, derved var der ingen Ulempe, idet Vandet, naar det kom lidt ned i Haven, forsvandt i en lille Grøft ved Gangen op til Gaarden.

»Saa maa der være Sandunderlag,« tænkte jeg, og det viste sig ogsaa. Vi fandt en Sandaare, og i denne satte vi en primitiv Tøndebrønd en 10—15 Meter fra den høje Baneskraaning, og hertil drænede vi. Nu gik det fortrinligt en Tid, men en Morgen, da jeg gik op til Kontoret, det var ved 8—9 Tiden efter en Nat, hvor der var faldet et vældigt Regnskyl, gav Skraaningen ud for vor Brønd en Straale fra sig i den mest elegante Bue ned paa 2 Spor, og 4—5 Mand var beskæftiget med at lede Straalevandet hen til Afstrømningsgrøften.

Da jeg kom op til Kontoret, sagde jeg til Konsulent *H. K. Olsen*, der var Bestyrer af Gaarden: »Du maa hellere gaa derned.« »Nej,« sagde han, »det gør jeg ikke, det maa Du, Du har Ansvaret.« »Nej, jeg gaar heller ikke,« sagde jeg. Lidt efter lød der Fodtrin i Gangen, og ind kom en Baneingeniør fra Horsens og et Par Medhjælpere. »Det er Deres Vand, der er brudt igennem Dæmningen,« sagde han. »Ja, det er det vel,« sagde jeg, »men vi kan jo ikke gøre for, at Vandet løber nedad.« »Nej, men vil De ikke have en Ordning paa Afløbet?« »Jo, hjertens gerne.« »Ja, hvis De vil give 100 Kr. dertil, saa skal vi sikre Dem Nedløb.« Det vilde vi gerne, og saa kom vore Nedløb og Kloakker fra Godthaab i Orden.

Godthaab blev F. a. j. L.'s Kontor og dermed *Planteavlscentral for Landboforeningerne i Jylland*. Her udarbejdedes de aarlige Planteavlsberetninger, herfra udgik Henvendelser til Planteavlskonsulenter og Planteavlsudvalg i Jylland, herfra dirigeredes Fremavlen af Sædekorn, her fik Græsmarkssektionen, da den kom, sit Staasted, og her søgte man om Hjælp og Bistand til Planteavlsudstillingerne Sommer og Efteraar samt Vejledning til Brug for Konsulenter og Landmænd, og under Ungskuerne i Skanderborg blev Godthaab det faste Punkt og Hjælpested for mange Udstillere, naar det kneb.

Gaarden blev i de første Aar drevet kvægløst. Der var kun een Ko, men det var til Gengæld ogsaa en »glad« Ko, der struttede af Sundhed og Velvære, saaledes som den blev plejet i Marken og paa Stald.

Senere fik vi gode fynske Køer, og da Ungskuerne kom, maatte vi lægge Driften om og til Udnyttelse af Græsarealerne paa Ungskuepladsen indkøbe fynske Løbekvier efter Ungskuet, og disse Kvier græssede saa i Eftersommeren, overvintrede og solgtes i god Tid inden Ungskuet næste Aar. Det gik i Reglen godt. Vi havde under-

tiden den Glæde at sælge hele Flokken tilbage til Fyn som Kælvekvier — engang endog til Dalum Landbrugsskole.

Der kom ogsaa vanskelige Aar. Saaledes havde vi først i Trediveerne et Aar, hvor vi efter 8 Maaneders Fodring fik mindre for Kvierne som Kælvekvier, end det vi havde givet for dem som Løbekvier. De kostede kun 128 Kr. i Gennemsnit.

Det var Grosserer *Elgaard*, Hørning, der købte dem til en Gaard, han havde paa Grenaaegnen. Han var ikke selv sagkyndig, men havde en Kommissionær fra Aarhus med.

Ungskuemateriellet stod da i store Stabler paa Pladsen, hvor Kvierne græssede, og vi gik rundt om Stablerne for at se paa Kvierne. Nu fik Salget sin pudsige Side ved, at to af Kvierne holdt sammen, enten fordi de var kommet fra samme Sted paa Fyn, eller fordi de maaske havde rejst sammen. De var begge smukke og veludviklede, og da de tillige var nysgerrige, mødte vi dem først. »Det var dog et Par pokkers dejlige Kvier,« sagde E. Vi gik videre, Kvierne gik en anden Vej ind mellem Stablerne, og vi mødte dem 3—4 Gange, og hver Gang udbrød E.: »Det er dog et Par dejlige Kvier.« Jeg skulde nok vogte mig for at fortælle, at det var de samme Kvier — Tordenskjolds Soldater — vi havde set gentagne Gange. De var med til at sælge hele Flokken, men den var saa vist heller ikke for dyr dette Aar.

Med Planteavl gik det godt; i de første kvægløse Aar havde vi indtil 14 Tdr. Ld. Kartoffler — Richters Imperator — og drev det et Aar til at sælge 2.600 Tdr. Kartoffler til Kartoffelmelsfabrikkerne i Vendsyssel til Fremavl. Prisen var 10 Kr. pr. Td. indladet i Banevogn i Skanderborg. Det var en god Forretning, og den udstrakte Dyrkning med denne bladrige Kartoffel hjalp os til at faa en ren Mark.

Ogsaa Kornafgrøderne — især Havreafgrøderne — gav godt. Et Aar havde vi over 30 hkg Ørnhavre pr. Td. Ld., men vi havde jo ogsaa Ulykkesaar. Vi var med i et Fodsygeaar, hvor en stor Hvedemark kun gav 4—5 Fold.

Frøavl gav i min Tid rimeligt, men ikke det store Udbytte, det gælder saaledes Raigræs, Hundegræs og Turnipsfrø.

Vi havde et Aar $4\frac{1}{2}$ Td. Ld. med *Hvidkaal* — sildig Amager — Kaalen var fortrinligt udviklet, men det var den vel ogsaa andre

Steder. Om Efteraaret var den usælgelig, men den holdt sig godt i Kulerne om Vinteren, og om Foraaret gik den i Vognladninger til Vejle til en antagelig Pris.

Vi forsøgte os med *Runkelroefrøavl*. Et Aar havde vi et forholdsvis stort Areal — 9 Tdr. Ld. — men vi naaede ikke op paa det store Udbytte — kun 1.100 Pund pr. Td. Ld.

Dette Aar havde vi en interessant Oplevelse under Udplantningen af Roerne:

Marken var behandlet og i fineste Stand. En Mand kørte Planteroeer til med Fjedervogn, og de blev fordelt til fire Mand, som anbragte dem i Planterillerne.

En Mand, og det var mig selv, kørte Rilleploven forspændt med »Laurits«, en stor, brun Dovendidrik til Hest. Oprilningen skete ikke uden Besvær, thi selvom Jorden var velbehandlet, krævedes der et vist Træk, og »Laurits« holdt ikke af at lægge Kræfterne i. Navnlig kneb det med at faa ham ud til Enden, idet han benyttede Lejligheden til at tage sig et ordentligt Pusterum. Heldigvis havde jeg en Pisk og brugte den, naar det var nødvendigt.

En Mand og to raske Heste saaede Norgesalpeter med en Willemoes-Gødningspreder. Agrene var ca. 400 m lange. Gødningsprederen holdt just ved Nederenden. Kusken var gaaet hen for at hente en ny Sæk Norgesalpeter til at fylde i Saakassen, og saa skete det. Af en eller anden Grund blev Hestene bange og styrtede i fuld Firspring ned ad Marken. Den velbearbejdede, løse Jord egnede sig ikke for Galopløb, men stærkt gik det alligevel.

Manden, der kørte Planteroeerne til, holdt et Stykke fremme og læssede af. Han sprang over for at standse de galoperende Heste, men umuligt. De hverken hørte eller saa, og han maatte springe tilbage for at redde Livet. Hans Hest blev imidlertid skræmt ved de andre Hestes vilde Løb; den løb med alt, hvad den kunde, medens Planteroeerne hoppede af Vognen.

Længere fremme paa Marken kørte jeg med »Laurits«. Jeg løb frem og viftede med min Pisk i Luften; dette vakte Hestenes Eftertanke, og nu standsede de og lod sig tage, men »Laurits« saa sig tilbage for at se, hvad der skete, og da han saa de andre Heste rende, fik han Nykker og satte i Fart ned ad Marken.

Paa et vist Tidspunkt løb saaledes alle Godthaabs 4 Heste, men

jeg fik standset de 2 Gødningsheste, Bestyreren, som plantede Roer, fik standset Roetilkørselshesten med Fjedervognen, og »Laurits« standsede af sig selv, da den kom til Enden af Marken, for den var jo vant til, at der skulde den have et Hvil.

Det hele tog et Kvarter med at faa alle Hestene i Flugt og med at faa dem sat i Arbejdskardance igen.

Ved Gødskningen fik vi en god Chance, da vi overtog *Gasvandsfabrikationen* fra Gasværket i Skanderborg. Vi maatte forpligte os til at tage Produktionen, naar Beholderne var fulde. Vi indrettede os med Vogne og Tønder, der kunde tage 1 Ton, og en Spreder, der kunde sprede fint. Hver Tønne kostede 1 Krone, og da vi efter Forsøgene kunde regne med, at 1 Tønne Gasvand i Virkning svarede til 1 hkg Norgesalpeter, var det jo en god Forretning; men der var nu ogsaa et Minus ved Gasvandet, det indeholdt Rhodan-Forbindelser, der virkede giftigt til at begynde med.

Engang havde vi lige brugt Gasvand paa en Græsmark, da vor Formand, Forstander *H. Hauch*, besøgte os. »Jeg kan da ikke forstaa, hvordan det er,« sagde han, »naar vi andre giver Ajle, er Græsset bedst, hvor Ajlen kommer, men her er det omvendt; her er Græsset bedst, hvor I ikke har været.« »Ja,« sagde jeg, »men det er jo ikke Ajle, det er Gasvand, men vent i 8 Dage, da er den rigtige Virkning der,« og det var den.

En anden Gang kom Bestyreren og spurgte: »Kan vi køre Gasvand paa den nysaaede Byg? Værket har ringet, at Beholderne er fulde, og vi har ikke andre Steder at gøre af det.« »Ja, gør bare det,« svarede jeg, og dermed glemte jeg denne Sag, men 14 Dage efter kom Meldingen: »Der er noget, der angriber Byggen. Det ser galt ud.« Jeg undersøgte Sagen. De spæde Blade var saa underlig plettede, og pludselig opdagede jeg, at Skaden var sket i Striber, og var klar over, at det var Gasvandsstriber fra Sprederen, det drejede sig om. Skaden var uhjælpelig. Byggen maatte omgaaende pløjes op, ny Sæd saas, og denne lykkedes heldigvis, men den Dag var jeg ked af, at jeg havde læst til Landbrugskandidat, var Konsulent og derfor kunde lade mig friste til at bruge Gasvand. Den, der aldrig har hørt om den Slags, er mere fri for Sorger.

Vi fik ogsaa *Afsmeltningen fra Talgsmelteriet*. Det var en meget kvælstofrig Gødning, men ih hvor den lugtede. Engang den blev

brugt paa Marken lige overfor Stationen, og Vinden bar mod denne, havde Folk, der gik og ventede paa Toget, deres Mistanke til de andre forbigående. De kunde jo ikke vide, at det var Odeuren fra Afsmeltningen, Vinden bar ned til dem.

Vi fik *merglet* Marken billigt fra *Kildekalklejet ved Røde Mølle*. Vi kunde køre med 2 Spand Heste, og hvert Spand kunde have 2 Vogne med sig. Det gav ca. 10 Tons hver Tur, og der kunde køres 2 Ture om Dagen. Prisen var 2 Kr. pr. Læs og en ekstra Gift Havre til Hestene. — Det gav en billig Mergling uden Grundforbedringstilskud, og dertil havde vi Glæden af at have klaret det hele selv.

For at skabe Indtægter etablerede vi paa et tidligt Tidspunkt Svinehold; dette var sæsonmæssigt som Kvierne, idet Svinestalden var indrettet i Forsøgsladen. Stalden maatte tømmes for Svin, inden Forsøgskornet skulde køres ind, men saa passede det ogsaa, at hver Parcel kunde fylde en Svinebaas, og det kunde ske flere Gange i Løbet af Høsten, idet Laden flere Gange blev udtærsket. Naar Høsten var til Ende, maatte der indkøbes nye Grise. Undertiden kunde vi holde Gylteauktion efter de bedste Mønstre.

Vi havde en Orne, som blev syg i Hovedet. Den blev saa underlig skæv, og Bestyreren ønskede den solgt, fordi han var bange for Tuberkulose. Der gik derfor Bud til Slagter N. S., som plejede at kunne udnytte denne Slags. Jeg forlangte 120 Kr. for Ornen, men N. S. bød 80 Kr. Jeg afviste dette Bud, men takkede, fordi Slagteren havde ulejliget sig derop. — Nu ringede jeg til en anden Slagter A. N. Han kom, saa paa Ornen og bød efter samme Forlangende 85 Kr. »Tak,« sagde jeg, »men det er for lidt. De maa undskylde.« Saa blev Slagteren vred, og sagde: »Det er dog 5 Kr. mere, end N. S. bød.« »Ha, ha,« tænkte jeg, »nu staar vi overfor aftalt Spil, og saa skal vi passe paa.«

Nu gik der 14 Dage. Ornen var ikke blevet bedre, men heller ikke meget ringere, og saa kom N. S.'s Søn en Dag ind i Gaarden og spurgte, om vi havde en Kvie eller Ko at sælge. »Naa, det er nok Ornen, han vil have,« tænkte jeg.

Vi gik ud i Kostalden, men der var ikke noget, der passede. Ved Afgangen henkastede han: »De har vel ikke Ornen endnu og vil sælge den?« »Jo, Ornen har vi, men jeg er kommet til at holde saa

meget af den, at jeg ikke tror, at jeg vil sælge den.« Saa gik Sønnen, men et Par Timer efter kom Faderen. Han vilde gerne købe Ornen, og han vilde give 100 Kr. for den. »Nej,« svarede jeg, »De faar den ikke for 119,99 Kr.« »Ja,« sagde Slagteren, »men saa giver jeg 120 Kr.,« saa fik han Ornen, og det var vel ham, der gjorde den bedste Handel alligevel; det tror da jeg.

En anden Gang handlede jeg med en Slagter K. om en Kvie. Jeg forlangte, men Slagteren bød en hel Underpris. Vi stod i Staldgangen, og Slagteren vendte Siden mod Kvien, denne løftede Halen i et nødvendigt Ærinde og sendte en Straale lige over i Slagterens aabne Frakkelomme, saa den blev fuld lige til Randen. »Det Pokkers Svin,« sagde K., »og saa er det fyldt oven paa mit Lommetørklæde, saa jeg ikke kan tørre mig af.« »Ja,« sagde jeg, »det er Løn som forskyldt. Kvien holder med mig, den straffer Dem, fordi Budet var for lavt.«

Men vi kunde ogsaa have Besøg af fine Handelsmænd. — Engang havde vi en Orne med en fin Stamtavle. Den havde udviklet sig godt, og vi solgte den til Gdr. A. *Ballisager*, Stensballe, som skulde bruge den i sit Avlscenter. Jeg husker ikke Prisen, som var god nok, men vi skulde have 50 Kr., hvis *Ballisager* holdt den 1 Aar. Vi fik Vilkaarspengene og var stolte af Handelen, men jeg fik senere at vide, at B. havde solgt Ornen, inden Aaret var omme, men han vilde nok unde mig den Glæde, der laa i at faa de 50 Kr. til Godthaabs Kasse.

Vi havde paa Godthaab en udmærket Nabo mod Nord, Hestehandler *Søren Rasmussen*, eller som man kaldte ham: *Søren Rask*, men hans Mark paa ca. 12 Tdr. Ld. gjorde et slemt Skaar i vort Areal, saa meget desto mere som Godthaabs Jord forlængede sig mod Nord og Øst ved Siden af »*Rask-Marken*« op til *Tværvejen* Nord for *Lasby*. »*Rask-Marken*« var som en Firkant klippet ud af Godthaabs Marks nordvestre Del.

Hestehandleren var en ældre Mand, der havde tjent mange Penge under første Krig, og han var en Mand, der intet holdt for godt at handle med. Det kunde derfor forudses, at Jorden engang i den nærmeste Fremtid vilde komme i Handlen, og jeg tænkte derfor tit paa, at det vilde være rart, hvis vi havde *Forkøbsretten* til Jorden, thi der var sikkert andre, der gerne vilde købe det velbeliggende og veldrevne Jordstykke, som var af en fortrinlig Kvalitet.

Saa kom Tilfældet til Hjælp. Landbrugsminister *Kr. Pedersen* var Taler ved et radikalt Møde en Søndag i Skanderborg. Hestehandler *Søren Rasmussen* var Formand for den stedlige Organisation og Vært for Landbrugsministeren.

Om Mandagen fandt Ministeren paa, at han vilde besøge Godthaab for at se, hvad M. K. lavede. Vi var nemlig gamle Kendinge fra Kommissions-Møder under Landbrugsministeriet under Krigen.

De to Mænd kom anstigende. Vi besaa Kontoret og tog en Marktur, saa paa Forsøgene og endte ved »Rask-Marken«, hvor Afgrøderne stod ganske fortrinligt. »Det maa være en meget dygtig Mand, der driver den Jord,« sagde Landbrugsministeren, uvidende om, at Ejeren var hans Vært, der stod lige ved Siden af. »Afgrøderne staar mindst lige saa godt som paa Godthaab.« »Ja, det er rigtigt,« sagde jeg. »det er en meget dygtig Mand, men det er tillige en meget ejendommelig Mand, for nu har han fundet paa, at han vil forære os Jorden.« »Det var da kønt gjort af ham,« sagde Landbrugsministeren, »og det er ogsaa vel betænkt, for den passer jo ind i Arealet.« Nu kunde Hestehandleren, som det jo drejede sig om, ikke holde sig længere, og det brød ud af ham: »Nej, forære den væk vil jeg ikke, men Du skal faa det første Bud paa den, hvis den en Gang skal sælges,« og det var lige det, jeg gerne vilde have.

Saa gik der et Par Maaneder. Der gik Rygter om, at *Søren Rask* vilde sælge sin Mark. Flere Liebhave, bl. a. ogsaa Proprietær *Aase Svendsen*, *Raslund*, havde tilbudt sig som Købere, og det forlød, at Handlen næsten skulde være i Orden. Jeg smilede lunt, fordi jeg vidste, at *Søren Rask* ikke solgte til andre, inden vi var tilbudt Marken.

Nu var det i Høstens Tid. Høstvejret var vanskeligt, og vi benyttede en god Dag til at køre ind paa Kraft. Jeg kom kørende med en tom Høstvogn, da *Søren Rask* kom fra Nord, og vor fælles gode Ven, Rentier *Morten Pedersen*, Sølyst, kom fra Syd. Hestehandleren standsede mig og sagde: »Vil du købe min Mark, for nu skal det være.« »Ja, det er ikke saa let,« hakkede jeg, »jeg maa spørge mit Udvalg, og min Bestyrelse skal ogsaa have et Ord med i Laget.« »Jeg giver Pokker i din Bestyrelse og dit Udvalg,« sagde Hestehandleren, »vil du købe, eller vil du ikke?« »Jeg skal da vide, hvad den skal koste,« svarede jeg. »2.000 Kr. pr. Td. Ld.« »Det kan vi umu-

ligt give. Godthaab har vi købt for 1.500 Kr. pr. Td. med Besætning og Bygninger, og saa skulde vi give 2.000 Kr. pr. Td. for den bare Jord. Nej, den gaar ikke; men det er lige meget; din Avl, der staar paa Marken, fylder godt og er nok 2.500 Kr. værd alt i alt, naar dette Beløb fordeles paa de 10 Tdr. Ld., som vi skal have, bliver det 1.750 Kr., det vil vi give, men jeg skal have Lov til at tale med min Udvalgsformand, Forstander *H. Hauch*, og saa skal jeg give Besked i Morgen.» »Ja, Prisen er nu 2.000 Kr.,« sagde Søren Rask, »og saa skal du faa Jorden paa Haanden til i Morgen, men saa skal du ogsaa staa ved Bud,« og derved blev det. Jeg talte med Forstander Hauch, som var tiltalt af Handlen, uden at han derfor udstyrede mig med Bemyndigelse til at købe.

Om Natten styrtede Vandet ned, og den udestaaende, prægtige Avl blev gennemblødt. Jeg vaagnede op i Regnen om Morgenen og sagde til min Kone: »Nu faar vi Rask-Marken,« og ganske rigtigt, da jeg Kl. 9 kom op i Godthaabs Gaard, holdt Hestehandler Søren Rasmussen i sin Gig og svippede med Pисken. »Har du sovet godt,« sagde han. »Ja, ja!« sagde jeg. »Jeg har slet ikke sovet. Vil Du saa give de 2.000 Kr. pr. Td.?« »Nej, Du kan tro nej med den Regn, vi har faaet i Nat, kunde det aldrig falde mig ind.« »Ja, men du staar vel ved Bud?« »Ja, det var jo et Løfte.« »Saa er Marken din,« var Svaret.

Jeg ringede nu til Forstander Hauch, Viborg, og fortalte ham, hvad der var sket i Sagen. Han dvælede lidt med Svaret og sagde: »Ja, det kan jo være, du kommer til at tage Marken selv, du har jo købt den.« »Det gør ikke noget,« sagde jeg, »den er Pengene værd.« »Naa, gør det ikke noget? Ja, saa tror jeg nok, Foreningen tager den,« sagde han, og saa skete Henvendelse til Bestyrelsen, som netop skulde have Møde et Par Dage efter, og Forslaget til Købet af »Rask-Marken« kom paa Dagsordenen.

Forstander *Hauch* forelagde Sagen og anbefalede ivrigt Forslaget, idet han paa et Kort viste, hvorledes »Rask-Marken« naturligt faldt ind i Godthaabs Arealer. Prisen var nok høj, men ikke for høj. Her-til sluttede man sig fra mange Sider i Bestyrelsen. Formanden, Folketingsmand *P. P. Pinstrup*, var ogsaa med paa Sagen, men udbrød: »I har vel ikke købt den?« Men Hauch var tunghør for Henvendelse

fra den Side. Han fortsatte sin anbefaling af Købet, og Bestyrelsen snakkede videre, men Pinstrup spurgte igen: »I har vel ikke købt den?« Hauch var stadig tunghør og fortsatte sine anbefalinger med det Resultat, at Pinstrup maatte give op og sagde: »Ja, saa maa vi vel hellere købe den,« og dermed var Handlen med »Rask-Marken« i Orden.

Efterhaanden som Avlen blev større, Arealet udvidet, og Forsøgene blev flere, manglede vi Ladeplads. Vi fik da for 9.000 Kr. bygget den nuværende Lade, som ligger Nord for Indkørslen. Det var en stor Vinding. Stuehuset med Kontorer var blevet ordnet med ny Etageadskillelse og Centralvarme, men da Ungskuet skulde til Skanderborg, fandt man Anledning til at ordne Gaarden yderligt. Svinstald blev indrettet i den hidtidige Lade, Kostald blev indrettet, hvor der havde været Svinestald og Forsøgslade, ligesom Bestyrerlejligheden blev ordnet, og Elevværelser indrettet.

Alt blev med Møje færdigt til det første Ungskue. Den flotte Vindfløj, der var tegnet af en Kunstner, symboliserede Godthaabs Formaal og viste de forskellige Kornsorter, Roer og Hvidkløver samt Græs. Den var blevet forgyldt, men var naturligvis tilsløret, til Ungskuet begyndte. Ved en lille Festlighed i Gaarden drog Formanden for Foreningen, *P. P. Pinstrup*, i en Snor, saa Vindfløjen afsløredes. Forgyldningen glimtede i Solen, og Pinstrup holdt en kort Tale, der sluttede med gode Ønsker for Godthaab. — Fornyelsen af Godthaab blev fejret i et beskedent Glas Vin paa Gaardspladsen.

Formanden for Planteavlsudvalget, Forstander *H. Hauch*, spurgte mig ved Lejlighed, om Budgettet for Ombygningen holdt. Det mente jeg bestemt, thi jeg havde fisket mange Fordele til Gaarden hos de forskellige Leverandører. Kobindsler af nyeste Slags fra een Fabrik, ultraviolet Glas fra en anden, 500 Kr. til Vindfløjen fra Fabrikant Mogensen, Aarslev Hammerværk o. s. v., men det skulde gaa ganske anderledes.

Efter Skuet, da Regningerne kom, viste det sig, at Budgettet var overskredet med ca. 30 pCt. Bekendelsen herom skete omgaaende til Hauch, og derefter var der Møde i Planteavlsudvalget med alvorlige Forhandlinger, hvor Frøken *Andersen* tog stenografisk Referat. — Hauch holdt først Tale og gjorde Rede for Miseren, idet han sluttede

med, at det var et Grundskud for Udvalget. Vi havde altid holdt vore Budgetter, og vi havde derfor haft Bestyrelsens Tillid, men nu kunde den efter dette ikke tro paa Udvalget mere.

Hauch spurgte, om jeg vilde have Ordet, men jeg ønskede ikke at udtale mig, inden Medlemmerne havde sagt, hvad de vilde. Kreditforeningsdirektør *Hans Hansen* delte Hauch's Anskuelse, medens Gdr. *E. Due*, *Skibby*, *V. Villadsen*, *Egaa*, og *P. Jensen*, *Quistgaard*, nok beklagede Overskridelserne, men det var en gammel Gaard, der var blevet omkalfatret, og Udgifterne var ikke til at overse paa Forhaand. Vi havde jo faaet Værdier for Pengene. Overskridelserne var ikke større end ved mange Nybygninger.

Nu talte jeg, idet jeg takkede for den Tillid, der altid havde bestaaet mellem Udvalget og mig. Jeg var naturligvis ked af Overskridelserne, som mod min Forventning havde fundet Sted, og jeg var klar til at afgive mit Honorar som Leder af Godthaab, 2.000 Kr., som Bod, men for første Gang havde jeg et andet Syn paa Sagen end Formanden, idet det skete ikke var værre, end at Overskridelserne kunde dækkes paa anden Maade, men hvis Formanden fastholdt sit Syn paa Sagen, maatte jeg afgaa som Konsulent. Jeg vilde ikke være Skyld i, at Tillidsforholdet mellem Bestyrelsen og Udvalget skulde brydes, og Skylden var min.

Hauch ønskede nu at forelægge Sagen for F. a. j. L.'s Formand, *P. P. Pinstrup*, *Godensgaard* — helst Dagen efter, og at Sekretær *J. K. Haugaard* og jeg skulde med.

Det oplystes, at Godthaab nu stod Foreningen i 185.000 Kr., men at der samtidig var oparbejdet en Kassebeholdning paa 120.000 Kr.

Dagen efter besøgte Hauch, Haugaard og jeg Godensgaard, og efter at Hauch havde gjort Rede for Sagen i Form af en ærlig Bekendelse, men med de undskyldende Omstændigheder, der var i min Favør, gjorde Pinstrup Sagen færdig ved at sige: »Ja, det er kedeligt nok, men ingenlunde værre end jeg havde ventet. Nu maa vi forelægge Sagen for Bestyrelsen, og saa maa vi hellere faa noget Mad.« — Saa spiste vi sammen med Pinstrup god Bondemad i hans gæstfri Hjem og rejste beroliget tilbage.

Paa det efterfølgende Bestyrelsesmøde var Pinstrup ikke blid, men nu var Hauch i Forsvarshjørnet. Han gjorde Rede for den ejendommelige Regnskabsform, hvorefter Godthaab maatte svare til alle Køb

og Anskaffelser, som løb op til høje Beløb, medens dens Indtægter, som skyldtes Planteavlsudvalget, bogførtes forskellige Steder. Denne Ordning var uholdbar for os.

Aftalen blev da, at Overskud fra Gaarden og Fremavlens samt lignende Beløb skulde fradrages Gælden, og denne forrentes med 4 pCt.

Nu viste de kommende Aar god Balance — takket være Udlejninger til Ungskuet samt Fremavlsfortjeneste m. m. — saaledes at jeg kunde afgive en gældfri Gaard til Foreningen — endog med en Kassebeholdning af 16.000 Kr., da jeg fratraadte min Stilling paa Godthaab den 1. November 1933. — Saadan kan det gaa.

Til det gode Resultat bidrog ogsaa, at der paa Godthaab blev oprettet en Kontrolstation med Svin, hvor Svineopdrættere under Odder, Skanderborg og Horsens Svineslagterier kunde faa deres Grise sammenlignet under lige Opdrætningsvilkaar til Vurdering af Søernes — og ikke mindst Ornernes — Avlsværdi. — Denne Foranstaltning var i fuldt Sving, da jeg fratraadte.

I de første Aar af Godthaabs Tilværelse fik vi *Besøg af mange Landboforeninger*, og heraf havde vi megen Glæde.

Under et Besøg af Aarhus Amts landøkonomiske Selskab udtalte Formanden, Forstander *H. P. Larsen*, Malling, staaende højt oppe i den nordlige Del af Marken: »Det kan du godt være bekendt, M. K.,« og endnu varmere faldt Udtalelserne af Gaardejer *S. A. Poulsen*, Formanden for Kaløvig Landboforening, der besøgte Godthaab som sidste Sted paa en Udflugt. »Det har været en god Dag,« sagde han, »vi har set og lært meget, men det bedste var, hvad vi saa paa *vor egen* Gaard, Godthaab.« Hvor var jeg ham taknemmelig, fordi han sagde »*vor* Gaard« og gjorde sin Forening solidarisk med os.

Om Medarbejdere paa Godthaab

Efterhaanden blev vi en lille Flok Medarbejdere, der gik udmærket i Spand om Opgaverne. — *Jørgen Christensen* tog det store Nap i Bergningsarbejdet til Beretningen om Vinteren, naar Forsøgene skulde eftergaaes. Hans Arbejdsevne var her enestaaende, og trods sine mange Kontrolrejser til Fremavlere fik han Tid til at mestre Forsøgsarbejdet paa Godthaab, og det blev efterhaanden stort. — *H. K. Olsens* Indsats gjaldt Redaktionsarbejdet ved Beretningen — især Kor-

rekturlæsning, men han var de første Aar ogsaa Bestyrer af Gaarden, og i Fru *Ragnhild Bonde* og Frøken *Mary Andersen* havde vi Hjælp for os alle. Havde jeg ikke haft dem til at tage alle Breve og Diktater til Beretningen, kunde jeg ikke have frigjort min Arbejds-kraft til Arbejdet i Landboforeningerne, som jeg kunde. Damer, der mestrer deres Fag, og som vil gøre deres Bedste, er meget værd paa Kontorer, men de bliver ikke lønnet efter Fortjeneste.

Godthaab har været meget værd for os Medarbejdere. Hvad har Samlevelsen med Arbejdet i Mark og Stald ikke betydet for vort Arbejde udadtil? Vi fulgte jo fra vor Plads med i Landbrugets Medgang og Modgang, og vi maatte ruste os til at overvinde alle Vanskeligheder.

Hvad har det ikke betydet for Rugdyrkingen her i Jylland, at Jørgen Christensen igennem en Aarrække kunde fastslaa 25 hkg Rug pr. Td. Ld. i Godthaabs Forsøg? For mig var det en personlig Tilfredsstillelse at føre Tilsyn og træffe Dispositioner i Arbejdet og at tage et Nap i med, naar jeg syntes, at det var nødvendigt.

Vi havde vore gode Venner, der hjalp i vanskelige Situationer. — Engang ringede Fabrikant *Chr. Blom*: »Vil De da ikke have den Byg ind der oppe paa Marken?« »Nej, den er fugtig endnu.« »Saa vælt den eller skær Baandene, ellers bliver den aldrig tør, saa skal jeg komme med mine Heste og hjælpe til.« Spandet kom, og vi fik i Løbet af et Par Dage Byggen ind.

Jeg kom ind paa at følge Barometret og var ofte oppe midt om Natten i kritiske Perioder. En Nat opdagede jeg pludselig, at det var faldende, og jeg begav mig op over Banen til Byg- og Havre-marken. Der var ingen Dug, og nu gik Turen til Gaarden for at vække Bestyreren: »Vi skal køre Korn ind med 3 Spand, nu ringer jeg til Vognmanden og faar ham til at komme.« Kl. 6 kørte det første Læs ind i Laden, hvortil der gik to Spand. Et Spand kørte til Hæs i Marken, hvor der var Sættevogn. — Vi fik 36 Læs ind og Markerne tømt til Kl. 9 om Aftenen. Den næste Dag regnede det. — Det var en Landmandssejr.

Alle hjalp villigt til i Høsten, og Arbejdskraften var mere rigelig og elastisk end nu. Rentier *Petersen Jeksen*, Haugaard, mødte ogsaa op og hjalp til. Han kørte frem.

Senere blev der Høstgilde med Deltagerne og deres Damer. Gæk-

Mine Medarbejdere i det jyske Planteavlssudvalg og de faglige Udstillingsudvalg forsamlet i Godthaabs Gaard under Ungskuet 1935.

ken blev slaaet løs, Høstsituationen, beskrevet paa Vers af vor Digter, Jørgen Christensen, blev afsunget, og Humøret var højt.

Det har været rart efter min Fratræden at besøge Godthaab. Det er ikke gaaet daarligere under Konsulent, nuværende Forstander *Land Jensens* Ledelse — vel ogsaa paa mange Maader endnu bedre.

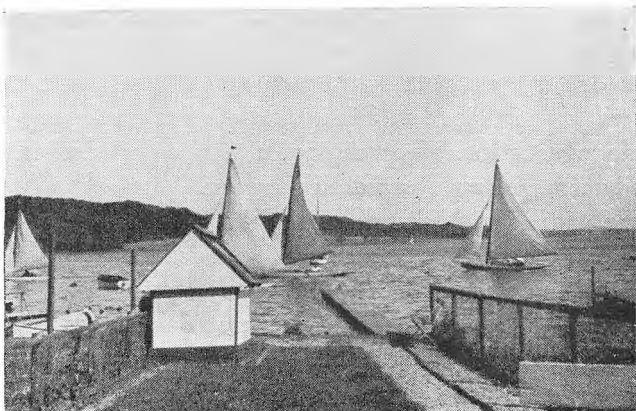
Der har undertiden været Tale om at flytte hele Menagen, og saa nu paa det sidste — ved Banens Indhug i Haven — ogsaa Gaarden, men det vilde være Synd.

Godthaab blev af sin Bygmester givet en statelig Form og et fornemt Præg med sine takkede Gavle, og der er hæget om Gaarden, siden Foreningen er kommet til, men selvom man kommer til at gaa til en Kontorudvidelse andet Sted, kunde det nuværende Godthaab jo godt bevares.

Paa en Gaard som Godthaab forekommer særlige Oplevelser. Jeg vil berette om nogle af dem:

Engang lige efter Overtagelsen skulde vi grave en Kloakledning, og her traf vi en Meter nede i Jorden paa et Trærør, som vi troede var et Pumperør af dem, man brugte omkring Aarhundredskiftet til Oppumpning af Vand. Vi undergravede det og lod det ligge, men da vi nogle Aar senere skulde have jævnet Pladsen Vest for den daværende Ladebygning, stødte vi paa en Rod af et Træ, som sikkert var over 100 Aar gammel. Denne Rod fik vi med Møje op, men under den fandt vi den samme Træledning, og nu blev vi klar over, at det intet Pumperør var, men et Fund af større arkæologisk Værdi. En Henvendelse til vor Bys Arkæolog, Lærer *Thane*, gav til Resultat, at det var en Del af den Træledning, som havde ført Vand fra Hestehaven til Skanderborg Slot. Der var under Slottets Glansperiode fra Tyskland indkaldt en Vandmester, som havde staaet for Vandkunsten paa dette Slot og flere andre kongelige Slotte. Sagen blev indberettet til Nationalmusæet, for at man eventuelt kunde følge Ledningen til Kilderne i Hestehaven, men dette er endnu ikke sket. Vandrøret, der bestaar af udborede Stammer, ligger der endnu og venter paa Udgravningen.

Ejendommeligt nok ligger Vandtaarnet for Skanderborg By endnu paa Godthaabs Mark, men Boringerne er ude i Dyrehaven, og Vandet presses fra Vandværket der op til Vandtaarnet ved Godthaab, for at det derfra kan fordeles til Forbrugerne i Byen, men det er inter-

Kapsejlsbåde lige uden for min Have i Sølyst.

essant nok, at man i sin Tid, hvor man ikke raadede over en Rensningsteknik som nu, og derfor kan tage Vandet i Nærheden af Søen, fandt det fornødne Vand i de høje Omgivelser ved Godthaab, hvorfra det af sig selv kunde løbe ned til Slottet. Det var nok dengang en vel kostbar, men naturlig Løsning.

Ved vor Overtagelse af Godthaab var der mange *Rotter*. Vi etablerede Udryddelse ved Ratin og Ratinin med fremragende Resultat. Der blev stille om Rotterne, mange døde af Sot, men hvor der kom til at lugte af døde Rotter i Kontorerne, idet mange Rotter havde fundet deres Død i Indskudet under de gamle Gulve.

Nogle Aar senere blev det galt igen — og da især under Svinstalden, hvor der udmundede en Mængde Huller; saa tog vi fat igen, alle Huller med Undtagelse af et enkelt blev stoppet, og nu blev der fra en Slange og en Ajletønde fyldt Vand i Massevis i Gangene med det Resultat, at Rotterne banede sig Vej gennem Vandmasserne og gennem det sidste Hul for der at lide en forsmædelig Død, idet Gaardens udmærkede Hund, en Terrier, Dick, tog dem efterhaanden, bed dem ihjel og lagde dem i en Dyng, som Bagerne stabler Brød. Over 20 store Rotter fik her deres Bekomst, men saa var Dick ogsaa baade stolt og træt.

Dick blev kørt ihjel af en Bil, men vi skaffede os en Hvalp, som Dick var Fader til, og den kaldte vi ogsaa Dick, skønt den var af

Hunkøn. Den blev som Faderen en klog og forstandig Hund, om den har jeg ogsaa en Erindring:

Den faldt for Kærlighedens Lov og fik Hvalpe, hvoraf den kun fik Lov til at beholde een. Dick fik Leje for sin Hvalp i Fodergangen foran Hestene. Her var der en Dør ud til den første Baas og fra Stalden igen en Dør ud til Gaarden.

En Eftermiddag var Dick kommet ud i Gaarden, begge Døre var lukket, og derfor var Dick ogsaa afskaaret fra sin Hvalp. Dick klarede imidlertid denne Situation flot. Den henvendte sig til Tømrer *Møller*, *Hestehaven*, som just arbejdede i Svinestalden, og lod forstaa, at Møller maatte følge med. Hunden førte ham til Stalddøren, og Møller lukkede den op, derefter til den næste Dør til Fodergangen, der ligeledes blev aabnet, og Dick blev forenet med Hvalpen.

Nogle Nætter senere gentog hele Historien sig. Dick befandt sig ude i Gaarden afskaaret fra sit Barn, men den fandt atter paa Raad. Tømrer Møller, der boede et Stykke fra Godthaab, hørte Hunden gø Kl. 3 om Natten. »Det er Dick, og det er mig, den vil have fat i,« sagde han til sin Kone, og han stod op og gik til Godthaab. Der traf han Dick, der løb foran ham til Stalddøren og senere til Døren til Fodergangen, hvorefter den naaede ind til Hvalpen.

Dick var saa klog, at den forstod at bygge paa sine Erfaringer, og den vidste, at Møller forstod den. Hvis den havde gøet oppe i Godthaabs Gaard, vilde det ikke have hjulpet, men at henvende sig til Møller det maatte hjælpe, og det hjalp. Sig saa ikke, at en Hund ikke kan tænke og ræsonnere.

Min Interesse for Kartofler har altid været stor, men jeg har ikke altid været heldig.

Et af de første Aar paa Godthaab var Kartofflerne kommet op jordede og fugtige, og længe varede det ikke, inden Bestyreren kom og meldte, at Kartofflerne raadnede i Kulerne. »Saa maa de sorteres,« sagde jeg. »Det er umuligt, de er saa jordede, at man ikke kan se, om de er syge eller ej.« »Saa maa de vaskes,« og det blev de. Nu kom Jorden af, og Sorteringen fandt Sted, men hvor de sorterede Knolde raadnede bagefter. Ved Vaskningen var Sygdomskimen trængt ind alle Vegne, og ingen blev reddet til Menneskeføde, alle maatte gaa til Kreaturfoder.

Et andet Aar kom Kartofflerne først op i November og var da ogsaa fugtige og snavsede. Vi fik Lov til at køre dem over i Fabrikant *Bloms* nærliggende Lagerlade. Der tørrede de, og om Vinteren, som blev baade lang og streng, dækkedes de med Halmbundter. Ingen kunde komme i Kulerne. Kartoffelnøden blev stor. Vi fik afhentet alle vore Kartoffler af en Kartoffelhandler i Odder. Vi hjalp mange. Den Fremgangsmaade var altsaa heldig.

GRUNDFORBEDRINGSARBEJDER M. V.

Allerede under min Vardetid begyndte vi at interessere os for **A** Kalkspørgsmaalet og anlagde Kalkforsøg.

Th. Madsen-Mygdal havde rejst sin Lucernekampagne. Her var Kalkning paakrævet, og Parceller med Kalk blev indlagt i disse Forsøg. Det var dog mere oppe Nord paa, at Spørgsmaalet var rigtigt levende.

Lærer *A. Christensen*, Sdr. Tranders, skrev i en Mængde Dagblade under Pseudonymet »A. C.« en Artikel »*Den røde Firkant*«. Det var et Forsøg med Mergel ved Tylstrup Forsøgsstation, hvor der var en ukalket Parcel, hvor Bestanden var Rødknæ i den Grad, at den farvede hele Græsbestanden, og tilsvarende Marker var meget almindelige i de kalkfattige Egne. Opdyrkning af Hede blev i første Omgang et Spørgsmaal om Tilførsel af kulsur Kalk.

Det danske Hedeselskab havde paa Ingeniør *Claudi Wesths* Initiativ faaet startet sine første Mergelbaner og skaffet Fragtilladelse til Aftagere af Mergel i de kalkfattige Egne samt faaet aabnet store Mergellejer ved Rindum, Ringkøbing, Ribe og flere andre Steder, hvorfra Merglen førtes vidt omkring med Banen.

Kalkagenterne havde travlt. Da jeg var hjemme paa Falster efter mit Landbohøjskoleophold, inden jeg tog til Jylland, mødte en Kalkagent op hos min Fader for at sælge Gødningskalk. Fader var i Tvivl og henviste til mig, som just var blevet Landbrugskandidat. »Ja, De har da Forstand paa de Dele,« sagde Agenten. Det var smigrende, men jeg bed ikke paa Krogen, og Fader blev fri for den dyre Kalk.

I Jylland var der megen naturlig Grund til at kalke Markerne, og da Kalkværkerne gerne vilde sælge, og de samtidig betalte gode Honorarer, var Agenterne ivrigt paa Færde. Deres Tale lød bestikende, og mange Fisk gik i deres Net, ja, undertiden hele Stimer.

Engang i Lemvig, hvor jeg havde talt om Grundforbedring, havde jeg ogsaa nævnt Mergling og havde gjort det indlysende, hvilken Pris Kalken maatte koste i regulær Handel. Under Forhandlingen kunde jeg forstaa, at Egnen var blevet hjemsogt af en ondartet Kalk-agent, og bagefter fik jeg en Forhandling med et Udvalg, der mødte med en Sagfører. Der var en Mængde Landmænd paa Egnen, som havde købt flere Hundrede Vognladninger til Priser, der laa op i det vilde.

Kalken var solgt som let opløselig, og den var ikke mere let opløselig end al anden kulsur Kalk.

Jeg prøvede paa at faa Firmaet, som Agenten skiltede med, til at sælge en Vognladning paa lignende Vilkaar og til lignende Priser til en af mine nærmeste Naboer, for at jeg kunde føre Kontrol med Sagen, men Agenten gik ikke paa Limpinden. Han ofrede en Biltur herved, men han fik Færten af, at der var Ugler i Mosen, og han havde ikke mere at sælge.

Der blev nedsat et Udvalg med sagkyndig Bistand af Sagfører *Buhl*, Lemvig, til at arbejde med Sagen for at faa Agenten dømt for Bedrageri og for at fri Landmændene for de dyre Leveringer.

Nu viste det sig, at Sagen rakte til mange andre Egne i Jylland, de sluttede op, og F. a. j. L. hjalp til med at faa nedsat en Sættedomstol. Det blev Højesteretssagfører *Riese*, der blev Dommer ved denne. Det var et kæmpemæssigt Arbejde for ham at faa indkaldt de skadelidte og faa Bund i Sagen, men efterhaanden lykkedes det. Gødning-Petersen, som Manden populært kaldtes, blev straffet, og Firmaerne blev mere forsigtige med at udsende Agenter.

Der var dog alligevel Agenter, der kunde klare Salget. Endnu en Mand med et saa fint Navn som *Oxholm* havde købt et Mosekalkleje ved Hesselballe ved Vejle, og nu gik Salget løs, fordi han garanterede et højt Indhold af kulsur Kalk i Tørstoffet, men han talte ikke om, at Halvdelen af Produktet nok var Vand, og herved blev Kalken selvfølgelig alt for dyr i Brugen. — Denne Mand besøgte os paa Godthaab. Han havde en smuk Fremtræden, men han stammede, saa man fæstede Opmærksomheden paa, hvad der nu skulde komme, og faldt for Lysten til at hjælpe ham med at hale Ordren frem, og han fik en Chance ved, at man ikke fæstede sig ved de vigtigste

Omstændigheder ved Handelen og ikke fik spurgt om Tørstofindholdet.

Han gik dog fra Godthaab med uforrettet Sag, men drog herfra til Ryegnen. Her fortalte han, at det var paa det sidste med Kalken i Lejet. Hvis man ikke bestilte nu, var det for sent. Resultatet blev, at mange Landmænd styrtede til Toget for at faa deres Bestillinger med, inden han rejste fra Egnen; de kom alle tids nok.

En Tid efter var jeg i Horsens til et Udvalgsmøde. Der var stærkt Rykind paa et Hotel i Nærheden. Sidst kom Oxholm med sin Sagfører. Han nikkede genkendende til mig og smilede noget medlidende og overlegent. Han skulde ind og forhandle med bedrøvede Kunder. Han har nok haft sine Papirer i Orden.

Da jeg begyndte mit Arbejde i F. a. j. L., havde daværende Assistent *Harald R. Christensen* begyndt sine Kalktrangsundersøgelser. Han vilde gerne have et Laboratorium, men han havde stærk Modvind. Gdr. *Anders Nielsen*, der var Medlem af Statens Planteavlsudvalg, var imod dette Laboratorium og havde sat mig paa samme Spor. Ved min første Deltagelse i det aarlige Møde for de provinsielle Planteavlsudvalg indledede H. R. C. en Forhandling om de Resultater, man kunde opnaa ved hans Kalktrangsundersøgelser, og han ønskede at faa sine Metoder undersøgt i Forhold til sikre Kalkforsøg i Landboforeningerne. Det drejede sig om *Syre- og Lakmus-samt Azotobakterprøven*.

Professor *K. Rørdam*, Landbohøjskolen, gik ham imod, og *Anders Nielsen* gik ligeledes imod, men vi provinsielle Konsulenter vovede os med. Et Udvalg med Konsulent *O. H. Larsen*, København, som Formand og vi andre som Medlemmer blev nedsat, og i Løbet af nogle faa Aar blev Metoderne knæsat som gode. *H. R. C.* fik sit lille Laboratorium paa Henrik Steffensensvej 4 i København.

Nu opstod imidlertid Spørgsmaalet om, hvorledes Undersøgelser af Betydning skulde fordeles mellem de interesserede Institutioner: *Det danske Hedeselskab*, *Danmarks geologiske Undersøgelser*, *Landbohøjskolen* og *Statens Planteavlsudvalg*. General *de la Maire* blev Formand for et nedsat Udvalg. Han var Formand for D. g. U. Professor *T. Westermann* var med fra Landbohøjskolen, og Kammerherre *C. Bech*, der nu var Formand for Det danske Hedeselskab, var med herfra, *Harald R. Christensen*, *O. H. Larsen*, Direktør *Viktor*

Madsen, en Ingeniør ved D. g. U. og jeg var Medlemmer, og nu begyndte en ny Æra med landøkonomiske Undersøgelser, men dog fortrinsvis Eftersporing af Mergel og Paavisning af Reaktionsforholdene i vid Udstrækning i Landboforeningerne Landet over. De havde nu allerede saa smaat været i Gang. Jeg drog efter Kalkudvalgets Undersøgelser rundt med min Lakmusvædske og viste undrende Forsamlinger, hvordan Jordprøver fra Stedet, eftersom de havde en alkalisk eller sur Reaktion, farvede Vædsken henholdsvis blaa og rød. Det var en god Demonstration ved et Kalkforedrag.

Jeg husker engang paa et af mine gode Staastæder Samsø, at man fortalte mig, at *Fr. Hansen* havde sagt: »Her skal man nu betænke sig paa at give Kalk, man bør højst forsøge det.« — Statskonsulent *K. Hansen* sagde under et Foredrag, at man bør gaa systematisk frem: Kalk første Mark og slut ved den sidste, naar der skal gives Mergel eller Kalk. Jeg kom senere og sagde, at man skulde undersøge Sagen i hvert enkelt Tilfælde og handle derefter, og Samsøboerne handlede; de var altid med paa det nyeste.

Hurtigst gik det dog i *Horsens Landboforening*, hvor Konsulent *Jørgensen* var ansat. Her ansatte man en Del unge Landbrugskandidater, og i Løbet af ganske kort Tid var hele Landboforeningens Omraade undersøgt, Mergellejer var fundet, Mergelforeninger dannet og Mergling ved Udkørsel paa Spor til de kalktrængende Marker i Gang.

Under Indledningen til denne Udvikling kom Ingeniør *Claudi Westh* og jeg ind paa den Tanke, at man skulde tage manglende Grundforbedringer ved Jorderne op til systematisk Undersøgelse. — *Undersøgelserne af Jordens Trang til Grundforbedring* blev Resultatet.

Disse Undersøgelser, som har rejst Stemningen for Grundforbedring i Almindelighed begyndte i 1915 i Skibby og blev derefter i 1917 overgivet til Landboforeningerne. Det var Konsulent *C. P. Lauritsen*, Vejlbj, og Konsulent *N. Bonde*, Viborg, der stod for det første Undersøgelsesarbejde i Marken.

Undersøgelserne fik deres Støtte af *Statens Grundforbedringsvæsen*, der blev oprettet i 1917, men iøvrigt har Det danske Hedeselskab ogsaa interesseret sig for dem, og her har Arbejdet haft sit Rygstød, siden Statens Grundforbedringsvæsen blev ophævet.

Det var Afdelingsleder *Friedlev Thøgersen*, der ledede denne Afdeling, og nu er Arbejdet drevet i den Retning, at det er de enkelte Gaarde, der faar lavet Kort med Resultaterne paa de enkelte Marker. Ogsaa hvor Mergelarbejdet tages op i det større, sker Fordeelingen paa Grundlag af forudgaaende systematiske Undersøgelser af Jordens Kalktrang.

Det lille Laboratorium paa *Henrik Steffensensvej* blev hurtigt til *Statens Planteavlslaboratorium* i Lyngby, og dette har allerede en saa rig Virksomhed bag sig med Bestemmelser af Kalktrang, Fosforsyretal, Kalital og meget andet, at Udviklingen har truet med at sprænge alle Rammer. Sidst har Laboratoriet faaet en Aflæggervirksomhed under sig i Planteavlslaboratoriet ved Vejle.

Tusinder og atter Tusinder af ha Land er undersøgt, og De samvirkende danske Mergelforeninger har allerede holdt deres første Jubilæum.

Udkørslen af Mergel var før sidste Verdenskrig indgaaet i den Fase, at nu brugte man udelukkende Lastbiler til Transport indenfor Mergelforeningerne. Det var baade lettere og mere bekvemt.

De smaa Spirer, der blev lagt i sin Tid til Undersøgelser af Kalktrang, er saaledes blevet et Træ med mange kraftige Grene, og de nye Skud med Hensyn til Undersøgelser af andre Grundforbedringsmangler som manglende Afvanding og lignende har sat sit Spor i omfattende Afvandings- og Landvindingsarbejder, støttet og fremhjulpet af Staten ved Tilskud til Grundforbedring.

Det danske Hedeselskab har nu en mægtig planlæggende Virksomhed af Grundforbedringsforetagender og især Afvandingsarbejder. Grundforbedringsudvalg fremhjelper og kontrollerer Arbejderne, som efterhaanden bliver støttet med indtil Halvdelen af Staten, og hvor det er Landvindingsarbejde med indtil $\frac{2}{3}$ af Udgiften. Ja, der er endog Foranstaltninger, der efter de sidste Beskæftigelseslove er betalt helt af Staten.

Udviklingen er paa dette Omraade efter min Mening gaet alt for vidt, saaledes at man ikke længere tilstrækkeligt vejer Nytten af hele Udgiften, saaledes som man indenfor privat sund Økonomi bør gøre det.

Den første Del af Udviklingen var den sundeste. Det var rigtigt og sundt med de vejledende Undersøgelser, rigtigt at Landmændene

sluttede sig sammen om Udførelsen af de store Arbejder, hvor Udførelsen skete bedst i Fællesskab, og rigtigt — og i hvert Fald let forstaaeligt — at Staten ved Garanti og Fragttelteser hjalp til Planlægning og ved Udlejning af Materiel støttede denne begyndende Udvikling. Det var ogsaa forklarligt, at Staten begyndte at give Grundforbedringstilskud til Arbejdet — hellere Arbejdstilskud end Arbejdsløshed og Understøttelse; men Arbejdspriserne er steget derved, idet Arbejderorganisationerne har benyttet Lejligheden til at stramme Tarifferne netop her, saaledes at de er blevet de herskende. De særlige Forhold under Krigen kan selvfølgelig undskylde meget. Det gjaldt jo om at holde vore Arbejdere fast, saa at de ikke skulde tage Arbejde hos Tyskerne, men nu bagefter er der ingen sund Mening i, at Lønopskruningspolitikken fastholdes. Den bærer Straffen i sig selv. De bærende fri Erhverv — og da især Landbruget — vil lide under Mangel paa Arbejdskraft og høje Lønninger.

Vandløbslovgivning

Det faldt godt i Traad med disse Arbejder, at man fra Landboforeningernes Side kunde ønske Vandløbslovgivningen ændret og givet en mere oversigtlig Form. Derfor sørgede et Udvalg, der var nedsat af De samvirkende danske Landboforeninger og Husmandsforeninger samt Hedeselskabet i Fællesskab, og Forstander *J. K. Jensen*, Haslev, blev Formand, medens Ingeniør *Th. Claudi Westh*, Statens Konsulent i Vandløbssager, blev Sekretær. Aaret efter blev jeg tvunget til at overtage Formandsposten, da Forstander *J. K. Jensen* var blevet langvarigt syg.

Der opstod mellem Sekretæren og mig det bedste Samarbejde i Sagen, og dette gjaldt da ogsaa for de øvrige Medlemmer af Udvalget.

Indhentede Oplysninger til Støtte for Revisionsarbejdet fra *Hedeselskabet*, *Amtsraadsforeningen* og *Ingeniørforeningen* gav Anledning til, at hver af disse Parter ved sine sagkyndige Medarbejdere udarbejdede Ændringsforslag til Vandløbslovgivningen, saaledes at der kom til at foreligge 4 forskellige Forslag til Revisionen, og da vort Arbejde blev færdigt, søgte vi Forhandling med Parterne for at faa sammenarbejdet de foreliggende Forslag. Dette lykkedes overfor *Hedeselskabet* og delvis overfor *Amtsvandinspektørforeningen*, og det

saa paa et Tidspunkt ud til, at det skulde lykkes overfor Ingeniørforeningen, men saa blev der skiftet Formand, og Foreningen trak sig tilbage.

Da jeg blev Formand, søgte Etatsraad *Bentzon* mig i Skanderborg, og han meddelte kort, at han troede, at jeg var en fornuftig Mand, og han ventede derfor, at jeg trak Landboforeningernes Forslag tilbage. Det vilde ingen Betydning faa.

Departementchef *Waage* havde bedt ham om at faa Ingeniørforeningen til at udarbejde et Forslag, da man ikke kunde vente noget fornuftigt Forslag af Bønderne. — Jeg maatte imidlertid meddele ham, at det kunde jeg ikke gaa med til, men derimod var vi villige til at forhandle os til Rette om et fælles Forslag, naar Princippet med Ordningen af vort Forslag blev opretholdt. Dermed skiltes vi.

Vor Betænkning blev behandlet ved Delegeretmøder og Sendemandsmøder i Efteraaret 1929 og afgivet til Ministeriet. — Først i 1930 anmodede Ministeriet om at forsøge de 3 Lovforslag sammenarbejdet, og dette forsøgtes, men med negativt Resultat.

I Maj 1933 blev der af Landbrugsministeriet nedsat en Kommission til at tage sig af Lovforslagene og forberede en Ordning af Vandløbslovgivningen. Departementchef *K. Waage* blev Formand, men udover Landbrugsministeriet, som fik 4 Mand, var Dansk Ingeniørforening, Den danske Købstadforening, Amtsraadsforeningen, Den danske Landinspektørforening, De samvirkende Landboforeninger og De samvirkende Husmandsforeninger repræsenteret. Af de paagældende Medlemmer stod Ingeniør *Claudi Westh* for Landbrugsministeriet, Landstingsmand *J. Holdgaard* for De danske Husmandsforeninger og jeg som Repræsentant for De samvirkende danske Landboforeninger sammen om Landboforeningernes Forslag og de Synspunkter, der var nedlagt deri, medens alle de øvrige havde Ingeniørforeningens Forslag til Grundlag for deres Betragtninger.

Efter nogle Møder, hvor vi gennemgik det foreliggende Materiale, og hvor det viste sig ufremkommeligt at forene Forslagene, fordi vort Forslag var bygget op efter helt nye Principper, blev det vedtaget med Flertal at arbejde videre paa Grundlag af Ingeniørforeningens Forslag.

Nu traadte Holdgaard og jeg ind i Rollen som den loyale Opposition, og ved Hjælp af vor sagkyndige Ingeniør *Claudi Westh* og det

Indseende, vi havde faaet i Sagerne, tør jeg nok antyde, at de øvrige Medlemmers Forslag blev modtaget med vaagen Kritik. Jeg ved ikke, hvordan Enden vilde være blevet, men saa døde Departementchef Waage, og den 28. September 1937 blev Departementchef *J. Wilcke* udnævnt til Formand og Kontorcheferne *P. Stahlschmidt* og *S. Kinck* til Medlemmer af Kommissionen.

Efter Landstingsmand *J. Holdgaards* Død i Efteraaret 1936 var Konsulent *A. Søndergaard* blevet indvalgt i Kommissionen. Vi kom til at savne Landstingsmand *J. Holdgaard*, fordi han ofte med et sikkert og myndigt Ord kunde sætte de mange sagkyndige Embedsmænd, hvoraf flere var økonomisk interesseret i Sagen, paa Plads, men ellers blev Samarbejdet fortrinligt ogsaa med Søndergaard, som stod Last og Brast med *Claudi Westh* og mig.

Nu fejede den nye Formand robust hele det foreliggende Kommissionsarbejde paa Gulvet og meddelte, at vi maatte begynde paa en Frisk, hvor vi gik ud fra de bestaaende Love, som nu skulde have deres Ændringer, men naturligvis gjorde vi fra Landbrugets Side de Synspunkter gældende, som var nedlagt i vore Forslag.

Vi forlangte fra Landboforeningerne og Husmandsforeningernes Side at faa Ingeniør *Claudi Westh* med i alle Underudvalg, saaledes at han kunde informere Søndergaard og mig, og dette skete. Vi to sidstnævnte var kun med i faa Plenarmøder, men var saa godt underrettet, at vi kunde sætte ind med vor Mening, hvor det var nødvendigt.

Jeg husker engang, da Fiskeriforeningens Konsulent havde Foretræde og havde gjort Fiskenes Levemuligheder saa tungtvejende for Revisionsarbejdet, at Professor *Lütken* fandt Anledning til at spørge: »Havde Fiskene det nu ikke meget bedre, hvis de havde Vandløbene for sig selv, og Menneskene ikke var til?« »Jo,« svarede Konsulenten lidt tøvende. »Ja, saa vil jeg foreslaa, at vi i det følgende tager Hensyn til Fiskenes og ikke til Menneskenes Interesser,« svarede Professor *Lütken* med et Blink i Øjet.

Forøvrigt kunde *Lütken* let irritere *Wilcke* med sine idelige Ændringsforslag, og i en Tone, der gik ud over Anstændighedens Grænse, irettesatte *W.* den gamle graanende og sagkyndige Professor. Saa gik det den gamle Professor *B.* bedre, for han kunde ikke høre.

Engang lavede Departementchef *Wilcke* Dramatik overfor *Claudi*

Westh, først i sit eget Kontor i Landbrugsministeriet og senere paa Plenarmødet, og hvis ikke Søndergaard og jeg havde grebet ind og fundet en antagelig Løsning af Konflikten, var Kommissionens Arbejde vel strandet paa Grund af Wilckes effektfulde Optræden. Det havde været nydeligt.

Ogsaa Kommissionen som Helhed behandlede Wilcke med en uklædelig Overlegenhed, naar man tager i Betragtning, at det var erfarne Folk, der var tilkaldt af Ministeriet i Samfundsinteresser og ikke for egen Fortjeneste. — Det er den bøseste Formand, jeg har været ude for.

Kommissionen blev imidlertid færdig med sit Arbejde, og det blev afgivet til Ministeriet den 17. Januar 1941. Jeg havde da været med i 15 Aars Arbejde med Vandløbslovgivningen.

Under Besættelsen har Kommissionens Betænkning hvilet, men der er kommet et Par Love, saaledes Landvindingsloven, Loven om Afvandingsudvalg og Statens Afvandingsudvalg, der i nogen Grad har tilsidesat Loven om Landvæsenskommissioner. Det er ikke heldigt for den foreslaaede Lovgivning. — Ogsaa her er det Embedsmændene, der spiller den store Rolle. W. blev Formand for de 2 Udvalg, Landvindingsudvalget og Statens Afvandingsudvalg. I Landvindingsudvalget var der kun een Mand, der var uafhængig af ham; det er ikke helt sundt for Udviklingen. — I 1949 gennemførte Rigsdagen den nye Vandlovgivning paa Grundlag af Kommissionens Forslag.

Hegnslovgivningen

En Hegnstrætte i Væth ved Randers gav i 1912 Anledning til Indblanding af Hegnsynet. Dette dømte Gaardejer *A. Leving* til at skære et smukt Læhegn ned til 2½ Alens Højde, og en Landvæsenskommission gav Hegnsynet Medhold.

Nu hjalp F. a. j. L. med til, at Sagen blev ført frem for en Overlandvæsenskommission, og nu blev de foregaaende Afgørelser omstødt. Sagen blev appelleret til Højesteret, som afviste denne. — Med denne Sag blev det aabenbart, at Hegnslovgivningen maatte lide af et Brist, thi det bør ikke kunne lade sig gøre først at plante et Hegn — endog med Statstilskud — at holde det smukt vedlige, og saa senere blive tvunget til at skære det ned i 2½ Alens Højde.

Der blev nu nedsat et Udvalg, som skulde udarbejde Ændringsforslag til Hegnsloven. Dette Udvalg fik Statskonsulent *K. Hansen* til Formand, men Betænkningens Forslag blev ikke fremmet; først i 1950 blev Hegnsloven revideret.

Da Hegn mellem Naboer med Haver kommer med i Sagen, er denne Lovgivning ikke saa lige til. Mange Organisationer skal spørges, og mange Hensyn skal tages; men naar Overvejelserne har staaet paa i over 30 Aar, maa de vist siges at have varet længe nok.

Spurveplagen

Blandt Plager, jeg har beskæftiget mig med, er ganske naturligt Spurvene. Vi stødte paa dem paa »Godthaab«, hvor vi havde en Mængde Reder under Straatagene, men især var der Reder, Flyveplads og Foderplads i Forsommeren paa det nærliggende Baneteræn, hvor der var Ynglepladser under Tagene ved Godsekspeditionen. Om Sommeren var det en sand Plage for »Godthaab«, idet de fra Statsbaneplassen og andet Terræn samlede sig i Flokke paa Tusindvis for at kaste sig over Kornet, efterhaanden som det modnedes. I Reglen begyndte Angrebet fra Markvejen og fortsatte ind efter. Hver Spurv tog sit Straa, som den gyngede ned til en bekvem Ædestand.

Et Aar var det særlig galt ved Banemarken. Der var saadet Havre, men til Hegn var der opført en lille Tjørnehæk, der tjente til Skjul for Spurvene. Spurvehøgen kunde ikke efterstræbe dem der. Da Havren var høstet, kom der en Regnperiode, der forsinkede Indkørslen. Det var lige noget for Spurvene. De samledes i Flokke paa de nærmeste Hobe langs Hegnet, og efterhaanden som Bygerne fortsatte, fik de en Danseplads ovenpaa hver Hob, og den blev fastere, efterhaanden som Kornet spirede, og Overdelen dansedes sammen. I den efterfølgende Periode gik mange hkg Korn tabt.

Gaardejer *V. Villadsen*, Egaa, foranledigede Bekæmpelse af Spurvene ved Nedrivning af Reder i Tide Gang paa Gang samt Nedskydning af Spurvene med godt Resultat. Drøftelsen af Sagen gav Anledning til en videre Forfølgelse af Spurvene. Paa »Godthaab« skød Konsulent *H. K. Olsen* en Mængde Spurve med en Salonbøsse. Det var en forholdsvis human Udrydning. — Virksomt var det ogsaa,

at man lavede en Fælde ved et Staldvindue, hvor en Rude kunde lukkes op til en tom Sæk om Vinduet til Opfangning af Spurvvene, som blev dræbt. Børn maa ikke være med her.

Raager optræder i store Kolonier. Planteavlsudvalget virkede for, at Raageloven blev forbedret, saaledes at en effektiv Forfølgelse kunde ske, bl. a. ved Nedrivning af Reder eller ved Beskydning, inden Ungerne var flyvefærdige. Jeg har personlig overværet en saadan Forfølgelse, men den var uhyggelig. Jeg fik Aversion imod den. Dertil kommer, at Raagerne vel gør Skade, men ogsaa Gavn. Raagerne udrydder mange Larver og da især Stankelbenslarver. Det var derfor tragikomisk, at jeg engang ved et Vejkryds paa Sjælland saa en Galge, hvor der hang en død Raage til Skræk og Advarsel for ligesindede. Den havde vist sammen med Kolleger været paa Jagt efter Stankelbenslarver i den nærliggende Havremark. Man kan vist sige, at det er at blive straffet for sine Velgerninger. — Mest Skade gør Raagerne ved at søge efter Larver i Rødderne af Planter. Ofte ser man, at Roerne er trukket op og lagt smukt i Række, for at Raagerne kan finde Smælderlarver i dem. De kurerer sikkert Planterne, men Patienterne dør herved. Jeg tør nu heller ikke helt fritage dem for, at de æder Kartofflernes Knolde.

Jagten paa Muldvarpe har jeg været med til at organisere. Paa Askov Forsøgsstation og »Godthaab« var der sat 1 Kr. paa Hovedet af hver Muldvarp, og der blev tjent mange Kroner ved at tage Muldvarpe enten med Spade, hvor de »skød«, eller i Fælder. Det er en spændende Jagt, under hvilken Dyrenes Livsvaner nødvendigvis maa udforskes.

Siden er der blevet organiseret Muldvarpejagt i hele Ejerlag og ansat særlige Muldvarpejægere, der har Ret til at indkøbe Stryknin og udlægge Giften i Regnorme, der indsuger Vædsken.

Jeg har været med til at holde et Par levende Muldvarpe i Kasser med Jord, hvor vi fodrede dem med Regnorme med forskellig Strykninstyrke, og det viste sig her, at Vædsken skulde være stærkest muligt for at slaa Muldvarpene ihjel. Ogsaa Muldvarpene gør Gavn ved at tage Larver, som de møder paa deres Vej, men de gør megen Skade ved at skyde »Muldskud« op i Afgrøderne og ved at underminere Afgrøderne med deres Gange.

I Forsøgsarbejdet gør Muldvarpen særlig Skade ved at ødelægge

de smaa Riller mellem Parcellerne. De kan blive helt udslettet, saa at man ikke kan finde dem ved Høst.

Høststatistik

Lige fra mine første Aar som Konsulent har jeg interesseret mig meget for Landbrugsstatistik, og denne Interesse har skaffet mig en Del Indflydelse paa Tællingsskemaerne fra Det statistiske Departement.

Konsulent *H. Calundan*, Hjørring, fremsatte paa et Planteavlsmøde den Tanke, at man skulde benytte de i Forsøgene frembragte Udbytter til en solid Statistik over Avlen. Denne Tanke blev nærmere overvejet og sat i System af et Udvalg bestaaende af Forstander *H. Hauch*, Statskonsulent *K. Hansen* og mig. Der var Meningsforskel mellem os, men Forslaget blev dog afgivet til videre Befordring til Myndighederne, men uden at man har mærket det i Praxis.

Det kunde ellers være heldigt, at man fik rigtige Udbyttetal at stole paa i Stedet for de skønsmæssige Oplysninger, som jeg af Erfaring ved, ikke er for gode.

Efterhaanden er dog Planteavlskonsulenterne mere systematisk blevet inddraget i Arbejdet med at indberette om Afgrødernes Tilstand, og naar man en skønne Dag finder, det er nødvendigt at ændre Frenngangsmaaden, kan man jo se efter vort Forslag.

Kornordning under 1. Verdenskrig

Det var under forrige Verdenskrig 1914—19, der var nedsat en *Brødkornsadministration* med Professor *Holger Møllgaard* som daglig Leder og Direktør *Chr. Nielsen*, Jydsk Andels Foderstofforretning, som særlig Leder af Kornkontoret.

I alle Amter var der nedsat Amtskornnævn, og under hvert af disse sorterede et Kvalitetsudvalg, der for Aarhus—Skanderborg bestod af Købmand *Brandt*, Aarhus, Gdr. *Hesselvig Pedersen*, Odder, Købmand *Oscar Bruun*, Skanderborg, og Gdr. *P. I. Christensen*, Baastrup; den sidste var Formand, og jeg var Sekretær for Kvalitetsudvalget. Opgaven var at bestemme Kvalitet og Pris paa mindreværdige Varer, der blev indsendt fra Landmænd til Købmændene. Vi besøgte ogsaa Statslagrene og udtog Prøver.

Udvalget holdt Møde en Gang imellem, men i Almindelighed foregik Arbejdet paa Planteavlskontoret i Skanderborg, hvor vi igennem Aarene værdsatte 1.400 Prøver, og det gik uden særlige Gnidninger, idet der kun var Klager over en ganske enkelt Prøve. Udvalget havde det bedste Samarbejde med Amtskornnævnet og ikke mindst med dets Formand, Stiftamtmand, Kammerherre *Dons*.

En Gang imellem kunde der komme en Sag imellem Brødkorns-administrationen i København og Kvalitetsudvalget. Var der Konflikt, holdt vi selvfølgelig Møde, hvor Sagen blev behandlet, og Kvalitetsudvalgets Medlemmer var altid paa min Side. Gdr. *P. I. Christensen* sagde kun: »Skriv du bare, hvad du synes, jeg skal nok skrive under,« men i det Tilfælde, det her drejede sig om, satte vi alligevel Kornafdelingen i den Grad til Vægs, at Direktør *Chr. Nielsen* ikke kunde klare Sagen selv, men saa skete der en Udladning fra højeste Sted, idet Professor Møllgaard skrev til Amtskornnævnets Formand, Kammerherre *Dons*: »Man sender Dem Korrespondancen og beder Dem indkalde til Plenarmøde for at afgøre, om den Tone, som Kvalitetsudvalget fører, er egnet imellem Statsinstitutioner?«

Nu blev der indkaldt til et Møde en Lørdag, hvor jeg desværre ikke kunde komme til Stede, da jeg skulde deltage i Udstillingsmøde i Holstebro, men *P. I. Christensen* lovede, at han skulde nok feje for vor Dør. Det gik imidlertid ikke saa godt. Den næste Dag aflagde han Rapport til mig og meddelte, at Amtskornnævnet i Hovedsagen holdt med os, men formelt maatte tage Afstand fra vore Skrivelser; dermed være ikke sagt, at man ikke gerne ønskede fortsat Samarbejde, tværtimod syntes man i Amtskornnævnet, at det gik ganske fortræffeligt i Kvalitetsudvalget.

Jeg bad *Christensen* meddele Formanden, at hvis den Skrivelse, der var formuleret, blev afsendt, blev Kvalitetsudvalgets Kontor ikke lukket op den følgende Dag, og ikke før Skrivelsen var ændret. Med den Besked gik *P. I. Christensen* til Amtmanden.

Et Par Dage efter rejste jeg Vest paa og kom tilfældigt til at rejse i samme Kupé som Kammerherre *Dons*. Han var meget underholdende, men talte ikke om Kornsagen, ikke før Silkeborg, hvor han skulde af, medens jeg skulde videre, saa sagde han: »Kornsagen skal vi nok faa jævnet, kære *Kristensen*, vi skal mødes igen paa Lørdag, og saa skal vi nok komme til Enighed; vi vil ikke af med Dem. De

har vor fulde Tillid. Vi skal vedtage et Tillidsvotum til Dem.« Imidlertid kørte Toget, saa jeg ikke kunde faa Tid at svare; det var næppe heller Meningen.

Ved Plenarmødet, som blev holdt i Horsens den følgende Lørdag, bad Kammerherren mig komme til Stede, for at vi kunde gennemgaa en ændret Skrivelse til Brødkornsadministrationen. Amtskornnævnet meddelte, at man havde gjort sig bekendt med Sagen og fandt, at Kvalitetsudvalgets Udtalelser var *for* stærke, men man havde haft Grund til at være misfornøjet, fordi man paa mange Punkter kunde synes at være gaaet for nær. Den gjorde Indrømmelse, men aandede tillige dyb Velvilje over for os. Jeg tog hurtigt Stilling til Sagen: »Skrivelsen er god, men »for« skal stryges.« »Det kan man dog ikke,« svarede Kammerherren. »Ja, saa er den Sag naturligvis færdig.« »Ja, De kan sagtens,« sagde Kammerherren, »men saa maa vi jo bøje os,« men vred var han.

Nu kom vi til Møde. Kammerherren holdt en lang og smuk Tale, hvori han beklagede, at Plenarforsamlingen skulde ulejliges. Han havde her en Skrivelse, som han havde forelagt mig, der var rettet et »for«, men det var ganske betydningsløst, og naar jeg endelig vilde, saa var man næsten nødt til at gaa ind paa det, og nu blev jeg og mit Kvalitetsudvalg paa en pæn Maade aalet.

Da denne Sag var bragt i Orden, sagde Amtmanden: »Men saa vil jeg mene, at det samlede Kornnævn anmoder Kvalitetsudvalget — og navnlig dets Sekretær — om at fortsætte sit udmærkede Arbejde, jeg haaber, vi er enige deri?« Hvorefter alle rejste sig. Derefter lovede Formanden, P. I. Christensen, at vi skulde fortsætte Arbejdet.

Nu kom Protokoltilførslen. Den var ikke helt let, men Begivenhederne kunde jo ikke forties. Da vi kom til Tillidsvotummet, kom det med, men i afbleget Form, og Slutningen formuleredes saaledes: »Derefter tilbød Kvalitetsudvalget at fortsætte, hvilket Amtskornnævnet gik ind paa,« hvorefter jeg sagde: »Jeg vil gerne bede om den Sceneforandring, at Amtskornnævnet derefter anmodede Kvalitetsudvalget om at fortsætte, og dette gik Kvalitetsudvalget ind paa.« »Det kan være lige meget,« svarede Kammerherren, men Forstander *H. P. Larsen*, Malling, holdt paa, at det ikke var lige meget, og saa blev det, som vi ønskede. — Saa meget kan et lille »For« gøre.

Under Arbejdet med Kornloven kom der nye Regler ud til Amts-

kornnævnene, og disse skulde indarbejdes og bruges for den kommende Sæson.

Stiftamtmand, Kammerherre Dons, Skanderborg, sammenkaldte det samlede Amtskornnævn i Skanderborg-Aarhus Amter, og i en vel tilrettelagt og grundig Tale gjorde han Rede for de givne Bestemmelser angaaende Kornaflevering ude i Sognene og Reglernes Administration.

I Amtmandens Tale var der en stadig tilbagevendende Passus om, at Afleveringen drejede sig om 280 kg Korn pr. 1.000 Kr. Grundskyld, og i den følgende Diskussion, hvor mange Repræsentanter for Sognene havde Ordet med Forespørgsler, kom de 280 kg Korn pr. 1.000 Kr. Grundskyld stadig tilbage, men Gentagelsen sløvede Talerne. Længe varede det ikke, inden 280 kg pr. 1.000 Kr. Grundskyld blev til 280 g Korn pr. 1.000 Kr. Grundskyld, men Højdepunktet naaedes af en Forespørger, der højtideligt sagde: »Naar jeg nu klarer mine 280 g Grundskyld, er der saa nogen, der kan gøre mig noget?« og det viste sig nu, at selv en klog Amtmand kan lade sig slæbe med under Gentagelsernes Afslappelse, og med den Imødekommenhed, der var Amtmanden egen, svarede han: »Ja, naar De klarer de 280 g Grundskyld, saa er der ingen, der kan gøre Dem noget.«

Jeg havde faaet min første Bil — en Fordbil — i Efteraaret 1920. — Da jeg var Sekretær for Kvalitetsudvalget under Amtskornnævnet i Skanderborg og Aarhus Amter, benyttede Amtmanden Lejligheden til at se paa Statslagre her og der.

Vi havde set paa Lagre i Aarhus og skulde nu fra Parkeringspladsen paa Storetorv til Lilletorv for at dreje Syd paa ad Vestergade til Skanderborg Landevej. Det var ved 17-Tiden, og Torvet var fuldt af Damer paa deres Eftermiddagstur. Jeg var Begynder i Bilkørslen og kørte derfor forsigtigt frem mod Maalet gennem en myldrende Sværm. Det gik ogsaa godt, indtil jeg skulde dreje ned ad Vestergade. Der stod en Betjent og spærrede Vejen. »Naa, han flytter sig vel,« tænkte jeg. Jeg fortsatte lige mod ham, og da jeg var lige foran ham, skal jeg love for, han flyttede sig, d. v. s. hen ved Siden af Vognen og gav mig en af de værste Overhalinger, jeg har faaet i mit Liv. Om jeg ikke kendte Færdselsreglerne, om jeg var en Torsk, der ikke kendte Forskel paa højre og venstre o. s. v.

Jeg var klar over, at jeg havde forbrudt mig, og siden lærte jeg jo, at jeg skulde have kørt om Betjenten og markeret min Venstresvingning, men jeg fandt det raadeligst at tie stille til Skyllen.

Da Betjenten ikke kunde finde paa mere, sagde Amtmanden, der sad ved min Side: »Maa jeg faa Deres Navn?« Men Betjenten stak ikke op, han svarede: »Nej, jeg vil have Deres Navn.« Scenen gættog sig et Par Gange, hvorefter Amtmanden svarede: »Ja, mit Navn skulde De jo kende 487. Det er Stiftamtmand, Kammerherre Dons, Skanderborg,« og med det samme var Betjenten bragt til Tavshed og gjorde Honnør, og Amtmanden sagde: »Nu kan De godt køre,« hvorefter vi fortsatte planmæssigt ad Vestergade, medens Betjenten blev staaende som en Saltstøtte paa Lilletorv.

Senere følte jeg mig saa trykket af Situationen, at jeg sagde: »Ja, jeg tror nok, at jeg forsaa mig, men jeg synes, at det er dobbelt Konfekt, hvis jeg efter denne Skylle ogsaa faar en Mulkt.« »Ja, det er rigtigt,« svarede Amtmanden, »enten det ene eller det andet, men De faar ingen Mulkt. De lagde nok Mærke til, at jeg ikke forsvarede Dem, men gjorde 487 (Betjentens Nummer) opmærksom paa, at han skulde kende mig, der er hans overordnede; men naar jeg nu første Gang kommer til Aarhus paa Raadhuset, kalder jeg 487 op til mig og siger: »De er en flink Betjent 487, jeg saa forleden, hvordan De behandlede en Bilist, der ikke kørte ganske efter Reglerne, men De kendte jo ikke mig, se nu godt paa mig til en anden Gang, saa maa De være fri.« Saa bliver 487 glad, og De faar ingen Mulkt.«

Siden har jeg flere Gange haft med Færdselspolitiet at gøre. Det er ikke altid gaaet lige saa godt; men jeg har heller ikke haft en Amtmand ved min Side.

HUSHOLDNINGSARBEJDET

Før 1920 var der af og til gjort lidt for Husholdningsarbejdet, i hvert Fald havde der undertiden lydt Foredrag af Skoleledere som Fru *Birgitte Berg Nielsen*, København, og Fru *Magdalene Lauridsen*, Sorø.

Ved Jubilæumsskuet i Horsens i 1922 kom Fru *la Cour Madsen*, Bavnegaard, til mig og bad mig om at være behjælpelig med at faa ordnet en faglig Husholdningsafdeling indenfor Landboforeningerne, og da jeg havde Sympati for Husholdningsarbejdet, lovede jeg det.

Paa det efterfølgende Delegeretmøde holdt Fru *la Cour Madsen* et Foredrag om Landboforeningernes Medvirken i Husholdningsarbejdet, hvor jeg støttede hende af al Kraft. Der nedsattes et Udvalg paa 5 Medlemmer, hvoraf 4 var Kvinder, med Fru *la Cour Madsen* som Formand og med mig som Sekretær. — Nu havde jeg i mange Aar et meget interessant og fornøjeligt Medarbejderskab med Husholdningsudvalgets Medlemmer og særlig med Fru *la Cour Madsen*.

Det var vist samme Aar, jeg indledte om Nedsættelse af et tilsvarende Udvalg paa det fynske Delegeretmøde. Her var Bestyrelsen nærmest imod, men jeg vandt Forsamlingen for Tanken og holdt senere Foredrag i Bogense og Glamsbjerg paa Fyn om Oprettelsen af Husholdningsudvalg. Det var næsten for meget af det gode.

Det blev vor Tanke, at Kvinderne skulde tilslutte sig Landboforeningerne, erlægge 1 Krone i Bidrag pr. Medlem og selv raade over de indkomne Bidrag.

Tanken vandt ogsaa Tilslutning, men den blev imødegaaet af De samvirkende danske Husholdningsforeninger med Fru *Lindkvist*, Roskilde, i Spidsen. Hun blev Formand for Husholdningsudvalget i De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift.

Efterhaanden blev Kvinderne noget desorienteret. Skulde man melde sig det ene eller det andet Sted. De samvirkende Hushold-

ningsforeninger var ældre, havde flere Arbejder bag sig, og Husholdningsseminariet »Ankerhus«, Sorø, støttede dem.

Konkurrencen mellem de to Bevægelser skabte naturligvis Liv i Husholdningsarbejdet, men ogsaa en Del Forstyrrelse. Det er vist gaaet saaledes, at De samvirkende Husholdningsforeninger sejrede med Hensyn til at samle Medlemmer, men ved Ungskuerne var det vort Udvalg, som med Husholdningskonsulent Kathrine Holmsgaard ordnede Udstillingerne, og Landboforeningerne i Jylland gav sig til at ordne Udstillinger og holde Kursus, hvor kvindelige Konsulenter var medvirkende. Her i Skanderborg etablerede Udvalget under Frøken Holmsgaards Ledelse et Forsøgskøkken og holdt aarlige Husholdningsmøder, hvori Husholdningsudvalgene for de enkelte Landboforeninger deltog.

Længe var jeg ikke i Husholdningsudvalget. Det var nødvendigt for mig at blive aflastet, da jeg havde mere end nok at gøre i mit Planteavlsarbejde. Det virkede da ogsaa i den Retning, at jeg fik et Vink af min Formand om, at det vel var bedst, at jeg herefter holdt mig til dette. Det skal dog siges, at jeg i alt Udvalgsarbejde ikke har haft nogen dygtigere Formand til at tilrettelægge sine Møder og Planer end Fru la Cour Madsen. Ingen har været mere initiativrig end hun. Vi var ikke altid enige, men hun bøjede sig, naar der var Mening i Indvendingerne. Hertil hjalp hendes Mand, Forstander *K. Madsen*, som var meget interesseret i at støtte sin Kone Husholdningsarbejdet, paa den bedste Maade.

Engang under et Delegeretmøde blev jeg paa »Royal« om Aftenen tilkaldt til et Bord, hvor Herr og Fru Madsen med flere hyggede sig. — Madsen præsenterede mig som sin »Kones anden Mand«. Jeg kunde ikke give igen paa Spøgen, men Lejligheden kom lige før Opbrudet, da Madsen sagde: »Skal vi saa gaa i Seng, Rebekka,« og jeg straks svarede: »Ja, skal vi det,« saa var den betalt.

Siden min Afgang har Husholdningsarbejdet udviklet sig videre og er nu bl. a. resulteret i et Husholdningsfakultet under Universitetet i Aarhus. Der er ligeledes Tale om en regulær Forsøgsstation under Staten. Det glæder mig ofte, at jeg har været med til at lægge nogle af de første Grundsten under denne Udvikling.

I Husmandsforeningerne kom man lidt efter lidt med i en tilsvarende Udvikling.

FOREDRAGSVIRKSOMHED

Jeg havde allerede flere Aars Øvelse i at holde Foredrag, da jeg kom til F. a. j. L. Først fra Klank Højskole. Her fik jeg engang Lov til paa et af vore »aabne« Aftenmøder at holde Foredrag om Etatsraad *Edw. Tesdorpf*, Ourupgaard. Jeg var selv meget betaget af Opgaven, og Tilhørerne var andægtige. Da jeg var færdig, hyggede vi os som sædvanlig og snakkede videre paa Forstander Jens Niensens Kontor. Fru Nielsen sagde da: »Nej, M. K., den Mand er jeg færdig med. Da du til sidst fortalte, at han som Afsked med Livet bad Fader vor paa sit tyske Modersmaal, det kunde jeg ikke tage,« men Forstander Nielsen holdt med mig og sagde: »Det er forkert af dig, Frida, naturligvis maatte han gøre det.« Det var mig en Oprejsning.

Den første Gang, jeg udenfor Skolen holdt offentligt Foredrag, var i *Bjerregrav Husmandsforening*, hvor Formanden under et Kursus paa Klank havde faaet mig til at komme til Stede. Jeg var meget spændt paa, hvordan det vilde gaa, men det gik meget godt. Det var kun en mindre Forsamling, men den hørte godt efter, og bagefter hyggede vi os ved Kaffen med Tale og Sang. Hver Gang, jeg kommer forbi Bjerregrav med Toget, husker jeg paa mit første offentlige Foredrag.

Kort Tid efter skulde Forstander *Jens Nielsen* have talt 4 Steder i Grenaa Landboforening, han kunde imidlertid ikke faa Tid og ordne det saaledes, at jeg kom i hans Sted. Jeg skulde tale om Bælgplanter. Det interesserede mig meget allerede dengang. Vi begyndte i Voldby. Der var en stor og god Forsamling af Landmænd. Formanden for Foreningen, Forpagter *S. Petersen*, Næsgaard, senere Tousgaard, bød velkommen og ledede Mødet. Efter Mødet stillede *S. P.* forskellige Forespørgsler til mig, der som Landbrugskandidat

stod mellem Videnskab og Praxis, og Spørgsmaalene var ikke sværere, end at jeg kunde klare dem. Nu fulgte andre Spørgsmaal, bl. a. af *Rudolf Sloth*, en Broder til min Kammerat fra Landbohøjskolen, *Hans Sloth*, og flere spurgte. Jeg syntes, det var en god Dag.

Turen gik derefter til Gerrild, hvor jeg holdt Foredrag om Aftenen. Næste Dag kom jeg til Lyngby, og her blev jeg igen modtaget af Forpagter *S. Petersen*. Vi spiste Frokost hos Sognefogden, men lige da vi skulde gaa ned til Foredraget, spurgte Petersen, om jeg ønskede, at han skulde gaa med til Foredraget. Det var jo ofte saaledes, at Præsten ikke ønskede samme Skolelærer med i begge Kirker. Han havde jo hørt mig Dagen i Forvejen, og saa vilde jeg maaske helst være fri for ham i Dag? »Ja, oprigtig talt,« svarede jeg, »jeg vil helst være fri for Dem i Dag.«

Petersen har mange Gange senere fortalt mig denne Historie: »... og saa maatte jeg arme Mand vente hos Sognefogdens Kone, medens de andre var til Møde. Men,« tilføjede han gerne, »nu er De ikke saa bly af Dem, nu kunde De godt lade mig høre Dem to Gange.« Men hvor har jeg været glad ved, at jeg faldt i saa gode Hænder paa min første Foredragsrejse. Det betød meget for mig.

Inden jeg begyndte at holde offentlige Foredrag ude, gik jeg til min gode Ven og Kammerat *Th. Madsen-Mygdal* og spurgte ham, hvordan jeg skulde gribe Sagen an. Han sagde: »Du skal samle meget Stof til dine Emner og forberede dig godt. Det er, hvad jeg kan sige,« og det var da ogsaa et godt Raad.

Det vigtigste ved et Foredrag er at have noget at give Tilhørerne. Der er alt for mange, der sjældent benytter en gunstig Lejlighed til at tie og i Stedet for kæler for deres egen Forfængelighed ved at tale vidt og bredt om ingenting, men hvad der er endnu værre er dog at tie, hvor man bagefter finder, at man burde have talt.

Det er galt med Overtrædelsessynder, men endnu værre med Efterladelsessynder.

Det er vigtigt at kunne interessere sine Tilhørere saaledes, at de sammen med Taleren glemmer baade Tid og Sted og gaar op i Emnet. Et Foredrag maa ikke være kedeligt. Jeg husker engang ved en Landbrugskandidat-Generalforsamling, at Redaktør *K. Raunkjær* talte hele to Timer om Kunsten at holde Foredrag. Han foreslog Talekursus for Landbrugskandidater til Støtte for Veltalenhed, og han

understregede stærkt, at et Foredrag skulde være grundigt. Nu fik vi de obligatoriske to Stykker Smørrebrød ved 12-Tiden, og jeg var første Opponent. »Nu er det Midnat,« sagde jeg, »og nu maa vi vist anslaa en lettere Tone.« Jeg erklærede mig ellers enig med R., men sagde: »Lad os dog blive fri for Talekursus, her i vort dejlige lille Land lider vi af alt for megen Veltalenhed. Det er ikke Grundighed og Begrundelse, det kommer an paa, men at der tales kort, og at det, der siges, er rigtigt. Grundighed giver Kedelighed, og det er noget nær det værste, der kan siges om et Foredrag, at det er langt og kedeligt. Nej, lige til Maalet, Smæld i Pisken, saa virker et Foredrag oplivende og huskes.« — Jeg fik baade Smil og Klapsalver, og noget var der om det, men min gode Ven R. blev vred paa mig en Overgang.

Heldigvis fik jeg som Foredragsholder i Gave ikke at være kedelig, og jeg har kunnet faa mine Tilhørere til at lytte. Talen maa være sand, en Overdrivelse skader nu ikke, men den maa gives med et Blink i Øjet, saa Tilhørerne ved, hvor man er, og hvad man skal tro. En Vittighed eller en oplysende, vittig Historie skader ikke, den liver kun op. En Modbemærkning under Foredraget maa kunne tages i Flugten, det giver Points. En Fortalelse kan vendes til det gode. Engang paa et jydsk Planteavlsmøde raabte en af mine gode Venner: »Du mente det modsatte!« »Rigtigt!« svarede jeg, »naar man siger noget forkert, mener man i Reglen det modsatte« (klaret).

Det er ikke min Erfaring, at Ordene behøver at flyde alt for let og formfuldendt, det bliver trættende i Længden, jævnt, men sikkert Arbejde lønner sig ogsaa her bedst.

Jeg har aldrig med god Virkning kunnet følge et Manuskript. Kan man sit Pensum, er det bedre at lade Manuskriptet blive hjemme og tale fra Leveren og se sine Tilhørere i Øjnene.

Man maa ikke have altfor store og indviklede Tabeller, men nok korte, trykte Bilag, som Tilhørerne kan tage med til Støtte for Hukommelsen. Og saa maa en Foredragsholder kunne tage enhver givne Situation uden at lade sig paavirke for meget.

Jeg har talt for 7 Tilhørere i *Ellidshøj* Forsamlingshus. Jeg hørte, at Købmanden paa Stedet blev begravet, og dør var Landboforeningsmedlemmerne, saa det distraherede mig ikke.

Det værste var, at da der blev opfordret til Forespørgsler, gik alle

7 — Tramp — Tramp. Der blev ikke Tid til at »takke den ærede Taler for det udmærkede Foredrag.«

I V. Hassing skulde jeg engang tale paa Kroen om Kartoffeldyrkning. Jeg klagede over, at der ingen var mødt. »Jo, de kommer nok,« sagde Kroejer Ottesen, »det varer nok en Time.« Og ganske rigtigt, en Time efter var der ca. 35, men Forsamlingen var underlig uforstaaende uden Kontakt. En Tilhører, der var halvfuld, blandede sig stadig i Talen, og det virkede med mine Modsvar lovlig adspredende.

Jeg blev færdig, og de 16 af os placeredes om Krostuens runde Bord til en Omgang. Da Turen kom til mig, gav jeg en Omgang Cigarer og trak mig ud af Selskabet. — Ottesen sad ved Disken og skumlede. Han plejede ikke at tillade Drikkeorgier. Jeg havde været der før, og da var alt i Orden — ogsaa Tilhørerne til Foredraget — og vi havde set paa hele hans Landbrug. — Hvordan hang det sammen nu denne sidste Gang? I Løbet af Natten drømte jeg mig til Forklaringen. — Af en eller anden Grund var der mødt for faa, og nu blev der ringet til »Rosdal«. Forvalteren og Eleverne kom, men samtidig blev Byens Borgere tilkaldt. Der var Bagere, Slagtere, Skomageren og Stationsmesteren m. m. Prisen var, at de vilde have en glad Aften, og den har Ottesen under Omstændighederne maattet tillade. Ottesen havde gjort, hvad han kunde. Han havde brugt Telefonen flittigt. Jeg skulde ikke lide den Tort, at jeg ikke havde Tilhørere.

En anden Gang var jeg i *Aulum*. Jeg havde spadseret fra Holstebro — ca. 2 Mil — og blev paa Kroen modtaget af Formanden. Vi gik hen i Forsamlingshuset. Der var ingen. — »Ja, de kommer nok,« sagde Formanden, »den første Time kommer vi til at vente.« — Vi gik ned paa Afholdskroen ved Siden af Forsamlingsbygningen og fik en Kop Kaffe. En Redaktør fra Herning var kommet til. Vi tog fat paa at spille Billard, og da jeg aldrig havde spillet før, gik det ganske godt. Jeg spurgte flere Gange: »Skal vi ikke der over?« men de andre sagde, at Timen skulde gaa. — Pludselig kom en af Tilhørerne i Døren: »Skal der være Foredrag, er det bedst, I kommer, thi Folk er ved at gaa.« Nu kan det nok være, at vi kom hurtigt derover. Formanden gjorde Undskyldning, og jeg fik mine Tabeller op og Redaktøren sine Papirer i Orden. Jeg fik Ordet, men nu stod Talerstolen ved den ene Side af Salen og Tilhørerne — 30-35 — kunde akkurat faa Plads i en lang Række ved den modsatte Væg. Jeg bad

dem komme nærmere og sætte sig paa de forreste Bænke. »Nej,« kom det træt, »vi har trukket Roer op hele Dagen, vi vil have Rygstød. »Ja, ja,« sagde jeg, »jeg har jo ogsaa gjort noget, jeg har i hvert Fald gaaet fra Holstebro, men vil I ikke komme til mig, saa maa jeg komme til jer,« og saa trak jeg Talerstolen over for Næsen af Rækken. — Saa talte jeg om Græsmarkerne. Der var ingen Kontakt til at begynde med, men pludselig mærkede jeg, at alle var med. Efter Foredraget var der en god Diskussion, og saa rejste man det Spørgsmaal, om jeg ikke kunde komme og holde et Landbrugskursus i Aulum. Nej, det kunde jeg ikke. Dertil var jeg for bundet af andre Ting, men jeg henviste til, at deres egen dygtige Konsulent *Binderup* kunde paa tage sig denne Opgave. — Saa var Mødet forbi, og Redaktøren og jeg tog af Sted. »Den klarede vi hejsen ett saa ring,« sagde han. »Nej saamænd,« svarede jeg paa Vestjysk. »Det kunde være gaaet baade vaer og bejer.«

Jeg kunde nævne, at da jeg havde tiltraadt min Plads i F. a. j. L., efterkom jeg en Anmodning om at tale flere Steder i Skodborg-Vandfuld Herreders Landboforening. »Ja,« sagde Formanden Gdr. *Touborg Jensen*, Klostermølle, »det var det første Sted, Th. M.-M. talte, og han blev da et helt ordentligt Menneske, og nu er det bedst, at vi faar sat dig i Styr, saa at du ikke gaar hen og og gør Ulykker andre Steder.«

Jeg boede hos ham under Opholdet og knyttede Forbindelse med mange prægtige Bønder, og jeg fik et Staasted i Lemvigegnen, der har varet ved hele min Tid.

T. J. var en særpræget Mand med en ideel Indstilling. Han levede sit Liv efter gode gamle Bondevaner. Han havde en særpræget Form at sige sin Mening paa, saaledes at Ordene fængslede, og Tilhørerne enten gik med eller mod.

Han blev Fremavler og senere Medlem af Planteavlssudvalget. Jeg kom ofte sammen med ham, og tit skrev han til mig. Vi var ofte sammen, og hvert Samvær var en Oplevelse.

En af de første Gange, jeg kom til Lemvig og mødte ham paa Jespersens Hotel, sagde han: »Slaa æ Røv i æ Sæe,« og saa gik Snakken, og den var aldrig kedelig. — Jeg var med til hans Begravelse, da talte Indenrigsminister *Ove Rode* over ham i Gaarden og sagde: »Han var en herlig Mand,« og det var saa sandt saa sandt.

Man kan ved Foredrag komme ud for penible Situationer. Under et Landbrugskursus i Varde, hvor jeg just havde holdt Foredrag, og hvor Diskussionen var i fuld Gang, viste min Kones Ansigt sig paa Ruden til Lokalet. I samme Øjeblik vidste jeg, at jeg havde glemmt, at jeg en Time senere skulde holde Foredrag i Guldager Forsamlingshus 2 Mil Sydvest for Varde.

Der blev Opbrud i en Fart, pibende Modvind, mere trække end cykle, saa foraset var jeg for Alvor, da jeg halvanden Time senere mødte to Mænd i Nærheden af Forsamlingshuset, de havde telefoneret til min Kone om, hvorvidt jeg kom. Forsamlingen var ved at gaa, og Stemningen var i høj Grad modvillig.

Formanden modtog mig dog med Honnør og spurgte, hvilket Emne jeg vilde tale om. Jeg nævnte: 1. Kunstgødningens Anvendelse eller 2. Ukrudtets Bekæmpelse.

»Ja,« sagde han, »Emnerne er gode nok, men vi maa hellere høre, hvad Folk mener.« Afstemningen forløb med 16 Stemmer for Kunstgødningens Anvendelse og 15 Stemmer for Ukrudtets Bekæmpelse.

Jeg blev anbragt i den ene Ende af Forsamlingshuset, en Gymnastikbom blev vendt avet, og herpaa blev der sat et Glas Vand. Dette var altsaa Talerstolen. Ved Siden af mig stod en rødglødende Kakkellovn og spyttede Straalevarme ud paa mig, men nu fangede jeg an.

Langt kom jeg imidlertid ikke frem i Foredraget, inden jeg tænkte: »Død og salte Kridte, du har glemmt dine Tabeller i Farten.« Det var slemt, thi Foredraget var bygget over de Tabeller, som jeg havde udarbejdet.

Mit Kendskab til Kunstgødning paa dette Tidspunkt — i 1904 — var ikke saa indgaaende, at jeg kunde holde et Foredrag uden de paa-gældende Tabeller. Det var tydeligt for mig, at dette Foredrag ikke kunde holde Tiden ud.

Jeg blev klar over, at nu var der gaaet et Kvarter, og jeg kunde højst tale et Kvarter til. Nu var der ti Minutter tilbage, nu 5 Minutter, nu 2 — 3 Sætninger og saa færdig, det var forfærdeligt, Huset begyndte at dreje rundt for mig, først til den ene Side og saa til den anden Side, jeg var klar over, at jeg kunde besvime, og i en mørk Taage fik jeg et fast Tag i den foranstaaende Bom og drak Vandet ud til Bunds. Det kølede Blodet, og dermed kom Løsningen. Med

den største Frimodighed meddelte jeg, at nu var jeg færdig med Kunstgødningens Anvendelse, og da jeg ikke syntes, at de andre 15 Tilhørere skulde gaa Glip af deres Ønske, vilde jeg benytte Tiden, der var tilbage, til at tale om dette Emne. Saa bekæmpede vi Ukrudt, og det gik meget godt, saa der var ingen, der bemærkede den Krise, jeg havde været ude i.

Det var engang ikke langt derfra i *Brøndum* Forsamlingshus. Det var om Aftenen, og Forsamlingen var noget søvnig og træt efter Dagens Arbejde, og maaske har jeg heller ikke været særlig interessant, men pludselig slog jeg ud med Haanden og fejede Vandglasset ned. Det kan nok være, at Forsamlingen blev vaagen. Fremgangsmaaden er i slige Tilfælde at anbefale.

Engang ved et Kursus i *Terpager* ved Bramminge holdt jeg som sædvanlig mine to første grundlæggende Foredrag for mit Planteavlskursus, et om Plantens Liv og et om dens Formering. Disse Foredrag havde jeg ofte stor Glæde af, mange graanende Landmænd takkede mig og fortalte, at disse Foredrag kastede Lys over mangt og meget, som hidtil havde været uforstaaeligt for dem. »Naa, saadan gaar det til,« kunde de sige, men jeg kunde ogsaa komme udfor det modsatte Indtryk: »Hvad kommer egentlig alt det os Landmænd ved?« I det her nævnte Tilfælde sluttede jeg med at sige, at vi i Morgen gik over til Rugens Dyrkning og derefter videre i anden Plantedyrkning. »Ja,« er der en ung Mand, som gemmer, »lad os faa noget at vide, vi kan have Nytte af; det, vi har hørt, er ikke meget værd.« Nu fik han det glatte Lag. Jeg vilde bede ham om en anden Gang om at holde sin Mening for sig selv, til Kursuset var forbi. Disse Foredrag var et Led i Helheden, og han skulde nok faa Nytte af dem ved Forstaaelsen af det øvrige Pensum. Det havde været beklageligt, om jeg havde været ung og uerfaren i Arbejdet, men jeg havde holdt 25 Kursus efter denne Plan, saa mig slog han ikke ud.

Ved Slutningen af Kursuset kom han og en Kammerat hen og takkede mig for Arbejdet. De havde taget Fejl til at begynde med. Nu kunde de se, at jeg havde haft Ret.

Paa et Foredragsmøde gælder det om at skabe en vis Andagt. Uro og Forstyrrelse er af det onde. — Engang i Skanderborg, da Statskonsulent *Fr. Hansen* holdt Foredrag, blev det pludselig en Mand for langt. — Tramp — Tramp — hørte man ned imellem Rækkerne.

Fr. Hansen holdt inde. Folk stirrede spørgende. »Jeg vilde blot give ham Lejlighed til at gaa,« sagde Fr. Hansen, »er der flere, der vil gaa, maa det helst være nu, saa vi andre kan faa Ro.« Der var ikke flere, der gik, og der blev fuldstændig Ro.

Det værste, jeg har leveret med Hensyn til Foredragsmøder, var i Vinding ved Brædstrup. Konsulent Sønniksen, Brædstrup, ringede mig op en Gang i November, om jeg kunde komme til Vinding og tale om Kunstgødningens Anvendelse den sidste Lørdag i Januar. »Nej,« sagde jeg, »du ved, at jeg af Hensyn til Udarbejdelsen af den jydsk Planteavlsberetning ikke tager ud til Foredragsmøder i Januar Maaned.« »Rigtigt, men du har paa det Tidspunkt Travlheden til Side, saa du maa kunne komme.« »Vel, det er rigtigt, saa kommer jeg, men du maa underrette mig senere, jeg har ikke faaet min Kalender endnu til Notering.« »Det skal jeg.«

Senere spørger tidligere Konsulent *Henning Hansen*, nu Gaardejer i Højen ved Vejle, om jeg ikke kan komme ned og holde Foredrag om Tesdorpf som Afslutning paa et Landbrugskursus i Højen, det skal være sidste Lørdag i Januar. Først spiser vi Aftensmad, saa skal vi til Foredrag, og saa skal vi have en L'hombre, til Toget gaar Kl. 2, saa er du hjemme Kl. 4 om Morgenen. Nu kunde jeg overse Situationen. Jeg blev færdig med min Beretning til den Tid. Almanakken er blank. Jeg lovede at komme. Mødet blev holdt og gik planmæssigt, L'hombren med, men da jeg kom hjem Kl. 4 om Morgenen, fortalte min Kone, at der var ringet fra Vinding, at der sad 300 Mennesker og ventede paa mig Kl. 15, og hun havde jo kun haft at fortælle, at jeg var taget til Højen ved Vejle. — Jeg vilde sove, men jeg kunde ikke. Lige saa snart Telefonen var aaben, fik jeg Forbindelse med Konsulent *Sønniksen*. »Ja, den var fæl,« sagde han, »men det værste var, at jeg var taget et andet Sted hen for at holde Foredrag.« Det gik næsten mest ud over ham. Aftalen om, at han skulde minde mig, havde han glemt. Landboforeningens Bestyrelse holdt Møde næste Dag, og her skulde Forholdet til Drøftelse. Jeg var ulykkelig, skrev til Bestyrelsen, hvordan det hele var gaaet til, men det kunde naturligvis ikke fritage mig for Skyld, og nu maatte de paalægge mig hvilken som helst Bod, som jeg kunde udrede, saa skulde jeg gaa ind paa at give den. — Bestyrelsen var naadig. Bodden var den, at jeg skulde komme til Vinding en bestemt Dag Kl. 3 og holde

samme Foredrag gratis. Honoraret og Betalingen for Rejsen drak vi op i Kaffe. Som aftalt saa sket. Der mødte 100 Tilhørere yderligere — 400 ialt — Foredraget blev holdt efter nødvendig Afbigt, Kaffen blev drukket og Mødet sluttet under den bedste Stemning.

Jeg lovede imidlertid mig selv, at skulde sligt hænde een Gang til, saa vilde jeg holde op med at holde Foredrag, thi dette kan man ikke byde sine Medborgere.

Ikke desto mindre var det engang nær gaaet galt i Vildmosen. Jeg havde lovet Fabrikant *Lyngby*, Aalborg, at sige noget om Vildmosearbejdet til Garderforeningen, som skulde have Udflugt til Vildmosen. Vi skulde mødes ved Redskabshusene. Aftalen blev ikke noteret, og jeg glemte den totalt, men imod alle Regler var jeg rejst til Vildmosen om Søndagen og var der saaledes den Mandag, da Turen foregik. Kl. 10 blev der ringet, at nu var der samlet 100 gamle Gardere, som ventede, jeg kom. Død og Pine. Jeg for af Sted i mine Spidsbukser og Snørestøvler i min Arbejdshabit akkurat som jeg var, og 3 Minutter efter var jeg ved Redskabshusene, hvor jeg af *Lyngby* blev præsenteret for Formanden for Garderforeningen, *Prins Gustav*, Foreningens Protektor, og Hofjægermester *Castenskiold* og *Prinsesse Dagmar*. De to sidstnævnte kendte jeg dog i Forvejen fra mit Arbejde i Vildmosen.

Vi væltede et Vandtrug om, som jeg besteg som Talerstol, idet jeg gav en kort improviseret Oversigt over Vildmosearbejdet. Forøvrigt blev jeg straks klar over, at det var et blandet Selskab fra alle Samfundslag, saaledes at jeg fandt det unødvendigt at gaa ind paa saglige Spidsfindigheder. Der var dog ikke desto mindre en Landmand, der vilde have at vide, hvilken Frøblanding vi brugte i Vildmosen. »Det kan De se i et Papir, som De kan faa hos mig, de fleste af Selskabet har vist ikke Interesse for det,« svarede jeg, og til Slut meddelte jeg: »Nu kører jeg foran i min Bil, og Selskabet slutter op, thi ellers kommer vi ikke Turen igennem og naar over Centralgaarden til Løkken til Spisning Kl. 12^{1/2}.« Jeg kørte foran, og hurtigt opdagede jeg, at hele Selskabet sakkede agter ud, saa jeg maatte holde. I den første Bil var der kun een Mand og saa en Chauffør. Jeg stoppede. Chaufføren fik i en bestemt Tone at vide, at han havde at slutte op, ellers kunde Turen ikke gennemføres, og saaledes strammet op sluttede Selskabet sig til mig. Vi kom til Cen-

tralgaarden, og Inspektør *N. Mølgaard* holdt nu et Foredrag i Gymnastiksalen, som jeg hurtigt blev klar over vilde blive alt for langt i Forhold til Tiden. »Herregud, Mølgaard,« raabte jeg, »Garderne har ikke saa meget behov, de stiler ud efter Løkken.« Bravo, Tilslutning, og saa kom vi hurtigt videre, men jeg havde dog paa Centralgaarden faaet at vide, at den enlige Mand i den forreste Bil var Foreningens Protektor, Prins Gustav.

I Løkken kom Prins Gustav hen til mig og sagde: »Lad os to nu sidde sammen, De kan vist drikke en Snaps, og vi kan nok faa det muntert,« og det fik vi. Selskabet raabte Hurra for Mølgaard og mig, og jeg svarede med en Tale for Garderforeningen. De var Folk af Format, der passede til Vildmosen. — Jubel. —

Endnu en lille Morsomhed skal fortælles. Under mine Kartoffelforedrag refererede jeg Hindhedes Forsøg med hans Forsøgsobjekt Madsen. Han levede udelukkende af Kartoffler og Smør i lange Perioder og udførte samtidig strengt Arbejde. H. fortalte, at der næsten ingen Afføring blev, fordi kun 4 pCt. var ufordøjelig. Næsten hele Kartoffelkosten blev brugt til Nytteernæring. Jeg gengav dette i mine Foredrag, og jeg ved, at Forsøgenes Resultater blev efterlevet af een Mand, Bestyrer *Helms*, Hesselvig Enggaard. Han havde i mange Aar haft Kludder med sin Mave, og nu gik han over til en mere enkel Levevis paa det nævnte Grundlag, og dermed kom han sig. Han har rigeligt takket mig, fordi mit Foredrag fik ham ind paa dette Spor, og han kom altid til mine Foredrag, naar jeg kom i Nærheden. Saaledes skete det ogsaa engang, jeg talte ved Afslutningen af et Regnskabskursus paa Borris Landbrugsskole, Den jydsk Husmandsskole. Jeg talte ikke om Regnskab, men Lederen, Gaardejer *N. Nielsen*, Hinnerup, der havde undervist i Dobbelt Bogholderi, holdt sit afsluttende Foredrag. Efter Foredraget opfordrede Forstander *J. Nielsen* til Forhandling. Ingen meldte sig, men saa bad Helms om Ordet. Han sagde, som det var, at han var kommet for at høre mig, men nu da han ogsaa havde hørt paa Regnskabsforedraget, vilde han sige til Husmændene: »Naar I nu kommer hjem, saa skal I hurtigst muligt se at glemme, hvad I har hørt paa dette Kursus om Regnskabsføring, thi det er alt for vidtgaende og passer slet ikke for jer. Nej, naar I har gjort jert Dagsarbejde og kommer ind og skal have Aftensmad, saa sidder I maaske en kort Stund og venter

paa Aftensmaden, det er det psykologiske Øjeblik, saa maa I have en Bordskuffe ved Bordenden, hvor I har slaaet jer ned, og derfra haler I en simpel Regnskabsbog frem, hvor der er Plads til Udgifter paa den ene Side og Indtægter paa den anden. Saa skriver I Dagens Omsætning ned, medens I kan huske den. Hvis I opsætter det, til I har spist, er det for sent, thi saa bliver I søvnige og tager en Lur paa Bænken, og saa glemmer I Regnskabet, og skal I senere til at rode op i Hukommelsen, saa bliver der Kludder i det hele. Det bliver et simpelt Regnskab, men tilstrækkeligt. Det andet kan ikke naas af Folk, som skal bestille noget.« — Helms fik en Klapsalve, men J. Nielsen blev vred og var lige ved at skælde den gamle Mand ud, fordi han havde villet ødelægge, hvad der var bygget op, men Helms svarede: »Undskyld, jeg sagde kun min Mening om Spørgsmaalet, og den var vist rigtig nok.«

Som Regel havde jeg store, gode Forsamlinger at tale til, og altid havde jeg det Indtryk at være mellem Bekendte, som var glade ved, hvad jeg havde at bringe. Bekendte var der ogsaa imellem, men det blev jo altid kun faa, man kunde lære at kende af saa mange, især naar man ikke har Hukommelse for denne Side af Tilværelsen.

Emnerne blev efterhaanden mange: Roer, Kartoffler, Korn, Græs, Kunstgødning, Sædskifte og meget andet. Helst valgte man vidtfavnende Emner, og det passede mig bedst, fordi jeg saa kunde faa Lejlighed til at sætte Fingeren paa mange Punkter, og det maa jeg sige til Tilhørernes Ros, at det satte de Pris paa, naar det ikke skete paa en alt for udæskende Maade, men alt for blidt kunde det heller ikke ske. »Skal Leen skære, skal den stryges til Bid«.

Er det nødvendigt for en Foredragsholder, at han kan løfte sit Emne op i Idealitetens Skær, er det lige saa vigtigt, at Ledelsen af et Møde har dette tilrettelagt, og at Mødelederen passer sin Funktion. Den gamle højtidelige Form havde sine gode Sider. I Vejle Amts Landboforening blev jeg engang i mine første Foreningsaar modtaget af Sekretæren, Justitsraad *Schytt*, som beklagede, at Formanden ikke kunde komme til Mødet, som skulde holdes i Bredal, men han bød mig ind i en lukket Vogn, der førte os til Stedet. Ankommet til Bredal ledede Justitsraaden Mødet, og efter Foredraget havde vi et Fællesmaaltid, hvor der blev holdt flere Taler, og saa gik Turen i Ro og Mag tilbage til Vejle til Toget.

Modsat engang i Skanderborg, hvor Haandværk og Industri havde slaaet sig sammen med de stedlige Husmandsforeninger om en Efteraarsudstilling. Der var jeg blevet anmodet om at tale og havde forberedt mig omhyggeligt, og jeg syntes virkelig, at jeg havde noget godt at sige om det »danske Arbejde«, der var præsteret. — Baade Haandværkerforeningens Sal og Scene var taget i Brug. Der var en Trappe op til Scenen, og lige ovenfor Trappen var jeg placeret, medens Lederen, min gode Ven, Formanden for de stedlige Husmandsforeninger, efter at have givet mig Ordet anbragte sig paa Trappen.

Foredraget blev ødelagt for mig fra Ende til anden, skønt det var anlagt kort og fyndigt, thi Lederen havde uafbrudt Konference med andre ledende i Udstillingen under Foredraget. Udover Hovederne af disse af andre Tanker optagne Mennesker maatte jeg tale, og samtidig gik der en jævn Strøm af Gæster, der skulde frem og tilbage fra Udstillingen til Scenen, op og ned ad Trappen. De var nærmest mildt irriterede over, at Talerstolen var dem noget i Vejen ved Passagen. — Jeg aandede befriet op, da jeg var færdig, uden at Talen var gaaet i Stykker.

For at bøde paa det magre Resultat fandt jeg Anledning til at overgive mit Manuskript til »Skanderborg Amts Avis«. — Om Aftenen læste Fru Redaktør Friis det og sagde til sin Mand: »Det var da et udmærket Foredrag, M. K. har holdt i Dag paa Udstillingen.« »Ja,« svarede Redaktøren, »det var det vistnok, men jeg kunde ikke rigtig høre det.« — Saaledes skal Rammerne for et Foredragsmøde altsaa ikke anlægges.

Engang i Silkeborg, hvor Formanden for Landboforeningen ogsaa var Direktør i Andelsbankens Afdeling, gav han mig Ordet saaledes: »Nu vil M. K. Kristensen holde et udmærket Foredrag om Korn for jer. Jeg skal hen i Banken.« Det gik nu godt, men det var ikke Lederens Skyld.

En Foredragsleder maa være interesseret i Foredraget og hjælpe Foredragsholderen paa bedste Maade med at skabe Andagt om hans Tale.

Engang ved et fagligt Møde i København var der indkaldt en svensk Foredragsholder. Ingen forstod ham, heller ikke Lederen, der var en gammel Mand, og hurtigt faldt han i salig Blund, medens Foredragsholderen talte, men vaagnede op, da han sluttede, velsagtens

paa Grund af den Ro, der nu indtraadte. Han for op og spurgte, om der var nogen i Forsamlingen, der havde et eller andet at fremføre. Det var der ikke, og det kunde Formanden godt forstaa, saa indgaaende og dygtigt Emnet var behandlet. Han vilde takke Tale- ren for det udmærkede Foredrag. — Alle rejste sig høfligt.

Engang havde jeg en munter Oplevelse paa Vej til et Foredrags- møde i Mundelstrup, hvor jeg i Forsamlingshuset skulde holde Fore- drag for en Flok rejsende Husmænd. Det var vistnok Husmand *Mads Larsen*, Mundelstrup, som havde engageret mig.

I Aarhus kom Kammersanger Cornelius ind sammen med sin unge Kone. De var paa Vej til Godsejer *G. Hagemann*, Ristrup. Der var kun os tre i en gammeldags II. Kl. Kupé. P. C. sad lige overfor mig og begge kikkede vi ud af Vinduet. »Det var dog nogle gode Turnips, som staar der,« sagde Cornelius. »Ja, Roerne er gode nok,« sagde jeg, »men det er nu ellers Kaalroer.« »Naa, er det det. Ja, jeg har ellers Forstand paa Landbrug, jeg har selv Jord.« »Ja, det kan jeg nok høre,« svarede jeg med mild Ironi. »Hvor langt skal De?« spurgte P. C. »Jeg skal til Mundelstrup for at tale til Husmænd.« »Er De selv Husmand?« »Nej, jeg er Konsulent.« »Er det mere at være Kon- sulent?« »Ja, det kommer an paa, en dygtig Konsulent sætter jeg højere end en daarlig Husmand, men en god Husmand er mere end en daarlig Konsulent.« »Ja, det kan der nok være noget om,« sagde P. C., »er det svært at holde Foredrag?« »Det kommer an paa, om man er godt forberedt, saa er det ikke, ellers kan det være forbandet svært.« »Vi skal ogsaa til Mundelstrup til Hagemann, Ristrup. — Kender De for øvrigt mig?« »Ja, det gør jeg. De er Operasanger Cornelius.« »Ja, jeg er nu Kammersanger.« »Det er maaske mere?« spurgte jeg. »Ja, det er nu det samme som med Husmænd og Kon- sulenter, det kommer an paa, om man kan synge. Der har for Resten været Husmænd paa Ristrup i Dag,« sagde P. C. »Ja, det ved jeg. Skal De maaske synge for Husmændene?« spurgte jeg. »Nej, det skal jeg ikke. Det kan jeg ikke, jeg skal nemlig forberede mig til Sangen. Det er akkurat med mig som med Dem med Foredrag. Forbereder jeg mig ikke, saa ødelægger jeg min Sang.«

Saa var vi i Mundelstrup, og Godsejer *Hagemann* kom efter P. C. og hans unge Frue, og gav mig paa Vej til Forsamlingshuset til mine Husmænd. — Godsejer *Hagemann* kørte forbi paa Vejen.

P. C. fik Øje paa mig og fik Hagemann til at holde og bede mig sidde op, men jeg undslog mig. Jeg havde kun en kort Vej at gaa. — Det var mit første og sidste Møde med den populære Kammer-sanger.

Den, der læser dette, vil faa et Indtryk af, at der kan være megen Modgang under enerverende Foredragsvirksomhed, men hvad er det i Sammenligning med de Glæder, man har haft paa Foredragsmøder, hvor alt har klappet og er gaaet godt, og hvor Tilhørerne har været glade for det, de har hørt, og hvor Foredragene giver sig praktisk Udslag ved Køb af Drænrør, Oprettelse af Mergelforeninger, Køb af godt Sædekorn, Fremstilling af Høryttere, Tilslutning til Græsmarks-sektionen o. s. v.

Højdepunktet naaede jeg engang i Hjørring, hvor jeg talte ved et fælles Afslutningsmøde for 5—6 Kursuskredse, der havde holdt en Række Møder om Vinteren og nu samledes til fælles Afslutning.

Mødet var i Teatersalen, og hver ung Mand havde Lov til at tage sin Dame med. Der var nok 600 Mennesker, og mange Herrer maatte have deres Dame paa Skødet. Det var de vel heller ikke kede af, og det forstyrrede ikke Andagten.

Jeg talte om: »Hvordan skal mit Landbrug være,« og Forstanderinde Margrethe Pedersen, Hadsten, talte om Husholdning.

Det var et fornøjeligt Møde med højt Humør og god Tro paa de unges Fremtid over hele Linien.

*

Men ellers var det aarlige jydsk Planteavlsmøde, som holdtes første Fredag i Februar, mit kæreste Møde. Det var min Opgave at gøre Rede for den Beretning om Aarets Planteavlsarbejde, som vi paa »Godthaab« havde samlet fra Landboforeningerne og faaet i Trykken gennem to travle Maaneder.

Her samledes en Forsamling af Konsulenter, Planteavlsformænd og Planteavlssagkyndige, der var parate til at være passende kritiske, men ogsaa til at give Oplysninger og være med til at bære Forsøgsresultaterne ud i Landboforeningskredse til Udnyttelse. — Jeg er taknemmelig over, at mine Formænd — og først af dem Anders Nielsen — lod denne Beretning blive Planteavlsmødernes Hovedbegivenhed. — I 2-3 Timer maatte Tilhørerne tage den 300 Siders Beret-

ning koncentreret. Naturligvis skete det under Anvendelse af »Peber og Salt«. Krydderier af en lille Historie eller en Vittighed, allerhelst født i Øjeblikket, maatte til, men Foredraget gled, uden at Forsamlingen trættes. — Planteavlsmøderne blev mine store Dage.

I mange Aar holdt jeg mig til Jylland med mine Foredrag og afslog Anmodninger fra Øerne, men efterhaanden faldt jeg for at imødekomme Opfordringer, naar det gjaldt særlige Anledninger, eller Møderne kunde tages, naar jeg var i Nærheden af Foredragsstedet i anden Anledning.

Det har glædet mig to Gange at tale i Nykøbing paa Falster for mine nære Landsmænd, og der har gerne været stuvende fuldt Hus. — Den første Gang var lige efter Starten af Græsmarkssektionen, og jeg talte om varigt Græs. Bagefter sagde min gamle Morbroder til mig: »Nej, Kristen, varigt Græs gaar ikke her, at du kan tro det. Nej, Byg og Sukkerroer, det gaar, men varigt Græs, nej, nej.«

Aaret efter kunde jeg fra Landevejen paa Nordfalster se Marker, der var besaaet med min Frøblanding, og næste Gang den lollandfalsterske Græsmarkssektion havde Aarsmøde, havde den Udflugt til veldrevne Brug med gode varige Græsningsarealer. Det kan dog ogsaa undertiden gaa, som Præsten prædiker.

Det var en stiltiende Forudsætning, at vi provinsielle Konsulenter ikke blandede os ret meget i Forhandlingerne, naar vi kom til Møde hos hinanden, men ved et Planteavlsmøde paa Sjælland, hvor man skulde starte en Græsmarkssektion ligesom den jydsk, maatte jeg bryde Reglen. Formanden for Planteavlsudvalget, Forpagter *Frede Jensen*, talte for Sagen, men der var stærk Modvind. De lokale Planteavlsudvalgs Formænd var i Opposition. At danne en Græsmarkssektion var at gaa de lokale Konsulenter for nær, man skulde ikke have en Over-Konsulent for Græsmarker, det skulde man ikke have noget af.

Frede Jensen maatte hen til mig og sige: »Kan du ikke hjælpe os?« »Jo, det kan jeg, men Konsulent *L. Rasmussen* skal give sit Minde dertil.« Rasmussen nikkede, jeg besteg Talerstolen og holdt med Planteavlsudvalget. En Mand, der udelukkende beskæftiger sig med Græsmarker, kan raade meget bedre end en Konsulent, der har med meget andet at gøre. Han kan ordne særlige Forsøg og Undersøgelser, han kan forberede Græsmarksudflugter og lignende, og man op-

naar en samlet Bevægelse for de særligt græsinteresserede paa Sjælland ligesom i Jylland, hvorved mange andre ogsaa bliver ansportet. Græsmarkskonsulenten behøver ikke at blive de lokale Planteavlskonsulenters Konkurrent, men er han klog nok, bliver han deres gode eftertragtede Arbejdsfælle. Men hvis man nu ingen Græsmarkssektion vil have, saa gør det heller ikke noget. Vi har allerede 5 store Gaarde paa Sjælland, som er Medlemmer af Den jydsk Græsmarkssektion. Kommer der mange flere, ansætter vi en ny Konsulent til at betjene Sjælland, og saa skal vi nok klare den Sag. De interesserede Græssere paa Sjælland skal ikke mangle Hjælp.

Næste Taler var den værste blandt Opponenterne, men nu var der kommet andre Toner i Fløjten: »Nej, saadan skal det ikke gaa, lad os saa hellere starte en Græsmarkssektion selv,« og saa blev Græsmarkssektionen for Sjælland vedtaget med overvældende Flertal. — Et jydsk Indlæg kan saaledes ogsaa undertiden gøre Nytte paa Sjælland.

Forøvrigt var der en karakteristisk Forskel paa Mødementaliteten i de forskellige Landsdele. Fynboerne er blide og Enighedstrangen stor. Jeg har fulgt Delegeretmøderne. Det hændte dog, at der var Meningsforskelle om Ændring af Dyrskuevedtægten i Odense, men de faldne Udtalelser toges til Efterretning. Næste Aar drøftede man Sagen igen med større Tilslutning. Ny Overvejelse. Atter Ændringsforslag, og saa endelig 3. Aar enstemmig Vedtagelse. — Enighed var opnaet.

Paa Sjælland gaar det formelt til. Formanden for de samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift byder velkommen, overgiver Ledelsen til Formanden for De sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg, og denne takker Formanden for Samvirksomheden for derefter at give Ordet til Konsulenten, der vil aflægge Beretningen. Formaliteterne maa være i Orden.

Paa Lolland-Falster er man meget landøkonomisk interesseret. Der gaar man op i Landbrugsrealiteter: Sukkerroer, Bygavl, røde Køer, jydsk Heste o. s. v. Jeg synes, at man arbejder fortrinligt, men Storpolitik giver man sig ikke af med.

Jyderne holder af at slaas. Det er dem en Fornøjelse at faa en Sag igennem med et knebent Flertal. Resultatet er naaet. Jyderne er gode Vindere, men ogsaa gode Tabere. Man gaar ikke til Side for lidt

Politik, ja, i de sidste Aar megen Politik, synes jeg lovlig meget, i hvert Fald til de store Fællesmøder. Politiken kan i nogen Grad tage Luven fra det landbrugsfaglige. Hver Ting til sin Tid.

Jeg har een Gang i mit Liv talt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab; det var om Kunstgødningsanvendelse i det kommende Aar. Forsamlingen var god nok. Mødelokalet var det gamle Prinsens Palæ med fint Udstyr: gamle, vævede Tapeter paa Væggene. Stemningen var mig lovlig højtidelig; jeg prøvede paa at sige en Vittighed, men den faldt plat til Jorden. Forsøget blev ikke gentaget. Siden talte jeg med den ledende Præsident, Forpagter *Chr. Sonne*. Jeg fortalte ham om min Vittighed, men han svarede: »Nej, Forpagter Bokelmann sagde altid: »Til de vævede gamle Tapeter skal man ikke prøve at sige Vittigheder,« og det har han vist Ret i.«

LANDHUSHOLDNINGSSKABETS OMDANNELSE

Omkring 1930 bad det gamle Selskab sine Medlemmer om mulige Ideer til Fornyelse af Selskabet. Jeg fik en saadan Idé og sendte den til Selskabet. Det burde omorganiseres. Landbrugskandidatforeningen, Konsulentforeningen, Landbrugslærerforeningen, Foreningen for Landbrugsbladene samt den danske Afdeling for Nordisk Jordbrugsforskerforening burde hver for sig danne en Sektion indenfor Selskabet, men iøvrigt skulde alle faglige Medhjælpere og interesserede Mænd kunne melde sig som Medlemmer af Selskabet og være med til at danne de Sektioner, der var Brug for. Princippet skulde være, at enhver Mand, der havde en faglig Interesse, for sit Medlemsbidrag fik Adgang til at fremme denne Interesse under Indmeldelse i Selskabet og dets Sektioner og til at pleje Raad og Interesser med ligesindede og til at udnytte de faglige Kundskaber, som Selskabet maatte komme til at besidde. Dette vilde betyde en Fornyelse for Landhusholdningsselskabet, idet dette vilde blive udstyret med faglig Arbejdskraft og vilde i langt højere Grad være rustet til at være Raadgiver paa alle de landøkonomiske Omraader, bl. a. for Ministeriet og dets mange Institutioner.

Dagen før et Delegeretmøde i Ringkøbing Amts samvirkende Landboforeninger rejste vi Konsulenter fra F. a. j. L. til Herning, hvor Mødet var. Konsulent *N. Bonde* kørte for os. Jeg fremsatte min nyfødte Tanke for ham og Sekretær *J. K. Haugaard* for at faa Tanken prøvet. — Der gik nogen Tid, hvor vi talte om andre Ting, men pludselig sagde Bonde: »Det er vist en god Tanke, du har faaet, M. K., den skal du arbejde for,« og saa tog jeg fat.

Ved et senere Møde med Selskabets Præsidium var jeg kommet saa vidt i Overvejelserne af Tanken, at den allerede var blevet gammel

for mig selv, og saa tror man, at alle Mennesker kender den. Jeg fik ikke forelagt den tilstrækkelig indgaaende for det høje Præsidium, og Kammerherre *Ad. Tesdorpf*, Pandebjerg, sagde straks: »Det er ikke noget for os; det slaar blot vort Selskab i Stykker.« »Naa, det gør det,« sagde jeg, og saa rullede jeg Tanken op i hele dens Størhed. Her skulde skabes et Staaested for den højeste landøkonomiske Videnskab og dens Interesser og den interesserede, praktiske Jordbruger samt alle de arbejdende Mellemed. Landhusholdningsselskabet skulde være et Centralsted for Besvarelse af alle landøkonomiske Problemer paa uvildig Maade — og saaledes blev jeg ved med Fynd og Klem.

Den udmærkede Kammerherre standsede mig med et højt Udbrud: »Hold op, Kristensen, jeg er overvundet. Min Faders Aand taler igennem Dem; De har min fulde Tilslutning.«

Nu førtes Forhandlingerne videre gennem et Udvalg fra Organisationerne samt Forpagter *Chr. Sonne* og mig. Det gik jævnt godt, og Redaktør Raunkjær klarede sin Opfattelse ved Billedtale: »Jeg forstaar, at vi skal bygge en stor Bygning med en Hovedindgang og mange Døre til Udvalgsværelser.« Billedet var ikke ueffent.

Megen Lunkenhed var dog til Stede. Det kneb for visse Foreninger at tænke sig Bestyrelsen ophævet eller blot at gaa ind under Landhusholdningsselskabets Overledelse. Disse Foreninger var mere stemt for en faglig Samvirksomhed under Landhusholdningsselskabets Auspicium. N. J. F.'s danske Afdeling meldte straks sin Tilslutning, og det samme skete med Konsulentforeningen, men derimod viste Landbrugskandidatforeningen og Landbrugslærerforeningen nogen Modstand.

Sonne meldte sig med et Tilskud paa 100.000 Kr., hvis Sagen gik i Orden, men han vilde naturligvis snakke med om, hvordan Selskabets Fremtid skulde sikres. Han forlangte, at Aarskontingentet skulde sættes op fra 20 til 25 Kr. pr. Medlem. Hvis det saa skulde vise sig, at dette kunde sættes ned igen uden Skade for en god Balance, havde han intet derimod. Landbrugskandidatforeningen havde et lidt afvigende Standpunkt. Man kunde gaa med til de 20 Kr. om Aaret i Kontingent, og man var villig til at gaa op til 25 Kr. i Kontingent, hvis det mindre Kontingent ikke kunde give Balance.

Min Mening blev æsket. Jeg sagde rent ud, at disse Standpunkter

var saa lidt forskellige, at det nærmest var Pip, hvis Sagen skulde strande paa denne Meningsforskel, men begge Parter stod fast, og dermed strandede den store, gode Sag paa en ren Formalitet.

Samme Aften var der Generalforsamling i Landbrugskandidatforeningen, og Formanden gjorde Rede for sit Standpunkt og opfordrede mig til at give ham den Cadeau, at han havde optraadt loyalt. Jeg gjorde Rede for mit Standpunkt i Sagen og sluttede med at sige: »Det gør mig ondt, at denne Sag er strandet, navnlig da der her var skabt en Chance for, at alle de arbejdende Landbrugskandidater kunde faa deres Stemme med i Laget for Ledelsen af faglige Sager og ikke som hidtil skulde overlade Afgørelsen til valgte Bestyrelser. Denne Lejlighed er forpasset og kommer ikke tilbage igen.«

Nu blev der stor Opstandelse i Lejren. De unge Landbrugskandidater i København havde egentlig været imod Tanken, men nu skete der en pludselig Vending i Stemningen. De unge Landbrugskandidater billigede fuldt ud min Opfattelse, og Direktør *K. Dorph-Petersen* hævdede, at Sagen maatte tages op igen paa Landhusholdningsselskabets Generalforsamling, medens jeg holdt paa, at Sagen uigenkaldeligt var færdig.

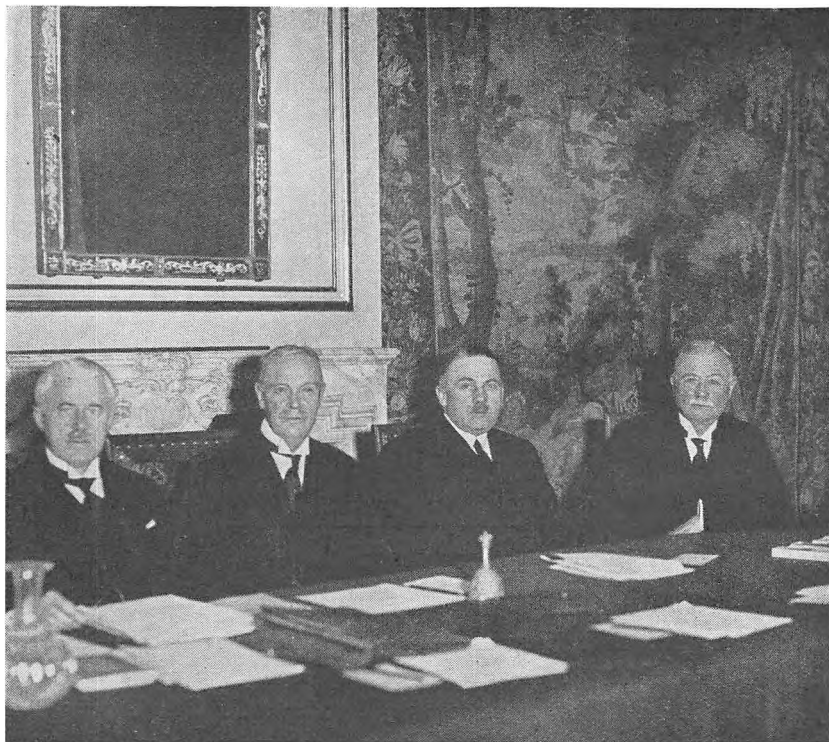
Nu gik Sagen sin Gang. Forpagter *Chr. Sonne* slog sig nu paa en fri landbrugsfaglig Sammenslutning med de nævnte Foreninger, som ogsaa blev Resultatet, og den har ogsaa givet det gamle Selskab mere Vind i Sejlene, men den er aldrig blevet til det faste, uvildige Organ, som den kunde være blevet til efter mit Forslag, og dette er blevet erkendt fra flere Sider, men blot for sent.

Min Formand, Forstander *H. Hauch*, gav mig fuld Frihed til at arbejde for Sagen. Han kunde se Betydningen af Selskabets foreslaaede Fornyelse, selvom dette i saa Fald vilde blive en Konkurrent til de nuværende Landbrugssammenslutninger. Han undte sine gamle, faglige Kolleger den Chance at komme til at arbejde selvstændigt med deres Speciale og Landhusholdningsselskabet at blive den uvildige, sagkyndige, raadgivende for Landbrugsministeriet i Landbrugs-sager som i gode gamle Dage.

HJÆLPERE I ARBEJDET

Mine Formænd i F. a. j. L. har været: Hofjægermester *C. Bech*, Engelsholm, han var en højt begavet og veltalende Mand, der var anset og elsket indenfor F. a. j. L. Han støttede mig i mit Arbejde paa det bedste. — Han afløstes af Gdr. *Niels Jensen*, Toustrup. Han var Politiker, men tillige Bondemand og af Bonderod. Han var en udpræget Førerskikkelse, der var mig huld og tro. Da jeg ikke blev indbudt til Bestyrelsesmøderne, spurgte jeg min Forgænger, Th. M.-M., om han ikke havde været med. »Jo, du maa passe paa, at du kommer med der. Det kan være meget betydningsfuldt for dig og dit Arbejde,« sagde Th. M.-M. Jeg henvendte mig da til Sekretæren, men han mente det modsatte. »Det skal du holde dig fra. Du bliver bagefter overfaldet af Pressen, og saa faar du Skyld for, hvad der kommer i Bladene, selvom dine Udtalelser bliver refereret forkert.« »Ja, den Risiko vil jeg nok tage,« svarede jeg. Jeg talte med min Husdyrkollega, Konsulent *L. Frederiksen*, om Sagen, og han var ikke til Sinds at gaa til Bestyrelsen i denne Sag. Vilde Bestyrelsen ikke have ham med, kunde den lade være. Jeg maatte ikke nævne ham i denne Forbindelse.

Kort Tid efter fik jeg Lejlighed til en Forhandling om Planteavlsudstillingen i Aarhus, som Planteavlsudvalget havde foranlediget sat paa Bestyrelsens Dagsorden. Vi havde en god Forhandling. Jeg fremførte flere Sager, som jeg kunde ønske støttet af Bestyrelsen og alle fik Tilslutning. Nu spurgte jeg lige ud: »Hvordan kan det være, at vi faglige Konsulenter ikke bliver indbudt til Bestyrelsesmøderne,« jeg ønskede det og henviste til slige, faglige Forhold, som just var drøftet, men jeg maatte nævne *L. Frederiksens* afvigende Standpunkt. *Niels Jensen*, Toustrup, tog straks Ordet og sagde: »Jeg vil bede Kristensen tro, som det er. Vi har ikke i Bestyrelsen været opmærksomme paa dette Forhold, men herefter skal Konsulenterne nok blive

Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskabs Præsidium i 1933. Forp. Sonne,
Prof. L. Frederiksen og Kmhr. N. Juel. (Kontorchef Knudsen t. v.).

indbudt, og vi vil sætte Pris paa, at vore Konsulenter altid vil komme og samarbejde med os.«

I 1916, hvor Gdr. Niels Jensen kom af Dage ved en Automobilulykke i Grindsted, afløstes han af Gdr. *Anders Nielsen*. Han konkurrerede med Næstformanden for Foreningen, Folketingsmand P. P. Pinstrup. Anders Nielsen var allerede dengang en stærkt omdiskuteret Mand, men Gdr. *Touborg Jensen* klarede Sagen ved at anbefale ham at citere den gamle Stændervise om Assessor With:

Assessor With, Assessor With,
for ham maa alle vige,
han gaber stundom lovlig vidt,
men har dog ej sin Lige.

And. Nielsen.

Hermed var Anders Niensens Valg sikret. Han blev dog kun Formand i 2 Aar, da han maatte hellige sig Andelsbanken. — I 1918 afløstes han af *P. P. Pinstруп*, Godensgaard. Han var som Niels Jensen baade Politiker og udpræget Bondemand. Det er vist den mest udprægede og sikre ledende Bonderepræsentant, jeg har mødt. Han var sikker overfor Udvalget, og han hjalp overalt, hvor han mærkede, at der var en ærlig Vilje til at fremme Bøndernes Sag. Han blev mig en god Mand i Arbejdet. — *P. P. Pinstруп* afløstes af Forstander *H. Hauch*, som i 1948 afløstes af *Hans Pinstруп*. *Hauch* var forstaaende overfor Udvalgsarbejdet og deltog interesseret i de faglige Aarsmøder. Han er tillige meget politisk interesseret og en stor Taktiker. Uden at en Forsamling mærker det, leder han den i Retning af det, han ønsker, men møder han Modstand, er han tilbøjelig til at mødes i et Kompromis. Han holder paa det fremkommelige og har haft større landbrugspolitisk Indflydelse end nogen anden i Foreningslivet.

Af Planteavlsudvalgsformænd har jeg arbejdet under: Gdr. *Anders Nielsen*, Svejstrup Østergaard. Det var ham, der med sin stærke og indtrængende Stemme og varme Indlæg skabte Udvalget Position indenfor Foreningen. Han blev den første store, jydsk Fører for

Planteavlsarbejdet. Han var sjælden god til at finde Udvej for Gennemførelsen af Arbejde. Han kunde skaffe Tilskud fra Gødningsfirmaerne, naar Bevillinger ikke paa anden Maade kunde skaffes. Overfor mig var han loyal, men meget krævende. Han kunde sige efter Gennemdrøftelsen af en eller anden Sag: »Kan De ikke lave en Skrivelse saadan og saadan til F. a. j. L.,« hvis jeg havde Indvendinger og sagde: »Klokken er nu 9, jeg skal op i Morgen Kl. 4,« kunde han sige: »Ja, men saa har De jo Natten. Skrivelsen maa være her i Morgen Formiddag.« Her var kun eet at svare: »Javel!« Ingen overflødige Ord, men altid Ild og Hep i Stemmen. Han blev hørt paa Delegeretmøderne, og han kunde tage enhver uventet Situation i Farten. Ved det sidste Delegeretmøde før Madsen-Mygdals Afgang, gav han Beretning om Udvalgets Arbejde, og han sluttede med at sige: »Saa kommer der en Meddelelse om Fritflueundersøgelserne, den vil Konsulent Th. Madsen-Mygdal forelægge.« Th. M.-M. stod op og talte nærmest vildt. »Nej helt op paa Talerstolen med ham,« sagde Anders Nielsen, og saa fandt Th. M.-M. sig selv og forelagde Sagen udmærket. Da han var færdig, sluttede Anders Nielsen af. Senere sagde Th. M.-M. til Anders Nielsen: »Hvad var det for noget, at jeg pludselig skulde tale. Det var jo slet ikke Aftalen.« »Nej, men jeg fik pludselig Mavepine, saa jeg maatte af Sted, og jeg havde ikke anden Udvej.«

Kun een Gang havde vi en Divergens. Jeg var tilkaldt til D.A.G.'s aarlige Indkøbsmøde i Aarhus, hvor Bestyrelsen forhandlede med Direktør Heilbuth, Gødningskompagniet, om Købet af Kunstgødning men ogsaa Købet af Gødningskalk. Jeg kom til Stede. »Ja, saa er det jo saaledes,« sagde Heilbuth, »at D. A. G. har faaet ordnet Kalknoteringer i Dagbladene, saa Forbrugerne kan se Prisen, som Gødningskalken kan købes til i de enkelte jyske Byer, naar der tages Hensyn til Fragt og Pris i nærmeste Kalkleje.« Det var rigtig nok. Denne Ordning havde jeg faaet D. A. G. til at indføre, men det var Mening, at Landboforeningerne skulde hjælpe til at fremme Salget. D. A. G. solgte kun meget lidt, og Købmændenes Salg gik i Staa, thi Agenterne var slaaet ud. Landmændene viste med Bladene i Haanden, at Priserne, der blev forlangt, var for høje. Nu vilde Heilbuth hjælpe de »stakkels« Købmænd, som han sagde, til at faa en Chance. Der maatte kunne aftales en Pris, der levnede dem en lille Fortje-

neste. Jeg holdt paa den Pris, som de nordjydske Landboforeninger tog. De solgte Masser af Kalk Nord for Limfjorden. »Ja, ja,« svarede Heilbuth, »det er muligt, men saa maa vi have frit Slag Syd for Fjorden.« »Nej, det kan der ikke være Tale om,« svarede jeg, »her ligger Ellitshøj Lejerne lige saa godt som Lejerne i Nørresundby. Vi kan ikke have to Priser, een Syd for Fjorden og een Nord for Fjorden.« »Nej, saamænd,« sagde Heilbuth spagfærdigt, »men det er alligevel for galt, nu har vi handlet for saa og saa mange Millioner Kroner med D. A. G. i Gaar og i Dag, og saa skal vi ikke kunne enes om et Spørgsmaal, der kun drejer sig om nogle Tusinde Kroner, men saa kunde De i det mindste lade være med at tude Bladene fulde med Deres Artikler om Kalkpriser, Agentsnyderi og lignende.« »Kristensen skriver ikke mere om Køb af Kalk,« brød Anders Nielsen ind. »Hvad gør jeg ikke?« sagde jeg. »Kristensen skriver ikke mere om Gødningskalk,« gentog Anders Nielsen. »Ja, det gaar jeg ikke ind paa; selvom De er Formand, kan De ikke binde mig i mine pligtige Funktioner.« »Ja, lad os saa se Tiden an,« sagde Heilbuth, og derved blev det.

Anders Nielsen og jeg rumlede til Aarhus Banegaard i en gammel Droske. Paa Vejen ytrede han: »De var ved at blive vred.« »Ja, var det saa underligt, naar De vilde forbyde mig at skrive i Bladene for at vejlede Landmændene.« »Hvor mange Planteavlskonsulenter er der i Jylland?« »32!« »Og De er den ene af dem. Var det ikke nok, naar de 31 skrev om Kalk; kunde De saa ikke tie stille.« Det maatte jeg indrømme.

For nogle faa Aar siden var *Heilbuth* i Store Vildmose som Formand for Det danske Gødningskompagni, da fortalte jeg Historien ved Middagen, og han tog sig et billigt Grin over Episoden, som han forlængst havde glemt.

Klitplantør *Vilhelm Pinholt* var min næste Udvalgsformand. Han havde som Gdr. Anders Nielsen Evne til at faa en Forsamling til at lytte. Naar han paa Delegeretmøderne løftede Stemmen for at aflægge Beretning, var det for Tilhørerne som om, nu kom der noget, nu drejede det sig om at passe paa. V. P. var vel knebent saa godt fæstet i den danske Jord, men han var inde paa, at Landboforeningerne skulde gøre et stort Oplysningsarbejde, og efterhaanden som han fik meget med Andelsforeningerne at gøre, fødte han den Tanke,

at Andelsforeningerne burde tilskyde Summer, som kunde bruges af de landøkonomiske Foreninger i deres faglige Arbejde. Det er en god Tanke, som ikke er gennemført endnu i synderlig Udstrækning. V. P. var loyal i Samarbejdet med mig. Han stod altid sin Konsulent bi. I 1916 traadte Forstander *H. Hauch*, Asmildkloster Landbrugsskole, til som Formand. Vi var Kammerater fra Landbohøjskolen, og efter hans Overtagelse af Forstanderpladsen paa Asmildkloster Landbrugsskole var vi ofte i Samarbejde i Landboforeningsvirksomhederne, ved Foredrag, Maskinprøver, Planteavlsudstillinger og lignende. Han kom i Planteavlsudvalget allerede i 1911, saa han var kendt med Arbejdet. Samarbejdet var ideelt. Vi kunde tale om alt paa fortrolig Maade, hjælpe hinanden med Tilrettelægningen af alle Udvalgsarbejder og virke sammen for deres Gennemførelse. Vort Samarbejde fik frugtbare Resultater, fordi vi kunde raade hinanden og staa ubrødeligt sammen, naar det gjaldt.

Min sidste Formand var Forstander *J. C. Overgaard*, Ladelund. Han var min Efterfølger i Planteavlsarbejdet i Varde. Han traadte ind i Planteavlsudvalget i 1922 og fulgte Forstander *H. Hauch* som Formand, da denne blev valgt til Formand for F. a. j. L. Overgaard og jeg var helt paa Bølgelængde med hinanden i Arbejdet. Han var vel den af Udvalgsformændene, der havde de bedste Betingelser for at trænge ind i Arbejdets Enkeltheder. Ogsaa han talte med fortrinlig Virkning paa Delegeretmøderne og hævdede navnlig en god Stilling for os i Bestyrelsen. Mod mig var han stedse anerkendende og paaskønnede mit Arbejde ved gode Afskedsord ved min Fratræden paa Planteavlsudvalgsmødet i 1934. Han gik af sammen med mig som Formand for Planteavlsudvalget. *J. O.* var nok den største faglige Kraft, vi har haft som Udvalgsformand, idet han baade havde Interesse og Kundskaber i Orden, som han brugte i Sagens Tjeneste. Han er med Rette blevet brugt i det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde paa mange Felter.

Som *Medhjælper* ved Forevisningsmarken og Planteavlsudstillingerne samt Udarbejdelse af Planteavlsberetningen havde jeg i flere Aar Gdr. *L. P. Pedersen*, Eskelund, Brørup, som en god og sikker samt trofast Medhjælper. Ogsaa Forstander *Karsten Iversen*, Askov, og Konsulent *A. M. Sørensen*, Skanderborg, hjalp mig meget i Arbejdet i de første Aar. — *Karsten Iversen* medbragte til Arbejdet

baade teknisk Dygtighed, Vid og Humør, og A. M. Sørensen megen Dygtighed, Grundighed og Omhyggelighed.

Til at begynde med maatte jeg klare det hele selv med Bistand af Kontoret i Aarhus. Det kneb ofte. Klokken blev ofte hen paa de smaa Timer, inden jeg kunde spænde fra i Arbejdet. Paa Rejser maatte jeg skrive Breve paa Afrivningsark i en Bog med Kopiblade. — Paa en Rejse mødte jeg Forstander H. Hauch i Fredericia, men jeg var optaget af mit Skriveri. »Nej, det er dog for galt,« sagde han, »du maa have en anden Ordning. Du slider dig op.« Saa fik jeg et Værelse (Pigekammer) paa Hovedkontoret i Aarhus, og efterhaanden fik jeg Assistent *Bonde* og Fremavlsleder *Nygaard* til at hjælpe mig, og de var begge gode i Arbejdet. — *Bonde* havde et tragikomisk Uheld til at begynde med. Han skrev en Efteraarsartikel til Konsulent Lars Frederiksens *Landøkonomisk Pressebureau* (»Kuglesprøjten«) »Lad Roerne gro«, og saa frøs det haardt og vedholdende nogle Dage efter, men hvem kunde vide, at den forbandede Frost vilde komme.

I den Tid, jeg var paa Kontoret, maatte jeg ind med et Morgentog og hjem med et Tog Kl. 14,51, og her havde jeg en Tildragelse, der skal berettes:

Der var altid nok at gøre paa Kontoret, og jeg kom hver Dag i sidste Øjeblik til det afgaaende Tog. En Dag var det nær gaaet galt. Passagerer og Afskedstagende kom fra Toget, som havde sat sig i Bevægelse Syd paa. »Det var da som P,« sagde jeg til en Rejsende, jeg mødte, og som jeg kendte. »Ja, men De er en rask Mand, Kristensen, De staar sikkert paa Benene,« sagde han, »De kan løbe Toget ind,« og det besluttede jeg straks at prøve.

Jeg for udenom 2 Vogne, der stod i Vejen paa det første Spor, og løb over paa anden Perron, hvor jeg akkurat naaede den næstsidste Vogn i Toget, men inden jeg hoppede op, prøvede jeg, om jeg kunde løbe lige saa stærkt som Toget, thi ellers vilde jeg ikke have sprunget op. Det kunde jeg, og med et Sæt var jeg oppe, fik fat med den ene Haand og holdt med den anden min Haandtaske.

Nu maatte jeg skifte Tasken over i den Haand, jeg holdt med, og forsøge at lukke en Dør op med den anden Haand, men Ak og Ve, Døren var laaset, og nu kørte Toget hurtigt af Sted. Sporskifter,

Signalstøtter, Fødevarsarme og meget andet gled forbi, saa jeg maatte trykke mig op ad Toget for ikke at komme i Karambolage med disse Genstande, men til den næste Dør, og det var det samme, videre til jeg naaede den sidste Dør, det var det samme, alle var lukkede, men saa kom Hjælpen.

En Konduktør, der sad i den sidste Bremskupe, kikkede ud ad Vinduet og sagde ganske roligt: »Der er De kommet godt op at køre.« »Ja, det skal jeg love for,« svarede jeg. »Ja, men nu maa De udenom min Dør ogsaa og hænge bagud af Toget, thi ellers kan De ikke komme ind.« Det skete. Jeg hængte bagud, Døren blev lukket op, og jeg kom ind i Bremskupeen for derefter at skifte i Hasselager, og saaledes naaede jeg ogsaa denne Gang hjem med Toget.

Fra 1. Januar 1917 rykkede vi ind paa »Godthaab« i Skanderborg, og her fik jeg en Række Hjælpere.

Først Damerne: I Aarhus havde jeg haft Hjælp af Frøken *Poulsen*, Kongsvang. Hun vilde ikke med til Skanderborg, men anbefalede mig Frøken *Ragnhild Jensen*, en Datter af Amtsforvalter Jensen, som boede i Kongsvang, men ellers var Amtsforvalter i Skanderborg. Jeg var lidt bange for at antage Frøken Jensen. Jeg havde Indtryk af, at hun var meget aktiv paa forskellige Omraader, og under et Besøg paa Amtstuen erfarede jeg, at hun frimodigt tog en Diskussion op med sin Fader om Udenrigspolitik, og han var ellers en alvidende Mand paa dette Omraade. Nogle Dage efter havde jeg Besøg af Amtsforvalteren. »Kan De bruge min Datter paa Kontoret paa »Godthaab«?« spurgte han. »Det er vist ikke noget for Deres Datter,« sagde jeg, »hun er vant til de fine Amtstuekontorer. Tror De, hun kan finde sig til Rette i vor »Rotterede«?« »Jeg siger, har De Brug for min Datter?« »Vi kan ikke byde hende en ordentlig Løn.« »Jeg spørger ikke om Løn. Jeg siger, kan De bruge min Datter? Lønningen er underordnet.« »Kan hun stenografere?« »Nej, men hun kan lære det. Hvor lang Tid kan De give hende til det?« »2 Maaneder.« »Ja, saa skal hun komme fuldt uddannet. Hun er godt begavet.« — 2 Maaneder efter kom Frøken Jensen og blev antaget til den svimlende Gage af 40 Kr. pr. Maaned paa egen Station.

Hun blev en enestaaende Hjælper. Hun fulgte altid med i Diktatet. Gjorde jeg en Fejl, skrev hun rigtigt. Hun skabte Glæde om

Mary Andersen.

sig med sin kvikke Tale, milde Sind og lyse Humør, og hun levede med i Arbejdet i den Grad, at mine Sorger blev hendes, og mine Glæder hendes Glæder.

Ved et Møde i Aarhus, hvor vi var samlet til forberedende Møde om Græsmarkssektionen, havde hun røde Pletter i Panden, da vi kom hjem, og da jeg spurgte, hvordan det kunde være, sagde hun: »Det betyder ikke noget. Det er Spændingen for Mødet, om det skulde gaa godt.«

Men Konsulent Nicolai Bonde saa hende ved vor Sammenkomst i Sommeren 1918, og da hun i 1919 i Holstebro hjalp os ved Udstillingen, var Bonde sammen med hende, de blev forlovet og er lykkelig gift, men siden dengang har der altid været det bedste Forhold mellem Planteavlen og Husdyrbruget i F. a. j. L.

Allerede i 1919 fulgte Frøken *Mary Andersen* efter Frøken *R. Jensen*. Hun havde faaet Handelseksamen, da jeg mødte hende i Aarhus, og vi fik en Samtale, der førte til hendes Ansættelse. Hendes Flid og rolige Færd, omgængelige Væsen samt venlige og glade Sind har livet op paa »Godthaab«, hvor hun i mange Aar var vor eneste Dame. De øvrige Hjælpere paa Kontoret var Specialister, men Frøken Andersen kunde det hele, og hendes Bekendtskaber kom til at strække sig vidt til Græsmarkssektionen og Kontorets mange Klienter. Hun er fortsat i Tjenesten og er en af Hjørnestøtterne i Arbejdet.

Ved »Godthaab«s Overtagelse fik vi ansat Konsulent *H. K. Olsen* som Bestyrer og Kontormedhjælper og Konsulent *Sidenius Hansen* som Fremavls- og Forsøgsleder. I 1920 fulgte Konsulent *Jørgen Christensen*. Hans Virksomhed og gode Evner er tidligere beskrevet og mange Gange fastslaaet.

Hvordan med *Sekretærerne*? Ja, de spillede en stor Rolle i F. a. j. L.s Tilværelse. De bestemte den daglige Administration i Foreningen, og de havde det i deres Haand at gøre det godt for Konsulenterne eller at gøre deres Kaar vanskelige. Det var jo dem, der bestemte

Pladserne ved Delegeretmøderne, ved Middagen og ved Middagen ved Ungskuet, forfattede Bestyrelsens Dagsorden og gjorde Indstillinger om Konsulenternes Kaar.

Vi fik i 1908 en udmærket god Sekretær i Konsulent *S. P. Pedersen*. Han var vor gode Beskytter og Hjælper, der undte os gode Kaar; naar undtages, at han var ængstelig for »Ulstrup« og prøvede at afskære os fra Bestyrelsesmøderne, var han upaaklagelig i ethvert Samarbejde. Han var gammel Konsulent i Foreningen og kendt og respekteret indenfor de ledende Landboforeningskredse, saa hans Raad havde Vægt mange Steder. Han var allerede en gammel Mand, da jeg kom til, og var snarest som en Fader for *Lars Frederiksen*, *Aug. Kjær* og mig. Vi var, som L. F. engang ved et Møde spøgefuldt sagde, hans »uægte Børn«.

Han havde Ledelsen paa Ungskuerne, men i min Tid var det vel nok *Lars Frederiksen*, der kom til at staa for Arrangementet. *S. P. Pedersen* blev efterhaanden noget forsigtig, veg og ubeslutsom til at gribe ind, men han havde udpræget Tjenersind og var i ingen Henseende Despot over for os.

Han døde i 1916 og efterfulgtes af Konsulent *Lars Frederiksen*, som var blevet ansat som Konsulent sammen med mig. L. F. havde udpræget Administrationstalent. Vi havde altid det bedste Samarbejde, holdt ofte Foredrag ved de samme Landbrugsmøder og støttede hinanden i vore fælles Opgaver. L. F. havde under sin Foreningstid søgt og faaet en god Uddannelse ved et aarelangt Studieophold i Tyskland og en Rejse til U. S. A. Hjemkommet herfra havde han meget at fortælle og udgav en Bog om sin Rejse. Denne financieredes af F. a. j. L. Han formulerede sine Krav herom snildt ved at sige: »Bestyrelsen vil nok unde mig, at jeg faar, hvad der kan blive tilovers ved Salget af Bogen,« hvilket i Praksis betød, at Foreningen tog Risikoen og L. F. Overskudet.

L. F. byggede i sin Sekretærtid De samvirkende danske Landboforeninger og Landbrugsraadet op i faste Rammer, og samtidig aspirerede han til Professorposten i Husdyrbrug ved Landbohøjskolen. Han naaede som bekendt alle sine Maal og kom til at gøre enestaaende Nytte paa sine Felter, først som Landbrugsraadets Sekretær, men da især som Professor i Husdyrbrug og Forstander for Husdyrbrugsforsøgene, som han satte i Skik, inden han alt for tidligt døde.

Han blev til sidst Præsident i Det kgl. danske Landhusholdnings-selskab.

Jeg havde i ham en sikker Kollega og ogsaa efter hans Afrejse en Ven i mine Arbejdsideer.

I 1920 traadte Sekretær *J. K. Haugaard* til. Han havde mange af de samme Egenskaber som Administrator som *L. F.* Han optraadte i mange Aar som Hjælper for Udvalgene og hjalp mig med Gennemførelsen af mine Ideer og støttede mig baade med Raad og Daad. Jeg har meget at takke *J. K. Haugaard* for, ikke mindst for den Paaskønnelse, jeg altid nød fra hans Side under Samarbejdet. — Han fortalte mig engang paa en Biltur fra Aarhus til Horsens, at det var hans Grundsætning, at man altid skulde handle saaledes, at man kunde tage et Angreb af hvem som helst selv af sine værste Fjender. Grundsætningen er god, men det vilde nok knibe for de fleste Mennesker — ogsaa for *Haugaard* — i al vor Skrøbelighed at staa for en saa streng moralsk Maalestok.

Det kneb undertiden for mig under Ungskueaarene paa »Godthaab« at tage hans Dispositioner paa en Mark, der dog maatte kaldes Udvalgets. Vi havde vore smaa økonomiske Konflikter om Betaling af Pladsleje m. m. Men hans Hjælp og Støtte for mig i mit Arbejde er in legio.

Samarbejdet med Udvalg og Medarbejdere i *F. a. j. L.* staar i den bedste Erindring. Udvalgets og Bestyrelsens Formand samt Sekretær samledes til Fest paa »Godthaab« ved min 50 Aars Fødselsdag og overrakte mig et Sølvbæger med Motiver af de forskellige Kornsorter og en Krans af Hvidkløver i Bunden. Tegningen var udarbejdet af en Kunstner efter Forslag af Forstander *H. Hauch*, og Sølvbægeret var fremstillet af Hofjuveler *Michelsen*. Jeg blev hyldet af daværende og tidligere Medarbejdere.

Ved 25 Aars Jubilæet og ved mit Sølvbryllup fik jeg Sølvbakker af *F. a. j. L.*, og endelig fik jeg for mit Arbejde i Planteavlens Tjeneste et af de 6 store Sølvbægere, der under Bellahøjjudstillingen blev uddelt af Landhusholdningsselskabet ved en Højtidelighed i Fest-salen paa Prinsens Palæ.

Det var min gamle Ven Professor *O. H. Larsen*, der foretog Ud-delingen. Folketingsmand *V. Pinholt* var kommet til Stede. Flere

Hauch, min Kone og mig paa min 50 Aars Dag.

af Bægermodtagerne havde bedt mig om at tolke Taknemmeligheden overfor Selskabet, og det gjorde jeg saa godt, jeg kunde, ved følgende Ord:

»Efter at jeg for nogle Dage siden fik meddelt, at jeg var udpeget til at faa Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs store Sølvbæger som Belønning for godt Planteavlssarbejde, har jeg siden følt mig som en præmieret Husmand, og det er ikke nogen daarlig Følelse.

Tid og Omstændigheder for ens Arbejde spiller altid en Rolle og den Omstændighed, at to af os (Forstander *Niels Esbjerg* og jeg) kom til at arbejde under Folketingsmand, Klitplantør *V. Pinholt*, har saaledes været en medvirkende Aarsag. — Vi takker for den store Ære, som Landhusholdningsselskabet viser os. Efterhaanden, som man bliver ældre i Tjenesten, kommer Mindreværdskomplekserne. Har Du nu gjort dette eller hint dygtigt nok? Skulde du nu ikke have overladt Arbejdet til

andre og dygtigere? Hvis Tvivlen kommer igen, vil jeg have mit Bæger i Nærheden og tænke: Du har nu ikke arbejdet helt forgæves, naar du ved denne højtidelige Lejlighed fik denne store Udmærkelse. — Derfor Tak!«

Den næste Dag gik jeg paa Bellahøjdujstillingen. Uddelingen af Sølvbægerne var blevet bekendt, og pludselig styrtede min gode Ven Gdr. *Jens Nielsen*, Godballe, hen imod mig og sagde: »Til Lykke med Bægeret, M. K., jeg blev saa glad, da jeg saa, at du fik det. Du har fortjent det. Ja, jeg tror, jeg blev mere glad ved, at du fik det, end hvis jeg selv havde faaet det.«

Jeg var rørt til Taarer. Dette var næsten mere værd end Sølvbægeret.

SKRIFTLIGE ARBEJDER

Ogsaa i F. a. j. L. kom jeg til at bruge min Pen meget. — Jeg strøede om mig med Artikler. Mange gik til Ritzau, Fælleskorrespondancer og Andelsbladet (Anders Nielsens Blad). Jeg fik et Staasted i »Dansk Landbrug«, hvor jeg ogsaa besvarede Spørgsmaal, og dem blev der mange af. K. Raunkjær blev Redaktør. Vi købte Bladet og dannede et Aktieselskab med Raunkjær som Redaktør og fik et godt Ugeblad, men saa kom Vrøvlet om de provinsielle Ugeblade.

Bestyrelsen ønskede at udgive »Jydsk Landbrug«. Jeg gik imod, men P. P. Pinstrup tilretteviste mig og sagde, at jeg vel ikke vilde nægte at skrive i F. a. j. L.'s Blad. Jeg bøjede mig naturligvis og med det Resultat, at jeg i mange Aar var den, der havde flest Indlæg i Bladet.

Jeg skrev til Tidsskrifter bl. a. »*Tidsskrift for Landøkonomi*«, desuden til *Landbrugets Ordbog*, alle Udgaver af Th. Madsen-Mygdal, *Den danske Landmandsbog* af Nic. Juncker, til *Husmændenes Lommebog*, *Anders Nielsens Lommebog* og mange andre. I de jyske Landboforeningers 50-Aars Jubilæumsværk skrev jeg Afsnittet om Planteavl, og i Græsmarkssektionens Jubilæumsskrift skrev jeg det historiske Afsnit. Dertil kommer Bogen om Vildmosen, udgivet i 1945.

Hovedarbejdet for mig blev dog den jyske Planteavlsberetning, hvor Redaktionsarbejdet paahvilede mig, og hvor jeg under Iltempo med den yderste Omhu maatte udarbejde de omfattende Oversigter.

Foredragene blev ved min Ansættelse godt betalt. Med Forstander Tuxen, Malling, som første Formand i Foredragsudvalget var der truffet en Ordning, hvorefter Foredragsholdere blev opført paa en

Tilbudsliste hver med sine Foredrag, og denne Liste blev udsendt til Landboforeningerne. Herefter valgte Landboforeningerne saa de Foredragsholdere og Foredrag, som de ønskede, og Foredragsudvalget fordelte derefter Foredragsholderne til Landboforeningerne. — Prisen var helt op til 40 Kr. pr. Foredrag + Rejseudgifter. Senere blev der truffet en Ordning, saaledes at Foreningens Konsulenter kunde erhverves til et Foredrag for et mindre Honorar. Rejserne gik paa vore Rejsebudgetter. Men den Form kunde vi ikke i Længden være tjent med, idet vi hermed deklaseredes som mindre betalte Arbejdere, og saa blev Ordningen ophævet. Mit Standpunkt blev: Enten fuld Betaling eller intet Honorar, og dette har jeg haft megen Glæde af. Til store Møder vilde Foreningerne gerne betale fuldt Honorar, men var Foreningen fattig, gjorde man den en stor Tjeneste ved at holde Foredrag gratis. Min Forening var saa kulant, at jeg i saa Fald kunde rejse paa min Rejsekonto. — Ordningen virkede gnidningsløst og dermed til Glæde til begge Sider.

FRØAVL OG FRØOMSÆTNING

Ogsaa dette fik jeg en hel Del med at gøre, selvom det blev paa anden Haand.

I 1911 var der Frøavlsstemning, og Direktør *Frede Jensen*, Roskilde, indledte Spørgsmaalet om Landboforeningernes Medvirkning til Avl og Omsætning af Frø.

Foredraget havde et jydsk Frøavlsmøde til Følge, men det var ikke let at finde Vejen frem, thi Frøavlerne var jo hver for sig bundet til deres Firma, og denne Forbindelse vilde de ikke give Afkald paa, og en stigende Frøavl og faldende Priser kunde blive farlig i det lange Løb.

»Een Ting maa Udvalget være klar over,« understregede Forstander *Chr. Pedersen*, Ørsted, »vi vil dyrke Frø.« — Udvalget skulde nu klare Spørgsmaalet om at finde Fremgangsveje, men her havde A. N. det Standpunkt, at det ikke var let at forene Frøavl og Frøsalg under een Ledelse, og det var det, *Danske Landboforeningers Frøforsyning* vilde.

Et nedsat Udvalg med Etatsraad *Jørgen Larsen* i Spidsen var jeg Sekretær for. Dette Udvalg søgte Forbindelse med Frøforsyningen og F. D. B., og siden førtes Forhandlinger med de andre provinsielle Planteavlsudvalg saavel i Landboforeninger som i Husmandsforeninger.

Der opstod Modsætningsforhold indenfor F. D. B. og D. L. F., og dette fik Direktør Broberg til at forlange et Forbrugerelement fra Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Side, der kunde sikre Aftagerne af Frø, at de rigtige Stammer blev taget i Avl, og at Avlen blev solgt i god Form til rigtige Priser. *Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Kontrolnævn og Kontroludvalg* blev Resultatet.

De første Udkast til Love herom blev lavet i mit Lysthus af Gdr. *Anders Nielsen*, Direktør *Frede Jensen* og mig. Det skulde helst ske diskret, men *Anders Nielsens* Stemme var saa høj, at ogsaa Naboerne fik godt af Forhandlingerne.

Imidlertid blev Spiren her lagt til den Organisation af et vidtgaaende Samarbejde mellem F. D. B. og D. L. F. samt Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, som vi nu kender og anerkender. Foreningerne hjalp til at udpege Avlere, men ogsaa til at omsætte Frø gennem Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg.

Jeg har under skiftende Formænd været Sekretær i Kontrolnævnet fra 1913 til min Fratræden i 1940. Organisationen voksede sig stor og stærk baade med Hensyn til Avl og Omsætning. De indbyrdes Overenskomster er flere Gange fornyet og forbedret.

Ved en saadan Lejlighed forlangte Direktør *L. Broberg* Repræsentation for F. D. B. i Kontrolnævnet, men den gik ikke.

Jeg var med i Kampen om dette Spørgsmaal paa Delegeretmødet paa Sjælland, hvor jeg gik ind for *Brobergs* oprindelige Standpunkt, at Landbrugerne gennem deres Organisationer skulde være ene om Kontrollen, ellers blev den ikke uvildig. *Broberg* og jeg havde Ordet flere Gange, men Stemningen var med mig, og *Broberg* trak sit Forslag tilbage.

Et smukt Udslag af Samarbejdet mellem F. D. B. og D. L. F. er den fælles Forædlingsvirksomhed under Forstander *H. J. Frandsens* Ledelse. Her er skabt værdifulde Stammer, og Avlen er holdt i Ave.

Organisationerne er blevet prisregulerende, saavist som andre Frøfirmaer først sætter deres Priser, naar F. D. B. og D. L. F.'s Frøsalgspriser er kommet frem.

Det er mit Indtryk, at Avlerne har faaet mindst, hvad de kan tilkomme. Frøpriserne er blevet højere gennem Aarene.

Frøavler *Jens Hvidbjerg*, Hunsballe, oprettede som et Modtræk »Pajbjergfonden« og tilskød 80.000 Kr. til et Forædlingsarbejde. Landbrugskandidat *J. Fruergaard* blev sat i Spidsen for dette Arbejde. Det udførtes først paa Hunsballe ved Struer, men det blev hurtigt flyttet til Overbygaard ved Børkop St.

Arbejdet havde trange Kaar til at begynde med, men efter at der er dannet en Salgsorganisation af en Række Frøfirmaer, og efter at

Forædlingsarbejdet har resulteret i en Række nye, gode Korn-, Rodfrugt- og Græsfrøstammer, er Forædlingsvirksomheden blevet et Foretagende, der mere end kan hvile i sig selv, og som giver Overskud til Udvidelse af Arbejdet, og Stifternes Haab er paa en smuk Maade opfyldt.

I Pajbjergfondens trange Periode var jeg med til at bevilge Tilskud fra Norsk Hydros Fond, og senere bad Frøavlser *Jens Hvidbjerg* mig om at indtræde i Pajbjergfondens Bestyrelse, og det har været en Fornøjelse at være med her. Forædlingsarbejdet tjener ligesom Forædlingen under D. L. F. og F. D. B. til at føre nye Sorter og Stammer videre med Hensyn til Afkastning og gode indre Egenskaber, og denne store Opgave er paa mange Maader naaet.

Endnu en lille Sejr har jeg haft paa Frøomraadet. Efter at Jyderne havde sluttet sig til D. L. F., skulde der rejses en stor Bygning med Renseri og Lagerrum for Frø i Jylland.

Der var kommet Tilbud saavel fra Aarhus som fra Horsens, og i Aviserne læste man om, at en Kommission af Bestyrelsen og Sagskyndige havde været i Aarhus og Dagen efter skulde til Horsens. Den følgende Dag hørte vi om Besøget i Horsens, men at man nu vilde rejse tilbage til Aarhus, og dette gav mig Anledning til at søge den almægtige Fabrikant *C. Blom*, som paa dette Tidspunkt var Byens bedste Mand. Her var en Mulighed for, at Skanderborg kunde faa en stor Virksomhed til Byen, thi øjensynligt var man fra Kommissionens Side ikke tilfreds med Forholdene i Aarhus og heller ikke i Horsens, og hvis vi nu kunde skaffe en god Plads ved Skanderborg, var der Mulighed for, at vi kunde snuppe Benet.

Trods det, at Blom ikke var Andelsmand, var han straks Fyr og Flamme for den gode Sag. Vi drøftede Mulighederne for Skanderborg, og jeg bemærkede: »Desværre har Skanderborg ikke nogen Havn.« Blom svarede: »Hvordan er det med Roskilde?« Det vidste jeg ikke og Blom heller ikke, men vi var enige om, at nogen stor Havn havde man ikke.

Pladsen skulde være i Nærheden af Banen. Ingen Steder kunde Lageret komme til at ligge saa nær Banen som ved Skanderborg, men her maatte Grosserer *Oscar Bruun*, Bloms Svoger, der heller ikke var Andelsmand, stille Areal til Raadighed.

Nu kom Telegrafen i Gang. Vi fandt Kommissionen, Blom inviterede dem til Frokost den næste Dag, efter at man havde beset de udmærkede Forhold for Anlæg af et stort Pakhus, og Kl. 3 samme Dag var Kontrakten underskrevet.

Saaledes kom Frøforsyningen til Skanderborg. — Det var de store Hunde, der sloges, medens Hvalpen løb med Benet.

MALTBYGUDSTILLINGER

Ved de gamle Maltbygudstillinger i Slutningen af forrige Aarhundrede, hvor Forpagter Chr. Sonne var ledende Mand, kom der en Række engelske Sorter frem, men af disse var nu kun Tystofte Prenticebyg tilbage, og den holdt man ikke af at dyrke, fordi den var blødstraet og under gode Kaar gik for let i Leje. De jyske Landmænd var derfor i stort Tal gaaet over til Svaløf Guldbyg, som var en mere stivstraet og bedre ydende Sort. Der stod her en Kamp mellem Bryggerierne og Landmændene. Jeg var nærmest tilbøjelig til at mene, at Bryggerierne paa dette Punkt var for konservative.

Dertil kom, at den jyske Byg havde en for daarlig Lov paa sig i Sammenligning med Øbyg, og da jeg engang hørte, at en Skibsladning Byg fra en sønderjydske Havn maatte sendes en Tur til Nakskov for at sælges som Øbyg i Randers, tog jeg Initiativet til at faa en virkelig Sammenligning mellem Byg fra Jylland og Byg fra Øerne.

Det jyske Planteavlsudvalg var straks med paa Tanken, og vi rejste da Spørgsmaalet om at optage Maltbygudstillingerne igen som Landsudstillinger for her igennem at søge Løsningen af svævende Maltbygspørgsmaal. Vi foreslog, at den første Udstilling skulde holdes i Odense.

Fynboerne gik straks med og Sjællænderne efter nogen Tøven. Repræsentanter fra Lolland-Falster kæmpede imod, men blev overstemt, og Udstillingerne kom i Gang, først i Odense, saa i København og derefter i Aarhus.

Bryggeriforeningerne var interesseret i Foretagendet og afholdt Udgifterne ved Arrangementet, medens de landøkonomiske Fællesorganisationer overtog hele Ordningsarbejdet. Konsulent *Kr. Kristensen*,

Odense, *L. Rasmussen*, København, og jeg var efter Tur Sekretær for hver sin Udstilling, og vore Kontorer havde et stort forberedende Arbejde.

Resultatet blev, at Byggen fra Øerne — og især fra Lolland-Falster — gik foran i Udseende, navnlig Farve, men i Maltbygsegenskaber kunde den jyske Byg fra gode Avlssteder nok klare sig med Øbyg.

Forpagter Chr. Sonne var Formand for Udstillingerne, og hans Erfaringer fra de gamle Udstillinger kom de nye til gode, men iøvrigt nød de Fordelen af et vidtgaaende Undersøgelsesarbejde fra Bryggeriforeningens Laboratorium. Ogsaa Korngrossisterne var velvillige og afgav Dommere til Udstillingerne.

Hurtigt blev man klar over, at Spørgsmaalet om Sorternes Indflydelse paa Maltningsresultatet ikke kunde løses ad denne Vej. Der maatte saa store Dyrkninger i Gang af de omstridte Sorter, at man kunde sammenligne Maltning og Brygningsforsøg med Held.

Dyrkningen blev for Jyllands Vedkommende foretaget paa »*Christiansminde*« ved Horsens, hvor Direktør *Bie*, Aarhus, og jeg en Gang hver Sommer eftersaa Afgrøderne, som altid var i Orden.

Paa *Ceres* udførte man Maltnings- og Brygningsforsøg med disse Prøver, og Smagsprøver blev foretaget af Dommerne.

Jeg fik hvert Aar en Kasse Øl af hver af de 3 Sorter: Guldbyg, Binderbyg og Prenticebyg. Jeg skaffede mig Sagkundskab ved at holde et Selskab for samtlige Konsulenter, hvor vi sammenlignede Varerne. Resultatet viste, at man med den fremskredne Maltningsteknik kunde fremstille fortrinligt Øl af alle prøvede Sorter.

Guldbyg skulde maltes en Dags Tid mere end Prenticebyg.

Endelige Resultater foreligger dog vist ikke endnu, thi efterhaanden fremkom saa mange Sorter, at man først maatte orientere sig om deres Dyrkningsværdi, inden man gik over til de mere indgaaende Maltnings- og Brygningsprøver.

Den 4. Maltbygudstilling skulde have været afholdt paa Lolland-Falster, men den venter endnu paa sin Gennemførelse.

Et morsomt Tilfælde vilde, at jeg fik Lejlighed til at ramme ud efter mine Landsmænd paa Lolland-Falster, som havde søgt at standse Maltbygudstillingerne. Det var Landbrugskandidatklubben i København, der havde fundet paa at kalde sammen til en Fest engang

under et Konsulentmøde i København. — Nu havde der om Sommeren været Jubilæum paa vor kære Landbohøjskole, og den kundskabsrige Direktør Ellinger havde budt velkommen paa syv Sprog, thi saa mange Nationaliteter var repræsenteret ved Festen. Vor Festkomite havde Konsulent Laurits Larsen, København, som Ordfører og Ordstyrer. Han bød ogsaa Forsamlingen velkommen paa syv Sprog, de tre Hovedsprog, Fransk, Engelsk og Tysk, dernæst Sjællandsk, Jydsk, Fynsk og Lolland-Falstersk, og saa skulde der skabes Forvirring ved, at en Jyde i København takkede paa Jydernes Vegne, en Fynbo i København paa Fynboernes Vegne, og jeg fik til Opgave at takke paa Lolland-Falsters Vegne. Takken skulde helst fremføres paa Landsmaal. Saavidt jeg kan huske, var Ordlyden af min Tak, som jeg ikke hverken havde Tid til at tænke længe over eller forberede mig paa, nogenlunde saaledes:

»Nu ska' I Københavnerne ha' saa manne Tak, forde I har bedt vos til Jilles. De er noved helt andt, en sidst vi var herovre. De var ve et Møe, vor vi maat' slaas me' Jy'erne om en Maltbygudstilning, som de ville hae. De var vi junne interesseret i. Vi sendte baae Konsulent *Holm Hansen* og *A. B. Vestergaard* i Illi, men li' meje jalp de. De skabede Jy'er hae jo allieret sæj me' Fynboerne, og Sjællæierne jik heller enne me vos, og saa trak vi jo de korte Straa. Ja, det var vel nok ræsom ke'lig; men de var nu den Gang; i Avten ska' vi nok jøre Beske'. Tak ska' I ha'.« — De arme Folk fra Lolland-Falster kunde slet ikke give igen. Hvad skulde de have sagt?

DANSK KARTOFFELDYRKERFORENING

Under første Verdenskrig blev Kartofflerne meget værd som Eksportvare. *Brødkornsadministrationen* maatte oprette en Kartoffelafdeling, der dels hjalp med Byernes Forsyning, men ogsaa sendte Kartoffler til Tyskland, Østrig, England og flere andre Steder.

Afdelingen virkede godt. Den blev ledet af daværende Konsulent *A. P. Jacobsen* og hans Førstemand *Pedersen-Give*.

Da nu Krigen sluttede, og Brødkornsadministrationen skulde afvikle, stillede Jacobsen Forslag om, at Landboforeningerne overtog Brødkornsadministrationens Kartoffelmelsafdeling, men dette afvises af Folketingsmand P. P. Pinstруп, som selv var med i Brødkornsadministrationens Ledelse. — Meddelelse herom tilgik Bladene med Tilføjende, at man nu paa anden Maade vilde søge afhændet Administrationen med dens Engagementer.

Denne Meddelelse læste jeg under et Sommerbesøg hos min Familie paa Falster, og jeg besluttede, at jeg allerede Dagen efter paa Hjemrejsen til Jylland vilde over til København for at se, om det var muligt endnu at realisere den gode, gamle Tanke, som Konsulent *A. P. Jacobsen* havde haft.

Det blev en stor og frugtbar Arbejdsdag. Konsulent Jacobsen var med paa Tanken, men det var nu for sent. Fuldmægtig *Pedersen-Give* var allerede engageret af nogle østrigske Jøder, som vilde sikre ham en Aarsgage af 16.000 Kr., om hele Apparatet fulgte med ham.

Nu forhandlede jeg med *Pedersen-Give*. Jo, han vilde da hellere arbejde for danske Bønder end for østrigske Jøder, hvis han kunde blive løst. Nu gik Turen til Jøderne, der havde Ophold i København. Jo, de var ikke interesseret i at køre med det store Indsamlingsapparat; det vilde de gerne overlade til en Organisation, naar de kunde faa Kartoffler til deres Aftagere.

Derefter søgte jeg Forstander *H. Hauch*, der var paa Rigsdagen. Han var med paa Tanken, og vi fik en Samtale med Folketingsmand *P. P. Pinstrup*, som afviste Sagen. Han havde for ikke saa længe siden været med til at brænde sig paa Eksport af Kartoffler fra Nordjylland. »Det er noget Skidt at have med at gøre. Kartoffler raadner,« sagde Pinstrup. — Der skulde være Bestyrelsesmøde et Par Dage efter paa Svejstrup Østergaard, hvor man skulde hilse af med den afgaaende Formand *Anders Nielsen*. Jeg fik Bud med fra Pinstrup, som ikke kunde komme til Mødet, at han var imod Sagen. Han syntes heller ikke, at Planteavlsudvalget skulde gaa ind for denne. Jeg spurgte Pinstrup, om han kunde have noget imod, at jeg arbejdede for at danne en Forening, der kunde tage sig af Kartoffler, og det vilde han ikke modsætte sig.

Det var forstemmende for Hauch og mig. Vi maatte nu overlade det til en foreløbig Bestyrelse at ordne Sagen. Vi talte om Sammensætningen, og jeg rejste hjem.

Dagen efter forklarede jeg i et Brev Sagen til fire jyske interesse-rede Landmænd og bad dem møde i København et Par Dage efter, men paa eget Ansvar.

Konsulent *A. P. Jacobsen* sørgede for en Repræsentant fra Sjælland og en fra Fyn samt Folketingsmand *Chr. Hedegaard*, Vinding, der havde haft saa meget med Afdelingens Administration at gøre, at han vilde være selvskreven Formand for en Bestyrelse.

Under *F. a. j. L.'s* Bestyrelses Udflugt fra Svejstrup Østergaard til Himmelbjerget forelagde jeg Spørgsmaalet om Dannelse af *Dansk Kartoffeldyrkerforening*, saaledes som alle Enkeltheder nu forelaa. Bestyrelsen var med paa Sagen og billigede, at man gik frem paa den foreslaaede Maade. At *P. P. Pinstrup* holdt sig tilbage, kunde man ikke forstaa.

De udpegede Mænd mødtes sammen med Konsulent Jacobsen og mig den følgende Dag i København. Nu enedes man om forskellige Love og udsendte disse sammen med Tegningslister til Brødkorns-administrationens Kartoffelafdelings Kartoffelmodtagere og til Landboforeningerne. Man rettede Henvendelse til Bladene, og i Løbet af 8 Dage var der tegnet 30.000 Medlemmer. Til Bestridelse af en Kassekredit tegnede Bestyrelsen sig solidarisk for 16.000 Kr.

Nu blev der indvarslet til Generalforsamling i Fredericia. Den fo-

reløbige Bestyrelse fik sit Mandat bekræftet. Der valgtes Repræsentantskab, som konstituerede sig med mig som Formand.

Nu tog Indsamlingen og Afskibningen af Kartoffler sin Begyndelse og fortsattes med Fart i 1920, da Eksporten gik for Alvor godt. Der eksporteredes 2 Millioner hkg Kartoffler eller for 36 Millioner Kroner.

Der gik enkelte Laster til Amerika, og nu blev der truffet Aftale om store Udskibninger de følgende Aar. Det havde knebet med at skaffe Sække, men nu sikrede man sig saa godt som hele Australiens Jute-Eksport. Der havde været Mangel paa Lagre til Opbevaring og Behandling af Kartofflerne, men man skaffede sig Lagerpladser rundt omkring, bl. a. Dansk Andels-Kulforretnings Lager.

Kontorpersonalet var altfor lille, Kontorlokalerne for knebne, men nu lejede man mere Plads og ansatte mere Personale.

Store Mængder af Kartoffler blev indkaldt og lagret op, nu skulde det store Slag slaas, og hvordan gik det saa? Ja, saa kom Krakket.

Depressionen begyndte først i Amerika. Millionstærke Firmaer gik fallit, og man maatte frafalde de indgaaede Kontrakter. Kun een Last turde man fastholde. Den var tegnet af et Firma, der var saa stærkt, at der ingen Fare var paa Færde for Krak.

Jeg saa selv Kartofflerne under Indladningen i en stor Lastdamper i Aarhus. Kartofflerne blev sorteret inden Indladningen, vejete i smukke, nye Sække. — Kartofflerne maatte passere Statskontrollen for smitsomme Plantesygdomme. Hver Sæk blev plomberet med Kontrollens Plombe. Alt konstateredes i Orden, og Skibet med den store, dyre Last afgik.

Saa kom efter Ankomsten til Amerika Jobsposten. Hele Ladningen var kasseret af den amerikanske Sygdomskontrol. Lasten blev lagt op paa Kajen, og det viste sig, at 16 Sække à 50 kg frasorterede Kartoffler ved Indladningen var undgaaet Statskontrollens Opmærksomhed. — Disse Sække var blevet fundet, og det var Paaskud til, at hele Lasten — 160.000 Sække — blev kasseret og forbudt indført i U. S. A.

Jeg var med til over for Landbrugsminister *Th. Madsen-Mygdal* at paatale, at Skaden var sket ved svigtende Statskontrol. — »Du vil vel ikke have, at Staten skal betale Skaden?« sagde Madsen-Mygdal. »Nej, det gør Staten vel ikke?« svarede jeg, »men jeg synes, at Staten skulde sende Ledelsen af Statens Sygdomskontrol til U. S. A.

for at undersøge den oplagte Last og forhandle med Kassationsmyndighederne for at redde, hvad der reddes kan.« — Dette skete, men Rejsen blev foretaget med Skib, og den Dag, da Professor *Ferdinand* sen traadte i Land i Amerika, var Lasten Dagen før sejlet ud og druknet i Atlanterhavet. Enhver Kontrolmulighed fra dansk Side var dermed afskaaret. Vi saa ikke andet til Lasten end en Regning for »Begravelsesomkostningerne«, som Dansk Kartoffeldyrkerforening ogsaa maatte betale.

De indkaldte Kartoffler til Lagrene kunde ikke sælges. Alle Steder var der Kartoffler nok. Knoldene raadnede; idelige Omsorteringer maatte til. — I Dagspressen, paa Møder i Kredsene og paa Landboforeningsmøder himlede man op, og Oppositionen fik frisk Vind i Sejlene.

Bestyrelsen og Foreningens Medarbejdere forsøgte at realisere Lagrene til Norge og Sverige. De tegnede Kartoffler blev givet fri, og Foreningen maatte træde i Likvidation.

Likvidationsforslag blev udarbejdet. Det gik ud paa, at Medlemmerne skulde betale 50 Øre pr. tegnet Tønne Kartoffler og 1,50 Kr. pr. Td. for de Kartoffler, der var indkaldt fra Avlerne, og som var honoreret med 11 Kr. pr. Td. — Det var dog et overkommeligt Tab for de fleste. Havde en Mand tegnet 600 Tdr. drejede det sig om 300 Kr. eller det samme som Tabet af en Kvie. Det skulde dog være til at komme over, men de ufornuftige raabte op og brugte Injurier mod Bestyrelsen.

Alle Foreningens Kreditorer, ogsaa Handelsselskaber, saaledes »Alminko«, som havde været med til at ordne de Handler, der nu var gaaet i Stykker, mødte op med Krav om Betaling af deres Ud-læg og ventede Fortjeneste. Alle Steder protesterede man paa det ivrigste imod at betale Paakrav ved Likvidation.

Generalforsamling i Aarhus til Likvidation blev indkaldt. Forstan-der *H. Hauch* var kommet til Stede og havde lovet at overtage Dirigentposten. En vred Avler fra Viborgegnen protesterede. Hauch havde ikke tegnet Kartoffler til Foreningen. Han havde intet med denne at gøre, og han kunde derfor ikke vælges. Hauch meddelte, at han trak sig med Glæde tilbage, men hvem skulde saa være Ordstyrer? — Pinlig Pause. — Spørgsmaalet løstes imidlertid ved, at den vrede, men frimodige Mand fra Viborgegnen valgtes. Han besteg Dirigent-

pladsen med Højhed i Sindet, men saa var ogsaa Højheden forbi. Han kunde naturligvis lige saa lidt som nogen anden af Oppositionen finde paa at behandle andet end det Forslag, den slemme Bestyrelse var kommet med til Likvidation, og den Beretning, som skulde forelægges. Men hvor det regnede ned over den arme Bestyrelse med Protester og Ukvemsord, ja, Injurier, og hvor Oppositionen var grov. Jeg kneb mig selv i Armen og tænkte: »Er det ikke mere, end du som ærlig Mand kan tage imod.« Da jeg syntes, det kunde være nok, begik jeg den Genistreg at optræde som Advokat for Bestyrelsen. Jeg var jo da kun Formand for Repræsentantskabet. Jeg fortalte, at jeg havde fulgt alle Bestyrelsens Dispositioner og kunde bedyre Forsamlingen, at Bestyrelsen intet uhæderligt havde gjort — tværtimod! Den havde paa ethvert Punkt handlet saa godt, som den kunde, men Forholdene havde været overmægtige. — Forsamlingen spidsede Øren; den hørte virkelig paa mig, og jeg tror nok, at jeg fik sluttet mit første Indlæg uden Mishagsyttringer, men ved et senere Indlæg, hvor jeg vilde imødegaa nogle af de værste og mest urimelige Opponenters, tog Larmen fat for Alvor, saa ingen kunde høre, hvad jeg sagde. Jeg maatte holde inde og vente paa Ro. Men saa sprang min gamle Assistent fra Vardetiden, Gdr. *Regnar Christensen*, Nordentoft, op paa en Stol midt i den store Sal og raabte ordret: »Hvad, vil I ikke høre M. K. I maa jo være tossede. Ham plejer I da ellers nok at ville høre. Lad ham nu tale i Ro.« Det dæmpede Bølgerne, saa jeg fik talt færdig.

Til Afslutningen kom Bestyrelsens Likvidationsforslag under Afstemning. Afstemningen var sidste Akt og skete saaledes, at Stemmetællerne stod i Døren ved Afgang og talte dels de stemmeberettigede og dels dem, der med oprakt Haand stemte for Forslaget, og dette vedtoges med stort Flertal. Likvidationsudvalget var valgt og kunde nu tage fat, Bestyrelsen var udfriet indtil videre.

Ved Likvidationen viste det sig, at der ikke kunde rejses Krav mod Bestyrelsen udover det, der blev rejst mod de enkelte Andels-havere.

Bestyrelsen fik dog sin Lussing. Man havde glemt at faa bragt Bestyrelsens Garanti for Startudgifterne ud af Verden, medens der var Penge i Kassen, og nu maatte hver af Bestyrelsen tage sin Part. Jeg fik ogsaa min, idet jeg hjalp Formanden med et Laan til Be-

taling af hans Garanti. Dette Laan fik jeg ikke tilbage, inden han selv maatte gaa i Likvidation af en helt anden Grund, der ikke kom Kartoffeldyrkerforeningen ved.

Da vi opdagede, at det begyndte at se sort ud for Foreningen, indstillede vi vore Regningsindsendelser paa lovlige Rejseudgifter, der forøvrigt blev ekstraordinært store, fordi vi foretog Rejser for at hjælpe paa Afsætningen, hvor vi kunde. Nej, Bestyrelsen havde saamænd handlet saa redeligt, som den kunde. Det blev sagt af Formanden for Likvidationsudvalget, Overretssagfører *Aa. Park*, København, men de modgaaende Forhold var ved Konjunkturernes Ugunst blevet for overmægtige.

I Bladene stilnede Stormen ikke af. Jeg blev forfulgt af en bestemt Mand i »Jyllandsposten« paa ærerørig Maade, og kun for at føje mine Kolleger lod jeg være at svare og anlagde ikke Sag, hvad jeg havde mest Lyst til.

Nu fulgte en Masse Processer mod de genstridige, der maatte betale Procesomkostningerne med, og Kreditorerne fik 100 pCt. af deres Tilgodehavender.

Tænk, hvis Bestyrelsen havde haft Bemyndigelse hertil, saa kunde vi have likvideret med det halve Beløb.

Trods al Revision blev der ingen Poster fundet paa Middage og sligt, der kunde sættes noget Spørgsmaalstegn ved. Vi havde dog i den gyldne Tid haft et Par Middage. Maaske er det Direktør *Petersen-Give*, der har taget denne Udgift paa sig. Det skal ikke undre mig. Han blev for sit Vedkommende meget ilde behandlet. Hans Navn blev vittigt forandret fra Petersen-Give til Petersen-Tage. Sandheden i Ære skal det nævnes, at han det første halve Aar slet ikke var sikret Løn, men først efterhaanden blev bevilget en beskeden Gage af vistnok 8.000 Kr. Sidst jeg saa ham, var han Bestyrer for et stort Garagekompleks i København. Det maa have været befriende at slippe ud af den Klemme, han var kommet i. Men hvortil da al den Staahej?

Vi havde, som de Optimister vi var, i vore Love en Bestemmelse om, hvorledes man skulde dele et Overskud ved Likvidation, men derimod ikke et eventuelt Underskud, og saa var det det første Andelskrak, der skulde fejres, selvom det ikke kunde lignedes ved mange andre, som senere fulgte. Tænk paa Landmandsbanken! Kar-

toffelmelsfabrikkerne i Nordjylland! og mange andre. Men Andelsfolk var jo ikke indstillet paa Risiko, men nærmest kun paa at tjene Penge i Fællesskab.

Her kunde man raabe op for et lille Tab, saa det gav Genlyd i Gaderne. Den store, fornuftige, men tavse Hær gav ikke Modvægt.

Det er tragikomisk, at der ikke siden er kommet saa mange Penge ind ved Eksportkartofler som dengang, og for mig blev Foreningen i sin Start og første Forløb en Glæde af usædvanlig Format, men Afslutningen blev en Sorg, fordi jeg for første Gang saa, hvor ondt det gør mange, naar de skal tage et Tab.

To af os i Bestyrelsen fik Sukkersyge i de Aar, om det var af Ærgrelse, skal jeg lade være usagt. Jeg har min endnu.

Men Fred med Dansk Kartoffeldyrkerforening. Lad andre gøre det bedre. Det vil ikke altid gaa let. Det er værd at erindre Pinstrups Ord: »Kartofler er ikke lette at have med at gøre; de raadner.«

Sagen havde for mig ogsaa flere lyse Sider. Jeg lærte mange Mennesker at kende, som var til at stole paa som Venner. Mange af dem var tavse, men de forholdt sig rigtigt ved Afstemningen og var med til at dæmpe Bølgerne. Det var mine Folk. De beklagede Uheldet, men lagde ingen Skyld paa mig. De vidste, at jeg havde arbejdet med en god Vilje ogsaa i denne Sag. Men jeg opdagede ogsaa svigefulde Venner. Folk, der talte eet, naar jeg var til Stede, og jublede, naar Modstanderne aalede Bestyrelsen. De troede maaske ikke, at jeg saa dem.

Da vi gik ud fra den sidste Generalforsamling og skulde stemme om Likvidationen, sagde jeg til Hauch: »Lad os tage N. V. imellem os, ellers stemmer han ikke rigtigt.« Han kom i Klemme og stemte rigtigt.

I F. a. j. L. satte jeg ikke min Agtelse til. Aaret efter ved F. a. j. L.'s Jubilæum ved Delegeretmødet i 1922 fik jeg Ridderordenen. Indsendere i »Jyllandsposten« fremførte Begivenheden som »Ting af særlig Betydning«, og i det følgende blev jeg omtalt som »Konsulent M. K. Kristensen, Ridder af Danebrog«; det skulde være en Haan. Herregud, kunde det være dem til Glæde? At de ikke var klogere.

Værst var det for Formanden, Gdr. *N. Chr. Hedegaard*, der var Folketingsmand. Her naaede Oppositionen frem i Modstanderblade og paa hans Vælgermøder, men han var robust nok til at kunne tage

den, og i Rigsdagen har man for Skik at hjælpe hinanden i en saadan Situation. Hans Parti paa Rigsdagen støttede ham med Tillidshverv. — Han har selv fortalt mig, at han mødte *I. C. Christensen* en Dag i Vandrehallen. »Du er nok ude for Modvind i denne Tid, Hedegaard,« sagde han, »de er onde ved dig, men hvordan har du det her indvendigt?« og saa pegede han paa sit Bryst. »Ja, det er godt nok,« sagde Hedegaard. »Ja, saa klarer du dig nok, for det er Samvittigheden, det kommer an paa.« Udtalelsen var karakteristisk for *I. C.* Han havde ogsaa prøvet Modvind, bl. a. i Alberti-Sagen.

GRÆSMARKSSEKTIONEN

Der var en interesseret Landmand, der sagde til mig for nylig paa en Rejse fra København: »Nej, Græs! Der har vi det største Fremskridt, der er gjort.«

F. a. j. L.'s Græsmarkssektion er det Barn af min Børneflokk, som har givet mig de fleste og største Glæder og de færreste Sorger. Den var et dejligt Barn fra Fødslen og i den første Tid, og den har udviklet sig langt ud over al Forventning.

Det var de varige Græsmarker, der blev Anledning til min Interesse for Rejsning af en Organisation til Støtte for deres Udvikling.

Forsøgsleder *P. Nielsen*, Tystofte, var en af de allerførste, der arbejdede for en god Tilsaaning af Markerne. Han samarbejdede med Etatsraad *Edw. Tesdorpf*, Ourupgaard, idet han sammenlignede Bestanden i 1., 2. og 3. Aars Græsmark med Udsaaning af en af ham sammensat Frøblanding, og for Resultatet gjorde han Rede ved Landmandsforsamlingen i Nykøbing paa Falster i 1872 ved et Foredrag, men Foredraget maa ikke have virket tiltrækkende nok under Udstillingsforhold, Tilhørerne blev urolig og marcherede ud til Skuet, og Etatsraaden, der ledede Foredraget, maatte sige: »Bliv dog og hør efter. I ved slet ikke, hvad det er for en Mand, der taler, og hvad I gaar Glip af.«

En anden Gang var *P. Nielsen* mere heldig. Han begyndte saaledes: »Naar man kommer ind i en Dansesal, er der nogle Damer, der faar svunget sig stærkt i Dansen, men flere faar kun danset lidt og kaldes for Oversiddere. Det hænder imidlertid, at hvis man byder en saadan Dame op, viser det sig, at hun danser baade let og godt. Saadan er det ogsaa med vore Foredragsemner: Frk. Roemark og Frk. Kornmark, de er næsten ikke af Gulvet, men denne Gang skal

vi danse med en Oversidder, Frk. Græsmark, og nu vil jeg haabe, at hun skal danse godt.« Min Hjemmelsmand sagde, at det viste sig, at hun dansede ganske udmærket.

Jeg har brugt Historien mange Steder, og den har hjulpet mig til at faa Tilhørerne til at indstille sig velvilligt overfor Foredraget. — En lille Historie i Spidsen af Foredrag er nu aldrig af Vejen. — Jeg husker engang, at Forfatteren Jeppe Aarkjær skulde tale som sidste Mand ved Husmændenes Sendemandsmøde i Aarhus, og han overfor den store Forsamling begyndte:

»Nu venter I, at jeg skal holde Foredrag, men nej, nu er I i to Dage fra Morgen til Aften blevet fyldt med Foredrag, og I er led og ked af at høre mere af den Slags. Nej, nu skal I faa en Historie, saadan en rigtig Jydøløvn.« Det gav ham velnok Andagt!!!

Ja, Græsmarkerne i Sædskifte har jeg behandlet ofte i Foredrag og med Held, og jeg har ogsaa lavet Forsøg paa Græsmarker og egentlige Enge, hvor vi kunde staa og veje os til Resultaterne, men tilbage var de mange Græsningsarealer, der laa hen Aar efter Aar til Afgræsning, og dem var der mange af i Vardeegnen.

Var vi ude med Stikker og Snor og skulde lave Forsøg, gik vi altid udenom de indhegnede Fenner. Maaske kom Kvierne løbende for at hilse paa os, med Sikkerhed de røde Kvier, mere trevnt de sort-brogede og aldrig Korthorns Kvierne; de havde nok at bestille med at æde og lod sig ikke afficere.

Hvad var der nu at gøre ved den Slags Ingenmandsland for Planteavls- og Husdyrbrugskonsulenter?

Jeg syntes, der burde gøres noget, men hvordan skulde der tages fat. I min Vardetid blev det ikke rigtig til noget. Fremefter blev min Interesse for Græsningsarealerne næret, hvor jeg kom sammen med Græssere. Det var Synd at sige, at de ikke var interesseret. Traf de hinanden, var det med en udholdende og sindig Glæde, at de behandlede Problemer fra deres Græsningsdrift: om Jordbunden, om Græsset kunde holde i Tørke, om der kunde fedes Kreaturer, nok Ungkvæg, men ogsaa Stude til Fedning, hvor mange Kreaturer der kunde gaa paa Fennerne, om de kunde fedes færdige til Høst, hvad Slags Dyr de benyttede til Græsning?

Nu er Græsmarkssektionen afhandlet i en Beretning om dens Bestaaen i 25 Aar, og til den kan jeg henvise. Her har jeg behandlet

dens Historie og Konsulent *Hasle Nielsen* dens Gerning, og jeg tør nok sige, at der kan læres meget af dens Gerning.

Beretningen har haft en god Presse. Den er rost af Anmelderne i mange Blade. Enkelt har endog svunget sig op til at sige, at det er den muntreste og bedste Beretning af sin Slags, der er udgivet, men hvad kan det nytte, naar der er altfor faa, der har villet bestille den ved Henvendelse til Græsmarkssektionens Kontor i Skanderborg. Prisen var kun 5 Kr. pr. Eksemplar og 20 pCt. Rabat for 10 Eksemplarer ad Gangen. Her var virkelig noget at bruge som Gave til græsningsinteresserede Landmænd, unge eller ældre, thi her var en Lærebog, der hviler paa et stort Arbejde i Marken.

Ved Drøftelsen af det lille Salg, blev der rejst 3 Indvendinger:

1. Man regner i læge Kredse med, at det er en Beretning, og man er bange for Beretninger og venter, at de er kedelige.
2. Det er en Jubilæumsbog, og Jubilæumsbøger har Ry for kun at give sig af med noget forbigangent, og endelig:
3. Den er for billig. Man er paa Bogmarkedet vant til højere Priser for en Bog paa 228 Sider paa godt Papir og med mange og gode Illustrationer.

Den sidste Indvending blev imødegaaet og prøvet ved at lade »Dansk Forlag« faa den til en Pris af 7 Kr. Der var nu Penge til Annoncer, men Udslaget i Salget blev saa lille, at Græsmarkssektionen foretrak at trække den sidste Del af Oplaget tilbage og nedsætte Prisen til 3 Kr. pr. Stk. og 2,50 Kr., naar der tages 10 Eksemplarer, og saa vil man prøve at sælge den gennem Landboforeningerne og deres Konsulenter, ved Landbrugsmøder, Udstillinger og andre Steder.

Det er kedeligt at skulle erkende, at der skal fordyrende Kolportage til, for at en Bog som denne kan finde Vej ud, og saa er der endda det at sige, at Kolportørerne ikke altid finder de rigtige Aftagere. Det skulde ske lettere, naar de interesserede af sig selv sendte Bud efter en Bog som denne til dens billige Pris.

Men hvis nogen faar dette at se, saa skriv til Planteavlkontoret, »Godthaab«, om Bogen. Den bliver ikke forældet de første Aar. Der er Værdi for Pengene, og der er 2.000 Eksemplarer tilbage af et Oplag paa 4.000 Stk. (1946).

Det, jeg skal meddele om Græsmarkssektionen bliver kun Udenomsbemærkninger, som i Reglen ikke staar i Bogen.

Ved Ungskuet i Varde blev der Lejlighed til at gøre noget for Græsmarksarealerne, idet man i Forbindelse med Ungskuet i 1916 bestemte sig for at ordne en Græsmarksudstilling. Der saa man et rigeligt Materiale, indsamlet fra 123 vedvarende Græsmarker. Min gamle Forevisningsmark i Varde blev brugt til Græsmarksforsøg, og Græsmarksspørgsmaal blev belyst baade ved Udstillingsmateriale og ved sagkyndige Foredrag.

Nu var Interessen vakt, Materialet blev behandlet. F. a. j. L.'s Plan-teavlsudvalg kunde forelægge et Forslag om Kontrol af Udbytte i dyrisk Tilvækst og Mælk paa 10 gode, varige Græsmarker gennem 10 Aar.

Forslaget havde Husdyrbrugsudvalgets og Regnskabsudvalgets Tilslutning, og den ledende Formand, *P. P. Pinstrup*, lovede, at Bestyrelsen nok velvilligt skulde overveje Sagen og hjælpe os saavidt muligt. Men Godmorgen!

Disse Forsøg vilde koste mange Penge, og næste Foraar viste der sig Ebbe i Foreningens Kasse, og der kunde ikke blive til den fornødne Bevilling. Jeg var ked af det, og jeg syntes ikke, at min Formand, Forstander *H. Hauch*, havde støttet Sagen nok. Han gjorde imidlertid det, der var bedre, han styrkede mig i at arbejde videre med Sagen, og nu blev 1917 og 1918 Studieaar, hvor jeg satte mig ind i den foreliggende Litteratur, øvede mig i ved Magister *M. L. Mortensens Nøgle at lære Græsmarksplanter at kende i blomsterløs Tilstand*, og ved Ture til gode, vedvarende Græsmarker her i Landet og ved to Rejser til Sverrig satte jeg mig ind i Græsmarksdriften, hvor den nu var tagen op paa fremskreden Maade, og det var for mig meget lærerigt og nyttigt.

I Sverrig var der allerede store Landbrug, der havde taget Arbejdet op paa rationel Vis. I *Dalby* havde man dannet en Andelsgræsgang, som jeg syntes meget godt om. Statskonsulent *A. Elofsen*, Upsala, havde faaet dannet *Svenska betes- och vallförening*. Han havde hjulpet mig med Rejseplaner, og nu gik Turen fra Sted til Sted. Jeg knyttede herlige Forbindelser, saaledes med Konsulenten i Malmøhus Lens Landhusholdningsselskab, Godsejer *Nils Kleen*, Ritmester *Hegardt*, Direktør *Hjalmar von Feilitzen* og mange flere.

Mange Steder havde man allerede gode Fenner paa ryddede Skovtomter, og paa *Valinge* var der Græsmarksudlæg efter de bedste tyske Forskrifter. Her blev jeg for Alvor duperet.

Jeg kom lige før Frokost og først efter denne kunde vi begynde vor Vandring. Godsejer Kleen spurgte: »Kender De Græsmarkslitteraturen?« »Ja, noget.« »Her har vi den,« og saa lagde han alt, hvad han kunde spænde om med begge Arme, foran mig. Her var »Die Dauerweiden«, en Bog paa 600 Sider, der med tysk Grundighed behandler alle Spørgsmaal om vedvarende Græsmarker. »Jo, jeg har nok orienteret mig i den,« sagde jeg, hvortil *Kleen* ytrede: »Jeg har læst den fra Ende til anden fire Gange.«

Græsarealerne og Kreaturholdet paa *Valinge* maatte jeg beundre, men jeg tilføjte alligevel Kleen en vis Indsats. Jeg var blevet saa rutineret i Kendskabet til Græsningsplanter i blomsterløs Tiistand, at jeg hvor som helst kunde orientere mig i Bestanden, og det duperedede Kleen. Vi blev Venner for Livet.

Han var blevet sent gift og havde en ung Kone og en Dreng paa 10 Aar. Han var blevet Protektor for en Skole for Husholdning, der laa i hans Nærhed. Nu skulde der være Eksamen, og K. mødte op og talte med Forstanderinden: »Har De dygtige Piger?« »Ja,« sagde hun, »vi har mange dygtige Piger, men vi har særlig een, der hedder Anna.« »Ja, vi maa saa høre dem,« sagde K.

K. hørte andægtigt efter, som han altid gjorde, og Anna brillerede ved Eksamen. Da den var afsluttet, og Anna var blevet Nr. 1, bad K. Forstanderinden om at kalde Anna til. De talte sammen en kort Stund, og K. tilbød Anna at blive hans Hustru. Anna sagde Tak for Æren og Tilliden og slog til, og da jeg besøgte K., levede de i et lykkeligt Ægteskab. Ja, saadan kan det gaa, det er ogsaa undertiden godt, at Forstanden raader med, hvor Ægteskab skal indgaas.

Kleen besøgte mig nogle Aar senere i Skanderborg. Han vilde da studere Handelshavebrug, og jeg introducerede ham hos Handelsgartnere i Aarhusegnen. Vi saa Kartoffeloptagning paa »Godthaab«, og jeg fik ham med til Delegeretmøde i Aarhus paa Betingelse af, at han fik Lov til at være ukendt.

Han boede paa »Skandinavien« i Skanderborg i 8 Dage og benyttede Tiden til at læse Feilbergs »Sjæle- og Tankelære«, en tyk og besværlig Bog at komme igennem.

»Her er Ro til at læse,« sagde Kleen, »hjemme bliver jeg saa tit forstyrret.« — Han havde fire store Gaarde under sig og dertil en Del Forpagtergaarde. — Se saadan var han. Jeg gad set den Godsejer fra Danmark, der gør Gengæld paa samme Maade hos en Konsulent i Sverrig.

Ogsaa i *Hjalmar von Feilitzen*, Jönköping, fandt jeg en Aandsfrænde, der blev mig en trofast Ven. Hver Gang han skrev et eller andet, og han skrev meget, fik jeg sendt et Eksempplar. Han førte dansk Forsøgsvirksomhed til Sverrig og organiserede den. Han havde to Assistentter paa »Godthaab« en hel Maaned. De holdt Juleaften hos mig.

H. v. F. var rørende omsorgsfuld for mig. Jeg besøgte ham under strenge Rationeringsforhold, tog en Morgen med en Stikbane til to Forsøgsstationer, som sorterede under ham, og jeg maatte af Sted uden at faa Morgenmad. Vi kom først til Vejs Ende Kl. 12. Paa Vejen spurgte H. v. F., om jeg havde faaet Morgenmad, hvortil jeg maatte svare benægtende. Han tog da en Madpose op af Lommen og gav mig det ene Stykke Mad efter det andet. Til sidst havde jeg uden ret at vide det spist det hele. Det gjorde ikke noget, sagde han, han var ikke sulten. Vi saa Forsøgsstationerne, men nød ikke noget, og kom med et sneglende Tog paa Tilbagevejen til Flahult Station, hvor den større Forsøgsstation laa, og da jeg fik at vide, at Toget vilde rangere 20 Minutter, for jeg over paa Hotellet og fik uden Kort en stor, god Madpakke, som jeg afleverede til H. v. F. i Toget inden Afgangen, da han skulde rejse videre hjem til Jönköping. Han var nu, da jeg havde spist hans Madpakke, og Klokken efterhaanden var blevet 18, godt udhungret og glad for Maden. Jeg spiste paa Hotellet, hvor jeg skulde bo, og besøgte derefter Forsøgsstationen, hvor Bestyreren beredvilligt viste mig alle sine interessante Moseforsøg, derunder mange Græsforsøg. Han var som saa mange Svenskere ret formel og reserveret. — Stillet overfor et Forsøg med mange Mælkebøtter sagde han: »Her er blot saa mange af de forbandede *Taraxacum*.« »Ja, ja, forbandet er dog saa meget sagt. Kørerne æder dem dog.« »Æder de dem, ja, det gør de F t mig ogsaa. Det har jeg ikke vidst før. Vi Svenskere er saa videnskabelige. Vi ved paa en Prik, hvor mange Procent med Decimaler, der er af Ditten og Datten, men at Kørerne æder *Taraxacum*, det

skal vi have en dansk Konsulent til at komme og fortælle os.« Saa var Isen brudt, og Bestyreren fortsatte: »Jeg har mange Gange været i Danmark, og jeg beundrer dansk Landbrugspraksis og de danske Forsøgsstationer. Jeg har været paa Askov Forsøgsstation, og jeg elsker *Frederik Hansen*. Jeg venter at kunne besøge Danmark mange Gange endnu.«

Rationeringen var haard i Byerne, men paa Landet klarede de den langt bedre. Mine Kort kunde ikke klare Begreberne. Den første lille Tildeling, jeg fik, gjaldt kun for det paagældende Amt. Først i Stockholm fik jeg Rationeringskort, der gjaldt for hele Landet, men derfra begyndte Hjemrejsen.

Værst gik det paa et Hotel i Nyköping, hvor de havde dækket mig et dejligt Smörgåsbord, men da Severingsdamen forlangte mit Kort, og hun fik det, svarede hun: »Gælder ikke her i dette Amt.« Jeg bad Værten komme, men han holdt med Damen, og jeg maatte se min dejlige Smörgås forsvinde for at blive erstattet med nogle enkelte grove Kartofler og et lille Stykke Kød. — Den næste Dag var jeg paa Valinge, og der fik jeg Mad.

Jeg var paa denne Rejse i Sverrig i 10 Dage og tabte 10 Pund. Det var rart at komme tilbage til København og det hjemlige Bord. Her led man ingen Nød.

Ved min anden Rejse var jeg bedre garderet og klarede mig godt.

Jeg forelagde mine Indtryk fra Rejsen og mine Undersøgelser af vedvarende Græsmarker herhjemme paa Delegeretmødet i 1918 og sluttede med at sige, at vi maatte have gjort noget for Græsningsbruget, og kunde F. a. j. L. ikke hjælpe, maatte de interesserede Græsere slutte sig sammen og tage Sagen op.

En af dem, der mest stimulerede mig til at arbejde for de vedvarende Græsmarker, var Statskonsulent *Aug. Kjær*, Aarhus. Han havde været paa Rejse i Tyskland og set de mange dejlige Græsgange, de havde der, hvor der blev drevet Hesteopdræt. Han sagde rent ud: »Vil Planteavlerne ikke selv tage fat, saa maa vi Hestemænd til det.« Men ogsaa Konsulent *Lars Frederiksen*, der nu var blevet Sekretær, hjalp til. Han stillede mig i Udsigt, at F. a. j. L. nok kunde hjælpe til med Lønnen til en Græsmarkskonsulent, naar en eventuel Organisation maatte faa Tilslutning til F. a. j. L.

Statskonsulent *Aug. Kjær* havde fra sin Rejse i Tyskland hjemført en Bog af Forpagter *K. Schneider*, Kleeberg, om vedvarige Græsmarker og deres Drift. Den fik Fru Grünwald, Skanderborg, og jeg oversat saa godt, vi kunde. Bogen kom ud paa Gyldendal og vakte Opmærksomhed i vide Kredse.

K. Schneider var en begejstret Forkæmper for Dyrenes frie Færden paa gode Græsgange og indprentede inderligt alle Fordele ved Driften.

Vi havde den Glæde at se ham paa Besøg flere Gange, hvor han virkelig var imponeret af, hvad vi fik stillet paa Benene. — Han sluttede sit første Besøg her i Danmark med at besøge Askov Folkehøjskole og Skibelund Krat. Han skrev til mig: »Nu ved jeg, hvorfra danske Bønder har deres Fremdrift. Det er fra Højskolen. Aanden fra Askov er bedre end Aanden fra Potsdam.«

Men nu tog Arbejdet for Dannelsen af en Græsmarkssektion Fart. Planteavlsudvalget hjalp vældigt, men alle interesserede Organisationer, saavel offentlige som private, gav en Haandsrækning, men hvorledes den startedes ved Ungskuet i Holstebro den 18. Juli 1919, vil man kunne læse i Jubilæumsberetningen.

Ved denne Lejlighed havde man det Mod at undervise de besøgende i at kende Græsmarksplanterne i blomsterløs Tilstand. I Hovedhøjde var der anbragt et skraatstillet Bræt, der løb tværs igennem Planteavlshuset. Her var anbragt et Udsnit af de enkelte Græsser hver i sin Kasse. Bagved var der en Slags Løbebro, hvor Foreviseren kunde gaa og undervise, og bagved ham var der paa Væggen en Række Forstørrelser af de enkelte Græssers særlige Kendetegn. Der var tillige Haandmateriale, saa alle kunde prøve at kontrollere Rigtigheden af Tegningerne. — Fornøjeligt var det. Undervisningen blev givet med indgaaende Inderlighed, og den blev modtaget med villig Forstaaelse af Tilhørerne.

Schneiders Bog og en Vejledning af Professor *A. Mentz* om Græsmarksplanters Kendetegn blev solgt paa Udstillingen.

Der var Udflugt til Hunsballe, og jeg havde den personlige Sejr, at Statskonsulent *Fr. Hansen* overgav sig. Han havde været reserveret i Sagen, men efter dette Besøg opsøgte han mig og sagde: »Nu er jeg med. Til Lykke med din Græsmarkssektion.«

Nu blev der taget fat. Vi saa os om efter en Konsulent, og Konsulent *Hans Hansen* meldte sig. Han havde været Lærer paa Dalum

Landbrugsskole, men nu var han Konsulent i De sydsjællandske Landboforeninger, og det er ikke for meget at sige, at han kom, saa og sejrede.

Han uddannede sig paa Kraft og tog fat med Iver. Mage til Energi, Gaaen op i Arbejdet og Hjælpsomhed overfor Medlemmerne uden at tænke paa egne Kaar kan næppe udvises af nogen anden. »Græs-Hansen« blev hans Kælenavn, og han blev de jydske Græsseres Ven. Han turede rundt fra tidlig Morgen til sen Aften, altid med Dampen oppe, altid medbringende sit himmelstormende Humør og glade Smil. Naar han kastede sig ned paa Maven og undersøgte Bestanden og hurtigt afgav sit Votum om, hvad der skulde gøres, blev Landmændene smittet af Hansens Fremskridtsiver, og Græsserne kom til at høre os og vor Bevægelse til.

Hvad der kan siges om *Hansen*, skal ikke forklejne de efterfølgende Konsulenter. Paa hver sin Vis er de gaaet op i Arbejdet for Græsmarkssektionen og har ført Udviklingen videre frem. Deres Rolle i Arbejdet har jeg saa godt, jeg har kunnet, karakteriseret i Jubilæumsberetningen.

Det var et heldigt Indfald, at vi besøgte Medlemmerne hvert Aar. Her kom Konsulenten paa bedste Maade i Forbindelse med sine Klienter. Der udveksledes Erfaringer, og vore Konsulenter kom i Besiddelse af en bestemt Viden, der jo gjorde dem til Ekspertter paa deres Omraade. Men længe holdt de ikke til det forcerede Arbejde i Græsmarkssektionens Tjeneste. Der blev kaldt paa dem fra Landbrugsskolernes Side. Her er fire af vore tidligere Konsulenter blevet ledende Forstandere og een er bleven Landbrugslærer.

Jeg mindes dem alle med Taknemmelighed, fordi de gav os deres unge Arbejdskraft og deres Tro og Iver i den fælles Sag.

Men vor Bestyrelse skal ogsaa nævnes i denne Forbindelse. Gdr. *Evald Due* var den første Formand, derefter kom Etatsraad *Jørgen Larsen*, Gaardbogaard, Godsejer *P. Olufsen*, Quistrup, Forpagter *J. Høyer*, Billeslund, og endelig Godsejer *A. Olufsen*, Quistrup. Alle havde de Storsyn nok til at arbejde for Sagen ud fra ideelle Synspunkter og til at give Konsulenterne fri Arbejdsvilkaar, tage godt mod deres Meddelelser og hjælpe dem og Sektionen over alle Vanskeligheder. Deres Ledelse af *Græsmarksmøderne* med tilhørende Ud-

flugter blev mønsterværdig. Altid blev den lune, gode, jydsk Tone bevaret, og uden Svulst fik det nationale sit.

Det var vistnok ogsaa en heldig Bestemmelse, at F. a. j. L.'s Planteavlsudvalg udpegede Formanden for Bestyrelsen, og at Planteavlsudvalgets Sekretær blev Sekretær for Sektionen. Dette skabte en Samhørighed med F. a. j. L. og en Billiggørelse af Administrationen, der ikke kan vurderes højt nok.

F. a. j. L.'s Formænd: Folketingsmand *Niels Jensen* i Starten, *P. P. Pinstrup* og derefter Gdr. *H. Hauch* har alle staaet venligt overfor Sektionen.

»Det er noget godt, I har faaet lavet der,« sagde Pinstrup ved et af de første Aarsmøder, da vor Ven *Touborg Jensen*, Klostermølle, syntes, at vi havde været for haarde ved Hundegræsset, som vi fordrev fra vor Frøblandinger, og derfor forsvarede Hundegræsset med Fynd og Klem, men jeg gik ind for vort Standpunkt ved at sige: »Hundegræsset er alt for dominerende, det fylder for meget og trykker de svage Naboer ned. Det er ikke noget for den frisindede *Touborg Jensen* at holde paa en saadan Plante.«

Siden kom *Touborg Jensen* hen til mig og sagde: »Nu er I ved at blive politiske; det skal I tage jer i Agt for,« og det har jeg da ogsaa gjort siden i Græsmarkssektionen.

P. P. Pinstrup kom ogsaa hen til mig og sagde: »Det er da svært, som I kan diskutere, det er fornøjeligt at høre paa.«

Ved et Aarsmøde i Aarhus var Formanden, Etatsraad *Jørgen Larsen* og jeg kommet til at sidde ved hver sin Side af Bestyrelsesbordet, og da Etatsraaden var noget tunghør, blev vor Konference om, hvem der nu havde forlangt Ordet og Betimeligheden af Indlægernes Længde, nødvendigvis saa højlydt, at Forsamlingen fik godt af den. Det vakte Forargelse hos Forstander *I. C. Overgaard*, som ogsaa var med, og han fortalte mig, at han vilde foranledige, at der i det efterfølgende Planteavlsmøde blev udpeget en ny Formand i Stedet for Etatsraaden, da han alligevel var blevet for gammel. Jeg fandt det opportunt at meddele Formanden for Planteavlsudvalget, Forstander *H. Hauch* dette, og han mente at kunne klare Sagerne.

I det efterfølgende Møde var Valget af Formand for Græsmarkssektionen paa Dagsordenen, og *Hauch* sagde da: »Ja, vi er Dem jo

meget taknemmelige, Etatsraad, for Deres Ledelse af Sektionen, og vi ser Dem gerne fortsat i Ledelsen, men hvis De foretrækker det, De er jo nu en ældre Mand, kunde vi jo godt udpege en anden af de tre Medlemmer.« Efter en lille Pause sagde Etatsraaden: »Ja, jeg ved ikke, hvad De mener, Forstander Hauch. Er De utilfreds med mig, skal jeg nok gaa, men vil De fortsat have mig i Ledelsen, vil jeg helst være Formand,« og Hauch maatte for at bortvejre enhver Misstemning gaa ind paa dette — endda med Tak.

Efter Udvalgsrådet lovede jeg at tage mig af Sagen, og næste Aar lige før Aarsmødet i Skive kom Etatsraaden ned til mig, for at vi kunde tilrettelægge hans Tale og Ledelsen af Samvær og Udflugt. Da vi havde gennemgaaet Talen og var enige om den, sagde jeg: »Nu synes jeg, De skal holde den som sædvanlig, men De skal foreslaa en anden Forhandlingsleder, for De er noget tunghør, og det gør det vanskeligt.« »Ja, det kan jeg forstaa, kære Kristensen. Nu foreslaar jeg Godsejer *P. Olufsen* til Dirigent. Han kan høre,« og der- ved blev det.

P. Olufsen blev tilmed af Etatsraaden foreslaaet valgt til Formand, og Etatsraaden blev af Foreningen valgt til vort første — og hidtil eneste — Æresmedlem.

Det var min Mening ved Starten, at man skulde regne med skiftende Medlemmer. Naar et Medlem havde lært, hvad han kunde, skulde der ikke være noget i Vejen for, at han traadte tilbage for et nyt Medlem; men Medlemmerne blev mere trofaste end som saa.

184 af 491 Medlemmer blev enten ved sig selv eller deres Efterfølgere Medlemmer igennem 25 Aar.

Ved de vandrende Aarsmøder med tilhørende Udflugter mødte en Række Medlemmer med deres Paarørende op hvert Aar. Møde og Udflugt blev til den aarlige Sommerudflugt for mange.

Her gjorde jeg min Flid for at finde gode Steder at besøge og at tilrettelægge Indkvarteringen af de mange Deltagere saa omhyggeligt som muligt, og Konsulenterne og min store Bekendtskabskreds hjalp mig, og selvom vi for at billiggøre disse Udflugter tog Mad med til den første Dag, fik vi dog altid arrangeret fælles Sammenkomst med lidt Festivitas under Samværet.

I Ribe Plantage ved en saadan Sammenkomst var det nær gaaet galt for mig. Jeg havde været inde at »vippe« 7—8 Stole til Besty-

Græsmarksudflugt.

relsen, F. a. j. L.'s Formand og enkelte andre, men da vi et Øjeblik efter kom til Stede, havde de tilstrømmende Medlemmer lagt Beslag paa Stolene ved det bagerste Bord, Hovedbordet, og der var ikke andet at gøre, end at vi maatte sætte os paa den anden Side af Bordet med Ryggen til Forsamlingen. Pinstrup var irriteret og sagde til mig, der havde placeret mig ved hans Side: »Det kan man ikke byde sin Formand« (Etatsraaden), som sad paa hans anden Side. Jeg holdt paa, at vore Medlemmer havde samme Ret. »Du maa kunne forstaa,« sagde jeg, »at det ikke er et Delegeretmøde,« men Pinstrup var vred og skyllede et Glas Rødvind ned. »Det var ellers min Vin,« kunde jeg ikke lade være med at sige, og jeg husker endnu Pinstrups Ansigt. Det saa ud, som om han gerne vilde have afgivet Vinen igen.

Nu gik alt ellers meget godt. Vi havde et udmærket Møde og en uforglemmelig Tur til Sønderjylland, og alt gik saamænd ogsaa godt ved Middagen.

P. P. Pinstrup og Jørgen Larsen kørte med mig i min Ford derned. Den fik Lov at løbe, og vi kørte forbi mange andre Biler.

Det var denne Tur, en Spasmager mindede om ved en Ungskue-middag, hvor han talte for mig fra Balkonen i Haandværkerforeningen i Skanderborg. Han fortalte: »Jeg var fint kørende med et Selskab i en Bil noget i Retning af en Rolls Royce, og vi havde god Fart paa, men pludselig hører vi noget, der rasler bagved os, og nu skyder en gammel Ford forbi med os med vor Ven M. K. paa Førersædet og vor Formand P. P. Pinstrup og Etatsraad Jørgen Larsen paa Bagsædet. Blot et Par Duvninger, og saa var M. K. forbi og forude. Formændene maatte forbi, og M. K. kørte med dem, og saaledes har han kørt med os alle sammen baade paa den ene og den anden Maade; men M. K. kører godt, og jeg siger, bliv du blot ved at køre med os. Du kører altid den rigtige Vej.«

Personlig har jeg kun godt at sige om min Stilling som Sekretær i Sektionen. Jeg fik al den Indflydelse, som jeg kunde ønske, Afløb for mine Ideer og loyal Bistand til at føre dem ud i Livet.

Græsmarkssektionen blev min Hobby. Jeg havde sat mig for, at jeg ikke som Sekretær skulde tynde paa dens Budget, og det overholdt jeg ved F. a. j. L.'s Bistand, idet Foreningen lod mig rejse paa min Rejsekonto ogsaa i Græsmarkssektionens Tjeneste.

Ved min Fratræden fra F. a. j. L. i 1933 fik jeg et Job i Sektionen som Sædskiftekonsulent, der var lønnet med 2.000 Kr. om Aaret, men da F. a. j. L. trak sit Tilskud tilbage efter min Fratræden, gav jeg efter 1 Aars Tjeneste Afkald paa mit Honorar og har ved egen Hjælp ydet Græsmarkssektionen Bistand siden, indtil jeg i Foraaret 1945 gik af. Dette Aar blev for mig et Afviklingens Aar.

Jeg behøver ikke at fortie, at det egentlig var min Tanke, at nu skulde Græsmarkssektionen gaa ind, og Konsulent Hasle Nielsen skulde ansættes som Græsmarkskonsulent under F. a. j. L., men baade han og Bestyrelsen mente at maatte fortsætte, og dette Ønske bøjede jeg mig gerne for, naar jeg fik Lov til at slippe.

Der kan saavist ogsaa være nok at tage fat paa endnu, selvom de mest paatrængende Opgaver er løst. Der er meget endnu, der trænger til Udforskning, og der er endnu en vid Mark, inden Græsmarkssektionens bedste Viden er trængt frem overalt i vort Land til Støtte for vort Landbrug.

Ved Jubilæet den 18. Juli 1944 var der kun indbudt en meget snæver Kreds. Foruden Bestyrelsen kun Græsmarkssektionens gamle

Den sjællandske Græsmarkssektion paa Besøg 1937.

og nuværende Konsulenter og Kontordamer og naturligvis F. a. j. L.'s Formand og Sekretær. Endnu maate der jo »gaas stille med Dørene«. Ved Festen fik Græsmarkssektionen en Dirigentklokke af de gamle Konsulenter, og jeg fik et Sølvfad med indgraverede Motiver fra Græsmarkssektionen. Der er Høryttere, og Kreaturer græsser paa Fenner. Under Foreningens Emblem, der er flankeret af Hvidkløver, staar: »Hvor du satte dit Spor, nu Hvidkløver groer.« — Fadet blev mig overrakt af Formanden, Forpagter *J. Høyer*, og han tolkede i varme Ord Græsmarkssektionens Tak. Det var en stor Glæde for mig. Den lille Sammenkomst paa Forsamlingsbygningen i Skanderborg drejede sig kun om en Frokost og nogle Timers Samvær. Skade kun, at saadanne Timer gaar saa hurtigt.

Jeg kan til Slut ikke lade være med at bringe i Rekapitulation, hvad der er udrettet og erfaret.

Det var et heldigt Greb, at vi efter bedste Skøn, men ogsaa med Eksempel fra Tyskland, straks lagde Frøblandingerne saaledes an, at man kun saae de Planter, der holdt ud i Bestanden, naturligvis varieret efter Jordbundens Karakter og Fugtighedsforhold. — Hvid-

kløver, Alm. Raigræs (især paa Lerjord) og Engrapgræs samt Engsvingel og Timoté kom til Agt og Ære, medens Rødkløver gled ud. Ved denne radikale Ændring i Blandingerne undgik man Hungeraarene, der uvægerlig fulgte med ved Brugen af Blandinger med Rødkløver som Hovedbælgplante.

Men Græsmarkerne kom til at give langt mere end ventet, selvom de ikke blev vedvarende — ikke 100 Aar gamle, som *Peter Hjortkær*, Ramme, mente, at vi havde lovet. Morsø Hvidkløveren spillede os et Puds med baade plus og minus. Morsø Hvidkløveren gav et vældigt Udbytte til at begynde med, men Bestanden gik hurtigt tilbage og undertiden helt væk i Pletter og Steder. Vor Konsulenter fandt ud af, at det var en særlig Form for Kløveraal — Hvidkløveraal — der gjorde det af med dem, men Erstatningen fandtes i *Vild engelsk Hvidkløver*, som ikke giver saa meget til at begynde med, men overgaar langt Morsø Hvidkløveren i Udholdenhed, fordi den ikke slaas ned af Hvidkløveraal.

Dette Resultat har kostet indgaaende Forsøg og Undersøgelser, men Slaget er vundet. Vild engelsk Hvidkløver er indarbejdet i Frøhandelen og giver Raaderum i Blandinger, der skal tjene til varig Græsning. — Ofte blander man de to Hvidkløversorter for at nyde det ofte store Udbytte af Morsø Hvidkløveren i de første Aar, men Vild engelsk Hvidkløver maa ogsaa med for at give Markerne Leve-muligheder i det lange Løb.

Konsulent *Hasle Nielsen* — og med ham Græsmarkssektionen — har ivret mod Skræppefrø. Det smagte ikke Frøhandelen til at begynde med, men se til Frølisterne. Nu er skræppefrit Kløverfrø med i alle Prislister.

Udviklingen af Frøblandingerne er ført derhen, at der nu bruges a) Blandinger til varig Græsning, b) Blandinger til fleraarigt Græsleje og c) Blandinger til kortvarigt Græsleje. — Maaske er det en Retræte fra Græsmarkssektionens første Standpunkt, men denne Retræte har ført til rigere Udnyttelsesmuligheder for den danske Jord.

Græsmarkssektionen har set *lange* Sædskifter med 14—16 Marker opstaa. Det var et toaarigt Græsleje med Rødkløver og et treaarigt med Hvidkløver som Bælgplante. Vi har set Drifter *med almindelige Sædskifter* og saa i Nærheden af Gaarden et *Græsnings-sædskifte med 3—5 Afgræsningsmarker*, hvor der er Malkekvægsfenner. Og endeligt

velplaceret efter Jordbundsforholdene et større varigt Areal, hvor der hvert Aar er en Fenne, der lægges om, saa Arealet stadig fornyes. Allersidst maaske et Lucerneareal, der bruges til Slet, hvis Forholdene er til det.

Der er alt i alt Muligheder for en rig Udvikling af sunde, yderige Græsningsafgrøder, som er paa sin Plads i den dyriske Produktion.

Afgørende for Valget af Græsmarksformer er Jorden. Det er jo rigtigt, som det blev hævdet til at begynde med, at vil man have varigt Græs, maa man have Jord, der holder paa Fugtigheden.

De lave Jorder, især Mosejorderne (Lavmose og Højmose) er de fødte Græsningsjorder. Det er altid rigtigt at faa Hovedvandløbene godt reguleret, og her er Mulighederne med de senere Aars Tilskudslovgivning store, men Detailafvandingerne maa ikke gøres for stærke, thi saa gaar det ud over Græsningen i de tørre Perioder, men paa den anden Side maa Arealerne hurtigt kunne tage imod Vandskyl, thi baade Jord og Dyr lider ved fugtige Arealer, og Græsset faar en vandsyg, usund Karakter.

Jorden kan være af forskellig Karakter, men Lerjord holder bedre paa Fugtigheden end Sandjord. De tørre Sandjorder er haabløse for et længere Græsleje. De lave Mosejorder maa holdes fast tiltromlede, for at der kan dannes Skjold foroven.

Det er af Betydning, at Jorden er passende kalkrig. Den maa ikke være overmerglet, men heller ikke kalktrængende.

Kalkkravene er i denne Rækkefølge: Lucerne, Humleagtig Sneglebælg og derefter Hvidkløver, som klarer sig selv paa mindre kalkrige Jorder. — Mergel er bedre end Kalk — især paa Højmosejord, Vildmoserne, hvor Merglen er med til at tætte Jorden og tilfører den Mikronæringsstoffer, som disse Arealer gerne helt mangler fra Begyndelsen af.

Madposen maa være i Orden. Fosforsyre skal der til. 200—300 kg Superfosfat pr. ha til rigtydende Græsgange er i Reglen passende, og det gælder alle Jorder. Kaligødning maa gives i samme Mængder, hvor den tiltrænges. Paa Højmosejord maa alt tilføres. Lavmosejorden er ogsaa kalifattig, og dette gælder ogsaa Sandjorder. Kun paa Lerjord kan der spares. Paa Marsken kan Kali i Reglen helt undlades.

Kvælstof maa der til. En god Græsafgrøde indeholder Kvælstof

svarende til 20—30 Sække Kvælstofgødning, men har man en god Hvidkløverbestand, kan denne selv sørge for Kvælstoftilførslen, og det samme gælder Rødkløveren. Dette plejer man at huske, men derimod glemmer man ofte, at bælplantefattige Græsarealer kræver Kvælstoftilførsel for at give en Produktion. Husk her Ajletilførsel i en fugtig Periode.

Skal der bruges Dæksæd? Ja, i Reglen vil dette være rigtigt, men Dæksæden skal være tynd ($\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$) Udsæd. Dæksæden skal være en stivstraaet Havreafgrøde eller paa gode Kornjorder Byg. Dæksæden tjener til at skygge for Ukrudtet og holde dette nede, og ogsaa det spæde Græsudlæg har godt af en Smule Skygge i den første Tid, men der maa passes paa, at der ikke bliver Lejesæd, thi saa gaar Kløveren ofte bort. Hobene maa sættes smaa og flyttes en Gang eller to under Vejringen, thi ellers bliver der nøgne Hobesteder i Græsmarkerne.

Hvor det drejer sig om varige Græsmarker, kan det især paa Lavbundsarealet være rigtigt at saa Frøet uden Dæksæd. Bestanden bliver bedst, og den tidlige Afgrøde giver ofte fuld Erstatning for Dæksædafgrøden. Afgørende er det at faa Frøet til at spire, og dette sker bedst ved at saa det til en ringe Dybde med Radsaamaskine, da dette giver en sikrere Dækning end Bredsaaning og Nedharvning, og fordi man da bedre kan vente nogle faa Dage efter Saaning af Dæksæden at ukrudtsharve. Haandsaaning er mindre god, fordi den er ujævn. Som Forfrugt er Kartofler gode, Runkelroer og Kaalroer de ringeste.

Ved Udnyttelsen drejer det sig om en passende Besættelse baade af Hensyn til Kreaturerne, fordi de ikke skal lide Mangel, men ogsaa fordi de ikke skal gaa Græsningsarealet for nær, thi sker dette, bliver Græsvæksten let træg.

Græsmarkssektionen har skaffet mange Dyr i Frihed. Løsdrift er blevet almindelig, hvor Dyrene tidligere maatte staa i Tøjlr.

Der maa finde en stærk Fennedeling Sted, saaledes at der er 3—4 Stk. at skifte med. De stærkt malkende Dyr kommer først og tager det første Brus, men Resten af Malkekøerne kommer hurtigt efter, og Ungkreaturerne og Goldkøerne kommer til sidst.

En Hest for hver 10 Græskreaturer kan være paa sin Plads, fordi de tager efterladte Duske omkring Kokasserne, men ellers er Hestene

ikke gode Græsningsdyr, fordi de gnaver haardt nogle Steder og lader Græsset staa andre Steder, især hvor de lægger deres Gødning. Det er muligt, at det er Antipati imod at komme, hvor der blot er Fare for Gødningslugten, at Hestene holder sig til de rene Steder.

Kørerne lægger ikke Gødningen i bestemte Felter, men lader den dratte, naar det findes naturligt, men ikke desto mindre vrages $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ af Græsset, og her har man endnu ikke fundet den egentlige Aarsag. — Een Ting ved man dog, at Vragstederne i nogen Grad skifter fra Aar til Aar.

Det er af Betydning at bruge en Harve til Fordeling af Kokasserne, og Græsmarkstromlen er af Vigtighed, naar Fennerne er bløde og optraadte eller ujævne fra Vinteren. Foraarstromling af bløde, ujævne Marker maa høre til lige saa godt som Gødningssaaning.

Hvad kan der gøres for at bøde paa en daarlig Bestand? Der kan eftersaa tidligt om Foraaret med manglende Frø, og dette Frø harves og tromles ned. Fennerne skal gives Fred, til Frøet er godt spiret og i Gang. Det er godt at slaa 1. Gang i Stedet for at græsse, thi saa faar Græsset Fred saa meget længere.

Er Fennerne faste at træde paa, maa Kreaturerne gerne komme tidligt ud, men helst kun nogle Timer ad Gangen. Græsset er meget næringsrigt til at begynde med, og Græsset sætter flere Skud ved tidlig Udbinding. Den første Overgang af Fennerne maa være hurtig og meget skaansom.

Det første Græs er stærkt afførende, og Malkedyrene har godt af at faa en Tur i Stalden med Fodring af Roer og stoppende Foder som frisk Byghalm.

For Dyrene er Udelivet af stor Betydning. Det er deres store Dag den første Dag, de skal paa Græs. Herude hører de til, og under Forhold, hvor det kan ske, bør Dyrene blive ude hele Natten. Det er Kvægets Natur at æde i Formiddags- og Aftentimerne og at ligge i Læ og tygge Drøv, naar Solen er højt paa Himlen (vild Tilstand).

Er Opdrættet frisk og sundt, kan det for den Sags Skyld gaa længe ude om Vinteren, ja, Hestene kan udmærket overvintre ude.

Et af de fornøjeligste Træk, har jeg hørt om Overvintring, det var om 35 Plage. Der var Læskur paa Marken, og her kunde Dyrene æde Roer og Halm efter Behag. Var Marken fri for Sne, tog Dyrene deres Føde ude, og var der Sne, maatte de søge den inde, men der

var som oftest Lejer i Sneen ude paa Marken. De vilde hellere ligge ude end inde.

Kulden tager ikke paa Plagene. De faar en tæt Pels af Uldhaar, der beskytter dem mod Kulden, og de ynder sikkert den friske, kolde Luft fremfor den beklumrede Staldlugt.

Til Gavn for Økonomien er Mælken under den rationelle Græsningsdrift blevet billigere, saaledes at man i Driftsregnskaberne har tjent 4 Øre pr. kg Mælk om Sommeren og 0,7 Øre pr. kg Mælk om Vinteren. Man har da ogsaa i Jylland draget Fordel af dette Forhold.

Udbyttet er i 5-Aaret fra 1920 til 5-Aaret før 1940 steget med 27,7 kg Smør i de jyske Kontrolforeningsregnskaber, og denne Stigning er overvejende sket paa Grund af et stigende Græsforbrug paa 334 F.E. pr. Ko.

Græsmarkssektionen har ivret for Oprettelsen af Ensilagebeholdere og Brugen af Høryttere, for at man kan skaffe Ensilage og Hø til Brug i vanskelige Græsningsperioder og som Tilskudsfoder om Vinteren. Denne Udvikling er kommet godt i Gang, men er slet ikke afsluttet. De store og de smaa Brug er bagefter Bondebrugene med deres Græsmarksdrift, men der er naturligvis baade gode og daarlige Tilfælde indenfor alle Klasser.

M. K. takker en Forsøgsvært.

DANSK ANDELS GØDNINGSFORRETNING

Fra min Forgænger havde jeg arvet et nært Tillidsforhold til Dansk Andels Gødningsforretning. Landboforeningerne var interesseret i den mest reelle Gødningshandel, og de saa hen til D.A.G. som den, der skulde samle Landmændene til Fællesskab i Indkøb af Kunstgødning, og Gdr. *Anders Nielsen* saa altid hen til Landboforeningerne som dem, der skulde lede Landmændene til Fællesindkøbene som de rette Indkøbssteder.

Gdr. Anders Nielsen var jo Formand for saavel F. a. j. L.'s Planteavlsudvalg som D.A.G., og det er ikke mærkeligt, om Th. Madsen-Mygdal følte sig stærkt knyttet til D.A.G. Det samme gjorde jeg fra første Færd. — Efter min Ansættelse fik jeg hurtigt Indbydelse til D.A.G.'s aarlige Generalforsamlinger, særlig naar der var Tale om, at der kunde blive Brug for min Medvirken, og det blev der som oftest. Anders Nielsen havde jo den ejendommelige Stilling, at han, som han engang betroede mig, ikke følte sig kvalificeret til at tale om Kunstgødning. Det maatte være Forsøgenes Mænd, der havde det afgørende Ord, og jeg har næppe taget fejl i, at det var hans Stræben efter at hjælpe Landmændene til den bedst mulige Vejledning, der fik ham til at arbejde for organiseret Forsøgsvirksomhed med Offentliggørelse af Forsøgsresultaterne for hele Jylland og Ansættelse af den første Planteavlskonsulent i F. a. j. L. til at samle og offentliggøre dem.

Det var altsaa ikke mærkeligt, at han saa hen til Konsulenternes Udsagn, naar et eller andet Spørgsmaal angaaende Kunstgødningens Anvendelse blev rejst, og vi kunde besvare det.

»Lad os høre Konsulenten fra F. a. j. L., om han har noget at sige til det,« kunde han ytre, og det var jo en Bemærkning, der skaffede Plads for Besvarelsen og fik Tilhørerne til at lytte.

Jeg husker engang ved en saadan Gødningsdiskussion ved Generalforsamlingen i Aarhus, at Spørgsmaal og Svar vekslede saa hyppigt og længe, at Anders Nielsen, der havde kaldt mig frem, maatte sige: »Vi takker M. K. for hans Besvarelse, men nu maa vi vist til at holde op. Det er jo endelig ikke noget Landboforeningsmøde, men D.A.G.'s Generalforsamling, vi er til.«

Kom der Spørgsmaal til D.A.G. eller Andelsbladet, af hvilket A. N. ogsaa var Redaktør, var det mig, der maatte besvare Spørgsmaalene.

D.A.G. blev hurtigt et af de Elementer, som jeg kunde bevæge mig i eller faa til at hjælpe mig i mange Situationer.

A. N. og jeg blev hinanden til megen Hjælp og Nytte i D.A.G. — Efter Begyndelsen af forrige Verdenskrig blev der Røre om Gødningsspørgsmaalene. Det danske Gødningskomp. havde jo Fabrikation af Superfosfat og benyttede Lejligheden til at forlange Købepligt af Forbrugerne i 5 Aar.

Paa F. a. j. L.'s Delegeretmøde i 1915 indledte Proprietær *P. Jørgensen*, Galtrup, om Opførelse af en Gødningsfabrik, og A. N. sluttede sig til, forsaavidt man vilde lægge en Grundsten til et Selskab, hvor Medlemmerne har Købepligt for 10 Aar og kredsvis hæfter for Varnernes Betaling og for den Kapital, der skal bruges. Der vedtoges en Resolution, hvorefter Mødet anmodede Planteavlsludvalget i Forhandling med D.A.G. og andre bestaaende Indkøbsforeninger at medvirke ved Dannelsen, og man henstillede til Landboforeningerne at virke for størst mulig Tilslutning til dette Formaal. Om Dannelsen af D.A.G. af 1916 kan man læse i den af mig forfattede Jubilæumsberetning »D.A.G. 1901—1916 og 1926«. Her skal kun nævnes nogle enkelte Fakta:

Jeg fik ved Dannelsen et rigt Samarbejde med Gdr. *Anders Nielsen* og Folketingsmand *Vilhelm Pinholt* samt daværende Kontorist i D.A.G. *A. Zeuner*, Aarhus.

A. N. blev Formand for Agitationsudvalget, og jeg blev Sekretær. D.A.G. stillede ved sin Generalforsamling den 22. Januar 1916 hele sit Reservefond til Raadighed efter visse Bestemmelser; Bestyrelsens Mandater betragtes som udløst, naar det nye Selskab dannes, saaledes at dette staar fuldt ud frit i Valg af Ledelse.

Den 27. Januar kom et stort Opraab til de danske Landbrugere. Det var underskrevet af alle de vigtigste Landbrugs- og Indkøbs-

Organisationer, og det gjaldt nu om at samle Medlemmer. Det var et afgørende Møde, som holdtes i Odense om dette, og det blev Zeu-ners og min Opgave at faa Opraabet skrevet og faa det bragt i Form.

Vi flyttede hen paa vort Hotel, medens Mødedeltagerne hyggede sig paa Forsamlingsbygningen i Odense. Længe var vi dog ikke for os selv, inden vi havde A. N. over os. Det var mere spændende at være hos os paa »Værkstedet«, hvor Henvendelsen filedes til, end sammen med de andre, og hans Medvirken var ogsaa kun af det gode.

Et Par Organisationer, der ikke var mødt, fik han ved Ekspres-telefonsamtaler sent paa Aftenen til at slutte sig til, saaledes at han som Formand kunde forelægge det færdige Forslag til enstemmig Vedtagelse, og nu gik der en Agitationsstorm over hele Landet. Overalt genlød Aviserne med Møder og Tilslutning til Dannelsen af D.A.G., og mod Slutningen fik vi i F. a. j. L.'s Bestyrelsesværelse i Bruunsgade 34, samlet en hel Medarbejderstab, unge Piger, der just havde faaet deres Handelsskoleeksamen, til Udsendelse af Tegningslister, Love og til Registrering af Tilslutningen til de enkelte Lokalforeninger i de forskellige Amter og Landsdele.

Resultatet blev straalende. Til den stiftende Generalforsamling i Odense den 8. Juli 1916 var der indmeldt 1386 Lokalforeninger med omtrent 70.000 Medlemmer og med en Garantikapital af ca. 5 Mil-lioner Kroner.

Ved de forberedende Møder traf jeg for første Gang Formanden for De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger, Folketings-mand *Niels Frederiksen*, og Landstingsmand *P. Jeppesen-Drusebjerg*. Det var Meningen, at Niels Frederiksen skulde have været i et snæv-rere Udvalg, men dertil havde han ikke fornøden Tid. Jeppesen skulde have suppleret ham, men det vilde Jeppesen ikke; derimod vilde han nok gaa ind i Udvalget, og saaledes blev det. Det viste sig da ogsaa hurtigt, at Jeppesen var den rigtige Mand. Formanden for De samvirkende jydsk Husmandsforeninger, *Kr. Johansen*, Brødstrup, var paa et vist Tidspunkt ved at gøre sig utilbens i Samarbejdet, der var vist ikke taget Hensyn nok til hans Organisation, og han mente ikke, det var sikkert, at Husmandsforeningerne vilde gaa med. »Ja, det maa du selv om,« ytrede Jeppesen, »jeg kan nok faa Tid til at holde 10 Møder i Jylland, og saa skal jeg nok faa Husmændene med. De skal ikke sættes udenfor i denne Sag.«

Ved den første Generalforsamling Aaret efter var jeg med som Formand for min egen lille Gødningsforening — Sølystkvarterets Lokalforening — som bestod af »Godthaab« og en halv Snes Haveejere. Ved Generalforsamlingen foreslog jeg, at der blev ansat en særlig Direktør for D. A. G., thi selvom Direktør *Chr. Nielsen* var en ualmindelig dygtig Mand og en storartet Arbejdskraft, kunde det jo blive vanskeligt for ham at mestre to saa store Andelsorganisationer som Jydsk Andels-Foderstofforening og D.A.G. Den sidste maatte vist nu kunne fordre sin egen Direktør. Hertil var der stor Tilslutning i Forsamlingen, og A. N. lovede, at Bestyrelsen skulde antage en særlig Direktør for Foreningen, saa snart der var Mulighed derfor.

Nu blev der søgt efter en merkantil Direktør, og da den bedste ikke var for god, mener Direktør *Jeppesen-Drusebjerg* i sin Bog om D. A. G. til Jubilæet i 1941, at der var sendt en Føler ud til Direktør *Heilbuth*, Det danske Gødningskompagni, om at overtage Direktørpladsen, men hertil vilde Bestyrelsen for D. A. G. nok ikke gaa med.

Den 1. Juni 1917 blev *J. E. Suell* ansat som Direktør, og jeg blev ved samme Lejlighed ansat som Selskabets Konsulent.

Umiddelbart herefter rejste Formanden And. Nielsen, Direktør Chr. Nielsen, Landstingsmand P. Jeppesen-D. og jeg afsted til Oslo for at søge Forbindelse med Norsk Hydro for at gøre det første Indkøb af Norgesalpeter, og der blev købt et meget stort Parti.

For mig var det en stor Oplevelse. Vi blev modtaget af min Kending og Ven, *John Sundby*. Vi var paa Notodden og Rjukan. Vi besaa Fabriksanlægene og tog med Tovbanen op til Vidderne, hvor Vandet samles, inden det ledes til Kraftværket. I Højderne kunde vi tumle omkring i Sneen, skønt Turen foregik i Juli Maaned.

I Oslo besøgte vi Norsk Hydros Kontor og hilste paa Generaldirektør *Samuel Eyde*. Anders Nielsen gik foran og præsenterede sig som Formand for D. A. G. og Landbrugsraadet. »Det glæder mig,« sagde Generaldirektøren køligt og tilbageholdende. Anders Nielsen havde vistnok paa en eller anden Maade fremsat en Udtalelse offentlig, der var stødende for Norsk Hydro. Han præsenterede os andre, og vi traadte frem, jeg kom til sidst. »Ja, Dem kender jeg,« sagde *Samuel Eyde*, »igennem Deres Arbejde med Forsøgene med Norgesalpeter.« Jeg var ikke fri for at føle mig i Selskabet.

Vor nye Direktør kom ikke med. Det var for tidligt.

I September 1918 blev Folketingsmand *Vilhelm Pinholt* valgt til Formand for D. A. G. i Stedet for Anders Nielsen, der trak sig tilbage paa Grund af sit Arbejde i Andelsbanken. Ved det første Repræsentantskabsmøde derefter forelaa der en Meddelelse om nyt Formandsvalg. Der havde igen været en Delegation i Oslo, og muligvis følte V. P. sig misforstaaet, i alt Fald ønskede han at afgive sit nye Hverv. Dette fik jeg afværget, og V. P. fortsatte som Formand.

Lige efter min Ansættelse i D. A. G. havde jeg en stærk Stilling i Foreningens Bestyrelse og Repræsentantskab. Som Planteavlskonulent maatte jeg dog vide Besked om adskillige af de foreliggende Gødningsproblemer, der naturligvis til at begynde med blev drøftet i Bestyrelsen og Repræsentantskabet, og havde jeg ikke Oplysningerne, vidste jeg altid, hvorfra jeg skulde fremskaffe dem, eller jeg kunde finde Udvej for at løse dem ved Forsøg eller Undersøgelser.

Under Fosforsyrenøden fik jeg anlagt Forsøg med Rhenaniasfosfat og flere andre tungt opløselige Fosfater og fik deres Værdi fastslaaet.

V. P. fortsatte i Sporet, som A. N. havde sluppet, men efterhaanden følte han sig mere sikker i Sadlen, saaledes at han gik mere op i Handelsopgaverne, og her maatte han jo først og fremmest støtte sig til sin Direktør og handelskyndige Medhjælper. Der var efterhaanden dannet et Slags Forretningsudvalg, bestaaende af Formanden V. P., P. Jeppesen-D. og H. Hauch.

Nu var jeg gode Venner med Konsulenten for Det danske Gødningskompagni, der var min Læsekammerat og Bofælle fra Landbohøjskolen *Ib Windfeldt*. En Dag, jeg mødte ham paa Raadhuspladsen, sagde jeg: »Har I Superfosfat?« »Ja, vi har, hvad vi skal bruge,« svarede W. »Kunde I ikke unde os i D. A. G. en Part, vore Medlemmer er dog ogsaa Mennesker?« »Ja, jeg skal tale med Direktøren, og saa skal du faa Besked.« Det fik jeg, og den gik ud paa, at jeg maatte komme med hvem, jeg vilde, til Direktør *Sigumfeldt*. Han vilde gerne tage mod os.

Jeg skrev nu til V. P. og satte ham ind i Sagen, og modtog skriftligt hans Tak, fordi jeg havde jævnet Vejen for en Forhandling.

Forud for et nyt Bestyrelsesmøde gik et Udvalg, bestaaende af Direktøren, Formanden og et Par Bestyrelsesmedlemmer til Direktør *Sigumfeldt* for at høre de nærmere Betingelser for Køb af Superfosfat.

Ja, D. A. G. kunde faa Superfosfat paa samme Betingelser som hans andre Kunder, men man maatte lægge Importen af Kvælstofgødning i hans Haand i 5 Aar.

Dette fandt Udvalget ikke, at man kunde, men nu skulde Sagen blive behandlet i Bestyrelsesmødet. Ved denne Behandling redegjorde V. P. for hele Forholdet, ogsaa for min Andel i Arbejdet, men Bestyrelsen maatte naturligvis være enig med Udvalget om, at det vilde være Selvmord, om D. A. G. gik ind paa de Betingelser, som Sigumfeldt havde opstillet, for at komme i Besiddelse af Superfosfat.

Direktør *L. Broberg* spurgte nu: »Hvilken Stilling har *M. K. Kristensen* i D. A. G., jeg er klar over, at han er Selskabets Konsulent, men er han tillige merkantil Direktør, eller har han med det merkantile at gøre, siden han blander sig i denne Handel. Jeg kan ikke forstaa V. P.'s Stilling i denne Sag, at han billiger noget saadant. Jeg vil helst have klare Linier.« Direktør *Suell* udtalte, at han ogsaa havde følt sig gaaet for nær i denne Sag, naar jeg udenom ham havde opereret paa Handelsomraadet. *V. P.* kunde se, at vi havde forløbet os, og han vilde for sit Vedkommende gøre en Undskyldning herfor overfor Bestyrelsen.

Ja, det vilde jeg nu ikke, sagde jeg, og jeg syntes heller ikke, at Formanden skulde have gjort det, thi vor Henvendelse var kun baaret af en ren Stræben efter at hjælpe D. A. G. og dens Medlemmer i en Nødsituation. Den var af en ren og uselvsk Art, men jeg beklagede B., at han efter mit Arbejde for D. A. G. kunde komme med en saadan Udtalelse. Jeg vilde nødig være i hans Sted i denne Sag.

Dermed sluttede Diskussionen, og Medlemmerne blev givet frit Køb af Superfosfat, men da Forhandlingerne var sluttet, kom *Broberg* hen til mig og sagde: »Jeg takker Dem, *M. K.*, for Deres Udtalelse, den lyste af hellig Vrede og viste, at De stod paa Rettens Grund. Jeg vil gerne bede om Deres Haand og om Tilgivelse for, hvad jeg har sagt,« og han fik begge Dele med det samme.

Forøvrigt havde jeg ikke ganske lille Indflydelse paa Handelen indenfor D. A. G. — Ved de større Køb, som fandt Sted, saa man altid hen til min Sanktion, om nu Købet var fordelagtigt nok, og om hvilke Priser man kunde tage hos Lokalforeningerne.

Paa mange Maader fik jeg Afløb for mine Ideer og Tanker i Pro-

pagandaen for en stigende og stedse mere økonomisk Gødningsanvendelse.

Formanden siger i sin Jubilæumsbog, at ofte var det saaledes, at Lokalforeningerne og Medlemmerne ikke turde gøre deres Indkøb af Kunstgødning, inden jeg havde mine Prisberegninger over de forskellige Kunstgødningers Fordelagtighed til de forskellige Afgrøder færdig. En saadan lille Opsats af fuldstændig objektiv Natur fulgte hvert Aar i Kølvdandet af Prisansættelsen til Andelsbladet og andre landøkonomiske Fagblade samt i Særtryk til de enkelte Lokalkredse.

En særlig Glæde havde jeg af Udarbejdelsen af Pjecer, hvoraf jeg som den bedste regner: »*Hvordan skal jeg gøde min Mark?*« Den blev udgivet paa Foranledning af A/S Norgesalpeter og indeholdt med sine 16 Sider en hel lille Gødningslære. Den blev udgivet i over 100.000 Eksemplarer og kostede i første Udgivelse 10 Øre pr. Eksemplar. Jeg har set den i mange Landmænds Skrivebordsskuffer, som den Bog de holdt sig til i deres Kunstgødningsanvendelse. Senere blev den fornyet af D. A. G. i mere flot Udstyr. — Jeg skrev ogsaa om Korn- og Rodfrugtdyrkning og adskillige andre Emner.

Til Jubilæet i 1926 fik jeg den Opgave at skrive Foreningens Festskrift. Kontoret og da især Afdelingsleder *A. Zeuner* ydede mig megen Bistand ved Udarbejdelsen af tabellariske Oversigter. Bogen blev paa 150 Sider.

Nævne vil jeg ogsaa gerne Gødningsoversigter i Andelsbladet. Disse blev stedse udarbejdet under Samarbejde med *A. Zeuner*.

Med Direktør *J. E. Suell* havde jeg godt Samarbejde. Jeg havde altid Indtryk af, at mine Besøg var kærkomne for ham. Han havde altid samlet en Del sammen, som han skulde spørge om og havde altid: »Hvad nyt?« paa Læben, for at jeg kunde lukke op for Nyheder, som interesserede ham.

Nævnes skal det ogsaa, at i den senere Aarrække blev jeg fast Redaktør af D. A. G.'s Annoncer. Her var for Alvor Afløb for gode og aktuelle Ideer. Forslagene blev pudset af og forsynet af D. A. G.'s Reklamebureau med Tegninger, og i Reglen havde jeg Udkastene til Gennemsyn og Godkendelse.

Ogsaa paa dette Omraade kunde der forefalde Pudsigheder: Forstander *Karsten Iversen* havde været ude med Artikler imod den almindelige Anvendelse af Superfosfat, og vi kom i venskabelig Pole-

mik. Jeg fandt nogle Forsøg i Nærheden af Askov, hvor Superfosfat virkede overvætted og slog fast: »Det gaar ikke altid, som Præsten prædiker.« Den tilsvarende Tegning var fortræffelig. Den viste en Mand paa en Talerstol, Manden pegede paa en Tavle med Tal, men i sidste Øjeblik fik Direktør Suell Øje for den Omstændighed, at Købere fra Indremission kunde blive stødt over Annoncen, og Overskriften blev forandret til: »Det gaar ikke altid, som Konsulenten prædiker,« og nu blev jeg ængstelig for, at Konsulenterne skulde reagere, da der ogsaa overfor dem var Vantro, men heldigvis forløb Sagen uden Opstandelse, og *Karsten Iversen* og jeg blev paa venskabelig Maade færdig med vor Polemik for denne Gang. Den er taget op mange Gange siden, dog mere paa det aarlige jydsk Planteavls-møde end i Bladene.

Jeg fik en Del at gøre med Dansk Andels Gødningsforretnings Udstillinger, og navnlig var jeg med til at lægge disse i faglige Former. Det gjaldt for mig her som for Annoncer og ved anden Propaganda, at den maa hvile paa Sandhed.

Fra det aarlige tyske Vandreskue hentede vi gode Ideer, som blev bragt ud i dansk Form, saaledes høje Cylinderglas, der kunde bruges til Fyldning med Korn, eller andre Planteavlsprodukter for at vise Kunstgødningsvirkninger. De høje Glas, fyldt paa behørig Maade, eftersom Gennemsnitsudslagene nu var, tog sig prægtige ud paa Udstillingerne.

Fra Gødningsudstillingen paa Vandreskuet i Köln hentede jeg Ideen til den Sædemand, som vi ved Skuerne i Skanderborg satte paa en fremtrædende Plads foran Udstillingen. Gødningsfirmaerne betalte den i Fællesskab, og en Kunstner knyttet til Det kgl. Teater gav Tegningen. Hvem der udførte den, ved jeg ikke, men pompøs og symbolsk virkede den med sine 2-3 Meter høje Skikkelse. Sædemanden bar sin Saasæk om Halsen og støttede den med den venstre Haand, medens den højre var ført ud til Siden til Udkast. — Firmaerne viste mig den Venlighed at forære mig en mindre Model, som jeg i min Moseetid havde anbragt i Hjørnet paa mit Kontor. Denne Sædemand skænkede jeg videre til Vildmosetilsynet ved min Afgang fra Mosen. Jeg syntes, at denne Handling var i Givernes Aand. Den blev da ogsaa vel modtaget.

Sædemanden paa Ungskuerne var noget vanskelig at opbevare mellem Skuerne, men vi fandt Plads til den over Indkørslen til den gamle Lade, hvor vi hejsede den op i Tove. En Aften kom en fremmed i

Tusmørke ned i Laden, han for ud med et stort Vræl, idet han raabte: »Der er en Mand, der har hængt sig.« Det opklaredes hurtigt, at det var Sædemanden.

Under Udstillingerne havde jeg udmærket Samarbejde med Bogholder *A. Trojaborg*, men efterhaanden gled Udstillingsarbejdet mere og mere over til ham. Han satte sig ligefrem ind i Landøkonomien og ikke mindst i Gødningslæren, for at han kunde faa fast Bund under sig i Virksomheden.

Der blev dog i mange Aar vist mig det Hensyn, at jeg, inden Udstillingsarbejdet begyndte, blev taget med paa Raad under Planlægningen af Sommerens og Efteraarets Udstillinger.

Som en positiv Indsats i Oplysningsarbejdets Tjeneste fik jeg i 1924 D. A. G. med til *den første Gødningsstatistik*, der var baseret paa Oplysninger fra de enkelte Lokalkredse. Hver Kreds skulde indsamle Oplysninger om Kunstgødningsforbruget for et Aar fra 20 af sine Medlemmer, taget fra Tid til anden i et samlet Omraade, men saavidt muligt som et normalt Udsnit af Kredsens Omraade. Sønderjylland, der endnu ikke var tilstrækkeligt repræsenteret i D. A. G., tog Landboforeningerne sig af.

Det var et stort Arbejde, hvor Konsulent *Jørgen Christensen*, Godt-haab, og Konsulent *L. P. Hansen*, Norsk Hydro, hjalp udmærket til, og Arbejdet fik den Følge, at Det statistiske Departement herefter tog sig af denne Tælling, som man paa et tidligere Tidspunkt ikke mente at kunne have med at gøre. Tallene var meget virkningsfulde som Grundlag for en sund Propaganda.

Da jeg i 1932 begyndte at trættes i min Virksomhed i F. a. j. L. og fandt, at der burde friske Kræfter til, havde jeg en Samtale herom med Formanden for F. a. j. L., Landstingsmand *H. Hauch*, og næstefter, at han beklagede min Fratræden fra Foreningen, hvor han syntes, at jeg havde min rette Plads, spurgte han: »Hvad vil du saa lave, og hvad vil du saa leve af?«

Hertil svarede jeg, at jeg nok kunde fortsætte som Sekretær for Græsmarkssektionen og vel ogsaa blive Sædskiftekonsulent, og Græsmarkssektionen kunde under disse Forhold nok give mig en Løn af 3.000 Kr. Jeg havde jo hidtil intet erholdt fra Græsmarkssektionen, og her var Kassen i Orden, idet vi havde oparbejdet en Formue paa over 20.000 Kr. Dette fandt han i sin gode Orden.

Dernæst kunde jeg faa Tid til at gøre et udvidet Arbejde for D.A.G., ved Udgivelsen af en Lommebog, der kunde komme Medlemmerne til Nytte, og ved at afholde Møder paa Landbrugsskolerne med oplysende Foredrag for Eleverne. Det var jo dog dem, der skulde lære Fremtidens Landbrug og i kommende Dage være med til at bære den store Andelsvirksomhed.

Hauch fandt disse Perspektiver fornuftige og lovede beredvilligt at tale med Formanden *P. Jeppesen-D.* om Sagen. Dette skete, og hurtigt herefter fik vi en Forhandling om Sagen. *P. Jeppesen-D.* hørte paa mine Forslag og fandt, at de alle lod sig høre, men han lagde særlig Vægt paa Fremstillingen af *Lommebogen*.

Bogholder *A. Trojaborg* skulde hjælpe mig, og Gdr. *Niels Larsen*, Vejstrup, blev udpeget til at indtræde i Redaktionsudvalget.

Trojaborg samlede Materiale til de første 20 Sider, der handlede om Foreningens Forhold, og jeg skrev korte Artikler til de næste 54 Sider, som omfattede Planteavlsspørgsmaal, og Forsøgsleder *H. Wenzel Eskedal* forfattede en Afhandling paa 20 Sider om vore Husdyrs Fodring under de nuværende Produktionsforhold.

Men under Forberedelserne kom der et uventet og artigt Mellemspil. — Jeg havde til Anders Nielsens Lommebog skrevet to smaa Artikler: een om varige Græsmarker og een om Beitsning af Sædekorn, og af Loyalitetshensyn spurgte jeg nu Fru Nielsen, Svejstrup Østergaard, om hun, nu da jeg skulde redigere en Lommebog for D. A. G., ønskede at faa disse Artikler, idet jeg naturligvis vilde bruge dem til D. A. G.'s Lommebog. Det vilde hun gerne, men Gdr. *Hauberg Lund*, som efter Anders Nielsens Død var blevet Redaktør af hans Lommebog for Arvingerne, rettede en meget skarp Henvendelse til D. A. G. og nedlagde Protest imod, at dette Selskab, som A. Nielsen havde stiftet, udgav en Lommebog, der var direkte Konkurrent til Anders Nielsens Lommebog.

Nu blev Spørgsmaalet om Videreførelsen af D. A. G.'s Lommebog et Spørgsmaal, der maatte tages Stilling til af Bestyrelse og Repræsentantskab, ja, endog af Generalforsamlingen.

Formanden lod mig vide, at jeg selv havde fremkaldt Situationen ved Henvendelse til Fru Nielsen; det kunde jeg have ladet være med.

Bestyrelsen stod nogenlunde fast paa Udgivelsen. Repræsentant-

skabet vaklede lidt mere. Der var Tvivlraadighed, men ogsaa Ildtilbedelse af Tanken.

I Redaktionen var der en vis Mislyd, idet Gdr. *N. Larsen*, som selv var Frøavler og Leder af Frøfirma, ikke var med paa, at D.L.F.'s Stammer nævntes som dem, der kunde bruges. Kort sagt, her var Stof for en Formand til at have sin Tvivl, gøre sine Betragtninger og bruge sine taktiske Evner. Han foretog en Rejse til Svejstrup Østergaard for at faa Sagen ordnet til den Side, men om Forhandlingerne kender jeg intet, da jeg ikke var med.

Imod Færdiggørelsen af Arbejdet kom det til at ligge saaledes, at det møjsommelige Arbejde maatte udkomme i Form af en Aarvog og ikke i Form af en Lommebog.

Paa Generalforsamlingen i 1933 stod der Gny om Sagen, idet Venner af *Anders Nielsens Lommebog* ikke kunde lade den stakkels D. A. G.'s Aarvog i Fred.

Gdr. *Frydendahl*, Brørup, gik i Leding for den, og Formanden P. Jeppesen-D. reddede Resultatet i Land ved at faa Sagen afsluttet derhen, at Bestyrelse og Repræsentantskab nu skulde overveje, hvorvidt man vilde gaa videre med denne Sag.

I det følgende Møde blev der spurgt mig, om jeg ønskede at arbejde videre. Det gjorde jeg ikke. Jeg havde faaet nok af at faa kastet mit faglige Arbejde ud paa Taktikkens Bølger.

Hvordan gik det med de andre Sager, jeg skulde have med at gøre?

Dannelsen og Styrkelsen af Kredsene under D. A. G. Ja, her var jeg med paa den første Agitationstur i Sønderjylland. Det var Næstformanden *N. Sjørvad*, Hammerum, Gdr. *Askhøj*, Tønning, og Afdelingsleder *A. Zeuner*, der deltog i denne Kampagne, der blev holdt Møder med god Tilslutning i Sønderborg, Nordborg og Aabenraa.

Møderne forløb paa bedste Maade. Jeg indledede med et fagligt Foredrag om Brugen af Kunstgødning, og enten Sjørvad eller Askhøj talte for Tilslutning til D. A. G., og A. Zeuner gav Meddelelse om Kontorernes Samvirken med Medlemmerne.

Det praktiske Resultat blev ikke stort. Sønderjyderne var i disse Aar ude for et økonomisk Pres. De havde deres Købmandsforbindelser, havde ikke før været Andelsmænd som Landmændene i det øvrige Land, og de havde haft Tab nok ved Overgangen fra Mark til Krone. De var forsigtige, men senere er Tilslutningen kommet.

Paa Lolland-Falster var der lovlig lidt Tilslutning, i Henhold til Aarbogen af 1933 kun ca. 14 Lokalforeninger med 16.000 Td. Ld.

Formanden bad mig, om jeg ikke kunde forsøge en Aktion paa Lolland-Falster for at skaffe mere Tilslutning. Nu skrev jeg til min Familie paa Falster, som var med i Idestrup Lokalforening. Ja, fra denne Side mente man det vanskeligt. Hovedomsætningen var i Hænderne paa De danske Sukkerfabrikker, som gav Henstand til Roedyrkerne, til Roerne kom ind. Der rettedes nu Henvendelse fra Hovedkontoret til De danske Sukkerfabrikker, og det viste sig, at herfra havde man intet at indvende imod, at Omsætningen kom til at gaa igennem D. A. G. Man vilde endog staa inde for den samme Henstand med Betalingen, som naar Fabrikkerne selv havde Omsætningen.

Nu var der et Forhandlingsgrundlag. En af mine Næsgaardkammerater, Gdr. *E. Bækkel*, Sjelstofte, var Formand for en af de tre Sukkerroedyrkerforeninger paa Lolland-Falster. Med ham fik jeg Korrespondance i Gang, og han underrettede de andre Bestyrelser om, at jeg gerne paa D. A. G.'s Vegne vilde forhandle med dem ved det aarlige Planteavlsmøde i Nykøbing paa Falster, og dette skete. Naturligvis havde man sine Betænkeligheder ved at forlade gamle Traditioner, men det var jo tiltalende at være sammen med de andre mange Landmænd i D. A. G. Dertil kom et Overskud paa 50 Øre—1 Kr. pr. Sæk, og dette virkede jo tillokkende.

Ja, de var parat til at optage Forhandlingerne med Hovedledelsen i D. A. G. og ventede et Resultat. Hermed var min Mission endt. Resultatet af Forhandlingerne blev ikke modtaget med overstrømmende Begejstring, men dog med nogen Anerkendelse.

Forbindelse med Falstringerne blev dog ikke i min Tid knyttet.

Endelig *Møderne paa Landbrugsskolerne*. — Jeg blev anmodet om at holde et saadant Møde paa Malling Landbrugsskole, og dette skete med Billigelse af Bestyrelsen for D. A. G., som forsynede mig med de fornødne Tryksager til Uddeling paa Skolen.

Mødet gik godt, og jeg ailagde Rapport til Hovedkontoret. Formanden fortsatte disse Møder, og paa en Generalforsamling i Aarhus, hvor jeg var med, udtalte han, at det var hans gode Ven, *M. K. Kristensen*, Skanderborg, der havde givet ham Ideen til disse Møder med unge Landmænd, som nu satte deres gode Spor.

Eet Møde har jeg haft megen Glæde af. Det var Repræsentantska-

bets Formand, Gdr. *Rs. Madsen*, Aspesgaard, Aakirkeby, der i flere Aar havde talt om, at jeg skulde holde Foredrag paa Bornholm, og jeg var gaaet ind herpaa.

Det var Bornholms Landboforening, der arrangerede Mødet, som fra først til sidst var vellykket.

Formanden, Proprietær *Koefoed* bad *Rs. Madsen* overtage Ledelsen af Mødet. Den store Forsamling var andægtig. Der var god Forhandling, Fællesspisning og Underholdning. Jeg blev ledsaget til Dameren i Rønne og fik en fin Plads om Bord. Det kunde ikke have været finere, selvom jeg havde været en militær Rangsperson.

Ja, Bornholmerne kan. De har mere Stil over sig, end vi har i det øvrige Land.

*

Bestyrelsen kom efterhaanden til at rejse en Del. Det var vel nødvendigt for at knytte Forbindelser. Det kneb jo med at skaffe dem.

Efterhaanden kom jeg ogsaa med. Bogholder Trojaborg og jeg havde en udmærket Tur til Vandrestillingen i Kølbn, hvor vi besøgte mange smukke Steder paa Vejen. Vi var paa Bloksbjerg og i Wernigerode.

I 1926 fik jeg som Belønning for Udarbejdelsen af Festskriftet en Tur til Paris. Konsulent *L. P. Hansen* var min Ledsager og Cicerone. Vi besøgte flere tyske Rhinbyer og var endog et Trip i Schweiz, og jeg var senere paa en Norgestur og en Tysklandstur sammen med Bestyrelsen. Disse Ture var lærerige, gavnlige for D.A.G., og de var meget fornøjelige for Deltagerne.

Senere var jeg med Bestyrelsen en Tur til de tyske Kvælstoffabrikker med Ophold i Berlin og Besøg i Ungdomslejre og flere tyske Byer.

D.A.G. har i min Tid haft tre betydende og betydelige Formænd, jeg har skildret dem i Jubilæumsskriftet i 1926, men vil her stille dem i Relation til hverandre.

Anders Nielsen var i højeste Grad Initiativets Mand. Han kunde faa Samarbejde i Stand mellem de mange Selskaber, som dannede Grundstenen for D.A.G. af 1901. Det var ejendommeligt for ham, hvordan han kunde samle de spredte Kræfter til fælles Virksomhed. Han kunde gøre det med fast Haand, men ogsaa med et følsomt Greb,

hvor dette var nødvendigt, og under Fornyetelsen af D.A.G. var det hans Stemme, der skar igennem og forlangte Tilslutning, Sammenhold, Andelsgaranti og Købepligt som det eneste Middel til at bryde Gødningstrusternes Magt, og saa, naar D.A.G. var fornyet, de 70.000 Medlemmer var samlet, da at udnytte enhver Mulighed til at købe af konkurrerende Selskaber, men ogsaa knytte Handelsforbindelser med de hjemlige Selskaber, hvor der var Mulighed derfor.

P. Jeppesen-D. giver i D.A.G.'s Jubilæumsskrift af 1941 en Udtalelse af ham, som jeg ogsaa har hørt ham sige: »Gødningsselskabet og D.A.G. slaas en Dag om Aaret, naar vi skal købe Gødning, men samarbejder de 364 Dage om Aaret.«

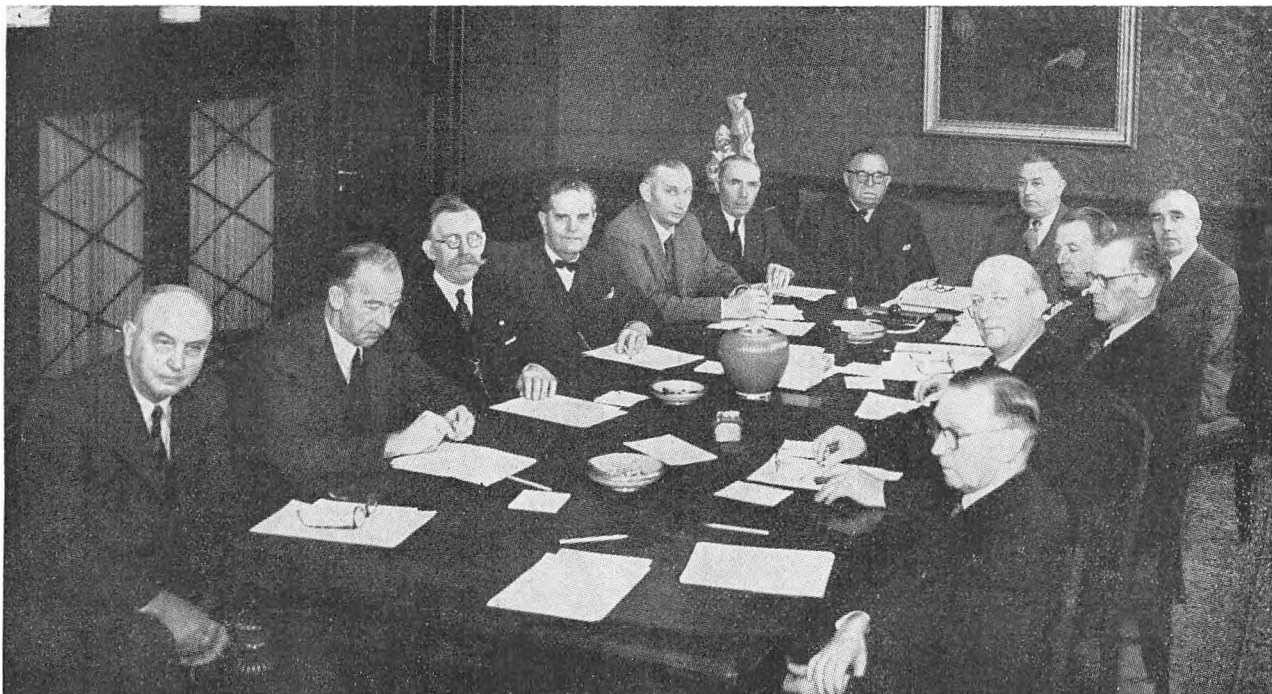
Det kneb voldsomt for ham at faa Foden indenfor paa det europæiske Superfosfatmarked. Firmaerne i Tyskland henviste stadig til Det danske Gødningsselskab, men det lykkedes paa et Tidspunkt, hvor D.A.G. en kort Tid ikke var bundet, og A. N. fik opretholdt denne Forbindelse og skabt en Modvægt i Handelen paa dette Omraade.

Jeg kender ingen, der som han, ved gennemskærende Udtalelser forstod at bane Vej for sine Andelsideer.

I Reglen blev der ikke megen Diskussion, hvor A. N. var paa Agitationsmøder. Hans Tale blev ofte til Trossætninger, som ikke var til at komme udenom for dem, der hørte ham. I Reglen blev Indvendingerne kun til svage Bemærkninger, som A. N. snildelig kunde tage til Indtægt eller feje til Side med en kort Bemærkning.

Paa de store Møder stod han vel som oftest som Bussemand for Menigmand, men overfor sine Bestyrelsesmedlemmer og Medarbejdere kom han til at staa som den hensynsfulde, varmhjertede Førstemand i den fælles Sag. Han var stor nok til at tage ethvert Forslag op, hvor det end kom fra, naar det var til Gavn for Sagen.

Vilhelm Pinholt havde ikke A. N.'s agitoriske Kraft, men det er ikke for meget sagt, at han var med til at holde Stillingen for D.A.G. i de vanskelige Aar efter 1918. Hans Færd og Tale bar Tilforladelighedens Præg. Han var en forsigtig General, der under vanskelige Tilførselsforhold fik sine Tropper — Medlemmerne — til at holde ud. Man troede ham paa hans Ord, var sikker paa, at han vilde det rigtige, og at alle Midler hertil blev forsøgt. Der knyttedes i hans Tid Forbindelse med en hollandsk Fabrik om Levering af Superfos-

Bestyrelsesmøde i D.A.G. Fra v.: Gaardejer Nielsen Sørensen, Boeslunde, Forretningsfører P. Møller, Aarhus, Gaardejer H. P. Hansen, Ørslev, Gaardejer Jens Buhl, Harte, Gaardejer Johs. Grosen, Skæring, Gaardejer N. Nielsen, Thorsgaard, Hobro, Direktør P. V. Jeppesen-Drusebjerg, København, Forstander Oluf Jensen, Langstrup (Formand), Kontorchef H. Ryder-Jensen, Direktør A. Gottschau, Gaardejer Jens P. Just, Uge, Gaardejer Chr. Pedersen, Oure, Regnskabschef A. Trojaborg.

fat. En lille Fabriks Produktion i Danzig blev helt og holdent under Kontrol af D.A.G. overtaget af Selskabet, og der blev — ganske vist ad Omveje — knyttet en værdifuld Forbindelse med Fransk Kali.

Endelig blev Kredsmøderne sat i System. Paa Møderne var V. P. afvæbnende, fordi hans Tale bar Vederhæftighedens Præg, og fordi ingen tvivlede om, at han var Ven med Medlemmerne og vilde gøre det bedste for dem.

V. P.'s Epoke i Selskabet var smuk. Han var Manden for at holde og udvide den Position, som var vundet under A. N.

V. P. stod i det bedste Forhold til sine Medarbejdere. De vil alle — og jeg med dem — mindes V. P. med Glæde.

P. Jeppesen-Druebjerg var Næstformand i Bestyrelsen fra 1916 og efterfulgte Pinholt som Formand. I 1948 afløstes han af den nuværende Forstander *Oluf Jensen*, Langstrup, Fredensborg. Jeppesen var det mindre Landbrugs Mand, radikal, Medlem af Landstinget og med megen Indflydelse i politiske Afgørelser.

Han fik stor Betydning for D.A.G. Han havde et fortrinligt Samarbejde med de to foregaaende Formænd og var med til at organisere Selskabet i alle dets Enkeltheder. Siden 1916 er det hans Vilje, der har præget Organisationen, fordi han kunde finde fremkommelige Veje i Selskabets Opbygning og Bestaaen.

Hans Ord faldt altid betænksomt og forstandigt. Som Formand fik han en enestaaende Indflydelse. Paa de mindre Møder, Bestyrelses- og Repræsentantskabsmøder, fremlagde han paa en klar og nøgtern Maade de Emner, der var til Forhandling, hørte andægtigt og taalmodigt paa Indlæg i Sagen og var aldrig brutalt afvisende overfor Indlæg, der gik imod den almindelige Mening. Højst faldt der en Bemærkning om, at vi jo kunde tænke over det, men i Reglen blev disse Møder Enighedskamre, saaledes at Formanden kunde fastslaa: »Ja, saa er vi altsaa enige om denne Sag,« i Reglen paa en saadan Maade, at ingen havde Indtryk af, at Formanden havde præget Forhandlingerne med sin Mening.

Paa større Møder, Kredsmøder og Generalforsamlinger, gik P. J.-D. ogsaa sjældent til Yderligheder, men hans Ord faldt klogt og ramvende, og ofte viste han i Forhandlingen de Indrømmelser til Forsamlingens Meninger, der skabte det gode Indtryk af, at det var deres Meninger, der var bestemmende.

P. J.-D. har foruden Nøgtternhed i Tankegang ogsaa nationale Toner i sin Tale. Hans Tale er jævn, ligetil, letfattelig og folkelig. Han er vel af Natur, men ogsaa i Kraft af hele sin Udvikling, en Taktikkens Mester, fordi han kan bøje af, gøre Forsøg paa at imødekomme og love at tænke over Sagen.

P. J.-D. er fra sin Ungdom paavirket af Højskolen. Han er Forfatter, har selv udarbejdet 2 Film, en Stumfilm og en Tonefilm, begge med en stærk national Tone over sig, og han har skrevet flere Sange, som D.A.G. bruger ved Møder og Fester.

Overfor de Firmaer, han skulde forhandle med, stod han stærkt, idet han baade er en myndig og god Forhandler, og han havde stedse det bedste Samarbejde med Selskabets Funktionærer.

Han har Evne til at omgaas alle Befolkningslag, uanset Stand og Stilling. Han er selv begyndt i det smaa og har arbejdet sig op til at kunne staa overfor saavel Ligemand som Overmand, hvor det gælder D.A.G.'s Interesser.

Der er ingen Tvivl om, at D.A.G. har gjort sin store Nytte alene ved sin Tilstedeværelse og gode Forretningssang.

Da D.A.G. af 1916 var blevet til Virkelighed paa den stiftende Generalforsamling i Odense, og A. N. havde udtalt sine bedste Ønsker for det fornyede Selskab, spurgte han mig, om jeg ikke havde et godt Ord at bringe, og jeg sagde da:

»Nu vil jeg ønske, at D.A.G. vil bygge en sund Omsætning af Kunstgødning op paa Forsøgenes Grund, saaledes at der ikke bruges for meget, men ej heller for lidt; thi paa et rigtigt og økonomisk Forbrug af Kunstgødning maa D.A.G. hvile.«

Jeg er paa mange Maader blevet paaskønnet for mit Arbejde i D.A.G. Jeg har smukke, værdifulde Sølvting i mit Eje, som Selskabet ved runde Aldershjørner, Sølvbryllup o. l. har skænket mig, men da jeg foruden St. Vildmose fik Lille Vildmose at arbejde med, gik jeg i 1937 helt over til Vildmosearbejdet for at lægge mine sidste Kræfter der.

ARBEJDET I VILDMOSERNE

Der er mange, som ved noget om Vildmoserne, men der er endnu flere, som ved altfor lidt om dem, og derfor denne lille Orientering, som jeg haaber ingen, heller ikke de mange Besøgende, vil forsmåa. Det er jo kun i faa Tilfælde, der er Tid og Lejlighed til fornøden Underretning paa Stedet, det ved jeg af Erfaring.

Hvor ligger Vildmoserne? Langt mod Nord, men dog i Danmark, Store Vildmose Nord for Limfjorden imod Vest, Lille Vildmose Syd for Limfjorden, men mod Øst lige ud til Kattegat, kun skilt ved dette ved en svag Bræmme af Klitter.

Store Vildmose ligger i to Amter, Hjørring og Aalborg Amt, og hele 6 Kommuner, medens Lille Vildmose kun ligger i Aalborg Amt og i Hovedsagen kun i een Kommune, nemlig Mou. Kongerslev og Bælum Kommuner har dog tilstødende Interesser. Dette har haft sin Betydning under de mange Forhandlinger med Sogneraadene. Forhandlingerne har været vanskeligere med de mange Sogneraad om St. V. end med Mou og Kongerslev Sogneraad om Lille V.

Hvad bestaar Moserne af? Mange Gange har min Chef i Jordlovsudvalget, *N. Frederiksen*, sagt: »Herregud M. K., det er jo ikke Jord,« hvortil Svaret faldt: »Nej, det er det vel ikke, men der kan dog gro Græs!« og hertil maatte der svares indrømmende. Moserne er for den største Del dannet af Tørvemos, Sphagnum eller Hundekød, som vi i Almindelighed kalder Massen. Denne Vækst har den Evne, at den kan leve af og udnytte Regnen, og danne hele Puder, hvor det ene Lag gror oven paa det andet, men til Mosset føjer sig de smukke Kæruldsarter med de hvide Duske, og Hedelyng kommer ogsaa til og dertil andre Lyngarter som Klokkelyng, Rosmarinlyng, Revling, men hertil kommer smalbladet Kæruld, Dyndstar, Næbfrø

og Soldug og flere andre. Dertil er der mange døde Steder, hvor Lyngmosset er afgaaet ved Døden og nu efterlader en sort, aaben Plet, hvor man let kan træde i Bløde. Mosen indeholder i oprindelig Tilstand 95 pCt. Vand og danner som Helhed en op til 5 m hvælvet Pude, højest paa Midten og lavest til Siderne, hvor Vandet løber af, og hvor Vegetationen derfor ogsaa forandrer sig.

Hvor store er Moserne? Ja, det er som man tager det. Højmoserne gaar jævnt over i Lavmose, saa det kommer noget an paa, hvor man sætter Grænsen, Store Vildmose regnes til ca. 5000 ha og Lille Vildmose ca. 5500 ha. Lille Vildmose er, som mange har undret sig over, noget større end Store Vildmose.

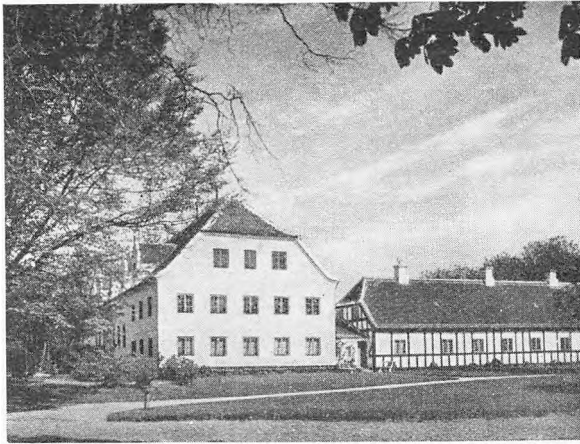
Store Vildmose har en afrundet, svagt hvælvet Form som en kæmpestor Skildpadde. Overfladen er 9 m over Vesterhavet. Lille V. er langstrakt, ca. 15 km lang og 3—5 km bred.

Hvor gamle er nu Moserne? Maalt med en geologisk Alen er de meget unge. Det er sandsynligt, at Mosedannelsen er begyndt omkring Kristi Fødsel. Lille V. maaske endog lidt senere. Der har levet Mennesker i Bunden paa Vildmoserne inden dennes Forsumpning og Mosedannelse fordrev dem.

Der er gjort interessante Fund om vore Forfædres Væren den Gang. Der er under Tørvelaget i begge Moser gjort værdifulde Fund og af-dækket flere Begravelser, der i Omkredsen af Mosen strækker sig saa sent som til 300 Aar efter Kristi Fødsel. Her paa det sidste af Bebyggelsen er ved Tagmarken gjort et Fund, der synes at røbe et ret udviklet Samfundsliv. Det er et Tingsted, 12 m langt og 8 m bredt. I Midten findes »Tyvestenen« omgivet af 6 andre mindre Sten.

Hvem ejede nu Moserne? Om denne Ejendomsret har der været mange Stridigheder, men ved en Kommissionsdom i 1840 blev Birkelte Gods tilkendt de 4600 ha, medens omlg. Lodsejere delte de resterende 1400 ha.

Men hvad nu med Lille V.? I 1752 ønskede Regeringen at skaffe Klarhed over, hvem der ejede Mosen. En Kommission afgav Kendelse om, at Mosen var Almindig og derfor tilhørte Kongen. Mosen blev udbudt i Parceller, men ingen vilde købe dem, og saa forærede Frederik d. 5. Vildmosen til sin gode Ven Grev *Adam Gotlob Moltke*, med Pligt til at opdyrke den. Det var i 1759. Nogle Aar senere blev Lindenborg med Vildmosen solgt til Baron *Carl von Schimmelmann*.

Birkelse Hovedgaard, hvortil Store Vildmose hørte
fra ca. 1660 til 1920.

Han fik i 1767 Bevilling til at oprette en Hovedgaard, og den blev bygget det følgende Aar. Siden har Lille V. tilhørt Slægten Schimmelmann.

Hvorledes blev nu Mosearealerne udnyttet. Ja, her maa vi helst begynde i Lille V., hvor man var naaet langt videre end i St. V. Især fra Mosens vestre og nordvestre Side blev der skaaret mange Tørv. Kammerherre *Friedrich von Buchwald*, Gudumholm, lod, efter at han havde overtaget sin Fødegaard, grave en Kanal fra Lindensborg Aa til Gudumlund for at lede Vandet bort og for at skaffe Vand til sine mange Fabrikker, men Kanalen blev udvidet med en Kanal ind i Gudumholms egen Mose; efter at hele Anlægget var overtaget af Grev *Ernst von Schimmelmann* i 1805, blev der saaledes skaaret 13 Mill. Tørv, der blev prammet igennem Kanalen. Det var en betydelig Vinding, at Kanalerne afvandede et stort Areal.

Allerede Grev Molkte tog Tanken om Kultivering op. Det var især de tre Søer: Møllesø, Birketsø og Lillesø, man ønskede at tappe for Vand og dyrke op, og det skete saa hurtigt, at den første store Kanal var færdig i 1760, og Møllesøen blev tappet ud i Kattegat.

Det var Lægen *Johann G. Erichsen* og maaske ikke mindst hans Medhjælper paa Stedet, Sønderjyden *Peter Bevtoft*, der har Æren for dette vældige Arbejde, som vækker Beundring den Dag i Dag, og

som efterhaanden tørlagde de tre Søer og skabte en fortrinlig Bund til Opdyrkning. Alle Besøgende i Lille Vildmose maa se den Kanal med de mægtige Dimensioner, skabt alene ved Menneskehænder og simple Redskaber. Det er uforstaaeligt, at det har kunnet lade sig gøre på saa kort Tid. Der har været baade Mandsmod og Arbejdslyst tilstede. Se Vildmosegaarden og dens Have, den staar som et Minde om en Epoke i vor Historie, hvor Fremskridt var for Haanden og store Ideer førtes igennem af fædrelandssindede Stormænd.

I det mindre blev der baade dyrket op og skaaret Tørv fra Randene i de to Moser. Lagt sammen var det ikke saa ganske lidt, der udrettedes. Der blev skaaret Vidjer, der blev bjærget Tagrør og Hø, og der blev græsset mange Kreaturer i Omkredsen af Moserne. Det var vel den første, mest nærliggende og primitive Kultur, som der blev anvendt. Kreaturerne fik Føde, de afgav Gødning, Bunden forandredes til det bedre, og Udgifter var der ingen af.

Der blev drevet Jagt i Moserne. Meget Vildt var der næppe, men der var vel Træk til Lunerne, Indvande i Store V. og til Søerne i Lille V.

Der var Planer nok til Udnyttelse af Moserne, men de fleste af dem var af meget luftig Art.

Det fortjener at nævnes, at Oberstløjtnant *E. M. Dalgas* i Hedeselskabets Tidsskrift i 1880 har fremsat en Plan til Opdyrkning af Arealer under Birkelse Gods, men Tiden var ikke moden til Arbejdet. Man havde ikke de fornødne Maskiner og var heller ikke naaet saavidt, at man turde binde an med Kultivering af tykke Tørvelag, men Projektet var omhyggeligt og nøgternt udarbejdet. Tilbage af Arbejdet er kun en Vej, som gaar fra Mosens sydvestlige Del til Ny Hammelmose imod Nord. Vejen er dog nu meget forbedret.

Ogsaa i Lille Vildmose har Dalgas været, men her har Opgaverne forekommet ham endnu vanskeligere, og heller ikke her vover han sig længere ud, end han kan bunde. Han raader til at gaa forsøgsvis frem, saa at man kan faa Erfaringer at bygge paa.

Dalgas byggede sit Forslag paa Nivelleringer af Kaptajn *Jessen* i Generalstabens, og de var saa nøjagtigt udført, at Resultaterne stemmer godt med de Undersøgelser, der blev foretaget af Inspektør *Johs. Knudsen* i Vinteren 1936—37.

Dalgas døde i 1894, men hans Aand og Ord om at tage fat og

lære af de høstede Erfaringer har præget det Opdyrkningsarbejde, der er gjort i Store og Lille Vildmose.

Det var en god Forberedelse til Opdyrkningen af Moserne, at Statens Forsøgsstation i 1906 flyttedes fra Vester Hassing til Tylstrup, og at man hurtigt oprettede Moseforsøgsstationen *Fossevangen* ud imod Store V.s østlige Side og med Opgaver, der tog Sigte paa Opdyrkningen af Vildmoserne. De forskellige Forstandere, *A. I. Hansen*, *L. P. Jacobsen*, *Ejnar Knudsen* og paa *Fossevangen N. Abildgaard*, har alle staaet i nærmeste Kontakt med Opdyrkningsarbejdet, og Jacobsen og Abildgaard har haft direkte Indflydelse paa dets Udformning.

Købmand *N. Grundtvig Sørensen*, Tylstrup, har stedse været Arbejdet en god Fødselshjælper. Han købte Jorden til Forsøgsstationerne og stillede den til Raadighed for Staten, og han fulgte Arbejdet med vaagen Interesse og Forstaaelse.

Ja, saaledes laa Moserne med deres Udnyttelsesmuligheder imod Afslutningen af den første Verdenskrig, og man fik Øje for Mosernes Brændsels- og Opdyrkningsværdier.

Om Vildmosernes Mænd

Gennem hele Opdyrkningsperioden har jeg lært Vildmosernes Mænd at kende, ja, jeg er ved Forholdene indrullet blandt dem, og de fortjener at komme med i mine Erindringer, fordi de som Regel brændte for Sagen og lagde alle Kræfter i Arbejdet uden smaaligt Hensyn til egen Fortjeneste. Opgaven var saa mægtig, at Fællesskabets Aand i Overvindelse af Modstanden og Hensynet til Samfundet kom til at raade i en beundringsværdig Grad, og det gælder, enten det var de ledende, som fandt ud af den trinvis Løsning af Opgaverne, eller Arbejderne, der stod i Grøfter og kastede Brodder langt ud paa Land eller i Takt med 10—11 andre flyttede tunge Spor fra den ene Sporstræng til den anden under Merglingsarbejdet. Byrden var stor, Mosen blød, og Kræfterne maatte lægges i, alt hvad Arbejderen orkede. Jeg har ofte beundret dem.

En Gang spurgte jeg Arbejdsformand *P. Rolandsen*: »Hvordan kan det være, at man aldrig ser en Mand her paa Mosen hvile eller dog

Landbrugsminister Bording.

tage sig det let i Arbejdstiden?» »Det er fordi, at jeg ved, hvad der kan laves. Naar vi begynder paa et nyt Arbejde, er jeg altid med og tilrettelægger Arbejdet saa godt som muligt, og bagefter er der ingen af mine betroede Arbejdere, der vil lave mindre, enten jeg er tilstede eller ej,« svarede Rolandsen, og saadan var det. Paa min Jyllandstur fornylig var jeg glad ved at opfriske Arbejdsminder. Fællesskabet bandt. Der er noget betagende i at skabe nyttig Grobund af Øde. Det er vist rigtigt, som en af Mosens Pionerer, Ingeniør *Nyboe*, har sagt: »Hvem der stikker sin Fod i Mosen, kommer aldrig derfra.«

Det var Brændselsnøden under den første Verdenskrig, der naturligt henledte Opmærksomheden paa Vildmoserne som Raastofkilde, og det var vor retliniede og viljestærke Professor *T. Westermann*, Landbohøjskolen, der som Formand for Statens Planteavljudvalg, og dettes Kontorchef, *H. C. Larsen*, der sendte det første Responsum til Landbrugsministeriet i Sagen, og derefter kom Statens Grundforbedringsudvalg med Ingeniør *Claudi Westh* som ledende Mand sammen med en Række sagkyndige, saaledes Ingeniørkaptajn *K. Prytz*, til i 1918 at starte den store Undersøgelse af Vildmoserne, som skabte Grundlaget for de videre Arbejder. Der var da Tale om at udnytte Moserne industrielt paa Stedet ved Oparbejdelsen af *Tørvestrøelse*, ved Anlæg af et *Glasværk* med Mosens Tørv som Varmekilde og endeligt et Højspændingsværk med 18 Mill. Kilowatttimer aarligt, der kunde bruge 45.000 t Tørv aarligt og dog Materiale nok for 100 Aar af Hundekødet paa 3.000 ha. Mosen skulde foreløbig græsklædes, men det var iøvrigt Mening, at der paa Bunden af den afgravede Mose skulde blive Plads for Kultur, idet ogsaa Mosens Bund kunde opdyrkes efter Afvanding.

Nu kom *Vildmosekommissionen*, der blev nedsat d. 24. Aug. 1920. Forpagter *Chr. Sonne* blev Kommissionens udmærkede Formand. Han kunde mestre det foreliggende store Materiale, han kunde forhandle til alle Sider og forelægge sit Syn paa Løsningen af de mange Op-

gaver saa jævnt og nænsomt, at ogsaa vi hans Kolleger i Kommissionen kunde komme til at yde vor Indsats i Arbejdet.

Ved sin Personlighed og Viden skabte Sonne Autoritet til alle Sider og da ikke mindst i Bevillingskredse. Jeg mindes det første Besøg af Finansudvalgene, hvor Sonne havde holdt Foredrag i Mosen, og hvor vi havde set hele den begyndende Opdyrkning.

Ved en afsluttende Middag paa Hotel Phønix i Aalborg holdt Finansudvalgets Formand, Folketingsmand *N. Andreasen*, som havde Landbrugsminister *Kr. Bording* til Bords, en Tale med følgende Indhold: »Vi har mange Gange været kede af alle de Bevillinger, du kom efter til Vildmosekommissionen, Bording. Nok skulde de bruges til et nationalt Foretagende, men det var nu mange Penge. Nu har vi set, hvad Pengene er gaaet til, og nu kan jeg sige dig, at nu kan du komme efter ligesaa mange Penge, som du vil. Du vil faa dem!«

Andreasen fremdrog et Møde, han havde haft med en af Egnens Folk ovre ved en Plads, hvor man tærskede Hvidkløver. Han spurgte en midaldrende Mand: »Hvad siger De nu til alt det, der her bliver lavet, er det ikke for mange Penge, det koster?« »Jeg siger, at det er den bedste Penge, Staten nogensinde har givet ud. Det er kun kedeligt, at min Fader er død saa tidligt, at han ikke fik set det Under, der er foregaaet med Vildmosen,« svarede Manden. Andreasen vilde gemme dette Minde senere end alt det andet, han havde oplevet den Dag.

Sonne takkede og svarede, at Andreasens Ord vilde forpligte os i Kommissionen til at gøre vore Overvejelser om Arbejdet og Krav om Bevillinger endnu mere alvorlige og indgaaende.

Af de andre Medlemmer var *Dr. A. Mentz* med sit aabne, livlige Væsen og sin tørvetekniske og botaniske Viden en god Mand i Samarbejdet. Statskonsulent *Fr. Hansen* hjalp godt til til at begynde med, men døde hurtigt, saa Forsøgsleder *L. P. Jacobsen* og jeg blev de tilbageværende Landøkonomer. Jacobsen fik stor Indflydelse i Kommissionen. Han var jo den Mand, der boede nærmest Store Vildmose og sikkert den, der længst havde tumlet med Opdyrkningsopgaverne og var mest indstillet paa deres Løsning. Han kunde forhandle til højre og venstre og samle Sympati om sin kære Vildmose. Han og jeg var ens indstillet og fik Skyld for altid at være enige. Han fik den daglige Ledelse i Vildmosearbejdet til April 1934, da han døde plud-

selig paa Vejen til at røgte en af Vildmosens Opgaver. Han har faaet sit Minde i Vildmosen rejst af taknemlige Venner. Efter J. følte jeg, efter Opfordring af Forpagter Sonne og Landbrugsministeriet, Pligt til at træde til som Leder af *Vildmosetilsynet*, og der har jeg haft 11 lykkelige Aar indtil 1. September 1945, da jeg fratraadte ved 25 Aars Jubilæet. Der var megen Modgang, men der var ogsaa store Kraftkilder til Overvindelse af Modstanden. Der var trofaste Medhjælpere, og der var et beredvilligt Vildmoseudvalg, nedsat af Statens Jordlovsudvalg med *N. Frederiksen* i Spidsen, der grundigere kunde følge med i Arbejdet og om fornødent ved sin Formand hjælpe mig med en hurtig paakrævet Bevilling. *V. Fibiger*, *J. Sønderup* og *P. Langeland* var hver for sig værdifulde i Samarbejdet.

Min nærmeste Medarbejder var Inspektør *Johs. Knudsen*. Det gaar dog vist an at fortælle, at da jeg tog fat efter Forsøgsleder *L. P. Jacobsen* sagde jeg til K.: »Jeg maa have en Mand heroppe, som jeg kan tale med og tale helt ud med, og som underretter mig, hvis der er et eller andet, som jeg bør have Rede paa,« denne Mand blev *Johs. Knudsen*.

I selve Arbejdet bør Formand *P. Rolandsen* nævnes. Han var det store Drivhjul i hele det arbejdende Værk. Han var værd at drøfte Tingene med og værd at betro Udførelsen af en Beslutning. Saa var det sket til Punkt og Prikke. Hans Søn, *Ejnar Rolandsen*, lærte af sin Fader at lede Opdyrkningsarbejdet og han kom til Lille Vildmose, hvor man forlængst havde været færdige med Opdyrkningsarbejdet, om ikke Tyskerne havde besat Landet og vort Mergelmateriel var overgaaet til Tørveproduktionen, men nu er man ved at gøre færdigt. *Ejnar Rolandsen* er den fødte Arbejdsleder. Han kan som sin Fader faa meget bestilt, og han er afholdt til begge Sider, Ledelsens og Arbejdernes.

En Mand, jeg maatte faa meget med at gøre, var Lederen af Opdrætningscentralen, Inspektør *N. Mølgaard*. Han passede sine store og vanskelige Opgaver med Indsigt og godt Humør. Han var en god Opdrager af de mange unge Landmandssønner, der fik deres Uddannelse paa Centralgaarden. Vi havde meget Samarbejde om baade Dyrkningen af det udstrakte Areal, ogsaa om Indlejning og Salg og Afsætning af Kvier fra Opdrætningscentralen.

Paa Vildmosegaarden i Lille V. styrede *J. M. Nielsen* Landbruget.

Her skete meget, og Arbejdet betalte sig. Her havde jeg et udmærket Tilholdsted, som jeg kunde benytte mig af, naar jeg i de trange Besættelsestider maatte piske store Dele af den lange Vej paa Cykle.

Arkitekt *C. V. Hejlesen*, Vraa, var Byggeriet paa Moserne til stor Nytte. Det skal her mindes, at da vi var færdige med den forfærdelige enerverende Sommer 1935, hvor vi byggede Centralgaarden og 19 Staldgaarde, nævnte jeg hen paa Sommeren, at vi egentligt ikke havde faaet aftalt Honorar, og da svarede H.: »Jeg har tænkt over det, og jeg har besluttet, at det maa du om!« Det var vel nok en Tillidserklæring affødt af Stræben efter det samme Maal. Han var et med os andre i Retning af at faa det bedst mulige ud af Bevillingerne.

Det skal nu ogsaa nævnes, at vi i Vildmosearbejdet stedse har nydt Bevillingsmagtens Bevaagenhed. Landbrugsminister *Kr. Pedersen* fremmede Igangsættelsen af Opdyrkningsarbejdet, *Th. Madsen-Mygdal* bragte det afgørende videre. Det var ham, der nedsatte Vildmosekommissionen og udtalte smilende en Gang: »Det er en Kommission efter mit Hjærte.« Efter hans Død lagde Niels Frederiksen og jeg en Krans af Vildmosens Vækster paa hans Grav i taknemmelig Erindring. I to Perioder efterfulgte *Kr. Bording* Th. M.-M., og han har i de mange Aar været Vildmosearbejdet en trofast og forstaaende Ven. Han var med til at gennemføre store Foretagender i Moserne. Han satte sig ind i Sagerne Enkeltheder og var altid rigtig orienteret, naar større Afgørelser skulde træffes.

Der er mange flere, som ved Id og Arbejde har været med til at hjælpe Vildmosearbejdet frem, et eller andet Navn vil maaske falde af under kommende Udredning, men ellers maa gode Gerninger i dette Fællesarbejde bære Lønnen i sig selv, og det gør de ogsaa.

Hvordan Vildmoserne blev opdyrket

Fremgangsmaaden var ligetil, da den først blev funden. Det var *Anlæg af Veje, Planering, Afvanding af Arealet, Mergling, Saaning af Kunstgødning, Fræsning et Par Gange* og saa *Udlæg af en passende Græsblanding* med paafølgende *Tromling*, saa var det næsten saa sikkert som Amen i Kirken, at saa stod der en fuldkommen Hvidkløvergræsning, som selv forvante Kreaturer vilde slikke sig om Munden efter.

Det tog imidlertid baade Tid og mislykkede Forsøg, inden man fandt den rigtige Vej. Det var jo et uprøvet Eksperiment at forvandle saa store Mosearealer til frugtbart Agerland, og i Betragtning heraf var det nu ikke mange Fejltagelser, der blev gjort, snarere faa.

Men Arealer skulde først sikres, og det skete, da Staten købte 2800 ha af Stamhuset Birkelse d. 11. Marts 1921. Det var den midterste Kærne af Store Vildmose, men Syd for dette Areal laa der Mose-skifter, der tilhørte Biersted og Nr. Halne Ejerlag, og da der i 1934 blev Stemning for at sælge disse Lodder, som var fordelt paa 87 Lods- ejere, overtog Staten dem, 900 ha, i 1936.

I Lille Vildmose aabnede der sig først Muligheder for Køb i 1936. 3100 ha, deri indbefattet de tre Søer, Møllesø, Birketsø og Lillesø, samt Vildmosegaarden og Hedestederne, som var 4 andre Forpagtergaarde, gik da over i Statens Besiddelse. Senere tilkøbtes og ombyttedes 131 ha, der tilgik Statsarealet, saa nu var der Jord nok at operere med.

Ved Køb af Bierstedarealerne var der saa mange juridiske Om- stændigheder ved Overtagelsen af Moselodder fra de mange Ejere, at vi var helt færdig med Opdyrkningen, inden den juridiske Side af Sagen var i Orden.

Gamle Hedeopdyrkere vil tænke, at den første Kultiveringsforan- staltning maatte være at *brænde* Arealerne af, og det skete ogsaa. hvor Lyngbestanden var saa kraftig, at den vilde genere ved Op- dyrkningen, men ellers var vi glad ved en begrænset Lyngvækst, thi den gav et godt Fæste for Fræserne, naar de arbejdede paa den bløde Mose. Vi var snarere bange for Brand og havde altid Brandvagter ude, hvor Lokomotiverne færdedes igennem tør Lyng, og ikke desto mindre skete det, at vi fik Brande, som gjorde Skade i Omgivelserne, Tørvestakke, moden Sæd, Høstakke o. l.

Ved Mosebrand gjaldt det om at faa slukket hurtigst muligt. I 1921, 1925 og 1938 havde vi Brand i Moserne. Undertiden var Falck med. I 1925 sendte Politimesteren i Nr. Sundby et Slukningskorps og Amtmanden over Aalborg Amt Militærassistance, men i Reglen tages Brand i Vildmoserne ikke saa højtideligt, som det ser ud til i Bladene i Agurketiden. Det er jo dog kun den øverste Del af Lyngskjolden, som kan brænde, og er det ved udkommanderet Mandskab, Ilden skal slukkes, vil man ligesom ved tvungen Snekastning ikke gerne tage Arbejdet fra hinanden. Det er sket, at vi for at faa Ende paa Bran-

den har maattet sætte eget Mandskab i Ilden, og saa kom der Gang i Sagerne, og Ilden blev slukket. Det drejer sig kun om at kaste den glødende Ildslange tilbage i det allerede brændte Areal, saa er Ilden tæmmet. Tag derfor ikke Brand i Moserne altfor alvorligt.

Der skal *Veje* til. Ellers kunde ingen komme ud i Mosen at arbejde. Der var nemlig hverken Vej eller Sti i Store Vildmose, og det var smaat med Veje i Lille V., og de var af en meget simpel Karakter. Moserne var ufarbare. I 1906 satte to Mennesker Livet til, da de var gaaet ud for at skære Vidjer.

Man fandt hurtigt det Skema for Vejbygning, som senere er benyttet. Vejbanen blev fra Grøft til Grøft 10 m bred af Hensyn til, at der skulde kunne ligge et Tipvognsspor ved Siden af Vejbanen til Mergeltransport og andet, ogsaa Vejmaterialer.

Grøftefylden kastedes ind paa Vejbanen. Grøfterne gjordes 2 m dybe. Naaede de ned i Sandet under Mosen, trak de bedst, men de udhulede Sandunderlaget og fik Grøfterne til at styrte sammen. Vejbanen er 5 m bred og belagt først med $\frac{1}{2}$ m Sand, 15 cm Ral og nogle faa cm skarpt Grus. Arbejdet afsluttes med Vejtromling.

Begyndelsen var ikke for god. Arbejderne begyndte med friskt Mod og fik lavet et godt Bed i den første Del af Vejgrøfterne ved Vildmosevejen. De tog sig en velfortjent Frokost, men da de skulde fortsætte Arbejdet, var de gravede Grøfter skredet sammen, og det hele laa i Pløre. Saa pakkede de deres Randsel, tog Skovlene paa Nakken og gik hjem til Tylstrup. Arbejdet var umuligt. Siden lærte vi at tage Stik for Stik med Tids Mellemrum. Det kunde tage 2—3 Aar at komme i Bund med Grøfterne. Vandet skulde have Tid til at løbe væk, inden næste Stik kom.

Materialerne fik vi paa forskellig Maade, Sandet fra Sandgrave omkring Moserne, Ral og Grus fra Gravene ved Nr. Halne og fra Rimmerne ved Kællingbjerggaard og Gruslejerne ved Randrup. Til sidst kneb det i Store Vildmose. Alle Lejer i Omegnen var tømt, saa vi maatte have Rallen helt fra Hobro. Til sidst blev der ofret ekstra Asfaltbelægning paa Vildmosevejen, den gennemgaaende Vej fra Tylstrup gennem Mosen til Blokhuis, som det meget kan anbefales Turister at befare.

Alt i alt blev der anlagt 60 km Vej i Store Vildmose og 28 km Vej i Lille Vildmose, men samtidig har de omliggende Byer og Lands-

byer interesseret sig for at anlægge gode Veje til Moserne, fordi disse fra at være et Øde blev et Centrum for manges Færden og Virke, et Sted hvor overordentligt mange fik Ærinde.

Efterhaanden er de allerfleste Veje overtaget af Kommunerne, den gennemgaaende Vildmosevej endog af Amterne, men det var ellers i mange Aar en prekær Sag. At Vildmosernes Autoriteter skulde anlægge Vejene faldt naturligt, men at vi i det lange Løb skulde blive ved at have de store Vedligeholdelsesudgifter faldt os dog for Brystet, og Sogneraadene var af selvforstaaelige Grunde tvære i den Sag. Hvorfor skulde de bebyrde Kommunerne med Udgifter.

Her kom Formanden for Statens Jordlovsudvalg med et nyt og godt Forslag: Kommunen overtager Udgifterne ved Anlæg af Vejene. Vildmosetilsynet betaler 80 pCt. af Udgifterne og dertil faar Kommunen 50 pCt. af Vejfondens. Det er 130 pCt., og saa har man noget til fremtidig Vedligeholdelse.

Dette var en farbar Vej, som vi skulde have betraadt længe før.

Afvanding af Moserne har været vanskelig men ikke uoverkommelig. Begge Moser ligger jo saa højt, at de kan afvandes helt ned til deres Underlag, og der er i Store V. den store Ry Aa og den mindre Lindholm Aa og i Lille Vildmose Haslevgaards Aa foruden Afløb til Limfjorden og Afløb til Kattegat til at tage Vandet. Afvandingen begyndte med Grøfterne ved Vejene, idet disse som Hovedløb førtes videre til de nævnte Aaløb.

Der er Afløbsgrøfter for hver 200 m, og er det galt, saa for hver 100 m, og undertiden maa der drænes, og det kommer man mere og mere ind paa. Der er Dræning ud til Grøfterne for hver 40 m. Grøfterne er ca. 2 m dybe, 1,30 m foroven og 50 m forneden. Fordybningen sker efterhaanden. Siderne reguleres for hvert Stik, ja, selv efter at Fennerne er besat med Kreaturer, og naar de færdes langs Siderne, slaar Grøfterne Mave, saa at der opstaar Forsnævninger, og saa maa denne Mave skæres væk, men saa er Grøften ogsaa færdig.

Der er i Store V. gravet 400 km af den Slags Grøfter og i Lille V. 200 km.

Dræningerne er gerne 1 m dybe og ligger i Forbandt fra Midten af Fennen og ud til Grøften. Der var i Store V. i 1945 800 km Dræning, i Lille V. forholdsvis mindre, men der er blevet mere Dræning begge Steder siden.

En Faktor, der maa regnes med ved Afvandingen, er Fordampningen. Vi lærte i Plantefysiologien, at der fordampede 700 kg Vand for Dannelsen af 1 kg lufttørrt Byg, og noget lignende gælder Græsafgrøder. Det er først efter, at Mosen er blevet græsklædt, at man kan mærke, at den rigtigt tørrer, mest naar Græsset slaas og derfor bliver større. Mosen kan da paa sine Steder let blive for tør. Der maa derfor ikke afvandes mere end nødvendigt. For lidt og for meget for-dærver al Ting.

Vandbevægelsen kan i Moserne være meget træg. Efter stærkt Regnvejr kan man ofte se hele Søer staa hen over Drænledningerne, men de forsvinder efterhaanden.

Det gælder imidlertid, at efterhaanden som Vildmoserne udnyttes til almindelig Dyrkning, maa Afvandingen være stærkere. Græs kan klare sig og klare sig bedst med en svagere Afvanding.

Moserne maa planeres! Det sker med Planerskovl og Greb. Her maa Polterne flyttes ud paa de nøgne Partier, og saa stort kan dette Arbejde være, at et helt Areal omflyttes eller dækkes med Polte. Arbejdet er nødvendigt, baade for at Redskaberne kan gaa paa Arealet, men ogsaa for at dette ikke skal være altfor ujævnt, naar det først er taget ind til Kultur.

Der skal et godt Greb ogsaa til dette Arbejde, der gerne gives paa Akkord.

Lille V. er langt jævner end Store V.

Bearbejdning af Vildmosearealerne. Det var med bange Anelser, jeg tænkte paa, hvordan vi fik det 5000 Td. Ld. store Vildmoseareal bearbejdet. Det bedste Redskab, vi hidtil kendte, var den finske *Hankmo-Harve*, som havde roterende Skær anbragt paa to mod hinanden skraatstillede Bomme. Der var tre Led i Harven, og den havde en Arbejdsbredde af 1,9 m. Den blev trukket af to Heste, men der maatte køres mange Gange, da Behandlingen ikke er meget effektiv. Det var næsten ikke til at tænke paa at skulle klare sig med den, men saa kom Frelsen. I Landbrugspressen fremkom der Meddelelse om, at man i Moserne omkring Jönköping i Sverrig havde afprøvet en tysk Fræser, der havde vist lovende Arbejde, og saa maatte Forstander *L. P. Jacobsen* og Statskonsulent *Anton Christensen* i Støvlerne for at se Dyret, og saa blev Resultatet, at vi fik den første Lanz-Fræser fra Mannheim, og det viste sig, at den blev *Vildmoser-*

nes *Behersker*. Den kostede den Gang 30.000 Kr. Det var mange Penge, men de var givet godt ud.

Fræseren ligner nærmest en Tank, men den arbejder kun i fredelig Gerning. Arbejdsapparatet har 120 vinkelformige Knive anbragt i 6 Rækker paa to Tromler, der sidder i Forlængelse af hinanden, men arbejder uafhængigt af hinanden. Tromlerne har 200 Omdrejninger i Minuttet. Fræseren har en Arbejdsbredde af 2 m. Der fræses to Gange, først til 8—10 cm Dybde og senere til den dobbelte Dybde. Fræseren vejer 8 t, men naar den alligevel kan bevæge sig paa blød Bund, skyldes det dens høje, brede Hjul, de er lige ved 2 m høje og med Reservefælg ligesaa brede, den trykker ikke mere paa Jorden det enkelte Sted, end om en Mand stod paa et Ben. En Mand kan staa oprejst inde i Hjulene. Det fik Betydning, da Mandskabet i 1940 under en Luftkamp over Bierstedarealerne, hvor Kuglerne røg dem om Ørene, kunde søge Dækning i Hjulene.

Drevet af en Benzinmotor med 80 Hestes Kraft kan Fræseren behandle 3½ ha i to Timer. Vi fik efterhaanden mange Fræsere og til billigere Penge, fordi de var for store og dyre at bruge, hvor Areaalerne var smaa. Vi raadede i 1945 over 7 Fræsere, hvoraf en brugtes udelukkende til Tromling.

Trods sine store Bæreflader kan det alligevel ske, at Fræserne gaar i Bløde, men i Almindelighed rykker to Fræsere ud ad Gangen, saa kan de i kritiske Tilfælde række hinanden Haanden, og saa har man altid Planker parat til Ambulancetjenesten.

Nu er der kommen en Holbæk-Fræser paa Markedet, den tager kun det halve, men den var os god under Krigtidens Restriktioner.

Mergling af Moserne. Vildmoserne er saa kalkfattige, at ingen Kulturplanter kan gro uden Kalktilførsel. Tomaten danner Undtagelsen, den har jeg set dukke op paa forladte Arbejdspladser paa Spisestederne stammende fra Arbejdernes Frokostpakker. Moserne maa tilføres Kalk, helst i Form af Mergel. Det er min Erfaring, at den samme Mængde Kalk i Mergel virker ca. 50 pCt. bedre end i ren Kalk, som man ellers har nok af i Nærheden af Moserne i Form af Skrivekridt. Det er vel nok Følgestofferne i Mergel, men ogsaa ligefrem den fysiske Virkning af Mergelens Lerindhold, der her gør sig gældende. Det er jo store Mængder Mergel, 10 Kbf. pr. ha, der

bruges. Mergelen køres ud med Tipvogne og tippes af langs de flyttelige Spor. Der kan mergles 4 ha om Dagen med fuldt Mandskab.

Nordjylland faar med Rette Skyld for at være mergelfattigt, men det lykkedes os at finde gode Lejer i *Stenisengene* Nord for Store Vildmose og senere ved *Biersted* Syd for Mosen, og i *Randrup* fandt vi vistnok det eneste brugelige, men da ogsaa værdifulde Leje, som var i rimelig Nærhed af Lille Vildmose. Fra dette Leje er der elier skal køres 25.000 Kbf. Mergelen tages med Gravemaskine, og der efterlades hele smaa Søer, der som Fiskepladser har omtrent ligesaa stor Værdi som den oprindelige Jord.

Det er et helt Sceneri, naar der mergles i Moserne, saa er der megen Teknik, men ogsaa megen menneskelig aarvaagen Arbejdskraft i Virksomhed.

Mergelen udføres paa fræset Areal, den spredes paa Akkord og fræses senere ned. Den lægger sig i et Lag i Jorden nogle cm under Overfladen. Det var et uløst Problem for os at faa den dybere og mere jævnt indblandet i Jorden. Det naas selvfølgelig ved gentagen Jordbehandling, men det kan jo kun ske efterhaanden.

Gødskning af Moserne. Vildmoserne mangler næsten helt Fosforsyre og Kali, og Kvælstof er det meget smaat med. Der blev hvert Aar tilført 300 kg Superfosfat og 200 kg 40 Kaligødning pr. ha. Kvælstofgødning var der ikke i min Tid Tale om. Kvælstoffet maatte Hvidkløveren skaffe, og Kreaturerne kvitterede for Føden ved Gødningsspild paa Marken og ved Urin til Ajlekummen og Gødning til Møddingen.

Det er ikke for meget at sige, at Produktionen retter sig efter Tilførselen af Fosforsyre og Kaligødning. Staten lagde sig selv i Vejen, da den under Krigsaarene lod et Gødningsnævn misforstaaet rationere Vildmoserne med Gødning paa Bekostning af andre langt mindre produktive Arealer.

Men naturligvis blev Normalforbruget stort: 12.400 Sække Superfosfat og 8.300 Sække Kaligødning aarlig. Men et større Forbrug havde nok været endnu fordelagtigere, naar det faldt paa de rette Steder.

Saanningen foregik med to sammenspændte *Westfalia* Gødningsspredere trukket af Traktor, men her viste det sig i Krigstiden, at Heste

udmærket kunde erstatte Traktoren og saa samme Areal, ca. 12 ha om Dagen. Hvor der brugtes Kvælstofgødning til Afgrøder anvendtes *Willemoes* Gødningsspreder, den var nok bedre til Fordeling, men den var for urolig paa frostbundet poltet Bund som Vildmosens.

Kunstgødning og ogsaa ofte Mergling bringes ned ved 2. Fræsning, og nu er Overfladen færdig til at modtage Frøudsæden.

Saningen af Frøet finder Sted, saasnart Grøden er i Luften, først i Maj, og fortsætter til hen i Juli. Det viser sig, at Frøet kommer tidligere jo tidligere Saningen har fundet Sted. Tørre Perioder har ikke afgørende Betydning, da Frøet blot henligger til den fornødne Fugtighed kommer tilstede. Der har aldrig været Vanskeligheder med Hensyn til Bestanden, men med Hensyn til at give Græs i Efter-sommeren er det førstsaaede naturligvis foran.

Frøet saas med en Stubbekøbing Frøsaamaskine, den har to Saa- valser, en til det fine Frø, Hvidkløver og Timothe, og en til det andet større og grovere Frø. Frøet dækkes med en Frøharve, der er spændt bagefter Saamaskinen, og derefter kommer Fræsertromlen, som trykker Mulden fast om Frøet.

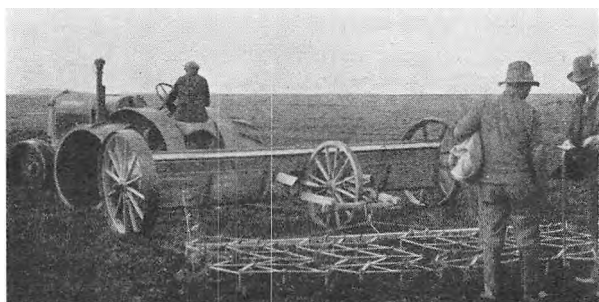
I Vildmoserne har man stedse brugt *Den jyske Græsmarkssektions* Frøblandinger, men efterhaanden er der ændret lidt paa dem efter stedlig Erfaring. Der bruges nu i kg pr. ha: 3 Øtofte Hvidkløver, 2 Vild engelsk Hvidkløver, 5 Timothe, 3 Alm. Rajgræs sildig, 3 Alm. Rajgræs tidlig, 6 Eng-Svingel og 4 Eng-Rapgræs, ialt 26 kg.

Læplantning i Vildmoserne forsøgte straks ved Opdyrkningens Begyndelse. Det gik ved Boligerne, hvor der kan rejses kunstigt Læ imod Vest, hvor Jorden kan holdes ren, og hvor Kreaturerne Bid kan afværges, men det gik ikke, hvor Plantningen fandt Sted i enkelte Hegnsrækker langs Grøfterne. Der rejste sig efterhaanden en Del Kritik mod Vildmosetilsynet for manglende Læplantning, saa vi maatte tage Spørgsmaalet op paany. Der blev i 1938 plantet 11 km Læbælte med to Rækker Bjærgfyrr og 2 Rækker med Sitkagran med 2 m mellem hver Række.

De første to Aar blev der efterplantet, og saa længe Opdrætningscentralen kunde, blev Plantningen holdt ren, og saa fik den Lov til at passe sig selv. Resultatet har jeg set nu i Sommer, og det er virkelig fornøjeligt. Der er nu Gang i Foretagendet. Plantningen er lykkedes. En enkelt Hegnsrække af Sitkagran fra den allerførste Plant-

Kornsaaing med Traktor.

Frøsaaning og Harvning.

ning synes ogsaa at have overvundet Modgangen, men om Plantningen i Mosen betaler sig, er et aabent Spørgsmaal.

Vi fik i Forbindelse med Det danske Hedeselskab anlagt etorstilet Lævirkningsforsøg i Store Vildmose i 1940—41. Resultatet blev: 2 Hold Kvier paa Parceller *uden Læ* gav i 1940 97 kg *Tilvækst*, medens 2 tilsvarende Hold paa Parceller *med Læ* gav 89 kg *Tilvækst* og i 1941 først paa Sommeren *uden Læ* 54,7 kg og *med Læ* 53,2 samt sidst paa Sommeren *uden Læ* 40,6 og *med Læ* 32,5 kg. *Uden Læ* var saaledes bedre end *Læ*.

Det er sandsynligt, at Forsøget ikke er helt rigtigt i sine Ytringer. Læet skulde bevirke, at Græsset kom tidligere og kraftigere frem, saa det kunde give Føde tidligere, men det kunde vi ikke faa Lejlighed til at konstatere. Maaske har Parcellerne ikke trods al Flid været tilstrækkeligt ensartede, og det er derfor muligt, at Forsøget et andet Sted vilde give bedre Resultater.

Det skulde jo være gavnligt, at Kvierne i barsk Vejr kunde søge i Læ, men nu var Sommeren saa varm, saa Kvierne snarere søgte ud i det aabne, hvor der var mere Luftning, og et Særkende er det, at Vildmosens Kvier ikke bisser, sandsynligvis paa Grund af det friske Vindtræk, der fejer Bremserne væk, og ved Kartoffeldyrkningen er det fastslaaet, at Skadedyr som Bladlus og Tæger, der udbreder Bladrullesyge og Mosaiksyge, trives bedre, hvor der er Læ, end hvor der er Blæst. De der lever, faar vel at se den endelige Afklaring af Spørgsmaalene. Der er nu noget ved alting ogsaa ved Læ, selv om det gode er det overvejende.

Det er en Fornøjelse at se Plantningen ved Redskabshusene og Centralgaarden i Store Vildmose saa vel som den Plantning, der er udført i Lille Vildmose under Opdyrkningen, og imponerende er den mere end 100 Aar gl. Plantning ved Vildmosegaarden.

Hegn og Fenner i Vildmoserne. Det sidste, afsluttende Kultiveringsarbejde er Hegningen. Hver Fenne er begrænset af to 2 m dybe Grøfter, og her maa sættes stærke Hegn for at undgaa, at Græsdyrene gaar i Grøfterne og for at holde dem adskilt fra hverandre. Der sættes Hegn paa begge Sider af Grøfterne. Der er 5 m mellem Pælene, og der er 3 Rækker Pigtraad, som, stærkt strammet, afgiver et godt Hegn.

Der er ca. 400 Fenner i Store Vildmose og foreløbig 72 i den Lille Vildmose. Fennerne er fra 4—13 ha. Det giver ialt 850 km Hegn. Der er anvendt nærvæd 200.000 Pæle, de holder gennemgaaende kun 5 Aar, og der skal saaledes udskiftes op imod 40.000 Pæle hvert Aar. Det kan knibe at skaffe alle de Pæle. Jordlovsudvalget burde have sin egen Skov, saa man ikke var saa afhængig af Tilbudet. Vi maatte i min Tid have Hegnpæle helt nede fra Silkeborg Skovene.

Af Kvalitet er Egepæle langt de holdbareste og i Længden nok de billigste, men de er ikke lette at skaffe. Holdbarheden øges ikke ved at Pælene afbarkes, men derimod ved at de friske Pæle sættes i Blaastensbad (4 pCt.) nogle Dage. Forsøg gennem den sjællandske Græsmarkssektion viser dette. Vi fik ikke i min Tid i Mosen draget os dette til Nytte, men nu er Resultaterne saa sikre, at det bør ske.

Det daarlige Drikkevand i Moserne skyldes et alt for stort Jernindhold, 5—30 Milligram pr. Liter eller ca. 100 Gange det normale. Dyrene forsyner sig dog gerne med Vandet, men vi Mennesker sy-

nes ikke om det, men dog ogsaa her er den menneskelige Tilvænnning stor. Da en Mand ved Siden af Vildmosemejeriet fik Vand fra dettes Rensningsanlæg, sagde hans Børn: »Hvad er det for noget Vand, det smager jo ett a nøj,« og det var jo sandt nok.

Der er i Store Vildmose fire Tommers Boringer for hver fire Fenner langs Vejene, saaledes at Trugene i Hjørnerne af 4 Fenner kan fyldes ved den kørende Motor-Vandpumpe fra samme Boring. Der er 135 Boringer, som gaar 20—50 m i Dybden.

Værre er Drikkevandsforholdene i Lille Vildmose. Der er boret indtil 125 m i plastisk Ler uden at finde Vand af Betydning. Her maa Kreaturerne nøjes med Grøftevand fra ordnede Vandingssteder. En Del Fenner faar dog Vand fra Dokkedal Vandværk udenfor Mosen, og noget lignende tænker man paa i Store Vildmose, nemlig at føre Vand ind til Bebyggelserne og Fennerne fra Omgivelserne, men det bliver jo igen en Millionudgift. Hvorom alting er, Vandspørgsmaalet til Drikke ligger i Moserne vanskeligt, men ogsaa med dette er man kommen igennem saa slideligt, og det bliver nok bedre i Fremtiden.

Er Vildmoserne saa gode til Dyrkning?

Ja, i Hovedsagen Ja, men der er baade Ulemper og Fordele fremfor alm. Agerjord til Dyrkning. De er ikke saa tidligt tjenlige om Foraaret, og Afgrøderne kan om Vinteren ved haard Frost lettere tage Skade. Tørvemulden kan ved udtørrende Behandling tage Skade ved at miste sin Kapillaritet, og endelig kan Stankelbenslarver være slemme i den løse Tørvejord, men de fleste af disse Ulemper kan imødegaaes ved passende Indgreb, og saa kan Vildmoserne udnytte Varmen meget bedre end andre Jorder. Det er utroligt, som Afgrøderne kan gro i en Periode med Varme og passende Fugtighed, og kniber det med Nedbøren, holder Vildmoserne sine 14 Dage til 3 Uger længere end Agermarken.

Mosernes trevlede Overflade giver sine Vanskeligheder ved den finere Saaning, men saa fyger Overfladen til Gengæld ikke saadan i Storm, som den lette Sandjord.

Hvad kan der gro? Først og fremmest *Græs*. Vildmoserne er de fødte Græssteder. Det var Græsklædningen, som man først tænkte

Høet i Stakke.

paa ved Opdyrkningen, og dette har man ikke taget fejl i. Ingen Steder ser man her til Lands en saadan Slette af Kulturgræs som i Vildmoserne. Der er Bid for Kreaturerne i Sommertiden, men der er ogsaa til Vinterfoder. Der bjærges i Store V. hvert Aar 2—3000 Læs Hø og mindst ligesaa mange Læs grønt Græs til Ensilage til Vinterfoder, men efterhaanden har det vist sig, at der kan gro meget andet end Græs. Til at begynde med blev Græsarealerne omlagt med Græsfrø uden Dæksæd, men nu bruger man efterhaanden tyndsaaet Havre og endogsaa Byg til Dæksæd. Rug kan give store Afgrøder, ja, selv Vaarhvede giver godt.

Man blev tidlig opmærksom paa, at *Kartoffeldyrkningen* havde en særlig Chance, og især Fremavlen af *tidlige* og *middeltidlige* Kartoffler.

Kvaliteten bliver saa fin ernæringsmæssigt, fordi Kartofflerne *bevarer Smagen som nye Kartoffler* meget længere end Kartoffler paa Agermark.

Under Ungskuet i Brønderslev var der naturligvis stort Rykind paa Moserne. Statens Husdyrbrugsudvalg var i Besøg og blev be-
værtet med Steg og Kartoffler. Kartofflerne var delikate, og da det var først i Juli, faldt den Bemærkning: »Ja, det er nu alligevel dejligt med nye Kartoffler!« »Ja, det er nu gamle Kartoffler!« blev der svaret. Det vilde ingen tro i første Omgang, men det blev jo let

bevist, at det var Kartoflerne fra sidste Aar, der havde holdt sig som nye. Jeg har ofte tænkt paa, at i den trange Tid for Bananindførselen, kunde *Kirkeby* have fundet et godt Erstatningsemne i Vildmosernes fine Spisekartofler.

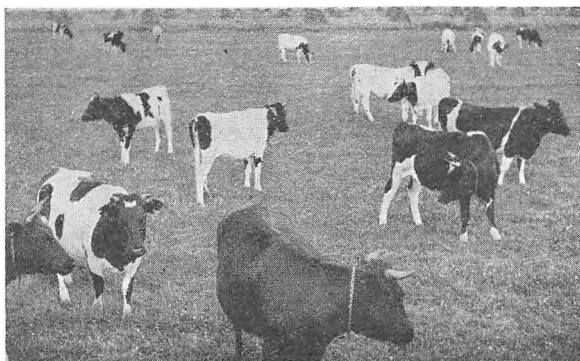
Kartoflerne er lette at holde fri for de Sygdomme, der fordeles ved Bladlus og Tæger, fordi der ikke er mange af disse Insekter i Mosen under den friske Blæst. Det har gentagne Gange vist sig, at Kartofler, som bliver daarligere Aar efter Aar paa Sjælland, kommer sig igen ved at blive overflyttet til Vildmosen. Det var Forstander *Th. Frederiksen*, Frederikshøj, der som Leder af den af A/S De danske Spritfabrikker forpagtede Gaard i Mosen fik sat Kartoffeldyrkningen i System og nyttiggjort Avlen som Læggekartofler for andre Dele af Landet. Der sendes hvert Aar flere Tusinde Tdr. markkontrollerede Læggekartofler til Fordeling paa Øerne.

Kartoflerne er en fortrinlig Omlægningsafgrøde, som skørner og renser Jorden.

Gulerødder er ogsaa en fortrinlig Afgrøde paa Moserne, idet Jorden her ikke er saa befængt med alm. Ukrudt, som de ældre »kultiverede« Agermarker er, og Gulerødderne er som Kartoflerne lette at tage op i den løse Mosejord. Det kneb i min Tid noget for de dyberegaaende Rodfrugter som *Runkelroer*, *Kaalroer* og *Sukkerroer*, men det vil nok gaa bedre efterhaanden, som Mergelen bliver bedre fordelt i Jorden.

I 1925 var *Hvidkløveren* i nogle nyanlagte Fenner overvældende god, og den blev da benyttet til Avl af Hvidkløverfrø, hvor et Konsortium af erfarne Frøavlere overtog Behandlingen og Salget af Kløveren. Forsøget lykkedes. Pressen fulgte Sagen med stor Interesse. Der rejstes overdrevne Forventninger, og Prisen paa Verdensmarkedet faldt paa Hvidkløverfrø, men for Mosen gjorde dette intet Skaar i Glæden, vi fik som vor Part Hvidkløver til det følgende Aar, og Konsortiet klarede sig ogsaa godt økonomisk.

Hvad kom der nu ud af Græsningen? Det var til at begynde med Meningen, at de nyudlagte Fenner skulde lejes ud til Græsfedning, men Udbudet blev mødt med Mistro, og det kneb med at faa de gode Priser for Udleje frem. Vildmosekommissionen maatte selv til at prøve med Fedning. Forsøget blev gjort i Lunefennerne i Aarene 1927, 28 og 1929 med ca. 50 Fedestude hvert Aar, og det viste sig

Kreaturene er mætte.

da, at der blev en Tilvækst af godt og vel *1 kg Tilvækst pr. Dyr og Dag*. Det var et godt Resultat, og nu blev der god Tilslutning af Græsfedere, men da Konjunkturerne for Kød gik ned, blev det nødvendigt at omlægge Produktionen til Mælk. Det var især Omegnens Landmænd, der kunde drage Fordel heraf, idet de sendte deres Malkekvægsbesætninger ud i Mosen, hvor Kommissionen maatte indrette cementerede Malkepladser til Malkningen og *Kreaturpasserhuse* til Sommerbolig for Fodermestrene og deres Familier. Men ogsaa fjernere boende Landmænd med Vovemod tog Sagen op. Der foreligger Regnskab fra Proprietær *Chr. Korsgaard*, Tøttrupgaard ved Tisted, som i 1929 havde 2 Fenner med 21,2 ha besat med 42 Jerseykøer og 1 Tyr. Han fik et Overskud af over 3000 Kr. ud af det.

Heste trivedes godt paa Mosen. Det blev en Antagelse, at Hingste-Plage skulde være et Aar paa Mosen og et Aar i Marsken for at blive rigtigt gode, og nu fik Mosen stærkt Tilløb af Heste, men de blev ikke særligt yndede, fordi de løber for meget rundt i Flokke, træder de bløde Fenner for meget op, gnaver fortrinsvis paa enkelte Partier, som de holder for meget nede og efterlader Græsningen paa andre Partier, hvor de lægger deres Gødning. Hestene maa dog med til en vis Grad, fordi de ikke er bange for at tage de Buske, som Kvæget efterlader ved deres Gødningssteder. Hestene maa ikke komme med før Græstæppet er groet ordentligt sammen og ikke med mere end 10 pCt. af den samlede Dyrebestand, som Vildmosetilsynets Kontrakter tillader.

Faar er kun delvis velsete i Moserne, skønt deres Ydelser kan være fortrinlig. Fra Ledelsens Side har der flere Gange været gjort Forsøg, og fra Centralgaarden foreligger der saaledes fra 1943 et Regnskab, der viser, at 50 *Faar* og 2 *Vædere* har givet 76 levendefødte *Lam* eller 1,5 *Lam* pr. *Moderfaar*. Der blev solgt *Uld* for 3.000 Kr., *Lam* for 4.400 Kr. og tillagte *Lam* af *Værdi* 2.600 Kr., ialt 10.000 Kr. Det blev 200 Kr. pr. *Moderfaar* og for 16 ha *Græsning* 625 Kr. pr. ha, men ogsaa her ebbede *Holdet* ligesom ved et tidligere *Forsøg* ud paa *Grund* af *Angreb* af *Leverikter*. *Faareholdet* er ikke blevet til noget rigtigt, men det kan maaske komme, naar *Mosen* bliver mere tør, og hvis *Konjunkturerne* holder med.

Det er en *Udgift*, at der skal være særlige *Faarehegn* for at skærme de smaa *Lam* for at falde i *Grøfterne*, og saa gaar *Faarene* ogsaa for stærkt i *Bund* ved *Græsningen*. Det kan gaa for et *Aar*, men de skal nok helst skiftes til nye *Græsgange*, men det er vanskeligt af *Hensyn* til *Faarehegnene*.

Gæs og *Høns* er glade for det gode *Græs* og giver en stor og billig *Produktion*, men de kræver stadigt *Tilsyn*.

Bier har haft deres *Chance* i *Vildmoserne*. De blomstrende *Hvidkløvermarker* maa være et sandt *Eldorado* for dem, men det økonomiske *Resultat* kender jeg ikke noget til.

Udleje af Fennerne er et interessant *Kapitel*. Det var *Folk* med *Interesse* for *Græsfedning*, der var *Vildmosens* første *Lejere*, mange af dem var *Handelsmænd*, og det var de mest trofaste i *Lejemaalene*. *Landmændene* var nok saa følsomme overfor *Konjunktursvingninger*, men gennemgaaende holdt man godt ud. Af 84 *Lejere* i 1930 har 37 enten selv eller ved deres *Efterfølgere* paa *Gaardene* holdt ud igennem de mange *Aar* til 1944.

Til at begynde med lejedes *Fennerne* ud for et *Aar* ad *Gangen*, men ved min *Tiltræden* fik jeg ordnet *treaarige Kontrakter*, og det har givet mere *Ro* i *Udlejningen*. De fleste *Græslejere* var naturligt fra *Aalborg* og *Hjørring Amter*, hver med en lige stor *Part* og kun nogle faa *Procent* var fra andre *jydske Amter* og da især fra *Thisted Amt*.

Den *aarlige Leje* var i 1943 for 1075 ha i *Store V.* 170.000 Kr. og i *Lille V.* for 700 ha 133.000 Kr. Det var henholdsvis 170 og 190 Kr. pr. ha, det er mere end en *Fordobling* af *Lejen* fra 1934, da den var

80 Kr. pr. ha, men dertil er at sige, at ogsaa Udgifterne er steget stærkt.

Mod Slutningen af min Virksomhed kom Husmandsforeningerne stærkt med i Lejemaalene, og det har nu udviklet sig til, at *Brønderslev Husmandsforening*, der var den første Græslejer i St. Vildmose, har forpagtet to hele Staldgaarde under Opdrætningscentralen.

Naturligvis er hele Udlejningen af Græsfenner et ømtaaleligt Apparat, hvor Fordelen svinger efter Konjunkturerne og Aarets Betingelser for Græsvækst, men det tør vist nok siges, at Vildmoserne har været til Gavn for mange Græssere i vide Kredse.

Da det kneb med Udlejning af Græsset til at begynde med, vilde Staten godt afhænde Arealerne, men nu er Salget af Hensyn til en nødvendig Brændselsreserve i Fremtiden ganske udelukket.

Forpagtninger paa Moserne. Under de vanskelige Udlejerforhold i de første Opdyrkningsaar var det nærliggende at organisere Landbrug paa Store Vildmose, men kunde der nu skaffes Foder, som Dyrene kunde leve af om Vinteren? Forsøget maatte Vildmosekommissionen gøre ved at rejse den første Gaard og ordne Fodringsforsøg med Hø og Ensilage. Det skete i 1933 og 34. Landbrugskandidat *A. C. Winther* var Forsøgslaboratoriets Mand paa Stedet, og da Forsøgene med et godt Resultat var fuldførte, gled han ind som en af de første Forpagtere, i 1934 byggedes Resten af Forpagtergaardene, saaledes at der blev 8 à 40 ha og 2 à 20 ha. Til hver Gaard hører en god Beboelse og Stald til 20 Malkekøer, ca. 40 Grise og 2—3 Heste. Der er Møddingssted, Ajlekumme og 4 Ensilagebeholdere samt Hegn omkr. Fennerne. Forpagternes Afgift er konjunkturbestemt, Bygningerne har kostet 20—30.000 Kr. Jorden er sat til 800 Kr. pr. ha. Det er for 40 ha 32.000 Kr., ialt ca. 50.000 Kr. der skal forrentes. Halvdelen af Afgiften hviler paa Smør, Fjerdedelen paa Flæsk og Fjerdedelen paa Kød. Afgiften kan falde til 2 pCt. og stige til 7 pCt., hvor den har været i snart mange Aar. Forpagterne forrenter Elektricitetsanlægget, og de anskaffer de fornødne Driftsmidler: Besætning, Maskiner og Inventar.

Driften skal være præget af Græsning, men Forpagterne er efterhaanden bleven ret fritstillet, saaledes at de nu dyrker baade Korn og Rodfrugter. Driften er ret individuel. Alle Forpagterne har dog Besætning, hvoraf enkelte har været meget fremragende. Nogle læg-

ger Vægt paa Kartoffeldyrkning, saaledes Taffelgaarden, som har været drevet af *A/S De danske Spritfabrikker*.

Ved Valget af Forpagtere i Mosen har man stedse lagt Vægt paa, at de havde Kendskab til Drift paa Mosejord. Flere har været med fra Begyndelsen af. Det har altid været mig en Glæde at samarbejde med Forpagterne. De har paa deres Vis været Pionerer paa Mosen og vist, at der med Flid og forstaaende Arbejde kan komme et godt Resultat ud af den kultiverede Jord. Nu vokser anden Generation op, den er opdrættet paa Mosen. En enkelt Forpagtersøn har fortsat Forpagtningen efter Faderen. De første Aar var vel slidsomme nok, men alle Medlemmer af Familierne hjalp jo til, og saa kom man over Vanskelighederne.

Da jeg i 1934 besøgte vor første Forpagter, bød han mig et Glas Vin og sagde: »Ja, Vinen var nu ellers købt til Forsøgsleder L. P. Jacobsen, han har hjulpet min Kone og mig til denne Forpagtning, men nu er han jo død, og nu haaber jeg paa godt Samarbejde med Dem.« Dette Haab gik i Opfyldelse. Det har været Lyspunkter i min Tilværelse, naar jeg var paa Tilsyn og saa, hvor de sled i det med godt Resultat. Det er ikke fattige Mosedykere, som jeg har set dem i Tyskland, men gode Skatteborgere i deres Sogn. Mosens Værdier udnyttes gennem deres personlige Initiativ.

En særlig Forpagtning dannede *Opdrætningscentralen*, den er kendt over det ganske Land, fordi saa mange har besøgt den eller paa anden Maade haft Forbindelse med den.

Det var Dyr læge *P. Grinsted*, Aalborg, der fik den Tanke, at Landbrugsorganisationerne omkring Aalborg skulde leje et Areal i Vildmosen og opdrætte 150 tuberkulosefrie Kvier til Indskud i Besætningerne. Tanken blev venligt modtaget af Vildmosekommissionen, men den strandede paa sin nærmere Udformning i Forhandlinger med Ministeriet.

Det blev min Opgave at faa den gode Tanke trukket i Klæderne og organisere den, saaledes at den kom til at gøre Gavn i Kampen mod Kvægtuberkulosen i det ganske Land. Men hvem skulde sætte Arbejdet i Scene. Det stod mig hurtigt klart, at det skulde være *De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation*, og saaledes blev det ganske naturligt. Det var jo denne Organisation, der repræsenterede Andelsmejerierne, og fra dem kunde der tegnes Kvier til Optagelse

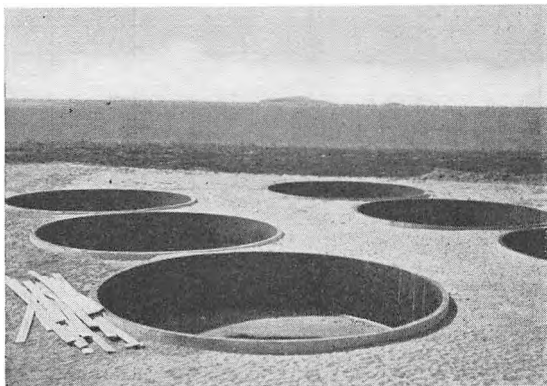
paa Opdrætningscentralen, og fra denne kunde Kvierne komme tilbage som friskt Indskud i de Besætninger, som skulde renses ud, Organisationen havde Driftskapital og det fornødne Apparat til Administrationen.

Fællesorganisationen tog fat med godt Mod og Forstaaelse. Inspektør *N. Mølgaard* blev antaget til Leder. Der blev antaget fornøden Medhjælp til Drift og Pasning af det store Apparat, og fra Mejerikontoret i Aarhus tegnedes Kalve til Optagelsen under Aarvaagning af, at de var fri for Tuberkulose og Kastning. Fællesorganisationen med Formanden, Propr. *S. Overgaard* og Direktør *L. P. Frederiksen*, gjorde et stort Arbejde for at faa det hele til at gaa. Men det gik ikke. Der var Vanskeligheder lige fra Begyndelsen. De første Kalve led under det kolde Vejr i September 1935, og selvom Græs-Udbyttet var godt i 1935, saa svækkedes det i de følgende Aar paa Grund af Stankelbenslarver og kolde Vintre. Paa visse Omraader kneb det for Kvierne at trives, uvist af hvilken Grund. Maaske var Kulturerne for nye, maaske skulde der gentagne Fosforsyre- og Kalitilførsler til, før Græsset og Kvierne kunde trives. Der kom Kritik fra Mejerierne, hvor utilfredse Andelshavere opponerede mod Foretagendet, og Enden paa det hele blev, at Mejeriernes Fællesorganisation i 1938 afgav hele sit Materiel og sin Inspektør til Statens Jordlovsudvalg, som allerede i 1935 havde overtaget Store Vildmose med alle dens Værdier.

Det var dog en stor Hjælp, at De danske Mejeriers Fællesorganisation traadte til i Starten og stillede Midler og Organisation i Opdrætningscentralens Tjeneste. Den var næppe kommen i Gang i 1935, hvis ikke Fællesorganisationen havde vist Vovemod i den gode Sag. Der blev gjort Erfaringer, som er kommen *Vildmosetilsynet* til Nytte i dets fortsatte Arbejde med Opdrætningscentralen.

Staten havde paa sin Side først gennem Vildmosekommissionen og senere gennem Vildmosetilsynet gjort sig store Anstrengelser for at hjælpe Fællesorganisationen med Opgaven.

Statens Indsats ved Opdrætningscentralen. Ved Overenskomsten med Mejeriernes Fællesorganisation paatog Staten som sin Opgave at bygge en Centralgaard og 19 Staldgaarde, hver med Plads til 100 Kvier, Lade til 100 Læs Hø samt 5 Siloer 7 m i Diameter og med Plads til 50 Tons Ensilage i hver Silo. Dernæst skulde der stilles

Ensilage-Kummerne færdige.

A. I. V.-Vædsken parat.

1500 ha af Sandels og Damfenerne til Raadighed for Opdrætningscentralen, og alt dette skulde ske saa betids, at det bjærgede Hø kunde komme i Lade senest i Aug. og Kalvene i Hus i Oktober og Ensilagen saa hurtigt, som den kunde blive slaet i Juni 1935.

Først lige før Jul i 1934 var Kontrakten underskrevet med Mejerierne, og først da kunde der tages fat paa Byggeriet, og nu indtraadte der en Forværring af Situationen, idet Mosens Underlag viste sig eftergiveligt. Der maatte ekstra Fundering til. Dette vilde medføre Overskridelser, men ogsaa gøre det vanskeligt at blive færdig med Byggeriet i rette Tid.

Det blev en enerverende Tid for alle dem, der havde med Byggeriet

at gøre, og det var snart sagt alle Haandværkere Nord for Limfjorden, og der var ogsaa Konsortier i Aalborg, der havde store Akkorder. Alting lykkedes dog, Landbrugsminister *Bording* stillede sig forstaaende overfor Vanskelighederne, Arbejdere og Haandværkere arbejdede som smaa Heste med deres Akkorder. *Wright, Thomsen & Kjær* ordnede store Stykker Vej, slæbte uhyre Mængder Byggemateriale og Sand til Belægning af Byggepladserne, og hvad det bedste var, vi klarede den vanskelige Situation. Alt blev færdigt i sidste Øjeblik. Den store Hovedbygning blev saavidt færdig, at Eleverne, som ankom den første Maj, kunde faa Kaffe ved Ankomsten, men først den næste Dag alm. Mad fra Køkkenet. De maatte først bo i Gymnastiksalen for senere at rykke over i Elevbygningen.

Vejene blev færdige, Laderne kom paa Plads, saa Indkørsel af Hø kunde finde Sted. Siloerne var færdigstøbt og fyldt i Juni. Det kneb med Staldene, men det hjalp, at Oktober Maaned var mild, og Kvierne kom ind sidst i Oktober, og alle vi, der havde været haardt spændt for paa en eller anden eller endog flere Maader, drog et Lettelsens Suk. Men jeg tror nok, at alle var enige med Arkitekt *Hejlesen* og mig i, at sligt skulde vi ikke gøre om en Gang til.

Værst tog den bløde Undergrund paa min Underbevidsthed. Jeg kunde vaagne op midt om Natten og synes, at jeg befandt mig paa Hovedbygningen i Mosen, og følte, at den skiltes ad til alle Sider. Senere, da jeg saa hvordan Underlagene blev støbt sammen i hele Plader, armeret med Jern, gik mine natlige Drømme over til, at jeg sank med Bygningen ganske gradvis, men Bygningen sank dog som en Helhed. Arkitekt *Hejlesen* havde det ikke bedre, han fortalte mig en Dag hen paa Sommeren: »I Nat har jeg for første Gang i lange Tider faaet Søvn, for nu ved jeg, at vi kan blive færdige.«

Til Brug ved Høbjærgningen forærede Vildmosekommissionen Mejerierne 8.000 Høryttere, fremstillet i Tværsted Plantage. De blev leveret fiks og færdige i Mosen til 1 Krone pr. Stk. Det var den Gang, men det er dog kun 15 Aar siden.

Sidst i Oktober kunde vi holde et Slags forsinket Rejsegilde, hvori 350 Haandværkere deltog, og her var Fryd og Glæde over de udførte Arbejder og de overstaaede Strabadser.

Der kom adskillige Vanskeligheder, saaledes det følgende Aar, da vi maatte hjælpe til med at bekæmpe Stankelbenslarver paa 300 ha,

men alt ialt var Samarbejdet med Fællesorganisationen godt. Vi var i samme Baad. Da Mejerierne fratraadte i 1939, var der intet andet at gøre, end at Vildmosetilsynet maatte træde til. Det kunde blive trælsomt nok, men hvad, Driftsapparatet fulgte jo med. Inspektør *N. Mølgaard* traadte i vor Tjeneste og medbragte sine Erfaringer, og Ledelsen kunde ligesom blive mere koncentreret. Det skulde gaa.

Det var en bydende Nødvendighed, at Staten overtog Opdrætningscentralen, og især efter at Landet blev besat af tyske Tropper. Ingen privat Virksomhed, heller ikke Mejerierne, kunde have været tjent med de Restriktioner, hvorunder Vildmosearbejdet maatte glide ind. Tit og ofte maatte man sande det gamle Ord: Har man sagt A, maa man sige B, men ofte kostede det økonomiske Ofre, som Enkeltmand ikke kunde have magtet. Ingen kunde dog tænke sig at lade Vildmoserne med de Produktionsmuligheder, der var stillet paa Benene, forfalde, og det lykkedes da ogsaa at redde dem og holde Arbejdsapparatet intakt til efter Krigen, og samtidig naaedes det at hjælpe til i den trange Samfundshusholdning med Produktionen i Moseerne, hvilket heller ikke maa overses.

Det gik godt med Tegning af Kalve til Opdræt paa Opdrætningscentralen, og Tegningen af friske Kalve er fremdeles Hovedsagen ved Besættelsen af Fennerne, men blev der ikke tegnet nok, købte vi selv til Supplering af Tegningen. Der er i Aarene 1935—44 modtaget over 10.000 Kvier i Pension, og deraf har Husmandsforeningernes Fællesindkøbsforeninger tegnet 645, men Vildmosetilsynet har selv opkøbt tæt ved 3.000 Kvier.

Indkøbsforeningernes Kvier er bortsolgt ved Auktion til de højstbydende. Vore, Vildmosetilsynets Kvier, blev udloddet til Nybyggere blandt Husmændene. De lysthavende indkaldtes af Amtskommissionernes Formænd til at møde til Udlodningen om Efteraaret. Formændene mødte ofte selv med, og det var en Glæde at se, hvorledes disse erfarne Mænd vejledede deres Klienter, og for os var det rart at være med til at overlade gode Kvier til Begyndere i Husmændenes Gerning, hvor vi ialtfald vidste, at Dyrene var gode og ikke for dyre, og jeg tror da ogsaa, at Køberne havde Indtryk af, at de ikke befandt sig i Handelsklør, men overfor hensyntagende Sælgere.

Endnu morsommere var det i mine sidste Aar paa Mosen, at vi solgte Kvier til Husmændenes Indkøbsforeninger. Da gik der i Reglen

flere, ofte mange ad Gangen, og Omsætningen var god. Staten tjente mere paa selv at købe og sælge Kvier fra Opdrætningscentralen, end ved at tage Kvier i Pension, og Nytten var sikkert lige saa stor.

De røde danske Malkekøer var i overvejende Grad repræsenteret. Af ca. 6.500 Kvier tegnede i Perioden 1938—44 var 4.400 røde, godt 1.400 sortbrogede, 671 Korthorn og 11 Jersey. Kreaturmæssigt farves Jylland rødt, og det er vel rigtigt nok, men mærkeligt er det, at Husmænd ikke eftertragter en saa udpræget Husmandsko som Jersey-Koen.

Med Bekæmpelsen af Tuberkulose og smitsom Kalvekastning er det gaaet godt. I Aarene 1938—44 har kun 1,6 pCt. reageret for Tuberkulose og 1 pCt. for Kastning, og det har kun en enkelt Gang været vanskeligt at udrense disse Sygdomme.

Mund- og Klovesygen krævede i 1938—39 3 pCt. af Dyrene. Det var naadigt sluppet. Højst var Dødeligheden i 1936 under Mejerierne paa Grund af en kraftig Optræden af *Tarm- og Bughindebetændelse*. *Lungeorm* var mærkværdig slemme paa Indkøbsforeningens Kvier. Det var maaske Aarsagen til, at de trak sig tilbage.

Den kunstige *Inseminering* blev først i det store her i Landet prøvet paa Opdrætningscentralen i Maanederne Februar, Marts og April i 1936—37. Der bedækkedes i de to Aar ca. 1.500 Kvier og insemineredes ca. 1.100, men Resultaterne var ikke saa opmuntrende for Insemineringen, at vi fandt Anledning til at fortsætte, da vi i andre Henseender maatte foretrække at bruge den naturlige Bedækning.

Vildmosen har hele Tiden haft Fordel af at staa under Veterinærdirektoratets Kontrol, men Vildmosen har ogsaa skaffet de lokale Dyr-læger meget Arbejde.

Opdrætningscentralen har været med i *Statens Husdyrbrugsforsøg*, saaledes med Forsøg med *forskellige Ensileringsmidler*. Disse Forsøg gav det slaaende Udslag, at de Dyr, der fik svovlsyre-ensileret Foder uden Kalktilskud gav sig af Nød og Trang til at æde Træskillevæggene, fordi Svovlsyren virker afkalkende paa Dyrenes Knogler.

Der var ogsaa Forsøg i Gang, om Opfodring med Gulerodsensilage virkede befordrende paa Frugtbarheden paa Grund af dens Indhold af Vitaminer.

Der var en fin Lejlighed til at sammenligne de forskellige Hesteracer ved Brugen paa Centralgaarden. De svære Hesteracer havde

Besøg paa Centralgaarden.

deres Fortrin, hvor der krævedes stærkt vedholdende Træk. Baade de *jydske* Heste og *Belgiere* gik roligt i Gang og gennemførte det tunge Arbejde, men de var tungere og mere ubehændige end de lettere Racer som Oldenborgere, Frederiksborg-Hestene og Norbaggerne. De lettere Heste slap nemmere over de bløde Steder i Mosen og klarede efter deres Størrelse et forholdsvis stort Træk og udførte et forholdsvis stort Arbejde, og til at flytte en Hesterive kom ingen ved Siden af den lille energiske og iltre Norbag. Efter en lang Arbejdsdag havde den Humør nok til at slaa Enden i Vejret. Det prøvede de svære Heste ikke paa.

Der var god Lejlighed til at uddanne unge Landmænd i Landmandsgerningen. Der blev givet Præmier til Fodermestrene for den bedste Pasning af deres Stald, og der blev givet de almindelige Takster for Overarbejde, og der arbejdedes med Liv og Lyst. Der var gode Forhold for Opholdet, og i Fristunderne Adgang til Sport og Gymnastik. Der var vel langt til de nærmeste Byer, men de unge kunde selv, og der var paa anden Maade Underholdning.

For de ledende var der Lejlighed til at vise Dygtighed i Rationalisering af Arbejdet og i Brugen af arbejdsbesparende Maskiner. Opdrætningscentralen blev ikke alene et Hjælpested imod Kvæg sygdomme, et Produktionssted, der kom mange trængende til Gode, men det blev ogsaa et Lærested i mange Henseender.

Nu er Tuberkulosen i Kvægbesætningerne de allerfleste Steder rensat ud, og Kampen imod den synger paa sit sidste Vers, og Op-

drætningscentralens Opgave er dermed udtømt i denne Henseende, men der er nok andet at tage fat paa. Flere af Gaardene er bortforpagtet, og Centralgaarden har indrettet sig paa Malkekøer, og det er nok rigtigt. Kulturen er blevet ældre, Centralgaarden som Landbrugsbedrift stabiliseret.

Opdrætningscentralen har altid haft Publikums Bevaagenhed. Mange er de Landmandselskaber, der gerne vil kikke ind i den store Bedrift, som vi alle har en Anpart i, og som med sine Opgaver er blevet hele Landets Bedrift.

Drivkraften i Vildmoserne

Der var en Gang en Statsmand, som sagde: Til at føre Krig hører tre Ting, Penge, Penge og Penge! Paa samme Maade kunde man vist godt i Kultivering af Vildmoserne sige: Til Opdyrkning og Drift af saa store øde Arealer hører tre Ting: *Benzin, Benzin* og atter *Benzin*.

Dette Brændselsstof drev Fræserne og efterhaanden de mange Traktorer, der var nødvendige. Det var vel nok op til 32 Traktorer, som vi kom til at raade over, men ogsaa paa vor Jernbane, var det som oftest benzindrevne Lokomotiver, der besørgede Transporten af Materialer omkring i Moserne, hvadenten det nu var Vejmaterialer eller Mergel til Fennerne og Materiel til Byggeriet. Efterhaanden overtog vi jo selv baade Mergelkørsel og Vejbygningen, idet vi fik en stor Del af Hedeselskabets Mergelmateriel overdraget. Medens vi var allerbedst i Gang sidst i Trediverne, brugte vi ca. 200.000 Liter Benzin om Aaret. Det var en billig Drivkraft, idet vi jo var fritaget for at svare Afgift af den Benzin, som brugtes i Driften.

Det var derfor noget nær en Katastrofe, da Benzintildelingen efter Besættelsen maatte indskrænkes til et rent Minimum, der kun kunde tjene til Igangsættelsen af Motorerne.

Til Udkørsel af Mergel havde vi dog ogsaa dampdrevne Lokomotiver.

Da Nøden, Benzin-Nøden, var størst, kom Hjælpen uventet i Form af *Naturgas* fra Frederikshavn. Denne Kraft var langt dyrere end Benzinen. Den kostede saavidt jeg erindrer 1 Kr. pr. kbm, og den svarede i Kraft nogenlunde til 1 Liter Benzin, men saa kom hertil, at den maatte emballeres i trykprøvede, tunge Jernflasker, og nu gik vore Biler frem og tilbage mellem Vildmosen og Frederikshavn Dag

og Nat, saavidt vi kunde faa Gas. Saa blev det efterhaanden galt med Gummisliddet. Det var helt fantastiske Dæk, der kørtes med, og tilsidst maatte Mosen helt give op og overlade Kørselen til Vognmænd, saavidt saadanne vilde entrere. Det var en stor Ulempe, at Flaskerne var saa tunge og uhandelige. Det var ikke som Benzinen, der kun skulde fyldes paa efterhaanden, som Tanken løb tom, men Flaskerne laa i Reglen paa Rad ved Aflæsningsstedet, og nu maatte Føreren af Traktoren sørge for baade at faa Flaskerne kørt tilstrækkelig tomme og forsyne sig ved Aflæsningsstedet, naar han var i Nærheden, og det var ikke altid let at faa det Regnestykke til at gaa op.

Men trods alle Besværligheder var det en Tilskikkelse, at Gassen fra Frederikshavn kunde faas, og at Boringerne holdt ud, saa godt som de gjorde. Der kom efterhaanden mange til, som skulde forsynes: Kaas Briketfabrik, Cementfabrikernes Mosebrug, en Mængde Rutebiler, ja endog Statsbanerne og mange, mange andre. Ja, selv alm. Biler kørte med Gas.

Endelig kom *Generatorerne*, hvor man kunde fyre med Træ eller Koks i en Slags Kakkellovn, der hængte bag paa Bilerne eller var anbragt paa Traktorerne.

I Store Vildmose var det naturligt, at vi kørte med eget Brændsel, og nu blev der bygget Gasværk til Produktion af Tørvekoks, og Traktorerne blev ombygget til Generatordrift. Den Form, man fandt til at begynde med var ikke hensigtsmæssig, den førte til idelige Standsninger og Reparationer, men ved en Ændring lykkedes det at faa dem gjort mere stabile i Arbejdet. Det var trods alt en Hjælp, Virksomheden blev holdt i Gang.

Jeg maatte selv, d. v. s. min udmærkede Chauffør, køre med Tørvekoks, og han havde nok med at holde Bilen i Virksomhed.

En Gang var det mig til Nytte, at Tørvegassen var lunefuld. Vi havde faaet Ordre fra det nærmestliggende tyske Hovedkvarter i Tylstrup til, at vi skulde møde med min Bil i Tylstrup Kl. 8, men det vilde nu Generatoren ikke, den gik ikke i Gang inden Kl. var 9, og da var den Højstkommanderende kørt fra Tylstrup til Aalborg med en Lastvogn, hvor to Soldater sad Vagt med Gevær i Færdigstilling bag i Bilen. Vi tog imidlertid Lastbilen med en flot Spurt, og kom til Hovedkvarteret i Aalborg, hvor vi fik at vide, at min Bil ikke kunde rekvireres, fordi det var en privat Bil og nødvendig i min

Virksomhed. En stædig Generator kunde saaledes ogsaa være til Nytte.

Under disse utrygge Forhold for Fremskaffelse af Kraft turde vi ikke andet end at udvide Hesteholdet, og dette var os en god Hjælp. Vi havde det nærliggende Hjallerup Foraarsmarked at kunne ty til, og her kunde vi til Dagens Priser faa den Hestekraft, der passede ind i de forskellige Virksomheder.

Jo Kraften i Vildmoserne er et Kapitel for sig selv. Det er godt, at det blev overstaaet.

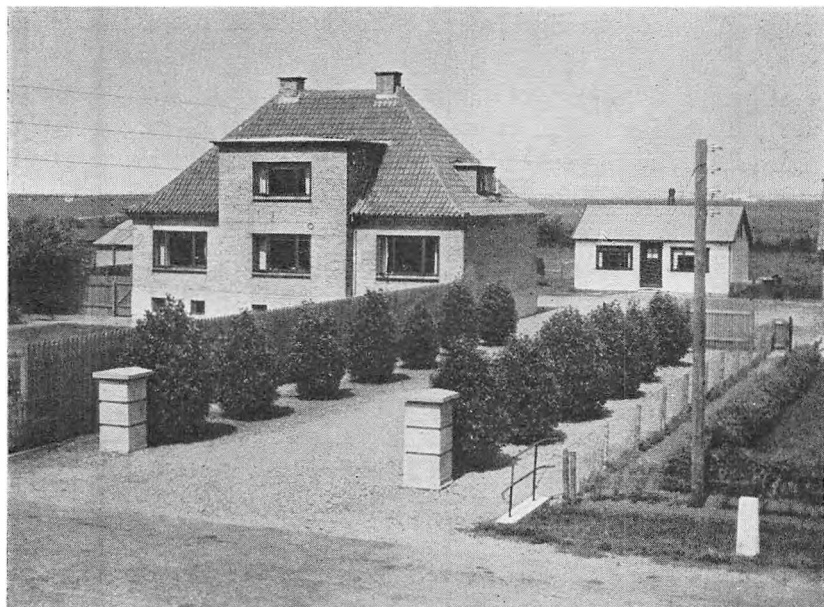
Værkstederne i Vildmoserne. Efterhaanden som der blev flere Maskiner i Maskinparken, blev det for dyrt at søge Værkstederne i Aalborg. Det var kun naturligt, at man i Store Vildmose fik indrettet et Skur til de fornødne Reparationer af de forholdvis faa Maskiner og da især Fræserne, som man havde til at begynde med.

Det var en tysk Maskinarbejder, *Clemens Wolfarth*, der fulgte med den anden Lanz-Fræser, der blev den første Formand paa Værkstedet. Efterhaanden kom der baade Lys og Kraft til Værkstedet, og nu kunde de forskellige Værkstedsmaskiner tages i Brug. Det var en god Ordning at have et Værksted i Nærheden, hvor der var nogle Mænd, der var kendt med de Maskiner, der skulde repareres. Hver Vinter blev Fræsere, Traktorer, Gødningsspredere gennemgaaet, saa de kunde være klar til næste Foraar, og om Vinteren var der paa Værkstedet et Job for Mosens Kreaturpassere ved at hjælpe til.

Det blev da ogsaa et Princip, at Lokomotivførerne om Vinteren hjalp til paa Værkstederne med Reparation af deres Maskiner. I Virkeligheden blev Værkstedsmandskabet Eksperter i at behandle netop de Maskiner, der blev brugt i Moserne.

Med Købet af Lille Vildmose blev der ogsaa Værksted der, og det samme gælder *Søengene*, syd for Birkelse, og denne Ordning forekom mig en Fordel, men efterhaanden som ogsaa Tørveproduktionen kom med i stort Omfang, og Værkstedet bragtes ind under bymæssige Former, kneb det med at faa tilstrækkeligt værkstedsuddannet Personale, og Arbejdet blev dyrt og vanskeligt at faa udført. Det var Ingeniør *V. Frederiksen*, der selv var værkstedsuddannet, der havde Ledelsen af alle Værksteder.

Da jeg besøgte Moserne i Sommer, var Værkstedet i Store Vildmose sat i Staa, og det samme gjaldt Værkstedet i *Søengene*, og kun

Vildmosetilsynets Administrationsbygning.

Værkstedet i Lille Vildmose var i Gang, men her forestaar jo ogsaa den sidste Del af Opdyrkingen.

Imidlertid, den der har set Værkstederne i deres primitive Form og set den Nytte de gjorde og den Iver og Forstaelse Værkstedsfolkene gik op i Arbejdet med, han er et godt Minde rigere.

Brændselsproduktionen i og omkring Vildmoserne

Der er ved en Lejlighed henimod Besættelsestidens Afslutning sagt: »Det er en Skam, at vi snart bliver nødt til at standse Produktionen af Tørv paa Grund af Konkurrencen med indført Brændsel. Nu var vi kommet saa godt i Gang.«

Saaledes kan jeg ikke se paa denne Sag. Det var godt, vi i vore Moser havde en Brændselsreserve, som vi kunde ty til i stor Udstrækning, men det er saamænd ogsaa godt, at vi kan hengemme de Rester, der er tilbage, til Brug under næste Nødsituation.

Tørvene er jo ligesom Kullene dannet af Fortidens Plantevækst,

hvori utalte Plantegenerationer har deltaget. Dannelsen af Kullene er blot langt ældre end de Tørvelag, som vi beskæftiger os med.

Det er den livgivende Sol, der har faaet disse Planter til at gro og danne det Kulstof eller rettere Kulstofforbindelser, som er aflejret i Tørv og Kul, og som nu bringes frem og udnyttes til Opvarmning af vore Boliger og paa anden Maade. Det er en Slags hengemt Sol-energi, der her frigøres til Udnyttelse.

Det kneb haardt med Brændslet under den sidste Verdenskrig. Mange Mennesker maatte fryse, men meget værre vilde det have gaaet, hvis vore Moser ikke var blevet udnyttet i den Grad, som det skete.

Vi var her bedre stillet end under første Verdenskrig, thi nu var Vildmoserne blevet afvandede og opdyrkede. De egnede sig nu langt bedre til Afdrivning af Tørv, end den raa Mose gjorde, og derfor greb man til fra mange Sider og fik produceret mange flere Tørv end under den første Verdenskrig.

I umindelige Tider har der været gravet og æltet Tørv i Randen af Moserne. Nærboende hentede her deres Brændsel. Her var Liv og glade Dage under Gravningen, Udlægningen og Skruningen af Tørvene. Birkelse Gods havde ligefrem Pligt til mod Betaling at overlade et Stykke Moseareal til de omboende. Af den Grund maatte Godset tilbageholde et Randomraade ved Salget af Store Vildmose til Staten. Der skulde være nok til Opfyldelsen af Forpligtelserne i 100 Aar, men efter den Tid kan de tørveskærsberettigede kræve deres aarlige Part af Statsarealet.

Tørvekvaliteten er højst forskellig. Hvor den kun er dannet af Tørvemos er den let som en Svamp, men i de Lag, hvor mere holdbare Vækster har dannet Tørven, er den tungere og bedre.

Den lette Tørv har sine gode Sider, den er let at tænde op med, og den indeholder næsten ingen Aske.

Det blev da ogsaa et stort Tilløb, der fandt Sted, af Folk, som udnyttede de almindelige gængse Metoder ved Skæring og Æltning af Tørv i Mosernes Rande. Adskillige lejede Arealer af Vildmose-tilsynet, og Forpagterne fik Lov, imod en lille Afgift, at skære Tørv paa deres Arealer efter Anvisning, og ved disse Aftaler led ingen af Parterne økonomisk Skade, og Produktionen til almindelig Forbrug blev forhøjet derved.

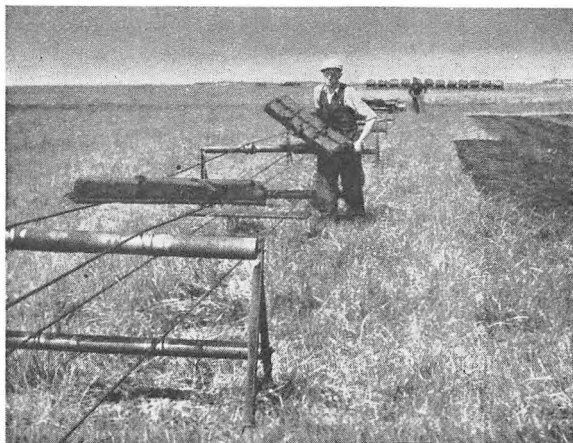
Ved de simple Metoder, som her brugtes, lader Udgiften sig lettere beregne og gennemføre med Fordel.

Det var nu ikke udelukkende primitive Metoder til Udvinning af Tørv, der var taget i Brug i Vildmoserne før Besættelsen. Tværtimod. Flere tekniske Metoder var netop udviklet næved og i Vildmoserne og i Forbindelse med Kultiveringsarbejdet der.

Allerede under første Verdenskrig var Portland Cementfabrikkerne i Færd med at finde Maader til en rationel Produktion af Tørv i det nordvestlige Hjørne af Lille Vildmose til Styrkelse af Cementfabrikationen og til Fremskaffelse af elektrisk Lys og Kraft til Aalborg og Cementfabrikkerne, og i mange Mellemskrigsaar producerede »Den gamle Svensker« Millioner af store Tørv, der opnaaede et højt Renommé i ret vide Kredse fra Mosen.

Det var en kombineret Ælte- og Pressemaskine, den arbejdede paa Skinner langs en rektangulær Grav, hvor Tørvemassen hentedes med Elevatorskovle, indførtes i Ælteværket og pressedes ud af en Form og blev afgivet paa et Udlæggerbaand, hvis Led bestod af smaa langstrakte Bakker, og som førte Tørvene ud saa langt Udlæggerbaandet naaede for derefter i samlet Række at aflægge dem i Stribe paa Jorden. Medens dette fandt Sted, havde Maskinen flyttet sig en Tørvs Bredde, saaledes at der netop var Plads til den Række Tørv, som skulde afgives. Og nu vandrede »Den gamle Svensker« langs den kilometerlange Grav, frem ved den ene Side og tilbage langs den anden, og selvom den arbejdede Natten igennem, tog det saa lang Tid, at Tørvten var vendt, skovlet sammen og anbragt i Stakke udenfor Gravelinien og ført videre til Forbrugsstederne, saaledes at den kunde fortsætte sin Vej uhindret næste Omgang. Det gav en stor Produktion og fortrinlige Tørv, idet de forskellige Lag i Graven blev saa udmærket sammenæltet.

Cementfabrikerne havde tidligt sikret sig gode Arealer til Tørvevinding, men nu udvidedes disse Arealer ved Tilkøb, saaledes at de i 1945 ejede 825 ha af Lille Vildmose. Fabrikkernes Tørveforbrug fik efterhaanden flere Metoder i Produktionen, og den steg fra det normale 8.000 Tons i 1940 til 100.000 Tons Tørvemasse i 1943. Der arbejdedes med Ælte- og Presseværker og med Fræsermetoden, hvor der kun dannes Smuld, som hurtigt tørres og kan bringes i Briketform eller bruges direkte i Fyret, som det skete ved Cementfabrika-

Tørvne bringes paa Wire til Liggepladsen.

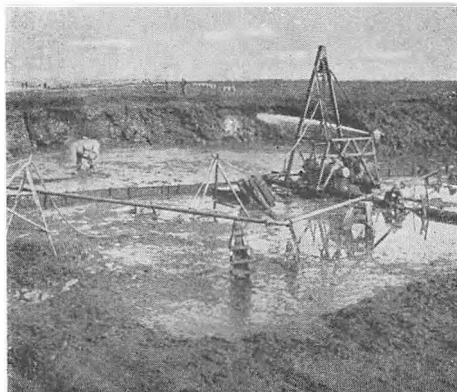
tionen. Produktionen var saa stor, at Cementfabrikerne maatte have Sidespor ind fra Aalborg—Hadsundbanen til Transport af Tørvemasserne. Afdrivningen af Tørv, som skete med Plan, afgav et frugtbart Areal, hvor der kunde dyrkes store Kornafgrøder, men der forberedtes ogsaa et Storlandbrug paa 350—400 ha, og der byggedes en Stald til 220 Kreaturer som Begyndelse til Gaarden, der skulde fremstaa.

Vest for Store Vildmose blev *A/S Kaas Briketfabrik* førende som Brændselsproducent. Det var Ingeniør *Nyboe*, København, der satte Fart i denne Virksomhed, men i Mellemkrigsaarene opstod økonomiske Vanskeligheder for denne store Virksomhed, hvorom *Kaas'* Arbejderby var rejst. Staten maatte træde til med Kapital, men Resultatet blev, at man baade lærte at skaffe billige Tørv og de fortrinlige *Kaas'* Briketter, som allerede før Besættelsen indenfor et vist Transportomraade kunde konkurrere med de tyske Brunkulsbriketter.

Under Besættelsen fik Produktionen et stort Opsving! Afdrivningen gik saa rask, at man nu maa hente Materiale til Briketfremstillingen i Store Vildmose.

Paa Bunden af Lundergaards Mose, som dens Navn er, begyndte man i min Tid Forsøg med Dyrkning, og selvom Jorden i Begyndelsen var meget let og død i det, varede det ikke længe, inden saavel Græs som Korn groede ganske godt.

I Store Vildmose var det Statens Jordlovsudvalgs *Tørvvedvalg*, der

Tørvemassen udslemmes ved Vandstraale paa
12 Atm. Tryk.

maatte tage Affære. Det blev Ingeniør *Valdemar Frederiksen*, der blev Leder, og Civilingeniør *J. Jørgensen*, Kaas, blev sagkyndig Konsulent. Der var mange Vanskeligheder. Tørvemassen var for løs foroven og maatte kasseres og kastes tilbage i Graven. De første Pressere maatte kasseres efter kort Tids Brug og erstattes med mere fuldkomne. Der blev først brugt Motorer i Driften, men de maatte senere erstattes ved Transformatoranlæg med tilhørende Ledninger. Bortkørselen paa Spor og Fødespor og Transportspor til Tylstrup var dyrt i Anlæg og Drift. Der blev investeret mange Penge i Foretagendet.

Der blev ogsaa lavet et *Hydropeat Anlæg*, ligesom det i Kaas. Her sprøjter man Tørven løs med en Højtrykspumpe, der sender Vand afsted med 12 Atmosfærers Tryk, og pladrer Tørvemassen ud i en Vælling. Herfra suges Vællingen til Samlebassin og trykkes derfra til Læggepladsens Slambede, hvor Slammen skæres og ved Tørring i Luften flækker til almindelig Tørv, der behandles som sædvanlig. Metoden betinger en stor Produktion pr. Arbejdsenhed, og det er den eneste, der endnu er i Gang i Vildmosen.

Andels cementfabrikken i Nr. Sundby havde ogsaa stor Tørvefremstilling i St. V., hvor man havde sikret sig et Areal ved Køb, og i Dragsgaard ved Bælum syd for Lille Vildmose havde Ministeriet for offentlige Arbejder en stor og god, men vist meget dyr Produk-

tion. Tørvene maatte føres med Reolvogne til Smidiefennerne til en Læggeplads, som hurtigst maatte indrettes der. Disse Tørv blev lagt i Depot og senere udnyttet af Aalborg Kommune.

Tilbage er Østasiatisk Kompagni, som i 1938 slog sig paa Fremstillingen af *Tørvestrøelse*. Ø. K. købte allerede i 1937 200 ha af den sydøstre Del af Store Vildmose og opførte derefter den store og arbejdsdygtige Fabrik, som nu med sit høje Taarn staar som Mosens Vartegn, der kan ses i vid Omkreds.

Fabrikken har en stor Produktion, den var i 1941 naaet til 152.000 Baller, men den sank de sidste Aar paa Grund af Transportvanskeligheder.

Alt i alt er det blevet til en stor Brændselsproduktion i og om Vildmoserne, der kom os alle til Nytte i den vanskelige Tid under Besættelsen.

Lad være, at Brændselsproduktionen blev dyr. Husk, at man ikke den Gang spurgte om Prisen, men om Tørv kunde faas, og Produktionen her kunde ikke undværes. Et Overslag den Gang, da Produktionen var størst, viste, at Femtedelen af Danmarks Produktion af Tørv blev fremstillet i Vildmoseomraaderne.

Jeg var ikke direkte med i dette Arbejde, undertiden dog Fødsels-hjælper, men jeg havde Lejlighed til at glæde mig over den Opfindsomhed og Kraft, der udfoldedes for at bringe vort Land over Brændselsnøden.

Alting skal have en Ende, ogsaa mine Erindringer, men mine Slutningsord skal være en Hymne til Arbejdet.

Mit Liv har været arbejdsfyldt fra jeg som lille hos Fader og Moder lærte at hjælpe til og at føle Glæde ved veludført Arbejde.

Livet igennem har det været mig en Kvælgelse for Sindet at sætte Arbejder i Sving og personligt at hjælpe til at opnaa frugtbare Resultater. Det er nu engang saa lidt, den enkelte kan udrette. Det bliver først rigtig til noget, hvor mange trækker paa samme Hammel. Og nu da jeg delvis har indstillet, sender jeg ofte taknemmelige Tanker til den store Skare Mænd og Kvinder, som villigt trak paa Hammel sammen med mig. Det gælder Arbejdere og Medarbejdere, der tog de brydsomme Tag, og Mænd i mine Ledelser, der

godkendte mine Planer, ledede Ideerne ind paa de rigtige Baner og gav mig Frihed til at udfolde Initiativ paa de forskellige Arbejdsomraader.

De fleste har det vel nok, som kloge Mænd har sagt det om mig, at de udretter mest, naar de faar baade Ansvar og Frihed i Arbejdet og i øvrigt den Ære, de kan tilkomme. En god Taber er jeg vist aldrig blevet; men om bristede Forhåbninger end har afsat nogle Slagger i Sindet, saa har Arbejdsglæden dog været langt overvejende.

I Arbejdet har jeg lært, at Sandhed og Troskab mod Opgaverne og i Aftaler er Livsværdier, der maa agtes paa. Gensidig Loyalitet er en Grundpille i alt Samarbejde. Vanskeligheder løses i Reglen bedre ved Smil end ved bøse Lader. Mere og mere er jeg kommet til at indse, at intet Arbejde er saa ringe, at det ikke kan afvindes Interesse og Arbejdsglæde. Konsulenter maa have Tjenersind. Det bærer frem. Herskersind gør blot Ulykker.

Den gamle Leveregel: »Vær mod andre som du ønsker, de skal være mod dig,« har evig Gyldighed for os alle, for Enkeltpersoner, Organisationer, Partier og Nationer. Dette bør være Frihedskravets Baggrund. Og maatte der saa fremdeles blive gode Betingelser for, at vort Folk paa Frihedens Grund kan bygge sit Arbejde for en lykkelig Fremtid.

